

VOJKOVIČTÍ A PŘESPOLNÍ

I

Vojtěch Rakous

Hledáte místo, kde...

... můžete celý den studovat nebo pracovat?

... seženete knížku pro zábavu, do školy, k poučení?

... stahujete e-knihy, posloucháte hudbu, tisknete 3D?

... osobně potkáte české i světové autory?

... můžete zajít na koncert, filmy artové i 3D?

Právě jste ho našli!

Městská knihovna v Praze

43 poboček, **3** pojízdné knihovny, **4 000** akcí ročně,
2 000 000 dokumentů, **60** Kč za registraci

www.mlp.cz

knihovna@mlp.cz

www.e-knihovna.cz

www.facebook.com/knihovna

Vojkovičtí a přespolní I

Vojtěch Rakous

Znění tohoto textu vychází z díla [Vojkovičtí a přespolní, svazek 1](#) tak, jak bylo vydáno nakladatelstvím Obelisk v Praze v roce 1926. Pro potřeby vydání Městské knihovny v Praze byl text redakčně zpracován.

Text díla (Vojtěch Rakous: Vojkovičtí a přespolní I), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), není vázán autorskými právy.

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uveďte autora-Nevyužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 30. 4. 2021.

OBSAH

Vojtěch Rakous	6
MODCHE A REZI	8
Před svátky	9
Kterak Modche a Rezi předčasně světili Roš hašono	16
Jak Rezi pekla macesy	23
Modche a Rezi na židovském bále	33
Záselky	45
Rezina poslední hodinka	57
Pokřtěni	70
Modche na svobodě	95
Modche před odvodem	123
KIESLERŮV LOJZA	138
Kieslerův Lojza poprvé v kostele	139
Kieslerův Lojza v židovské škole	150
Začátky	175
U Heimů	186

Vojtěch Rakous

JAN HERBEN: Besedy Času
ročník XIX, číslo 4 a 3 / I. 1914

V. Rakous začal psát r. 1885. Jaké místo zaujímá dnes v české literatuře?

Jsou objektivní měřítka nějaká, pod něž se staví literární rekruti? Přijímám míru, kterou určil pro spisovatele L. N. Tolstoj ve studii: Co jest umění? A odpovídám:

Vojtěch Rakous je dobrým a platným českým spisovatelem. Svým opravdovým uměním naplnil míru žádoucích požadavků. Rakousovy city jsou osobité; on procítil mnoho, co jiní neprocítili a odhalil nám i takové stránky duše lidské, jakých jsme neznali. – V. Rakous umí nám své city sdělovat jasným výrazem a vyvolávat v nás ohlas, z něhož rozkoš čtenářova rovná se rozkoši toho, jenž sám je prožil. Ačkoli nám V. Rakous podává city nové, jeho vyvolávací umění je tak dovedné, že s autorem splýváme a zdá se nám, že city ony jsou všelidské, že jsme je dávno nejen tušili, nýbrž i znali, jenže on je dovedl tak vyjádřit, jak se nejlépe vyjádřit dají. A V. Rakous splňuje i třetí podmínku, kterou Tolstoj umělci ukládá, aby byl upřímný. Posluchač i čtenář Rakousův není v pochybnosti, že Rakous řekl všecko, co si myslel, že nás nechce vnatit jen předstíráním. Zdá se mi, že oblíbenost obrázků Rakousových spočívá na všech těch třech podmínkách: na osobitosti citů, jasnosti výrazu a upřímnosti osobní, ale na té upřímnosti nejvíc. Tou nás přímo podmaňuje.

V. Rakous dal nám svým literárním dílem zprávu takořka o nové zemi, o které většina nás ničeho nevěděla, a objevil české literatuře novou oblast citů, do které před ním nikdo nevníkl a která by také nežidu zůstala uzavřena a neviděna. To je pravý význam literární

Vojtěcha Rakouse, že českou literaturu obohatil o nové zdroje citů a zkušenosti. Tím, že nám vylíčil, jak nějakého půl milionu židů žije v rodině, jak židé pohlížejí na sebe sami a jak na křesťanské obyvatelstvo, mezi nímž žijí.

Význam Rakousův uvědomíme si ještě líp, všimneme-li si rozdílu např. mezi Kapprem a Rakousem. Siegfried Kapper měl odvahu jako žid psát česky. A psal česky básně, povídky a pohádky takové, jako psali v jeho době jiní. Také Rakous začal psát obrázky, črty a humoresky ze života, jak se mu právě namanuly. Potom se však uzavřel vědomě do kruhu, v němž byl doma a v němž se stal objevitelem. To je nové a cenné, tím Rakous rozhojnil materiál literární, jako by byl objevil nový kraj, a to je také nezmařitelný dar českožidovství, jež dalo české literatuře. Studium toho materiálu je tak vděčné, že sotva bude dlouho čekat na svého odborníka.

MODCHE A REZI

Před svátky

Začalo to hezky dlouho před vlastními svátky. Sníh ještě ležel na dvorku i na zahrádce Korefovy chaloupky a občas si zarejdl a zadovádl i vzduchem. Mrazy už arciť nebyly tak kruté a vlažnější větry, vanoucí čím dále častěji vesnicí, dávaly tušit blížící se jaro. V takovém, jinak mnohoslibném čase, brávaly Modcheovy předsváteční útrapy počátek.

„Poslyš, Modche,“ – podle matriky se vlastně jmenoval Mordechaj, ale celý svět a i Rezi, vlastní jeho žena, říkali mu zkrátka: Modche – „poslyš, Modche,“ řekla tedy Rezi, „bude pomalu čas objednat macesy.“

„Macesy,“ divil se Modche; „a co už zase počínáš bláznit, Rezi?“

„Nic neblázním, Modche, za pět neděl jsou svátky, a to mne znáš, že já mám ráda všechno včas a v pořádku. A to ti řeknu, Modche, raději hned, z Vojkovic letos macesy nechci.“

Vojkovice byly sídlem náboženské obce, kam Modche přináležel, a vojkovický šames pekl odjakživa pro okolní ovečky macesy.

„Co zase máš proti vojkovickým macesům?“ ptal se Modche.

„Mám, Modche, to víš, že mám. Loni jsem náhodou viděla, jak je pekli. Když si na to vzpomenu, ještě dnes je mi špatně od žaludku. Všude plno smetí, pavučin – hanba povídat.“

Modche povážlivě vrtěl prošedivělou hlavou.

„A víš ty, Rezi, jestli to jinde není ještě horší?“

„Ať je, nebo není. Co oči nevidí, srdce neželí. Povídala Felikska, nejlepší macesy že jsou z Libčan; tuze prý čisté a chutné. Tam dopíšeš a hned.“

Modche s mnohými „ach“ a „ouvej“ si připravil všechno ku psaní a nasadil si brejle.

„Tak co mám psát?“

„Co bys psal? Aby nám poslali macesy!“

„Ale kolik?“

„Už to zase nevíš? Přes třicet roků jsme spolu a každý rok ti říkám: Modche, napiš si, kolik jsme letos měli macesů... Ale kdepak! Kdyby se tě někdo zeptal, kolik loni Štěpán nebo Verfel utržili za jalovice, to víš na krejcar, ačkoliv ti po tom nic není, ale co bys...“

„Tak řekni zkrátka kolik, a nekaž.“

Rezi však ještě hodnou dobu kázala, než konečně Modcheovi naznačila, kolik balíků macesů má objednat, a výslovně musil v dopise podotknout, že macesy musejí být čisté, suché, dobře vypečené a ne snad, aby byly znečištěné popelem, nebo snad dokonce, aby byly – chraňž pánbu – připálené. Dopis šťastně odeslán a následující týden uplynul ještě v obvyklém klidu.

Jednou podvečer však vracel se Modche, nic zlého netuše, z hauzíru, a sotva vkročil na dvorek, div pod ním leknutím nohy neklesly. Celá jeho jindy tak klidná chaloupka byla obrácena vzhůru nohama. Na dvorku plno slamníků, polic, putynek, lavic a všeho možného domácího náradí. Uvnitř v sednici a v komoře nebyla jediná věc na svém místě. Postele rozebrané, židlice a stoly vzhůru nohama, nádobí po peci rozestavené a všude nalito vody jako při potopě světa. Ani sousta vařeného jídla nikde a zima všude jako v Sibiři... Pro tuhle každoroční spoušť měla Rezi jediné pojmenování: „Předsváteční úklid.“ A když Modche činil námitky – arcit', že jen krotké a nesmělé námitky – proti tomu hroznému řádění v tiché jinak jeho domácnosti, spouštěla Rezi hned na celé kolo: „Což ty, ty bys třeba v samé nečistotě shnil, tobě by to bylo jedno. Tvoje jediné štěstí je, žeš mne dostal za ženu. Nebýt toho, v samém nepořádku bys zašel, načisto zašel, věř mně, Modche. Ale tohle uklízení už je tak v rodě, já jsem rozená Kantůrková, to mne znáš, a co pochází z našeho rodu a co má jméno Kantůrek – to sobě, Modche, pamatuj – to sobě potrpí na úklid, na pořádek a na čistotu. Tobě, Modche, je arcit' každé uklízení solí v očích, já to dobře vím, ale to již je tak v rodině. To sice Modche, víš, že já nic proti tvé rodině nebo tvým přátelům nemám – bůh by

mne za to musil trestat, copak je mi konečně také po nich – ale co se týče pořádku a úklidu, to se tvůj rod s mým rodem měřit nemůže – povídám, Modche, nemůže a to si můžeš říkat, co chceš,“ s důrazem Rezi stála na svém, ačkoli chudák Modche ani nedutal.

Celý nekonečně dlouhý týden trvalo toto hrozné řádění v Modcheově domácnosti. V tom týdnu Modche časně ráno odcházel, a pokud jen možno bylo, pozdě večer přicházel domů. Za celý ten týden pořádně se nenajedl a pořádně se nevyspal. Konečně „uklizení“ přece jen šťastně ukončeno. Všecko bylo vybičeno, vydrhnuto a vycíděno. Ani na půdě, ani na mlátku, ba ani v kurníku nebylo prášku a nikde přes kříž stéblo přeloženo.

Nyní však nastávaly Modcheovi útrapy nové. Počínalo období takzvané „hadrové“. Rezi měla totiž podivnou, velmi nebezpečnou mánii. Modche ve své prostotě říkával, že má „hadrovou nemoc“. Kde se mohla dopídit prázdného pytle, zmocnila se ho okamžitě, rozstříhla vedví, čistě jej vyprala, ovroubila a vyzáplatovala, a pak jej uschovala na půdu k ostatním. Už jich tam za těch třicet a několik let, co byla vdaná, měla celý stoh. A pořád ještě sháněla, nic jinak, než jako by na té velkolepé sbírce pytlových hadrů závisela spása její duše. Tyto pytlové hadry byly její pýchou a chloubou, a když takové předsváteční „uklizení“ bylo skončeno, snesla z půdy všechny tyto své drahocenné poklady a pokryla jimi pečlivě podlahy v sednici, v komoře a v sínce. Div, že jimi i střechu a dvorek nepokryla. A že těch hadrů stále přibývalo, byla Rezi poslední léta nucena dávat je dvojatě, vždy dva a dva na sebe.

Toto hadrové období mělo pro Modchea cosi přímo děsivého. Když přišel domů, ať bylo venku sucho, nebo mokro, vždy hned na dvorku musil se vyzout z bot a vkročit do síňky bosou nohou jako do nějaké svatyně. V sínce za dveřmi měl přichystané bačkory a v těch teprve bylo mu dovoleno vejít do sednice. Vchod do komory měl v tyto dny vůbec a bezpodmínečně zakázán. V sednici čekaly ho nové svízele. Tyhle hadry ve své režné jednotvárnosti byly od-

vždycky Modcheovým neštěstím. Hned když poprvé přišel k Rezi na námluvy a sotvaže vkročil do sednice, zamotal se do hadru na podlaze. Rezinini rodiče si také potrpěli na hadry, to už tak bylo v rodině – a chudák Modche se natáhl jak široký, tak dlouhý. Po všech cestách dovedl Modche kráčet, po dobrých i po špatných, ale po těchhle hadrech chodit nedoved – za živý svět nedoved! Jakmile na ně vkročil, nohy se mu do nich zapletly a byl rámus.

„Už mne zase chceš připravit do hrobu, Modche?“ naříkala Rezi. „Což nemůžeš ty nohy (vlastně Rezi tyto Modcheovy končetiny pojmenovala mnohem horším jménem) zvedat jako jiní lidé? Já se druhý dne v noci, div duši nevypustím, jen aby byl všude pořádek, a on přijde a zrovna schválně mi skope všechny hadry.“ Modche nikdy ani nedutal. On vždy jen v těchhle dobách děkoval bohu, že nemají děti, protože by si musily chudinky v těch hadrách najisto polámat nohy.

V tom čase nastala u nich velká nouze o jídelní náčiní. Čtrnáct dní před svátky ukládala Rezi všední nádobí na půdu a dole nechala jen jeden talíř, jeden hrnek a jednu lžíci. Těch čtrnáct dní před svátky nikdy nemohli oba manželé jíst současně, vždy musil jeden čekat, až se druhý nají. V tom čase také už Rezi počínala zle hubovat, že objednané macesy ještě nedošly, a všecku vinu svalovala na Modchea, on že jistě špatně napsal adresu. Modche děkoval bohu, když konečně přece přišel poslíček mukařovské pošty a přinesl avízo na došlé macesy. Vyřizoval, hned že si má Modche pro ně přijít. Macesy že se cestou nějak pochroumaly, že je to všecko rozbité a plná že je toho kancelář. Pan poštovník že se stuchá až jediná hrůza.

Sotva poslíček za sebou zavřel dveře, zle se Rezi pustila do muže. Tohle že bude pěkné nadělení. Macesy že budou napadrt' a budou se musit vyhodit. Ale pročpak on ji Modche neposlechl, když ona, Rezi, chtěla macesy vzít z Vojkovic? Je tam pár kroků a mohlo to být bez útrat a v pořádku. Ale nikdy nesmí být po jejím – bože, zastiň! – to on si umíní, že objedná macesy až z pekla horoucího, odněkud z Libčan – bůh ví, kdo mu to napískal – a teď to má!

Nebylo to sice pravda, že Rezi chtěla macesy z Vojkovic a Modche z Libčan, opak byl svatou pravdou, ale když ona, Rezi, byla taková, že všechno dovedla obrátit a všechny nehody svalit na muže.

Modche mlčky skláněl ustaranou hlavu, došel si pro Hanzalku a společně šli do Mukařova na poštu. Když tam přišel Modche do poštovní kanceláře, div neomdlel. Všude po podlaze, kam oko pohlédlo, samé macesy – vlastně trosky macesů. Macesy byly baleny v pouhém papíru, provázky se cestou zpřetrhaly, papír se protrhal, a tak došly macesy do Mukařova ve stavu přímo zoufalém. Bylo to všechno možné, jenom ne macesy. Nejspíše se to ještě podobalo řezance.

Za stálého láteření páně poštmistrova naložila Hanzalka macesové pozůstatky do nůše a ubírala se s Modchem smutně k domovu. Modchea cestou napadlo, že snad nějaký tajný antisemita si na jeho macesech zchladil žáhu – co takový maces potřebuje?

Lehko se domyslit, ale smutno vyprávět, jakého přivítání se doma Modcheovi dostalo. Rezi div o rozum nepřišla. A kategoricky prohlásila, ona že takové smetí do své počestné a čisté domácnosti nepřijme.

Okamžitě ať to Modche s Hanzalkou odnesou zase zpátky do Mukařova na poštu a pan poštministr ať to hned pošle zase, odkud to přišlo. Však ona, Rezi, zná také, chvála bohu, zákony a paragrafy.

A tak šli Modche s Hanzalkou se svým truchlivým nákladem do Mukařova. Na poštu až nedošli, neboť pan poštministr, jak je spatřil oknem, zdaleka již na ně volal, aby se neopovážili chodit mu s tím smetím na poštu, nebo že je rovnou vyhodí – jakože se Cmíral jmenuje!

A tak šli zase k domovu. Když přicházeli ku vsi, řekl Modche k Hanzalce: „Znáte, Hanzalko, moji. Kdybych ty macesy zase domů přinesl, chyt by se jí fantas a já bych s ní neobstál. Půjdete humny, aby vás neviděla, a přes naši zahrádku dostanete se na dvorek. Vylezte tiše na půdu a vysypte ty macesy za komín. Až moje někam

odejde, tak si je uklidím. Doma řekneme, že pan poštministr už macesy poslal zpátky.“

Jak ujednáno, tak vykonáno. Než všeho do času, pámbu na věky!

V noci se strhl ukrutný vítr, otrásal základy Modcheovy chaloupky, vyrazil vikýř u půdy, fičel a proháněl se půdou jako zběsilý a odtud odnášel na dvůr i náves celé spousty rozbitých macesů.

Ráno, ještě za tmy, kupil se kol domku zástup lidu, a jeden přes druhého se divil, že zase židům padá z nebe mana, jako za starých biblických časů.

„Tihle židé mají z pekla štěstí,“ mínil jeden soused, „ku všemu lehko přijdou. Našinec, když si mazance neupeče, tak jich nemá, a jim ty macesy padají z oblak.“

Povstalým hlukem přivábena, vyběhla Rezi také ven – jen tak, jak vstala, v jedné spodničce a bez kazajky, a pohlédnuvši kolem, rázem pochopila situaci. Chvilí zůstala všecka vyjevena, pak ale do ní vjel život.

„Modche! Modche!“ křičela, co měla síly, a běžela zpátky do sednice.

Ale Modche už byl tentam. Když slyšel venku hluk, vyhlédl oknem. Také on rázem prohlédl situaci a vzal spěšně do zaječích. Ani se s Rezi nerozloučil, ani na snídani nečekal, utekl a navrátil se až večer.

Týden se Rezi naň hněvala a den co den mu vařila zapražené brambory. To byla její obvyklá pomsta a zároveň i projev jejího nejvyššího hněvu. Ani to ji neudobřilo, když Modche s Hanzalkou přivezli z Vojkovic krásné, čisté a neporušené macesy – jeden jako druhý! Až teprve o eriv Pesach¹ se jí jazyk zase rozvázal. Poprvé po velkém „úklidu“ pouštěla muže do komory, aby si tam připravil sedr², a při té příležitosti naň poprvé promluvila. Nařizovala mu

1 Předvečer Velikonoc.

2 Pobožnost v předvečer Velikonoc.

totiž, aby v komoře nic nezamazal, nerozházel, a hlavně aby nesko-
pal hadry.

A dobrý Modche, připravuje si sedr, z hloubi své duše děkoval
Všemohoucímu, že jeho předsváteční útrapy jsou – pro letošek –
skončeny.

Kterak Modche a Rezi předčasně světili Roš hašono

„Poslyš, Modche, kdypak máme letos svátky?“ vzpomněla si jednoho dne Rezi znenadání.

„Svátky? Už zase svátky? A jaképak svátky?“ zhrozil se Modche.

„Jaké svátky... přece Roš hašono³, Jom kipur⁴ a ty ostatní.“

„Dej ještě pokoj... Sotva jsme odbyli Pesach, už zase honem straš s Roš hašono. Abys potom nezmeškala! Kdepak mám už teď honem vědět, kdy bude Roš hašono – snad za tři nebo za čtyři měsíce... což já vím?“

„Ale máš to vědět, Modche, kdopak se má o takové věci starat? To ti povídám, ať se mi to přezvíš včas. Až uhlídáš spomyšelského Hermanna, tak se ho zeptej, ten to jistě bude vědět.“

„Vždyť je dobře, Rezi.“

„To vím – dobře! U tebe je hned všechno dobře. A pak mi zase něco vyvedeš jako letos s těmi macesy. Pánbů mne netrestej, ale když ještě teď na to vzpomenu...“

„Tak už na to nevzpomínej...“

„A vidíš, Modche, budu na to pořád vzpomínat a do smrti na to budu vzpomínat. A kdybych sto let byla živa – jakože nebudu – ale povídám, sto let kdybych byla živa, tak ti na to nezapomenu. A ještě na smrtelné posteli budu vidět, jak ty macesy lítaly z půdy na náves.“

Modche šel spát – bylo to právě k večeru – tak činil vždycky, kdykoli jeho Rezi přicházela do řečnické nálady.

Uplynulo několik týdnů, když Rezi zase si vzpomněla na svátky.

„No tak, Modche!“ řekla zostra. „Víš-li pak už, kdy máme svátky?“

3 Židovský Nový rok.

4 Dlouhý den.

Do Modcheho jako když udeří. Nevěděl to doposud. Kde také se to měl dovědět? Kalendáře jakživi neměli – takový zbytečný výdaj by Rezi ani nedovolila – a jejich vesnička ležela tak načisto odloučena od celého světa, že málokdy se setkal s nějakým souvěrcem, a když přece, tedy Modche ani nevzdechl, aby se zeptal, nakdy připadají svátky. A do kostela⁵ – to chodil Modche pouze o velkých svátcích, neboť ve vojkovickém kostele se v novější době v obyčejné soboty nemodlilo, tu vykonávali příslušníci vojkovické kolatury pobožnost doma.

Proto také Rezina otázka Modcheho všecka zarazila a pomátla, a chtěje se vyhnout jejímu kázání, řekl nazdařbůh:

„Za šest neděl už budou svátky, když to chceš tak zrovna vědět – ode středy za šest neděl máme – dá-li nám toho pánbů dočkat – prvý den Roš hašono.“

„Už za šest neděl?“ divila se Rezi. „A on to ví a neřekne nic – to aby z něho člověk každé slovo zrovna páčil. Proč už jsi mi to neřekl? Přece musím zasadit husáka a pomalu se chystat k uklízení. Ale já říkám... já říkám...“

A Rezi říkala a dlouho říkala, Modche poslouchal jedním uchem a hrozně ho hryzlo svědomí, že Rezi tak hanebně obelhal. Svatě si v duchu umiňoval, že své provinění co možná brzy napraví. Chtěl zrovna dojít do Spomyšle a zeptat se Hermanna, jak to letos s těmi svátky je. Minul však jeden den, minul den druhý a třetí a desátý a Modche na své předsevzetí zapomněl. Modche vlastně přemýšlel velmi málo, a není tudíž divu, že zakrátko celá ta příhoda se mu vytratila nadobro z mysli. A nemálo se podivil Modche, když jednoho dne k večeru se vrátil domů a již na dvoře shledal neklamné známky obvyklých předsvátečních hrůz. Vyházené postele, různé nádobí, stolice a vůbec celý vnitřek domku byl zase vystěhován na dvorku.

Modche byl žalostně překvapen. „Prosím tě, Rezi, co už zase blázníš?“ zeptal se.

5 Míněna synagoga. Pozn. red.

„Kdo blázní?“ utrhla se Rezi, „přece jsou za čtrnáct dní svátky – či ne?“
„Za čtrnáct...!“

„No bodejtž, ode středy za čtrnáct dní máme první den Roš hašono.“

Ani už Modche nevzdechla, že on sám se vši určitostí Rezi tento den naznačil, a ani mu také nenapadlo pátrat, odkud Rezi vědomosti své čerpala. Jemu stačilo, že to řekla Rezi, co Rezi řekla, to bylo svaté a nikdy dosud se Modche neodvážil pochybovat o Reziných slovech.

A tak nastaly v Modcheově domácnosti všechny ty známé trampoty a svízele; bílení, smeččení, kolikeré mytí a konečně veškerá ta příkladná a křišťálová čistota pokryta pečlivě dvojnásobnou vrstvou pytlových hadrů – od macesových svátků zase jich několik přibýlo, zaplat' pánbůh.

Den před eriv Roš hašono zakošeroval Modche chudáka husáka – dobře se vyved, buď' bůh pochválen – a v úterý o eriv Roš hašono bylo všecko v nejkrásnějším pořádku. Když se zešeřilo, rozžehnutý šábesové svícny a Modche i Rezi dlouho a zbožně se modlili – jak se to v podvečer tak velkého svátku sluší a patří. Ve sváteční náladě odebrali se pak na lože a druhý den záhy si přivstali, neboť do Vojkovic do kostela bylo dobré půldruhé hodiny cesty. A Rezi si na to potrpěla být první v kostele a poslední jít z kostela.

Časně ráno, ještě bylo šero, kráčeli Modche a jeho Rezi polní cestou k Vojkovicům. Oba svátečně vyšňořeni v týchž šatech, ve kterých před třiceti lety stáli spolu před oltářem vojkovického kostela. Jeho černé šaty už byly sice notně rozežrány od molů, ale zato Reziny hedvábné, černé oddávací šaty leskly se dosud jako nové.

„Tak těžké hedvábí už se teď' ale nedělá,“ říkala Rezi každoročně paničkám v kostele, hladíc láskyplně své šaty. Také její černý kapižon⁶ na hlavě byl z téže těžké hedvábné látky jako šaty, a tak věru není divu, že Rezi když po boku svého Modcheho kráčela do

6 Malý klobouček čepcovitého tvaru. *Pozn. red.*

kostela, vypadala přímo vznešeně – třebaže střih šatu a kapižon náležely k módě uplynulých desetiletí.

Modche a Rezi statně kráčeli vpřed a záhy octli se v Kozomíně. Kozomín ležel v půli cestě mezi jejich bydlištěm a Vojkovicemi a odjakživa stavívali se v Kozomíně u Kantůrků a společně s nimi šli pak do Vojkovic i z Vojkovic. I dnes tak mínili učinit, avšak za dlouhou řadu let stalo se jinak. Hned jakmile se vkročilo do vsi, už z daleka bylo vidět Kantůrkův krámek a ten krámek dnes, v první den Roš hašono, byl – otevřen.

Rezi se toho přímo zděsila. „Modche,“ šeptala vyjeveně, „Modche, pro boha všemohoucího, podívej se na ty Kantůrkovy – bůh je trestej, vždyť oni mají dnes otevřeno – vždyť oni dnes prodávají – pánbůh s námi!“

„To oni zavrou, než půjdou do kostela,“ poznamenal Modche.

„Co zavrou? Kdy zavrou?“ vyjela Rezi, už ne více šeptem. – „Ptám se tě, Modche, na tvé dobré svědomí, smí dnes, v takový den, žid prodávat?“

„Inu, toť se ví, já...“

„Tak to vidíš! Jak jsi hloupý, přece to jen musíš uznat. Teď pojd' zčerstva a neopovažuj se mi tam ani ohlédnout. Snad bych s takovými neznabohy měla jít do kostela? To tak – do smrti je nechci vidět!“

Poprvé ve svém životě kráčeli Modche a Rezi přes Kozomín a těsně kolem Kantůrkova krámků, a nejenže se tam nestavěli, ale ani pohledem o něj nezavadili, schválně se dívajíce v opačnou stranu. Tu když několik kroků zašli, vyběhla z krámků Kantůrková – zcela všedně oblečená, jen tak v sukni, ve flandě a bez zástěry – a křičela za nimi, co jí hrdlo stačilo:

„Paní Koref! Paní Koref! Propánakrále, copak se to dnes děje? Paní Koref! Paní Koref!“

Ale „paní Koref“ jako by byla hluchá a slepá. „Ať se mi ani neohlížíš,“ procedila hrozivě skrze zuby a uháněla, jako by ji někdo honil. Modche za ní.

Za vsí ulevila teprve stísněným svým citům. A po celou cestu až do Vojkovic zlořečila Kantůrkům pro jejich pustou bezbožnost. Pohanů, neznabohů a všelijakých jiných jmen jim přezdila a prorochovala, že jim bůh všemohoucí nedá nic dobrého.

Došli do Vojkovic. Ve Vojkovicích bylo více židů, kteří měli krámky a všecky ty krámky – hrůzo hrůzoucí – byly – otevřeny! Když Rezi tuto do nebe volající neplechu spatřila, tu přímo soptila spravedlivým hněvem. Hněvem a lítostí byla téměř bez sebe.

Neohlédla se ani vpravo, ani vlevo a utíkala městečkem, jako by jí hlava hořela, Modche téměř násilím táhnouc za sebou. A v tom hněvu pomstu nebes svolávala na hlavy bezbožných kozomínských a vojkovických židů, které bůh musí potrestat na tomto i na onom světě. A pořád si opakovala: „Když i ten starý Seidl... v takový den... a dělá, jako by chtěl pánaboha sníst... anebo ten Fried... a ona, Friedka... lhářka prolhaná... říká, že v sobotu do holé ruky ani klíč by nevzala... a zatím... zatím...“

Kostel byl o samotě, kousek za vsí. Když k němu došli, Rezin hněv rázem vzplanul v mohutný požár. Kostel byl zavřen. Rezi div neomdlela. Už bylo sedm hodin a nejenže v kostele nikdo nebyl, ale dokonce byl ještě zavřen – načisto zavřen! Viděl už něco podobného svět v první den Roš hašono?

Modche v obvyklé své melancholické náladě, Rezi však hoříc hněvem, čekali před kostelem půl hodiny a – kostel zůstával pořád zavřen. A nikdo, ani z bližších, ani vzdálenějších souvěrců nepřicházel, aby se zúčastnil nastávajících bohoslužeb. Rezi už se hněvem neznala a konečně se odhodlala k ráznému kroku.

„Modche,“ řekla, „ted' půjdu na Frieda a tam mu povím, co dosud neslyšel a do smrti už neuslyší. – Pojd'“ – Šli.

Fried byl dlouhá léta představeným náboženské obce a až po dnešní den horlivě a vzorně zastával svěřený úřad.

Rezi, následována Modchem, rázně a odhodlaně vkročila do Friedova krámku. Co zde však na první pohled spatřila, nad tím div

se neskácela do mdlob. Otevřenými dveřmi, vedoucími na dvorek, bylo vidět Frieda bez kabátu a bez vesty štípat dříví; a ve vedlejší světnici, kam bylo vidět druhými zasklenými dveřmi, máchala Friedka prádlo.

Spatřivši tohle, Rezi náhlým leknutím ztratila řeč, což se jí v celém jejím životě dosud nestalo. Už tu však byla Friedka a mokré ruce utírajíc o mokřejší ještě zástěru, všecka překvapena vítala hosty.

„Paní Koref, paní Koref, kde voni se zde dnes bérou? A oba? A jak nastrojení – jako kdyby šli na náskou veselku!“

Rezi se konečně rozvázal jazyk.

„S nima já, paní Fried, nemám co mluvit,“ řekla s ledovou chladností, „zavolají mi sem pána...“

„Ale, paní Koref, jen mi řeknou...“

„Jim neřeknu nic, povídám jim, zavolají mi sem pána...“

„Proboha jich prosím...“ A všecka jsouc uděšena, volala Friedka na dvorek: „Emane! Muži! Emane!“

Fried vběhl spěšně do krámu a ještě ani neotevřel ústa, aby patřičně uvítal nenadálou návštěvu, již spustila Rezi na celé kolo:

„A voni že jsou představený kostela, pane Fried? Já jim povím, co jsou – pohan jsou a neznaboh; aby to věděli. Už je osm hodin a kostel je zavřený a voni jako pan představený se nestydějí v takový den štípat dříví a jejich paní – jako paní představená – ta musí zrovna dnes máchat prádlo? Hanba! Stydějí se! A tu voni myslěj...“

„Ale dovolejí, paní Koref...“

„Pánaboha měli žádat o dovolení, moje dovolení by jim nepomohlo. Ale to jim řeknu, pane Fried, a já jim to přísahám, jakože dnes máme první den Roš hašono...“

„Cože dnes máme?“

„Voni se ještě ptají? Naposledy ještě řeknou, že není dnes první den Roš hašono?“

„A taky že není – kdo jim to bláznovství namluvil?“

Rezi zbledla. „Co to povídají?“ vypravila s namáháním ze sebe.

Fried i Friedka hleděli na Rezi a Modche celí užaslí.

„No přece Roš hašono máme až za tři neděle,“ vykládal Fried, „od soboty za tři neděle. A teď mi řeknou, který darebák...“ Fried nedokončil, neboť Rezi se náhle zapotácela a vykřikla:

„Padám – držte mne, držte mne!“

Fried k ní přiskočil z jedné strany, Friedka z druhé a více ji nesli než vedli do světnice. Zde opatrně ji položili na pohovku. Rezi měla oči zavřeny a vypadala jako nebožka. Friedka spěšně nabrala z necek hrst mydlin, dříve však, než je mohla Rezi vchrstnout do obličeje, otevřela již tato oči a první její slova platila muži.

„Modche, ty...“

Nedořekla, neboť Modche nebylo nikde k spatření. I vyskočila Rezi rovnýma nohama z pohovky a v následujícím okamžiku již stála na prahu před dveřmi krámu. Reziny bystré oči zahlédly však už jen cíp Modcheova černého kabátu.

„Modche! Modche!“ volala žalostně.

Modche však se už neohlédl.

I napjala všechny své síly a křičela, co jí hrdlo stačilo přes celou náves:

„Modche, umírám! Pojď mi honem zatlačit oči!“ Modche už však byl z doslechu.

Pozorujíc to Rezi, potácela se zpět do světnice, klesla na pohovku, zavřela znova oči, a když Friedka zase jí chtěla vchrstnout do obličeje hrst studených mydlin, řekla Rezi skomírajícím hlasem: „Paní Fried, ty mydliny ne, zkazily by mi kapižon.“

Jak Rezi pekla macesy

„A švestek libru... už jsi napsal, Modche?“

„Jen pomalu, Rezi,“ napomínal Modche a pečlivě psal tužkou na kousku papíru velkým židovským písmem z pravé ruky k levé.

„Ale aby to byly jisté jomtivik,“ kázala Rezi důrazně, „ne aby ti snad Schulhof dal ty všední – chraniž bože! A teď cukr, piš tři libry, a od špičky ať je a aby na něm byla jomtivik pečeť; a teď cikorie balíček a musí být na něm vytištěno, že je jomtivik... bože, Modche, když pomyslím, jaký tys bezhlavý, a že bys mohl přinést nějaký chamec⁷...“

„Už to nosím přes třicet roků...“ bručel Modche.

„Teď ještě jomtivik syrobu půl libry,“ pokračovala Rezi, „přijdou děti, aby jim bylo čím macesy namazat... A teď to hlavní, Modche, mouky deset liber.“

„Mouky...?“ a Modchemu překvapením vypadla tužka z rukou. „Snad nebudeš, Rezi, o Pesach péct buchet?“

„Buchty ne, ale macesy!“ řekla Rezi a dychtivě pohlížela na Modche, jaký dojem toto její sdělení naň učiní.

„Zase se zbláznila,“ kroutil Modche povážlivě svojí šedivou hlavou a rozšafně pokračoval: „Co tě to jen, Rezi, zase napadlo; vždycky jsme si koupili svých několik balíčků a bylo to bez hluku a bez práce; a pojednou tě napadne taková věc... Celé stavení obrátíš vzhůru nohama a toho rámusu a...“

„Ničemu nerozumíš,“ nedala mu Rezi domluvit, „však vím, proč právě letos chci macesy péct doma. Což nevíš, co se toho na ty ubohé macesy nakleветilo, cože všechno do nich dáváme a jaké čáry při tom musejí být? Ať tedy vidí celý svět, co v nich je a jak se pekou! Všecky ženské ze vsi k tomu pečení sezvu a všechno bude,

7 Všední jídlo.

jak bývalo před lety, kdy ještě každý sobě pek macesy doma. A abys věděl, Modche, už je všechno ujednáno a umluveno. Zábořská sestra má po rodičích nebožtíka švagra všecko, čeho je k pečení macesů potřeba, tabule, kotlík, válce... všecko. Pošle to sem a pro sebe si zde upeče taky a Křenečtí taky si zde upečou...”

„Dělej, jak rozumíš,” vzdychl Modche. „Ale řekni, Rezi, to mám všecko z Hradce na svých starých bedrách...”

„Nic neponeseš, Modche,” vykládala Rezi, „do Hradce půjdeš pěšky, ale zpátky pojedíš lokálkou; na zastávku přijdu ti naproti s nůsí a všechno ponesu sama. Ale nemysli, Modche, že mouku koupíš taky u Schulhofa – to bože chraň! On, kdo ví, jestli Schulhof jomtivik mouku má, a kdyby i měl – já ji od něho nechci. Jistota je jistota. Pravou jomtivik mouku melou jen ve mlýně u Karásků, tam na to jomtivik mletí dohlíží sám hradecký pan rabín – u Karásků ji koupíš. Dříve však dojdeš k panu rabínovi, on ti dá na mlynáře pár řádků – pěkně ho musíš o ně poprosit – aby ti jako mlynář dal tu skutečně jomtivik mouku, a až pak s tou moukou půjdeš ze mlýna, zase se zastavíš u pana rabína, že ho nechám prosit, aby mouku prohléd a pytlík zapečetil tím jomtivik pečetidlem... Jistota je jistota.”

Rezi skončila a Modche pouze vzdychal a němě svědčil. –

Sníh, smíšený s drobným chladným deštěm, nepříjemně šlehal Rezi do tváře, když ošklivého březnového dne – už se pomalu chýlilo k večeru – s nůsí na zádech čekala u sedletínské zastávky na Modche, vracejícího se lokálkou z Hradce z jomtivik nákupu. Takto pro všední potřebu kupovala Rezi všecko u Toničky ve Křenku, a dokud Tonička ve Křenku nebyla, u Frieda ve Vojkovicích; ale jomtivik věci... těch hned Rezini rodiče a teď už přes třicet roků zase ona nikde jinde nekoupila než v Hradci u Schulhofa. Bylo sice do Hradce tři hodiny cesty, ale Rezi měla jistotu, že u Schulhofa dostane všecko skutečně jomtivik a že v tom není nijaký bezbožný podvod. Nakupování – všední i to jomtivik – vždycky patřilo k povinnostem Modcheovým a Modche se tomu nikdy nevzpíral.

Od několika měsíců jezdila z Hradce lokálka a na zpáteční cestě dnes poprvé ji měl Modche použít. Zastávka, vzdálená od Sedletína přes půl hodiny, byla v širém poli a pouze kůl zaražený v zemi při trati a na něm tabulka s nápisem „Zastávka Sedletín“ naznačovaly, že zde možno cestujícím vstoupit a vystoupit.

Rezi, všecka už promočena od deště a sněhu, netrpělivě vyhlížela vlak. Konečně přijel, zastavil u kůlu, konduktér otevřel dveře jednoho vozu a Modche, v zimním ještě mundúru, pomalu a opatrně stoupal dolů. Nějaká dobročinná ruka jala se zevnitřku Modcheovi podávat různé balíčky a Rezi je brala od Modcheho a spěšně je kladla do nůše.

„Tak dělejte, pantáto, dělejte, ať zase jedeme dále,“ naléhal konduktér na Modche, „už máte všecko? Tak – hotovo!“ Zapísknutí a vlak pomalu se zase rozjížděl.

„Tak všecko vezeš v pořádku, Modche?“ zeptala se Rezi a horlivě rovnala balíčky v nůši.

„Všecko, Rezi, všecko...“

Pojednou se Modche zarazil a vykřikl uleknut:

„Proboha, Rezi, a kde je mouka?“

Rezi skloněna nad nůsí vzpřímila se rázem.

„Ve vlaku byla,“ jekal Modche a jazyk mu dřevěněl.

„Žes ji tam nechal!“ zděsila se Rezi, a již oběma rukama hrozila za odjíždějícím vlakem a křičela, co jí hrdlo stačilo: „Počkejte! Počkejte!“

Vlak se zdvojenou rychlostí uháněl dále.

Rezi hnána neodolatelným pudem, rozběhla se za ním, nahlédla však záhy marnost svého počínání. Již jen malý obláček dýmu naznačoval směr, kterým vlak zmizel. Rezi všecka schvácena vrátila se k ustrnulému Modcheovi.

„Tak co teď, Modche, řekni, co teď?“ zalomila Rezi zoufale rukama.

„Já nevím... Rezi... já...“ Modche se v řeči zajíkal a zraky se bál pozvednout od země.

„Vezmi nůši na záda a jdi domů,“ rozkazovala Rezi, a zdálo se, že bývalá ráznost se jí pomalu vrací.

„Já teď půjdu až na stanici do Hraběšína a tam musím mouku dostat, kdybych to musila zadat k soudu. Teď běž!“

Modche vzal nůši na záda a se smutně skloněnou hlavou pomalu kráčel k domovu. Rezi pak hodila vrchní sukni přes hlavu, aby aspoň poněkud se chránila před nepohodou, a po trati spěšně ubíhala k hraběšínské stanici, ze sedletínské zastávky vzdálené dobrou hodinu cesty. Lokálka dále než do Hraběšína nejela a Rezi měla pevnou naději, že na této konečné stanici svou jomtivik mouku dostat musí.

Nedostala. – – –

Když přišla domů – tma už byla jako v ranci – byla všecka uplakána a zoufalá. V hraběšínské stanici nikdo o jomtivik mouce nechtěl vědět. Zmizela, jako by se byla do země propadla. Ještě se jí tam vysmáli, když Rezi hrozila soudem.

Byl to smutný večer v Modcheově domácnosti.

„Taková jomtivik mouka!“ naříkala Rezi a pořád si dávala na hlavu studené obklady. „A řekni, Modche, byls u pana rabína?“

„Byl, Rezi,“ svědčil tiše Modche a krčil se zkroušeně na svém místě u kamen, aby jej co možno nejméně bylo vidět.

„A těch pár rádků na mlynáře ti dal?“

„Dal, Rezi, všechno bylo, jak jsi nařídila.“

„A zase ti mouku prohlíd a zapečetil?“

„Prohlíd, Rezi, a zapečetil pytlík jomtivik pečetidlem.“

Rezina bolest propukla se zdvojenou silou.

„A z takové mouky teď někdo peče placky a kdo ví, na jakém ještě sádle!“ naříkala srdcelomně a zoufale zvedala ruce ku stropu. Pak se její hněv obrátil na hlavu nebohého Modche.

„Já žena nešťastná,“ naříkala zoufale, „co už já s tebou vytrpěla, o tom by se kronika dala napsat; jen pro posměch jsem s tebou celému světu, a kdyby jen to bylo! Co ale teď počnu? Já už sezvala

všechny selky na pečení macesů – přece neřeknu, co se mi přihodilo. Vždyť celý svět by se mi ještě vysmál. Ted' mně, nešťastné, nezbývá než ráno se sebrat a jít sama do Hradce pro jinou jomtivik mouku – přec nepošlu zase tebe, ví bůh, co bys zase proved! To budeme mít ale letos laciné macesy – na ty budu pamatovat, co živa budu.“

Druhý den časně ráno Rezi šla do Hradce. Pěšky šla tam a pěšky přišla zpět a živá duše nevěděla, za jakou příčinou Rezi v Hradci meškala. – – –

Jako v úle to bzučelo v sednici. Obě okna do návsi otevřena dokořán – byl slunný jarní den – a u oken tísnili se děti i dorostlí – všichni, kteří nebyli zváni dovnitř. A vnitřku... všecky sedletínské selky, chalupnice i domkářky kolem dlouhé tabule v plné, horlivé práci.

Rezi pekla macesy...

Dobře Modche prorokoval. Všecko v sednici obráceno vzhůru nohama. Nábytek vyneseno a v sednici nic než ta dlouhá macesová tabule a kolem ní po obou stranách sedletínské panímámy v nažehlených nedělních šatech, válející macesy. V měděném kotlíku hnětl Nácek těsto – Tonička nemohla přijít, bylať v šestinedělích, narodila se jí dceruška – Rezi byla u pece, zábořská její sestra nosila jí k peci syrové a odnášela od pece zase do komory macesy upečené; a Modche, že k ničemu jinému nebyl, přiléval pouze Náckovi do kotlíku vody.

Celý domek byl pln ruchu a šumu. Šebestce, mladé chalupnici, napadlo zpívat. Spustila: „Nablízku za městem, tam spatříš hrob...“ a ostatní hned sborem za ní. Všecky však narazily na rozhodný a rozhořčený odpor staré výměnkářky Klenotky, jejíž nebožtík muž vodíval procesí do Staré Boleslavi. Klenotka ostře vytkla zpívající Šebestce, že se nesluší, ba hříchem že je, při pečení takových „božích milostí“ zpívat světské, zamilované písničky, a aby sama dala dobrý příklad, jala se zpívat zbožnou, poutnickou píseň a všecky ostatní, i Šebestka, v zbožném zanícení zpívaly za ní.

A když přezpívaly první, spustily druhou a třetí, a tak se Reziny macesy hnětly, válely a pekly za týchž zbožných poutnických písní, za jichž hlaholu nebožtík Klenot od nepaměti vodíval procesí do Staré Boleslavi. –

Pozdě odpoledne byly všecky macesy hotovy a pečený. Povedly se všecky jak náleží, ani jediný se nepřipálil. Po skončené práci pohostila Rezi všecky pomahačky svačinou: kávou a včera pečenými buchtami nadívanými perníkem. Bylo při tom řečí jako vody a smíchu jako o veselce. Rezi zářila radostí a pýchou, že všecko tak pěkně skončilo. Po svačině se panímámy loučily a každá odnášela domů s velikou opatrností výslužku v podobě jednoho macesu. Vědělať Rezi, že za každý ten maces dostane zase po bochníku chleba, jakmile jen ta která panímáma bude péci.

Pak odešel Nácek a Rezina zábořská sestra odnášejíce sobě macesy a Rezi s Modchem osamotněli. Nejdříve jala se Rezi ukládat své tolika obětmi vykoupené macesy. Modche přinesl připravenou již, sněhobíle vydrhnutou bedničku. Rezi do ní prostřela běloskvoucí prostěradlo a pak do ní vkládala jeden maces po druhém. Když tam byly všecky a bednička už byla plná, zatloukl Modche víko bedničky několika hřebíky a oba, Modche i Rezi, vynesli bedničku po žebříku na půdu. Nebyla však Rezina půda jako půda jiných sedletínských smrtelníků. Jedna její polovina byla sice naplněna slámou, druhá však podobala se spíše komoře. Byla cihlami dlážděna, cihly vždy dokrvava vydrhnuty a pokryty pytlovými hadry. Všecko, co bylo v Rezině domácnosti nepotřebné, nalezlo poslední útočiště v této části půdy. A uprostřed všeho toho nepotřebného, vždy tajemným pološerem zahaleného haraburdí – i Modcheův oddávací cylindr nalezl zde před krátkým časem poslední svůj odpočinek – na čestném místě stála velká stará bedna s Reziným jomtivik nádobím. Ví bůh, kolik předcházejících generací nastrádalo toto nádobí a Rezi cenila si je nade všecky poklady světa. Za bednou s nádobím, v rohu půdy, stál od nepaměti starý, rozviklaný stůl, a na ten Rezi s Modchem

slavnostně postavili bedničku s macesy. Slezli z půdy a tím – aspoň pro Modche – práce dnešního dne byla dokonána.

Večer, když Modche už se chystal ku spaní – chodit' Modche spát se slepicemi – slyšel, kterak se Rezi na dvorku s někým zlostně vadí. Přišla do sednice a zle hubovala. Že nějaký vandrák vlezl až na dvorek a aby ho nechala někde přes noc – nikde ve vsi že nemůže dostat noclehu. Ale k Rezi přišel k té pravé! To tak, aby stavení zapálil nebo něco ukradl nebo jiné ještě neštěstí způsobil – chraňž bože!

Rezi odešla po nějaké ještě práci do komory a zle tam hubovala na tu bezbožnou, zlodějskou čeládku. Modcheovi to však nedalo. Bylť vždycky dobrého, měkkého srdce a zželelo se mu nebohého vandráka, který neměl, kam by na noc hlavy položil. Vždyť přece to byl taky člověk, tvor boží... K tomu se pěkná jarní povětrnost dnešního dne náhle – jak v březnu bývá – proměnila a sněžilo venku jako o Vánocích. A tma byla, že ji mohl krájet.

I vyšel Modche potichu před domek, a skutečně spatřil před vrátky temné, neurčité obrysy neznámé postavy. Přistoupil k vandrovnímu a šepem mu řekl:

„Můžete zde zůstat přes noc, ale jen tiše a moje aby vás nespatriła. Vlezte si potichu na půdu a tam si lehněte do slámy. A ráno ať jste pryč, než se rozední, nebo kdyby vás moje viděla...“

„To pámbu rač chránit, pantáto!“ zaříkal se tiše vandrák, „já se už s panímámou nechci setkat, ona musí být zlá – bez urážky, pantáto.“

Ještě se Modche díval, kterak vandrák opatrně a bez hlesu vklouzl po žebříčku na půdu, pak šel do sednice a hned ulehl ku spaní. Rezi v komoře, jak bylo jejím zvykem, pořád ještě hubovala – snad už ani nevěděla pro co – Modche však, sotva dolehl, hned usnul spánkem spravedlivých. Ještě ve snách hrálo jej blahé vědomí, že vykonal skutek dobrý a bohumilý. –

„A ted' sneseme s pomocí boží z půdy jomtivik nádobí a macesy,“ řekla Rezi zbožně jednoho dne. Bylo tři dny před svátky a celá chaloupka od střechy až po sklípek byla už vykašerována a jomtivik. Co

se nedalo vykašerovat, tam Rezi nakladla jomtivik prkének, jichž měla zásobu nevyčerpatelnou. Ještě vyslechl Modche obvyklé poučení, kterak s drahocenným nádobím zacházet, aby nepřišlo nic k pochroumání – „jsi takový pytel neštěstí, moh bys něco rozbít,“ řekla Rezi – a na daný rozkaz vylezl po žebříku opatrně na půdu. Rezi za ním vpolou žebříku stanula a čekala, až jí Modche počne podávat jednotlivé kusy nádobí. Po dlouhé chvíli objevila se v otvoru půdy Modcheova ruka a Rezi, všecka pohnuta a svátečně rozechvěna, přijala z ní první kus jomtivik nádobí – veliké, stářím zčernalé struhadlo na strouhání „tlustých“ macesů. Pak už to šlo rychleji. Kus po kuse podával Modche a Rezi ty hrnce, mísy a různotvárné rendlíky kladla na zem na rozestřenou slámu tak velebně a slavnostně, jako by ty střepy byly nejdrahocennějšími skvosty světa. Počítala bedlivě jednotlivé kusy, až šťastně dopočítala se konce.

„Teď podej bedničku s macesy,“ volala z půli žebříku dovnitř půdy.

„Modche, macesy!“ volala Rezi znovu, když chvíli marně čekala.

Nerušené ticho bylo jí odpovědí.

„Snad jsi tam, člověče stará, neomdlel?“ zděsila se Rezi a několika skoky octla se na půdě.

Zde, v pološeru, spatřila Modche, an stojí všecek strnulý nehybně uprostřed půdy, bez hnutí a bez hlesu.

„Co zde, Modche, tropíš?“ zatřásla jím mocně Rezi. „Smrt z tebe může člověk dostat – proč nesundaváš macesy?“

Modche sebou trhl, jako by se probouzel z těžkého sna.

„Mace... macesy...“ jekal trhaně a vytřeštěný jeho zrak těkal z jednoho místa půdy na druhé.

„Nu, macesy,“ netrpělivě opakovala Rezi. „Proč je nesundaváš? Kde je máš?“

A Rezin zrak mimoděk utkvěl v koutě půdy, kam na starý, rozviklaný stůl vlastnoručně s Modchem postavila bedničku s macesy... a výkřik hrůzy rozlehl se půdou. Skokem byla Rezi u stolku... ne, nebylo pochyby, stolek byl prázdný, bednička s macesy zmizela...

„Kde jsou macesy?“ volala Rezi zoufale, „pověz, Modche, kde jsou mé macesy!“

Modche pouze zasténal a to byla celá jeho odpověď.

„Ptám se tě, Modche, kde jsou mé macesy?“ opakovala Rezi hrozivě.

„Nevím, Rezi... bůh je svědkem...“

„Modche...!“

Nic více neřekla Rezi, ale pod jejím zdrcujícím pohledem div Modche neklesl na kolena.

„Snad ten vandrák,“ uklouzlo v smrtelné úzkosti Modcheovým rtům.

„Vandrák... vandrák...“ a v Reziných očích rozžehlo se náhle světlo poznání a pravdy. Zнала Modche skrz naskrz a jeho vinu četla zřejmě v zdrceném jeho zevnějšku.

„Tys sem ondyno pustil na noc toho vandráka – žes ho sem pustil!“

V Rezině hlase burácela bouře.

„Žes ho sem pustil!“

„Ten by ale přece...“ zajíkal se Modche; „a co by ten vandrák počal s macesy?“ přiznával se nepřímě.

„Ty... ty...“ O Rezi div se nepokoušela mrtvice. „Což on věděl, že v bedničce jsou macesy? Bylo to na ní napsáno? On myslel, bůhvíjaké poklady v ní nejsou, a když viděl macesy, někam je zahodil, nebo vzteky rozšlapal.“

Slova řinula se Rezi z úst jako proud dravé bystřiny; pojednou však, jako by si teprve uvědomila bolestnou a nenahraditelnou ztrátu, pokryla rukama obličej a volala zoufale: „Moje macesy! Moje macesy!“ a bolestný její pláč rozléhal se půdou.

„Dvakrát jsem na ně koupila mouku,“ mluvila v přerývaném pláči, „co peněz a práce to stálo, a teď... a teď... bůh tě potrestá, Modche, budeš to vidět, to by jinak ani nebyl spravedlivý. Ty beztoho budeš příčinou mé smrti, a jestli neumru, jestli já tohle přečkám, tak se dám s tebou rozvést – ano, rozvést se s tebou dám, Modche, abys

o tom věděl. Už se s tebou soužit nebudu. A teď se sebeř a běž do Křenku! Tam Toniče a Náckovi vypověz, cos zase proved – jen jim to řekni všecko, ať taky vědí, jakého mají chytrého strýčka – a popros je, aby nám přenechali polovičku svých macesů! Jestli s nimi ale na cestě něco vyvedeš...”

Další už Modche neslyšel.

Na svá léta kupodivu mrštně a spěšně zmizel z půdy, a když Rezi polo ve mdlobách dopotácela se za ním po žebříku dolů, byl už Modche dávno za humny a z dosahu Rezina spravedlivého hněvu.

A dole klesla Rezi – dříve sobě obvázavši mokrým šátkem hlavu – do slámy uprostřed jomtivik nádobí a plakala, až jí srdce usedalo.

Modche a Rezi na židovském bále

Rezi byla návštěvou u sestry vdovy v Záboří. Když přišla k večeru domů, zvěstovala Modchemu novinu, že o Purim⁸ bude ve Vojkovicích židovský bál – „náramný židovský bál,“ chválila Rezi horlivě.

„Hm,“ poznamenal Modche lhostejně. Poslouchal po svém způsobu jedním uchem.

Rezi se dopálila.

„To vím,“ řekla ostře, „tobě je to jedno, ať je o Purim židovský bál, nebo ne.“

„A tobě to, Rezi, není jedno?“ zeptal se Modche nevinně.

Rezi se mračila víc a více.

„Víš, Rezi,“ chlácholil ji Modche, „já mám z toho židovského bálu taky radost, jenže to nechci dát na sobě znát.“

Rezi zlostí jen hořela.

„Ještě blázný si dělej – že se božího trestu nebojíš! Celý svět se chystá o Purim do Vojkovic a jemu je to pro blázný.“

Modche všecek strnul.

„Snad bys, Rezi...“

„No, a co by bylo?“ Rezi přicházela stále víc a více do ohně – „povídám, co by bylo? Přes třicet let jsem s tebou, a řekni, co jsem s tebou užila? Kde jsem s tebou byla? Kam jsi mne za těch třicet roků vedl?“

„Ale Rezi! Rezi! Pamatuj se! Snad bys opravdu nechtěla...“

„A proč bych nechtěla? Ale copak tys taky muž, který ženě učiní nějakou radost? Takhle vařit, uklízet pořád, o všechno se starat – k tomu jsem ti dobrá, ale abys... abys takhle...“

A Rezi místo dalších důvodů lítostivě se rozplakala.

„Pařez jsi, učiněný pařez,“ dodala ještě v pláči.

8 Židovský masopust.

Modche vrtěl povážlivě hlavou.

„Já nevím, Rezi, jak tě tohle mohlo napadnout. Víš přece dobře, že jsem jakživ ani za mladších svobodných let u muziky nebyl, a teď bych se měl na stará kolena zbláznit a jít do takového bálu?“

„A to by bylo! Budou tam starší lidé, než jsme my. A víš, Modche,“ Rezi pojednou zabočila v mírnější tón, „já ti řeknu spravedlivě, jak to je. Zábořská sestra by ráda vypravila do toho bálu svoji Toničku, ale nemá s ní kdo jít. To víš, že se nesluší, aby dvě ženské šly do takového bálu samy; a pak taky nemá sestra patřičný šat. Tak mne prosila a tebe taky dává prosit,“ Rezi mluvila stále měkčeji a sladčeji, „že bysme se tam mohli s Toničkou vypravit. To víš, Modche, že já kvůli sobě bych o to nestála – kdepak už já, stará ženská, ale té holce bysme to mohli udělat – co myslíš, Modche?“

Modche nemyslel nic. Modchemu už šla hlava kolem.

„Víš, Modche,“ pokračovala Rezi lichotivě, „ona jako sestra myslí, že by Tonička na tom bále mohla udělat nějaké štěstí – jako známost nějakou že by si tam mohla udělat,“ Rezi ochotně vysvětlovala podrobněji, když postrehla udivený pohled Modcheův, který patrně nechápal, jaké „štěstí“ může člověka potkat na takovém bále – „prosím tě, holce už táhne k třicítce a ono ještě pořád nic.“

Modche nepřestával vrtět hlavou.

„Jen mi ale, Rezi, pověz, co já na tom bále budu dělat?“

„Co bys tam dělal? To víš, že tancovat tam nebudeš. Sedneš si mezi známé – bude tam prý celá chevre-kadiša⁹ – budeš sedět a pomalu popíjet.“

„A kdy půjdeme domů?“

„No kdy – po bále!“

Modche ještě pořád nechtěl rozumět.

„A to celou noc nebudu spát? Vždyť víš, odjakživa jsem zvyklý spát od večera do rána – copak já to vydržím?“

9 Pohřební bratrstvo.

„Nevídáno, pro jednu noc! Až přijdeme ráno domů, můžeš spát celý den.“

Modche pořád se ještě nechtěl poddat.

„A než přijdeme, může nás někdo vykrást.“

„O to se nestarej; sestra přijde s Toničkou a zůstane zde do rána.“

Už nevěděl Modche, co říci. „Dělej, jak rozumíš, já ale myslím, že to dobře nedopadne.“

Pak mlčky v němé rezignaci sklonil hlavu, a tím bylo rozhodnuto, že Modche a Rezi půjdou o Purim do Vojkovic na židovský bál.

Nadešel večer Purimu.

Sál ve vojkovické hospodě U Antonína Karouška tonul v záři pěti petrolejových lamp; strop i stěny krášlily chvojkové pletence a celek vyjímal se nadmíru slavnostně. Místní kapela, sestávající z devíti mužů, vyhrávala už od sedmi hodin, ačkoli první hosté se počínali scházet teprve kolem osmé. Pak už to však přibývalo valem a do devíti hodin byl už sál a vedlejší sednice, kde seděli muži, jak by nabil. Už panovala všude tlačénice. Byl to po dlouhých letech zase první židovský bál a dostavil se do něho kdekdo i z dalekého okolí. Bylo zde nádhera a parády, až zraky přecházely.

Téměř již mezi posledními dostavili se Modche se svou Rezi, majíce ve svém středu Toničku. Tonička ve svých tarlatanových, modře kvítkovaných šatech a s uměle načesanou hlavou vyjímal se, přes svých třicet let, dosti moderně; ale zato Modche a Rezi! Oba ve svých starožitných oddávacích úborech, on v cylindru, ona v kapižoně...

Byli sice lidé zvyklí vídat je takto pospolu rok co rok přicházet do kostela, tam si však nikdo již předpotopního jich zevnějšku nevšímal, ba mnohým připadalo, jako by o velkých svátcích bez Modcheova cylindru a Rezina kapižonu nebyl ani vojkovický kostel vojkovickým kostelem – ale zde, uprostřed toho moderně vyfintěného množství... zde vyjímal se Modche a Rezi jako zjevy z uplynulých, dávno zaniklých časů.

Když Modche vkročil do sálu a spatřil tolik světla a tolik hemžících se a kroužících lidí, zatočila se mu rázem hlava, zapotácel se a div neupadl. Chytil se úzkostlivě Rezi za rukáv a neodvážil se učinit ani krok kupředu. Také Rezi se drobátko zarazila, ale proto přece dodávala Modcheovi odvahy.

„Nic se, Modche, neboj,“ šeptala mu, „dej pozor, ať nikde neklopýtneš, a dobře to dopadne.“

A dopadlo to opravdu nad očekávání dobře. Kde se vzal, tu se vzal, nějaký mladý pán – později se ukázalo, že je to vojkovického Frieda bratr, svobodný, hospodářský z nějakého dvora – uklonil se způsobně před Toničkou – Rezi mohla oči na něm nechat – a už se s ní mezi ostatními vznášel v kole. A téměř v témž okamžiku spatřila se Rezi obklopena paní Friedovou, paní Kantůrkovou a ještě jinými známými paničkami, a všechny ji odváděly jako u vítězoslávě k lavicím, táhnoucím se podél všech čtyř stěn sálu, a zde ji s náležitou zdvořilostí usadily mezi sebe.

Nejhůř to dopadlo s nebohým Modchem. Zčistajasna viděl se zbaven své opory a nejraději by se byl obrátil a utekl. Učinil sice s namáháním několik kroků kupředu, musil se však zastavit, neboť tancující páry úplně mu uzavíraly cestu.

A nyní nemohl ani vpřed, ani zpátky. Hlava se mu motala a přes tu chvíli některý tancující do něho vrazil, až se Modche zapotácel. Už myslel, že to nevydrží, když vtom jej někdo zezadu popadl za rameno a něčí hlas mu křičel do ucha:

„Pane Koref, kam jich čert nese do kola? Vždyť jich tam utlukou!“

S namáháním se Modche ohlédl – a bože, ta radost! Byl to spomyšelský Hermann, a pomocí jeho obratnějších paží dostal se šťastně z této hrozné motanice ven. Ani vlastně nevěděl jak, a už seděl ve vedlejší sednici za stolem po boku Hermannově, mezi samými starými známými. I zde byla zábava v plném proudu, a to zábava, jíž i Modche se činně mohl účastnit.

Nastala právě prudká hádka o to, jaká sedere¹⁰ připadne na příští sobotu. A tak Modche v bázni boží poslouchal, hovořil a pil pomaloučku pivo a celkem si v duchu liboval, že to na tom židovském bále není tak hrozné, jak si to představoval.

Hodinu, dvě hodiny si tak spokojeně proseděl, pak ale poznenáhlu se mu to přestávalo líbit. Bylo již jedenáct hodin, tři sklenice piva už Modche vypil – čehož dosud nikdy v celém svém životě nedokázal. Proto také jeho hlava stávala se poněkud těžkou a zmáhala se ho taková ospalost, že oční víčka se mu mimoděk zavírala. Nebylo také divu. Doma chodil pravidelně o sedmé spát a spal spokojeně až do rána; a zde má tak zbůhdarma procivět celou noc, polykat studené pivo a pořád naslouchat, jak vedle v sále řinkají: tralala... tralala... Už ho z toho hlava brněla.

Hermann, zpozorovav ospalou náladu svého souseda a chtěje jej poněkud povyrazit, vybídl jej, aby se šli postavit mezi dveře sednice a přehlédnout trochu tu melu v sále. Modche poslechl; ale jak spatřil rej, zase se mu zamotala hlava a mžitky se mu dělaly před očima. Vtom se mu zdálo – byla to skutečnost, či šálil jej zrak? Zdálo se mu, že zahlédl kmitat se v kole černé pentle Rezi na kapižonu. Protřel si oči, zadíval se upřeně do kola – na mou duši! Rezi, jeho stará Rezi – tancovala! Prováděl ji vojkovický Fried a ona se točila v kole jako blázen – jako hotový blázen! Modche ani svým zrakům nechtěl věřit. Za chvíli ji ztratil z očí a vtom, co ji dosud hledal v kole, stála již Rezi před ním, udýchaná a všecka zářící radostí a pýchou.

„Modche,“ řekla spěšně, „pojď se mnou, musím ti něco říct mezi čtyřma očima.“

A už strkala užaslého Modche před sebou a nezastavila se s ním až v síni, vedoucí na dvůr. Opatrně se ještě ohlédla – nikoho tu nebylo.

„Viděls, Modche?“

10 Odstavec z bible.

„No viděl,“ přisvědčil Modche; „že ti není hanba trmáčet ty staré kosti a točit se dokola jako bez rozumu. Povídal jsem...“

„Počkej, Modche... a viděls, kdo mne proved?“

„Také nemá zdravé smysle. Moh by raději...“

„Mlč, Modche. Zde se jedná o to, že když Fried proved mne, že ty zase musíš provést Friedku.“

Modche spráskl úžasem ruce.

„A proč ne Frieda?“

„Víš, Modche,“ vysvětlovala Rezi kvapně, nevšímajíc si jeho poznámky, „jedná se jen o tu zdvořilost. Celý kus s ní nemusíš přetánčit, jen když se s ní několikrát otočíš.“

„Tobě se řekne: otočit! Copak ty nevíš, že já se ani za nebeské království otočit nedovedu? Vždyť mně se motá hlava, jen když se na to dívám, neřkuli...“

„Konec řečí,“ přerušila jej Rezi rázně, „musí to být a dost.“

„Proč jen já nebohý nezůstal doma,“ bědoval Modche žalostně; „budeš vidět, Rezi, že to dobře nedopadne. Zamotám se, upadnu a ještě si zlámu nohu nebo ruku. A vždyť já ani, Rezi, nevím, jak to mám té Friedce říci?“

„Jak bys to řek? Přijdeš k ní – ale až budou hrát – řekneš: budu prosit, paní Fried, pokloníš se.“

„Proboha tě prosím! A jakpak se to klaní?“

„No... šoupneš nohama dozadu, ohneš je v koleně... takhle a takhle...“ A Rezi názorně Modchemu ukazovala, jak se dělá poklona.

Modche smutně vrtěl hlavou.

„Tohle já, Rezi, nedovedu. Budeš vidět, Rezi, že to špatně dopadne.“

„Teď nech lamentací,“ končila Rezi rozhovor, „a jak začnou hrát nový kousek, ať přijdeš!“

Rezi zmizela ve dveřích vedoucích do sálu, a Modche v síni osamotněl. Chvilí smutně přemýšlel o svém osudu a napadla ho spasná myšlenka, že požádá Hermanna, aby Friedku za něho provedl. Ze síně vedly ještě kamsi jedny dveře a Modche v domnění, že

vedou přímo do sednice a chtěje se vyhnout sálu, dveře tyto otevřel. Překvapen však stanul na prahu malé komůrky. V komůrce nikoho nebylo. Modche vkročil dovnitř a spěšně za sebou zavřel. Venku totiž byla citlivá zima a v komůrce bylo příjemné, ach, tak příjemné teplo. Malá železná kamínka byla rozžhavena doruda a také jen ona spoře osvětlovala komůrku. A v tom matném pološeru uzřel Modche v rohu komůrky odestlanou postel a podle postele slamník, holý, prostý slamník. Co to zde bylo? Ložnice šenkýřovy rodiny, či co? Modche si tím hlavu nelámal. Bože, myslel si toužebně, moci se zde v tom teploučku natáhnout na ten slamník a prospat se tak hodinku; a kdyby půl a třeba jen čtvrt hodinky! Modcheho zmocňovala se v tom teple taková ospalost, že jedva se držel na nohou. Jakousi tajemnou, neodolatelnou mocí jej to táhlo k tomu slamníku, šoural se nevědomky k němu blíž a blíže, a nevěda ani, jak se to stalo, ležel už na něm roztažen, v celé své bálové nádheře – v cylindru a oddávacím svém rouchu. „Jen minutku,“ táhlo ještě nejasně jeho hlavou a v následujícím okamžiku vznášela se již spravedlivá duše Modcheova v kouzelné říši snů... Kamna oddychovala lahodným teplem. – –

V sále se zatím tančilo stále pilněji a náruživěji. Už i starší a starší se pouštěli kurážně do tance a nálada stávala se už přímo bujnou... Tonička se bavila znamenitě. Mladý Fried prováděl ji bez přestání a mezi jednotlivými kousky okázale vodil se s ní sálem. Mohlo se z toho něco vyklubat a Rezi mohla být věru spokojena... a přece se Rezi zle mračila, nepokojně sebou vrtěla na svém místě a nedočkavě upírala zraky ku dveřím, vedoucím ze sálu do síně.

Modche nešel... Proč nešel Modche? Dobrá hodina minula již, co mu Rezi v síni nakazovala, aby přišel provést Friedku – jen tak kvůli zdvořilosti – tři písničky přehráli od té doby a Modche pořád nepřicházel. Jako by jí to činil zrovna naschvál... Rezi hněvem a zlostí jen jen hořela.

Zase přehráli písničku a Rezi už to nedalo. Zvedla se rázně a šla hledat Modche. Napadlo ji, že snad dosud civí v síni a učí se tam dělat poklony. V síni však nebyl. Prošla celý dvorek a volala potichu: „Modche! Modche!“ Modche se však neozýval. Vrátila se do sálu a vešla do pokojíčku mezi pány. Ani tam však Modche nebyl. Tázala se chvějícím hlasem Hermanna a pak i ostatních, neviděl-li kdo Modche? Nikdo Modche ani okem nespátril od té chvíle, co jej odvedla do sálu.

Znepokojena, plna již úzkosti, vrátila se do sálu. Zde se jí namanol v cestu Fried. Vzala jej stranou a oči majíc plny slzí, řekla:

„Pane Fried, mně se ztratil Modche.“

Fried udiveně vyvalil oči.

„Ale prosím jich! Jak by...“

„No, když jim povídám.“ A Rezi vyprávěla Friedovi, kde už všude Modche hledala.

„Jsou bez starosti,“ těšil ji Fried, „on jim ho nikdo neukrad, bude on přece někde venku na dvoře, sám se jdu podívat.“

Šel, vrátil se za hodnou chvíli a – sám. Modche nenašel. Nyní nastala po Modcheovi všeobecná shánka, každý, kdekdo, nechal tance a staří, mladí, všichni šli hledat Modche. Hledali ho marně – nad Modchem jako když země se zavře. V sále nastal poplach. Zpráva, že Rezin Modche se načisto ztratil, způsobila neobyčejný dojem. Uprostřed soucitných, ji obklopujících paniček stála zoufalá Rezi, lomila malomocně rukama a hořce plakala. Paničky všemožně ji těšily – marně.

Fried se jí vyptával na podrobnosti, kdy a kde Modche naposled viděla, a Rezi stále plačíc, vyprávěla příšerným hlasem, jak mu v síni nakazovala, aby přišel provést paní Fried – jen kvůli té zdvořilosti – a jinak že nemyslí, než že se Modche toho úkolu tak zalek a že nejspíše utekl domů.

A hlasem, který tonul v slzách, a zvedajíc ruce k nebi, volala:

„A na cestě se mu stalo neštěstí! Nějaký zlý člověk viděl, že má na sobě nádherné šaty, připravil ho o život a obral ho o všecko! Ó můj drahý Modche, můj klenote, už se s tebou neshledám, až na věčnosti!“

Tak naříkala Rezi a plakala, až jí srdce usedalo. Mnoho soucitných paniček plakalo s ní. Fried však Rezi těšil:

„Nejsou bláhová, paní Koref, a nepláčou,“ řekl, „jestli Modche opravdu šel domů – jakože šel, kde by jinde byl – tak mohou být jista, že už je dávno doma a v posteli. Co by se mu taky mohlo stát? Cestu zná zpaměti, a co povídají o tom přepadnutí, to jsou samé báchorky, kdopak hned bude myslet na to nejhorší. A abysme všichni věděli, na čem jsme, hned k nim pošlu šamesa¹¹. Za dvě hodiny může zde být zpátky.“

Zavolán šames, který na dnešním bále zastával vznešený úřad vrátného, a Fried mu nařídil, aby za dobrou odměnu běžel, co mu nohy stačí, do Modcheova bydliště, tam aby zaklepal na okno jeho domku a pozeptal se, je-li Modche doma. Šames odkvapil.

Vše čekalo netrpělivě jeho návratu. Všeobecné veselí a bujnost vytratily se nepozorovaně z bálové společnosti. Marně hudba vyhrávala nejpěknější kousky, málokomu bylo do tance. Rezi, kolem níž seskupily se všechny paničky, snažíce se všemožně ji těšit, vrtěla jen pořád smutně hlavou. Konečně – přesně za dvě hodiny – šames se vrátil. Všichni lpěli nedočkavě na jeho rtech. Byla to Jobova zvěst, kterou přinášel.

Modche doma nebyl...

Rezi dala se do nářku, až to srdce pronikalo, a v sále roztrousila se ponurá nálada. Už se ani hudebníci nepokusili hrát a hosté jeden po druhém vytráceli se nepozorovaně ze sálu. Zbylo zde pouze několik bližších známých Modcheových a Reziných, kteří soucitně obsluhovali naříkající Rezi.

11 Kostelník.

Žalostno bylo poslouchat Rezinu nářku. Volala Modche nejsladšími jmény. Bohu přísahala, hodnějšího muže na světě že nebylo, a svatosvatě mu slibovala, že až se na věčnosti shledají, že mu tam všechno vynahradí, čím mu zde na zemi ublížila.

Ani oko nezůstalo suché při pohledu na tento zoufalý zármutek nešťastné Rezi.

Pak si Rezi vzala Frieda poněkud stranou, aby ji nikdo nepovoláný neslyšel, a sepjatýma rukama jej prosila: „Pane Fried, pro všemohoucího boha jich prosím, neopouštěj mne. Jsem nebohá vdova a nevím...”

„Ale paní Koref...”

„Vědí, on nebožtík neučinil poslední vůli – kdopak si na takové neštěstí pomyslí – tak mně teď řeknou, co myslíš, jak to teď bude?”

„Jak by to bylo? Jsou bez starosti, paní Koref, všechno musí připadnout jim.”

Rezi pořád ještě nebyla upokojena.

„A co jeho strana? Vědí, ta vraňanská, jeho sestra, nebo ta novoveská – vědí, ony obě jsou takové chamtivé.”

„Nic se, paní Koref, nestarají, všechno jim poradím. Nechají mne jednat a nedáme nikomu ani groše.”

„Já jim řeknu pravdu, pane Fried,” hovořila tiše Rezi značně již upokojena, „já to s sebou taky do hrobu nevezmu, to si mohou myslet; a ta holka, Tonička, taky po mé smrti nevyjde naprázdno. A kdyby se jí hned něco vhodného naskytlo, tak bych...”

Rezi nemohla dokončit, neboť vtom strhl se v sále hrozný křik.

„Strašidlo! V komoře je strašidlo!” rozléhalo se celým stavením. Zároveň vběhla šenkýřka, jen napolo ustrojená, do sálu a všechna vyděšená křičela bez ustání:

„V komoře je strašidlo! V komoře je strašidlo!” Vše se hrnulo do komory, i truchlící Rezi stržena proudem.

Počínalo se rozednívat...

Všichni se zastavili ustrašeně před dveřmi komory, a když Fried odhodlaně jediným mávnutím dokořán dveře otevřel, objevilo se divákům zajímavé divadlo. Na slamníku, v pološeru počínajícího dne, bylo zřít domněle mrtvého a oplakávaného Modche. Ležel na slamníku v celé své bálové nádheře jak široký tak dlouhý a chrápal jako doma o půlnoci ve své posteli.

Výkřik úžasu – radostného úžasu – vydral se z úst přítomných. Rezi zlostí a hanbou všechna bez sebe přikročila k Modchemu, zalomcovala mu ramenem a volala: „Vstávej, Modche! Vstávej, vrtáku!“

Modche sebou pohnul, zívl upřímně a konečně otevřel oči. Vida tak četnou společnost před sebou, procitl rázem a vyskočil rovnýma nohama. Usmíval se rozpačitě na všechny strany a patrně nechápal, co se s ním děje. Pak, polou ještě ve snách, přikročil spěšně k Friedce, šoupl nohama dozadu, prohnul je v kolenech – zcela dle návodu Rezina – a takto se dle předpisů pokloniv, zdvořile zahovořil:

„Tak budu prosit, paní Fried.“ A už bral paní Fried kolem pasu a jen se dát do tance.

Paní Friedová se mu vytrhla.

„Zbláznili se, pane Koref?“

„A copak, copak, paní Fried?“ divil se Koref, nemoha ve své rozespalosti pochopit, proč paní Fried tolik se brání a proč všichni kolem stojící tolik se smějí – vyjma Rezi, které blesky hněvu sršely z očí. „Povídám, paní Fried,“ vedl Modche dále svou, „copak není bál?“

„Už je dávno po bále,“ smála se paní Friedová. „Vždyť oni celý bál zaspali!“

„Ale jdou, paní Fried...“

Modche rozpaky nevěděl, kam zraky obrátit. Konečně utkvěl zrak jeho na Rezi.

„Rezi...“ koktal, „Rezi... víš, já...“

Rezi mu však nedala domluvit. Přemožena hněvem, obrátila se k okolostojícím, a zlostí plačíc, volala:

„Tak to vidíte, lidé, na vlastní oči, co já s ním vytrpím. Jednou za třicet roků jdu s ním mezi lidi a on mi zde vyvede takovou ostudu!“

A stále hořce plačíc, popadla zuřivě Modcheho, pokynula Toničce a všichni tři bez rozloučení spěšným krokem opouštěli bál. Jen ještě bylo slyšet Modcheho, kterak smutně pravil:

„Vidíš, Rezi, já ti to řekl, že to dobře nedopadne.“

Reziny odpovědi už nikdo nezaslechl.

Záselky

Kovářka, Rezina protějšší souseďka, která, mimochodem řečeno, tvrdívala, že od uklízení nikdo není živ – v čemž jí Modche horlivě dával za pravdu – vždycky prorokovala, že se Rezi z toho věčného uklízení mine naposled rozumem. A už se tomu věru podobalo. Zčistajasna, zdánlivě beze vší příčiny – bylo to právě o žních a horko jen se slévalo – dala se Rezi do „velkého“ uklízení. Všecko nářadí vyházela na dvorek a všecka umáčená a udýchaná řádila po stavení a po dvorku, až hrůza povídat. Kovářce nedalo; chvíli pobíhala kolem vrátek, pak vrazila dovnitř dvorku. Tam Rezi bosa, v jedné sukni a bez kazajky zuřivě drhla zadní stranu postranice od postele. Přivítala kovářku jen tak na půl huby a oháněla se dále věchtem a hadrem, až zrak přecházel.

„Jářku, Rezinko,“ spustila kovářka, „jaké to zase budete mít svátky?“

„Ale kdepak svátky, žádné svátky,“ odbyla ji Rezi naoko lhostejně.

„Jářku, že tak uklízíte...“

„Což se musí uklízet jen na svátky?“

„Nemusí... ale nadarmo tohle není, to mi, Rezinko, nepovídejte!“

Rezi dodrhla postranici, hodila hadr a věchet do putynky, vzpřímila se, a obrátivši se tváří v tvář kovářce, pronesla tajuplně:

„Jinému bych to, kovářko, neřekla, ale že jste to vy...“

„Mne přece, Rezinko, znáte, u mne je všechno, jako když do země zakopá. Já slyším, a jako bych neslyšela a vidím, a jako bych neviděla.“

Rezi se ještě opatrně ohlédla kolem sebe, ačkoli věděla, že kromě několika podřimujících slepic není na dvorku živého tvora, a hlasem slavnostně tlumeným řekla:

„Zábořská Tonička se bude vdávat.“

Kovářka úžasem spráskla ruce.

„Proboha vás prosím! Tonička vaší zábořské sestry? A koho si bude brát?“

„Snad ho taky znáte. Je to vojkovického Frieda bratr, je teď hospodářským v Netřebi.“

„Neznám, Rezinko, neznám, ale slyšela jsem o něm; je prý to hezký člověk.“

„Ale ženská!“ rozhňovala se Rezi, „jako obrázek, učiněný obrázek! A hodný – už teď by Toničku na rukou nosil, a galantní! Jinak vám jí neřekne než slečinko! To vám máte pořád: slečinko sem, slečinko tam... jestlipak byste věřila?“

„To se podívejme!“ Kovářka nevycházela z údivu a zpříma a bez dalších okolků se už zeptala:

„A u vás tedy bude veselka?“

„No, snad taky bude.“

„Snad... Vy ještě řeknete snad... proč tedy tak uklízíte?“

„To u nás v neděli bude Tonička slavit záselky¹²,“ přiznávala Rezi plna pýchy a radosti.

Kovářka otevřela oči.

„Víte, kovářko, to je tak,“ jala se Rezi ochotně vykládat; „o záselkách se jeden druhému zaslíbí, on se stane ženichem, ona nevěstou, a vlastně už jako by byli svoji. Sejdou se nejbližší příbuzní, všechno se řádně ujedná a umluví, rozbije se koflíček...“

„Koflíček že se rozbije?“ nedala udivená kovářka Rezi ani domluvit – „a prosím vás, Rezinko, že se tak ptám jako hloupá ženská – proč se ten koflíček rozbije?“

Rezi přišla poněkud do rozpaků.

„Inu... jakpak bych vám to honem řekla... To sobě každý vezme kousek toho koflíčku na památku a...“

„Už jsem, Rezinko, doma! A po smrti mu kousek toho koflíčku dají na oči!“

12 Zásnuby. Pozn. red.

„Mluvíte opravdu jako hloupá ženská,“ káravě řekla Rezi, „kdepak na oči! Šarbilach...“

„Šerbi... a co je to zase, Rezinko?“

„To jsou kousky toho koflíčku.“

„Tedy jako střepy?“

„Ale... střepy! To nejsou střepy, to jsou šarbilach! A kdo sobě takové šarbilach uschová, tomu přináší štěstí.“

Kovářka se mohla rozdivit.

„O něco vás budu, Rezinko, prosit,“ řekla úlisně, „a nesmíte mi to odepřít. Dejte mi, prosím vás, po těch záselkách taky takový jeden... šerbi... šarbi... nebo jak se to říká.“

„Já nevím, kovářko,“ počala se Rezi vykrucovat, „ono vlastně...“

„Jen mi to, Rezinko, učiňte k vůli, na druhý týden budeme péci z nového, já vám přinesu bochník jako kolo – uvidíte. Vždyť já to nechci kvůli sobě, já to chci pro našeho Toníka. Kluk půjde na jaře k odvodu, a tak si myslím, že když budeme mít ve stavení takovou věc, že nám kluka neodvedou. Víte, Rezinko, ne snad, že bych byla zrovna pověřčivou, ale na takové věci přece jenom věřím.“

„Tedy vám ten jeden šarbile dám,“ slibovala Rezi, „ale ne abyste snad myslela kvůli tomu bochníku – to bože zachraň! Ale proto, že to chcete pro Toníka.“

Kovářka hlasitě Rezi velebila a hned zase zabočila na záselky.

„A tak jste všechno drželi pod pokličkou,“ vyzvídala, „a kde se, prosím vás, seznámili?“

„To je vám, ženská, celá kronika,“ vyprávěla Rezi, „když teď na to není pokdy. Už se to vleče hezky dlouho. Ponejprv se spolu viděli o Purim – to je jako náš masopust – na tom židovském bále ve Vojkovicích.“

„Jak se vám tam tenkrát Modche ztratil?“

„Ani mi na to nevzpomínejte... Tedy na tom bále se do sebe zamilovali a od těch dob bylo samé dopisování – dopisy jí psal! Přála bych vám jen jeden číst – a... abych to zkrátila: v neděli slavíme

záselky. Musila jsem to vzít k nám, to víte, sestra! Kdepak ta, chudák, se v takových věcech vyzná! To všechno já musím vyjednat, aby žádná strana nebyla ošizená. Bude nás to stát pěkné peníze, to si můžete pomyslet, dvě husy krmím na pečení, v pátek budu péci bábovky, pak to uklízení... ale jaká pomoc... Tonička je sirotek, snad mi to pánbůh všechno někdy vynahradí. On sice Modche..."

Rezi, přesto, „že právě na to nebylo pokdy“, byla by vykládala o nastávající slavnosti do soudného dne, vtom však bylo slyšet ze sousedního dvorku rozezlený hlas kovářův, který zle lál, že kovářka, místo aby skládala mandele, shání klepy...

Kovářka spěšně odkvapila a Rezi se zase chopila věchtu a hadru.

Týž den ještě věděla celá vesnice, že zábořská Tonička se bude vdávat, Rezi že jí v neděli vystrojí slavné záselky a kovářka že po těch záselkách dostane něco, čeho sice za živý svět nedovede pojmenovat, ale co působí, že Toník na jaře nebude odveden. – – –

V neděli krátce před polednem scházeli se v Modcheově domku hosté, sledováni zjevnou účastí všeho obyvatelstva vesnického. V záři smavého letního dne vypadal domek se svojí svěže zelenou zahrádkou a všecek vybílený a vydrhnutý jako klíčka. Hned v síni vítala Rezi hosty, přívětivostí jen jen se rozplývající. Uváděla je nikoli do všední sednice, která dnes sloužila za pouhou kuchyň, nýbrž do sváteční komory, kamž lidská noha vkročila dosud jen za nejvzácnějších příležitostí. Tam zářilo všechno čistotou a nad celou komorou vznášela se opravdová sváteční nálada.

Rezi usazovala hosty za stůl pokrytý ubrusem, který dnes poprvé spatřil světlo světa, ač byl Rezininým majetkem již od její veselky. Modche zasedl za stůl mezi hosty. Byl plný obav, aby se mu zase něco nepříhodovalo. Ráno jej Rezi vlastnoručně vydrhla a vyšňořila – i vypadal čistounký jako z cukru. Rezi mu přisoudila při dnešní slavnosti důležitý úkol a Modche ustavičně trýznily pochybnosti, zda taky tento úkol provede k Rezině spokojenosti.

Konečně byli všichni hosté pohromadě. Nevěstina matka – Rezinina zábořská sestra – přišla v průvodu ženicha a nevěsty, ze ženichovy strany přišel jeho starší bratr, vojkovický Fried, a konečně se dostavil, jakožto spravedlivý, nestranný svědek, spomyšelský Hermann.

V první chvíli bylo u stolu trapné ticho. Nikdo nechtěl o věci začít. Konečně se vzmužil Hermann, obrátil se k ženichovi a řekl žertovně:

„Jim se to bude lehko ženit, pane Fried, voni byli na vojně a umějí poslouchat.“

„To jsou řeči, pane Hermann – to jsou řeči!“ pronesla Rezi káravě – měla dnes na sobě ponejprv nové, modře kostkované šotyšové šaty s módně načechránými rukávy a pěkně jí to slušelo – „jako voni poslouchají, nebo jako můj poslouchá.“ – „Modche,“ přerušila se náhle, „běž honem do sednice a pořádně tam přilož do plotny, ať tam nevyhasne.“ A když Modche poslušně odkvapil, Rezi sladce pokračovala: „Voni řeknou poslouchat! Žena musí poslouchat muže – vid', Toničko!“

Nevěsta jen rozpačitě se usmála a horlivě přikývla hlavou.

„Před veselkou, to každá poslouchá,“ přizvukoval Hermannovi vojkovický Fried, „ale potom – když je po veselce!“

„Ted' nechme marných řečí,“ promluvil vážně Hermann, „pan Koref už taky jde – jen si sednou na jejich místo, pane Koref, já jich pustím... tak, a odpustějí, jsou na nose trochu učerněný – a povíme si, proč jsme sem vlastně přišli.“

„Já to řeknu zkrátka, jak a co,“ pozvedla Rezi svého hlasu, a tak ji ten okamžik dojal, že až zbledla a hlas se jí znatelně třásl. „Já musím vyjednat všecko sama, Tonička otce nemá a zde sestra není žádnou řečnicí; a co se týče Modcheho – vždyť jej znáte.“

„Jen mluvějí, paní Koref, bez okolků,“ pobízel Hermann, „jich je radost poslouchat, voni mluvějí jako rabín.“

„Jako prostá ženská... jako prostá ženská, pane Hermann,“ bránila se naoko Rezi, „ale já všecko spravedlivě: co na srdci, to na jazyku. Tak tedy zkrátka: My chceme Toničku vdát, tamhle pan Fried – jako Ignác, se chce ženit, tak ať nám Ignác řekne, jaké činí požadavky.“

„To já za Ignáce všechno vyjednám,“ řekl vojkovický Fried, „nesluší se, aby ženich sám takové věci vyjednával. A vůbec, jaképak dlouhé vyjednávání, řeknou na jedno slovo, mnoho-li Tonička dostane, a bude hotovo. K rychtáři spolu nepůjdeme.“

„Tedy jim to řeknu jedním slovem a zde pan Hermann je svědkem. Tonička dostane před oddavkami“ – Rezi na slova „před oddavkami“ kladla zvláštní důraz – „hotově vyplaceno pět stovek a mimoto já jí přidám ze svého padesátku na nábytek. Nedostane ani o krejcar víc, ani o krejcar míň. U nás to není jako leckde – nechci nikoho jmenovat – že se slíbí, a potom nedá.“

„To my jich všechny známe, paní Koref,“ promluvil Fried vážně a důrazně, „a víme, že u nich je slovo jako peníze. A jak řek tuhle pan Hermann, nač dlouhé řeči, handrkovat se spolu nebudeme; zde je bratr. Řekni, Ignác, jsi spokojen?“

„Já jsem se vším spokojen,“ kývl Ignác skromně hlavou.

„Teď mi ale řeknou, pane Fried,“ obrátila se Rezi k vojkovickému Friedovi, „jakpak to bude, když... Toničko,“ přerušila se Rezi náhle, „jdi do sednice a zůstaň tam, až tě zavoláme, a dávej tam pozor, ať se nic nepřipálí...!“ a když Tonička zmizela, Rezi teprve pokračovala. „Před holkou jsem to nechtěla říci, ale to mně řeknou, pane Fried, jak by to bylo s věnem, kdyby Tonička – pámbu nedopouštěj – zemřela bezdětná?“

„Nejsou bláhová, paní Koref,“ promluvil do toho Hermann, „a nelámou si zbytečně hlavu; já jim za to ručím, že než se rok s rokem sejde, bude mít Tonička kluka.“

„Voni nemůžou za nic ručit, pane Hermann,“ odporovala Rezi, „podívej se u nás: už budeme s Modchem přes třicet let, a pořád nic. Tak co voni můžou povídat?“

„Jen řeknou, paní Koref, jak to myslíš,“ navrhoval Fried, „my budeme se vším spokojeni – vid', Ignác?“

„Bodeť že,“ ochotně zase přisvědčil ženich.

„Já tedy myslím takhle,“ vážně vykládala Rezi, „kdyby Tonička, pámbu rač chránit a opatrovat, umřela do desíti let bezdětná, tak bude Ignác povinen vrátit celé věno.“

„Spánembohem!“ souhlasil Fried, ale dle hlasu bylo znát, že je trochu nakvašen.

„A to všechno,“ pokračovala Rezi, „musí se před oddavkami napsat a svědky podepsat.“

„Snad by se to ani psát nemusilo,“ mínil Hermann.

„Všecko se musí sepsat,“ rozhodně prohlásila Rezi; „jsme lidé smrtelní a po smrti těžko svědčit.“

Ve vojkovickém Friedovi se patrně všechno vařilo.

„Tak se to napíše a kolek si na to můžou taky dát,“ řekl zostra, „a teď mi řeknou, jakpak to bude, kdyby – taky pámbu rač chránit a opatrovat – bratr umřel bezdětný?“

Rezi v tváři všechna zbrunátněla. A když teď promluvila, ztratil pojednou její hlas všechnu svou dosavadní sladkost a přívětivost a zněl hodně ostře a pichlavě.

„Poslouchají, pane Fried,“ řekla, „tak voni by jako chtěli po bratrovi dědit! Pročpak ne – spánembohem! To se také může dát do té smlouvy, že v případě jeho smrti Tonička musí vrátit celé jeho věno. Teď nám tedy jenom řeknou, mnoho-li to Ignácovo věno obnáší?“

Ignác vrhal na bratra zuřivé pohledy a vojkovický Fried nevěděl rozpaky, kam zraky obrátit.

„Inu věno... věno...“ vykrucoval se z pasti, „jaképak věno... to vědí, svobodný člověk, velkou službu nemá, pěkně si musí chodit... a zkrátka, nač bysme se hádali; my jsme spokojeni, jak voni to navrhli, co chtějí voni, s tím jsme se vším spokojeni.“

„Tohle je přece moudrá řeč,“ pochvalovala Rezi už zase nadobro usmířená; „a mají pravdu, nač se hádat, vždyť my dobře víme, že Ignác peníze nemá – kdepak dnes svobodný člověk a peníze! O to se taky nejedná, ale něco jiného bych ráda věděla – ale bez urážky, pane Fried.“

„Jen se ptají bez okolků, paní Koref,“ svoloval Fried také už všecek udobřen, „přece snad nebude mezi náma nějakého tajemství?“

„Taky myslím... Vědí, pane Fried, to je tak: Když k nám, k některé sestře – bylo nás doma osm holek, unbešrije – přišel ženich, jakživ se ho tatínek – bůh mu dej radost věčnou – neptal, mnoho-li má věna, ale vždycky jen chtěl vědět, mnoho-li mu schází do chudého žida.“

„Do chudého žida?“ divil se Fried, který nikterakž nemohl pochopit smysl Reziných slov.

„Jim aby se taky všechno podalo po lopatě,“ zlobila se Rezi; „tím jako chtěl tatínek vyzvědět, mnoho-li ženichu ještě schází, aby mohl o sobě říci, že je chudým židem, že nic nemá – nebo, abych jim to ještě více zkrátila, mnoho-li je dlužen.“

„Ale paní Koref... paní Koref...! Snad opravdu nemyslejí...?“

„Já nic nemyslím, já se jen ptám.“

„Co se toho týče, paní Koref, to můžou být bez starosti,“ prohlásoval Fried důstojně; „jmění Ignác nemá, ale krejcaru taky není dlužen. Já jim za to ručím, a každý krejcar, co by po veselce byl dlužen, já zaplatím ze svého – jsou spokojena?“

„Když to takhle povídají... A teď...“ Rezi chvíli váhala, ale pak odhodlaně řekla: „A teď mi jen ještě řeknou, jestli Ignác nehraje v karty?“

Fried se hlasitě a upřímně zasmál.

„Že se tak hloupě ptají! To vědí, že nehraje, a kdyby hrál – což myslí, že bych jim to řekl?“

„Musím jim dát za pravdu,“ přiznávala Rezi, „nemají mi za zlé... Teď bych ještě ráda o něčem promluvila, dokud zde není ta holka. Voni to vědí, pane Fried, a všechny to vědí, že Tonička není už žádnou mladici; je jí – spravedlivě počítáno – jedenatřicet let. Tak ne snad, aby potom Ignác po veselce jí předhazoval její věk. To pámbu rač chránit!“

„To jsou samé hlouposti,“ řekl Fried, „copak na tom sejde, jestli je o nějaký rok starší nebo mladší. Vždyť bratr taky není už z těch nejmladších.“

„A vařit jí nebude,“ podotkl Hermann, „a když, tak ať přiloží o polínko více.“

Rezi si zhluboka oddechla.

„Teď je tedy všechno v pořádku,“ řekla s radostným uspokojením.

„Tak můžeme začít,“ řekl Hermann slavnostně, „paní Koref, zavolají nevěstu.“

Tonička však už tu byla bez zavolání, zrovna jako by byla poslouchala za dveřmi. Zasedla zase podle matky.

V komoře nastalo ticho jako před velkou událostí. Rezi mrkla na Modche a Modche na toto umluvené znamení hned se zvedl v celé své sváteční nádheře a zmizel v sednici. Za okamžik objevil se zase v komoře; byl patrně všecek rozčilen. V ruce držel v sněhobílém šátku zabalený předmět – šálek určený k rozbití. Chvilí postál Modche v němých rozpacích, pak zvedl rámě...

„Počkají ještě, pane Koref,“ zarazil jej Hermann, „dříve se musí držet nějaká řeč!“

Po těch slovech Hermann povstal ze svého místa a v komoře nastalo hrobové ticho. Nikdo ani téměř nedýchal a všichni napjatě očekávali příští věci. Ženské vytáhly z kapes šátky.

Všecko jednání vedlo se dosud po česku, nyní však, v této velké chvíli, Hermann, rozhlédnuv se vážně po svém posluchačstvu, spustil slavnostně:

„Meine Herrn!“

Nastala pomlčka. Hermann patrně sbíral myšlenky.

„Meine Herrn!“ opakoval ještě jednou nejistě a již méně slavnostně. Pozoroval s ustrnutím, že další slova pracně naučené řeči dočista se mu z hlavy vytratila. Zmateně rozhlížel se kolem, pot úzkosti zarosil mu čelo a s napětím všech sil vyrazil ze sebe do třetice všeho dobrého:

„Meine Herrn.“

A dále – zase nic. Trapné ticho přerušil Fried, řka dobromyslně:

„Nechají toho, pane Hermann, co si budou mutýrovat mozek, bez-toho se toho nikdo nenají. A voni, pane Koref, spánembohem ten koflík rozbijou!“

Hermann nemálo zahanben nad nezdarem řečnického svého výkonu usedl, Modche pak zamávav prudce bílým uzlíkem ve vzduchu, provolal hlasitě: „Mazltón!“ a s hlasitým křápotem dopadl koflík na práh dveří.

„Mazltón! Mazltón!“¹³ volali všichni, ženské se daly do pláče a nastalo všeobecné líbání a objímání.

Fried, který zatím rozbil šátek, řekl:

„Špatně to rozbili, pane Koref, koflík je pouze vejpušky, musejí jím udeřit znovu.“

Všichni maně pohlédli na koflík a v tom okamžiku vydral se z Rezi-ných úst srdcervoucí výkřik. Rázem ustal pláč a líbání a všichni ustrašení dívali se na Rezi. Ta se vrhla jako fúrie na zděšeného Modche a třepetajíc jím zuřivě, volala, až se to rozléhalo po celém stavení:

„Jakýs to vzal koflík? Kdes ho vzal? Cos to zase provedl, nešťastný člověče?“

„Já... já...“ koktal vyděšený Modche, oči maje na vrch hlavy.

„Já... já...“ opičila se zlostně po něm Rezi, „neukazovala jsem ti včera, a ještě dnes aspoň dvacetkrát, který koflík máš vzít? Že ten modře kvítkovaný? A neměls ho připravený ‚stranou‘?“

„Já... já jsem se přehmát!“ vypravil konečně ze sebe Modche, všecek jsa zdrcen.

„Přehmát! On se přehmát!“ volala žalostně Rezi, lomíc zoufale rukama.

„Nerozčilujou se tak, paní Koref,“ chlácholil ji Fried. „Ještě aby se jim něco stalo. Což konečně na tom, koflík jako koflík.“

„To není koflík jako koflík,“ štkala Rezi, „tohle je zlatě kvítkovaný ze šesti stejných, co moje nebožka maminka dostala od své nebožky

13 Štěstí a požehnání.

babičky, když se maminka vdávala. A ten modře kvítkovaný, co měl rozbít, ten byl nakrápnutý a přebytný, ten k ničemu jinému už nebyl, ten... ten..."

Rezi zlostí se až zajíkala.

„Aby se toho byla nebožka babička dočkala!“ dodala bolestně.

Modche, v plném vědomí své viny, stál tu všecek zdrcen, jako ubohý hříšník, čekající kající vynesení ortele.

„Už nenaříkají!“ těšil Hermann. „Kdyby sebevíc naříkali, dohromady ho nedají. Koflík je vejpušky, tak ho už, pane Koref, spánembohem dorazejí.“

Do Rezi jako když vjede nový život.

„Za nic na světě ho nedovolím rozbít! Ani by to nebylo šťastné, kdyby se rozbil nepravý koflík. Tenhle dám zdrátovat a schovám si ho na věčnou paměť; a každému ho budu ukazovat, aby svět viděl, jakého mám hloupého muže!“ a obrácena k Modchemu, končila lítostivě: „Tohle ti, Modche, ještě na smrtelné posteli připomenu.“

Nato Rezi odběhla do sednice a přinesla ten „pravý“, modře kvítkovaný koflík. Zabalila jej vlastnoručně do bílého šátku a Modche, zvolav opět hodně hlasitě: „Mazltóv!“, vši silou mrštil koflíkem o práh.

„Mazltóv! Mazltóv!“ volali znova všichni a opět nastal pláč ženských a všeobecné líbání a objímání. A co se nezdařilo prve Hermannovi, dokázala hravě Rezi. Objímajíc nevěstu a líbajíc ji, mluvila hlasem, přerývaným pláčem:

„Abys byla, děvečko, šťastna, a aby se ti dobře vedlo... Že se toho tvůj tatínek nedočkal! Šest roků ti bylo, když ti umřel, a těžko tě, sirotečku, maminka vychovala, a těžko ti naschránila těch pár grošů... Krejcar ke krejcaru... Krejcar ke krejcaru...“

Rezi pro pláč nemohla domluvit a plakali s ní všichni. Nevěstina matka tiskla zčernalé, žilkovité ruce křečovitě k sobě, a slze jako hrách velké stékaly jí nepřetržitě po ustarané, sterými vráskami rozryté tváři. Modche i Ignác plakali taky hlasem a i Fried s Hermannem utírali

si obrácenýma dlaněma uslzené oči. – Vůbec se tenkrát předepsaná dávka pláče správně dodržela a všechno dopadlo dobře. Ženich s nevěstou si začali tykat a Ignác, líbaje pln uctivosti Rezi s Modchem ruce, řekl jim poprvé „tetičko“ a „strýčku“. Nešťastnou příhodou s koflíkem povážlivě zkalená nálada se vyjasnila zcela. Koflík byl tenkrát rozbit na samé pěkné kousky. Rezi rozdávala „šarbilach“ všem přítomným a každému ještě dala po jednom, aby vzal nejbližším příbuzným.

Když všichni byli poděleni a rozruch se poněkud utišil, nakázala Rezi, aby každý zase usedl na své místo. Nevěště pak řekla pohnutým hlasem:

„Ty, Toničko, odsedni od maminky, už k ní nepatříš, a sedni vedle Ignáce. Tak... a teď začnu nosit na stůl – Modche, běž pro pivo!“

Okamžik nato plnila libá vůně Rezinina kuchařského umění komoru.

Rezina poslední hodinka

Smrti se Rezi nebála – aspoň tak říkávala – ale hrozně ji trápilo, že poslední její hodinka nebude poslední hodinkou spořádané a bohabojné židovky – tou přece Rezi odjakživa byla – kol jejíhož lože úmrtního vznášejí se poslední modlitby zbožných mužů – členů starobylé vojkovické chevre-kadiše. V jejím bydlšti, Sedletíně, kromě Modcheho a jeho Rezi jiných židů nebylo, a okolní vesnice byly daleko; kdekoho se honem dovolat, kdyby ta poslední hodinka nadešla znenadání? A jako byla Rezi ve všem svém jednání opatrná a prozřetelná, tak také v této poslední věci člověka nečekala na chvíli poslední, když už má člověk duši na jazyku, ale vždy hned záhy, jakmile se poněkud necítila v kůži, musel Modche běžat po okolních vesnicích a shánět členstvo vojkovické chevre-kadiše, aby šlo posilnit Rezi modlitbami na poslední cestu. Když pak zbožní muži u Rezina lože vykonali svou povinnost, Rezi z toho lože vstala a byla uzdravena. Domů odcházeli zbožní muži hlasitě hubující, nikdo však neodvážil se Rezi služby této odepřít. Rezi se každý bál, že by proti takovému poštvala okolní židovstvo. Říkávalať Rezi veřejně, proč že by si té modlitby občas nedopřála, že už přes třicet roků platí řádně k chevre-kadiše a že za své spravedlivé peníze chce také něco mít, a to ještě zaživa.

A zase jedenkrát pocítila Rezi živě potřebu posilnit se modlitbami zbožných členů vojkovické chevre-kadiše.

Bylo to v zimě, krátce před vánočními svátky. Sníh záhy napadl, zůstal již ležet a počínalo notně mrznout. Stará Košťálka, výměnkářka v Řehákově chalupě, zemřela a dnes měla pohřeb. Nescházelo Košťálce už mnoho k devadesátce a zemřela asi vysílením, ale o pohřbu se vyprávělo, že zde mohla být ještě léta, ale že si uhnala horkou nemoc, když v létě požinovala na panském. Rezi byla také

na pohřbu – ještě žádný pohřeb se v Sedletíně neodbyl bez Rezi – a když tyto řeči slyšela, hned jako by tu nemoc na ni někdo hodil. Ona totiž také tenkrát na panském požinovala a také hned od těch dob cítila se slabou a ne svou, ale ten pohřeb jí dodal.

Kovářka, co mají kovárnu vedle Rezina domku a která u ní šábesovala a vůbec byla její pravou rukou – musila z pohřbu opatrně Rezi dovést domů. Snad by byla Rezi sama ani nedošla, jak se jí pojednou udělalo zle. Doma si Rezi mokrým šátkem zavázala hlavu a lehla do postele. Kovářka z pohřbu ani domů nešla, zůstala u Rezi, posluhovala jí v nemoci a vařila heřmánek.

Rezi vzdychala a naříkala, že tohle bude její poslední a že najisto má také tu horkou nemoc jako nebožka Košťálka a že to s ní skončí právě jako s Košťálkou.

To bylo odpoledne.

K večeru, už se šerilo, přišel domů Modche, všecek zkřehlý a hladový. Rezi přivítala jej s bolestným nářkem, že se blíží poslední její hodinka a honem aby běžel shánět lidi, aby se u ní pomodlili, a tak ji posilnili na poslední cestu.

Zimou zkřehlý a hladový Modche zle se vzpouzel jejímu přání vyhovět, a všelijak jí to vymlouval.

„Do rána se ze všeho vyspíš a vypotíš a bude ti dobře,“ těšil ji důtklivě. „Noc je na krku a kampak mám teď v noci a v takové zimě běžet?“

„Rána se nedočkám,“ šeptala lítostivě Rezi, hlasitě a rázně dodala: „Kovářka u mne zůstane a ty dojdeš do Křenku k Náckovi; Nácek ať jde hned do Vojkovic pro Frieda a pro Hellera. U Toničky ve Křenku na ně počkáš a můžete přijít všichni pohromadě. Ať si ale pospíšíš a ne abyste přišli, až budu na prkně – to víš, že bych se s tebou vypořádala!“

A tak si Modche ani uši u čepice nerozvázal, ani burnus nesvlékl. Jen dýmku na cestu si chtěl zapálit, ale tu ho již Rezi s velkým křikem hnala ze dveří, že ona by desetkrát mohla duši vypustit, než on se jednou vypraví z domova.

Když Modche vzdychaje a hubuje odešel, Rezi hbitě vstala, s kovářčinou pomocí převlékla peřiny do čerstvých kanafasových, modře pruhovaných povlaků, stůl pokryla šábesovým ubrusem a znaleckým okem prohlédla všechny kouty a koutky čistotou zářící sednice. Všecko bylo v pořádku. Nikde ani prášku, a hadry, pokrývající celou podlahu, byly bez jediného záhybu. Ať se stane, co stane, ať přijde, kdo přijde, žádná pomluva nebude.

Pak se Rezi – všecko za asistence kovářčiny – převlékla do čistého sněhobílého prádla, oblékla bílou, krajkami lemovanou sukni – před třemi roky ji měla posledně ve Vojkovicích v židovském bále – a bělounký noční kabátek, a takto běloskvoucí a naparáděná ulehla zase do postele a spokojeně očekávala chvíle, až ji bůh k sobě povolá.

Zatím nastala tma. Kovářová rozsvítila petrolejovou lampu, přiložila do kamen a na Rezinu žádost postavila na kávu. Když byla káva vařena, kovářka i Rezi sobě popřávaly. Rezi v posteli se posilnila na poslední cestu dvěma menšími hrnečky, kovářka vypila jen jeden, ale hodně veliký.

Venku byla již neproniknutelná tma a hodně nevlídno, ale v sednici, skvoucí se ve sváteční čistotě a příjemně vytopené a provanuté vůní kávy, bylo milo a příjemno. Když kávu vypily a Rezi se zase položila, posadila se kovářka pohodlně k hlavám postele.

„Tak, jak je vám teď, Rezinko?“ tázala se plna soucitu.

Rezi, ač se po vypití kávy cítila jako v nebi, s bolestným výrazem zvedla oči ke stropu a šeptala mroucím hlasem:

„Už aby zde byli, bojím se, že se toho modlení nedočkám.“

„Kdyby bylo nejhůř, já se za vás, Rezinko, pomodlím,“ kovářka se nabízela ochotně, „to máte jedno, modlitba jako modlitba, a v jednoho pána boha beztoho věříme všichni. Ostatně nemusíte hned umřít, když se dáte zaopatřit. Tamhle nebožka stará Košťálka devětkrát byla zaopatřena, než umřela.“

„Ba, tohle bude asi moje poslední,“ vzdychala Rezi, „já to na sobě dobře cítím. Děj se ale vůle boží, jen kdybych já věděla, jak to potom dopadne s Modchem, aby on se potom, kovářko – chraniž bože – ještě neoženil – co myslíte, kovářko?“

„To asi sotva,“ pochybovala kovářka, „to myslím, Rezinko, že můžete umřít bez starosti. Přece už má věk, a pak, kdyby měl i nakrásně takové myšlenky, kterápak by si ho vzala?“

„Dost je takových, věřte, kovářko,“ jistila smutně Rezi; „ono je chudých židovských holek... Pravda, je mu přes šedesát, ale což...? Děti nemá, pěkný domek a živobyťi zde je a na hotovosti taky hezkých pár stovek... Co já se na to na všechno našetřila a napracovala,“ Rezi tiše s výrazem velikého utrpení sobě naříkala, „vy to, kovářko, všechno víte, a na koho jsem se starala? Kdyby se i Modche nakrásně neoženil – jakože on by rád, což je o to – řekněte, komu by to po jeho smrti všechno připadlo než jeho straně? A bože, ta jeho strana... ta mi pije krev, co jsme s Modchem pospolu, po všechna ta léta. Nejdříve se to ke mně lísalo jako falešné kočky. To byly samé návštěvy, samé uctívání a Rezinko sem a Rezinko tam... Myslili, že nám padá z nebe, a že když nemáme děti, že budeme rozdávat horem i dolem – to si ale dali, to mne, kovářko, znáte! A když viděli, že to nejde po dobrém, začali po zlém. Jména mi dávali – jakživa jste to, kovářko, neslyšela – a že jsem lakomá, ani najíst Modchemu že nedám a co všechno, a že mamoním jen pro svou stranu, a že kdyby nebyl Modche takovou bačkorou, že by to moje příbuzenstvo vymlátil ze stavení a že by mi ukázal, kdo je pánem v domě. Nikdo z nich mi za to nesmí přes práh – stojím já o vaše přátelství! A teď sobě, kovářko, představte, že by mě měl Modche přečkat... Ani pomyslit na to nechci, zbláznila bych se z toho! Všecko by jim odkázal a za moje spravedlivé mozole by se mi ještě vysmáli. A co bych já po smrti mohla říkat? Tuhle chudák zábořská sestra...“

Prudké zabouchání na domovní vrátka přerušilo proud Reziných žalupných slov. Kovářka běžela otevřít, na zápraží ozvaly se četné

a spěšné kroky a okamžik nato plnila se sednice příchozími. Všichni, Modche, křenecký Nácek a vojkovický Fried s Hellerem, byli na kost promrzlí, dupali nohama a spěšně ze sebe shazovali zimníky.

„Tak co, Rezinko,“ hovořil mezitím Heller, „co sobě zase vzpomněly v noci a v takové zimě, snad to mohlo počkat do rána, snad není tak zle?“

„Ba je, pane Heller,“ šeptala Rezi hlasem, který se zdál již přicházet z onoho světa – ku podivu, jak celý její zevnějšek náhle vzal na se výraz slabosti a utrpení – „tuze je zle, pane Heller, už cítím, že to bude moje poslední a rána že se už nedočkám.“

„Ale Rezinko, Rezinko, vždyť ono zase bude dobře,“ vyřázel ji bodře Heller. „My se u nich pomodlíme, když je to jejich přání, ale proto nemusejí ještě umřít – my už se u nich namodlili!“

Rezi vrtěla smutně hlavou.

„Už je se mnou konec, pane Heller – natáhni ty hadry, Modche, nevidíš!?“ vzkřikla Rezi náhle svým obyčejným hlasem, když zpozorovala, kterak příchozí skopávají na podlaze drahocenné její hadry, a hned zase skomírajícím hlasem pokračovala: „Už je se mnou naisto konec, pane Heller, bohu ale poručeno, já jen, vědí, abych umřela jako spořádaná židovka a aby se u mne napo... naposledy pomo... pomo...“

Rezi lítostí se zajíkala a pro pláč nemohla domluvit.

„No, pomodlíme, proč bysme se nepomodlili, škodit jim to, Rezinko, nemůže,“ mínil dobromyslně Fried, „ale budou vidět, všechny nás přečkají.“

A obrácen k ostatním, Fried potichu se s nimi radil:

„Za umírající modlit se nemusíme, jen pouze za nemocnou.“

„Až po krk dost,“ svědčil šepotem Heller.

Ale Rezi měla jemný sluch.

„Za jakou nemocnou?“ vyjela svým obyčejným hlasem. „I za nemocnou, i za umírající, všechno se musíte modlit – nač bych vás sem byla volala?“

„Jen se, Rezinko, nerozčilujou,“ chlácholil ji mírně Heller, „když myslíš, tedy se budeme modlit všechno, co chtějí. Beztoho zde musíme zůstat do rána. Pomalu bude deset, tma jako v ranci a zima jako v Sibiři. Tak co bysme se nemodlili, když jim to dělá radost... Začneme!“

Všichni – Modche, Fried, Heller a Nácek – brali do rukou modlitební knížky, obstoupili postel, na níž spočívala Rezi, a hlasitě a sborem počali odříkávat jednu modlitbu za druhou. Kovářka, která se opět usadila u hlav Reziny postele, vytáhla z kapsy růženec a modlila se potichu a zároveň se zbožnými muži vojkovické chevre-kadiše.

Byl to velebný okamžik.

Rezi sepjala na pokrývce ruce, přivřela oči a kolébána jednotvárným hlaholem modliteb volně oddala se svým myšlenkám.

Bude to divení – rozjímala v duchu Rezi – až se zítra po okolí roznese, že u sedletínské Rezi bylo modlení a že asi už dlouho nevydrží. A všechny paničky z Vojkovic a okolních vesnic ji přijdou navštívit. A s prázdnýma rukama nepřijde asi žádná, také ona, Rezi, nechodívala navštěvovat nemocné s prázdnýma rukama. Hellerka vojkovická s Friedkou nosejí všude k nemocným bábovky. Což Hellerka, ta mívá bábovky dobré jako od cukráře, ale Friedka má obvykle ten boží dárek málo podařený. Nechává to málo kynout nebo co, a je to potom jako brus. A aby jen ostatní paničky nepřipadly také na bábovky – to by bylo nějakých bábovek! Ztvrdlo by to a ještě polovičku by toho rozdala. Jednu by mohla dát Toničce do Křenku, což o to, a nejspíš že jí dá tu nekynutou od vojkovické Friedky...

Se vzpomínkou na Toničku dostaly Reziny myšlenky jiný směr. Aby zrovna – rozvažovala – hned ráno po Náckovi pro Toničku sobě vzkázala. Přece aby bylo všechno v pořádku, když paničky budou chodit na návštěvu. A na ni, na Rezi, jakožto těžce nemocnou, ba takřka umírající, zajisté se nesluší, aby poklízela a paničky obslu-

hovala kávou. A bude to nějakého litování! Rezi už v duchu viděla všechny ty plačící paničky a lítost nad jejím vlastním osudem zadržla jí hrdlo a slzy jako hrachy vytryskly jí z očí.

Vtom modlíci umkli. Modlili se přes hodinu a od začátku až do konce přeříkali všechny modlitby, jak to sobě Rezi přála.

Heller vybídl soucitně Modcheho, aby si šel lehnout. „Jsou starý člověk a po cestě, co zde budou ponocovat,“ řekl – a že kdyby to – pámbu rač chránit – bylo zapotřebí, že ho hned zavolá. Modche ochotně uposlechl moudré rady a ani se s Rezi nerozloučiv, odešel do komory, a ačkoliv komora byla přes síň, přece za malý okamžik bylo slyšet Modcheův hlasitý chrápot. Spalť Modche spánkem spravedlivých. Také kovářka dokončila své modlitby a rozzehнала se s Rezi se slibem, že časně ráno zase přijde.

Fried, Heller a Nácek usedli zatím kolem stolu proti Rezině posteli a chystali se takto strávit noc. Oheň v kamnech dávno vyhasl a v sednici počínala být citelná zima.

Ponocný právě odtruboval dvanáctou.

„Nácku, mohl bys zatopit,“ nabádal Fried bratra, „jsi z nás nejmladší a patříš k rodině.“

Nácek ochotně počal v kamnech rozdělovat oheň. Dříví vesele zapraskalo a Nácek přikládal uhlí.

Rezi, která už dřímala, jevila v posteli značný nepokoj.

„Přejou si něco, Rezinko?“ tázal se jí Heller pln soucitu.

„Aby tam Nácek tolik nepřikládal,“ vydechla Rezi sotva slyšitelně.

„Jsou bez starosti, tetičko, nenaložím,“ ubezpečoval od kamen Nácek a přikládal, jako by mu patřily kladenské doly.

„Já ne snad kvůli tomu kousku uhlí,“ omlouvala se unyle Rezi, „ale že byste zde potom horkem nevydrželi.“

Nácek dokončil svou práci a přisedl k ostatním. Sednicí počalo se šířit příjemné teplo. Heller pohlédl na Rezi. Oči měla zavřené a zdálo se, že spí.

„Mohli bysme si zahrát v karty,“ navrhoval Heller potichu, opatrně pohlížeje na spící Rezi.

„Já bych rád,“ svoloval šeptem Fried, „jenže Rezi... to víte...“

„Spí jako dudek a o ničem nebude vědět,“ jistil Heller a radostně mnul si ruce, „jenže, kde vzít karty?“ zarazil se náhle.

Fried místo odpovědi vytáhl z kapsy hru ošumělých karet a vítězoslavně zvedl je do výše.

Z tváří zbožných mužů při tomto pohledu rázem zmizela všecka nuda a ospalost. Zraky zářily jim čistou a upřímnou radostí.

„Jen aby Rezi...“ strachoval se ještě ze všech nejbojácnější Nácek.

„Jen hezky potichu a nic se neboj,“ utěšoval bratra Fried a míchaje karty, tázal se Hellera:

„Tak co... Oliv bejs¹⁴?“

Heller, šroubuje výše knot lampy, jen radostně přisvědčil němým kývnutím hlavy.

Fried počal rozdávat karty.

„Že se božího trestu nebojíte, neznabozi!“ ozvala se vtom z postele Rezi.

Friedovi leknutím vypadly karty z rukou a Heller s Náckem zůstali jako omráčení.

„Že se božího trestu nebojíte!“ opakovala Rezi a hlas její zněl tak mohutně jako hlas anděla, volajícího hříšníky k poslednímu soudu.

„Člověk si je zavolá, aby se u něho před smrtí pomodlili,“ pokračovala Rezi v rostoucím hněvu, „a oni neznabozi se dají do karet.“

„Vždyť už jsme se, Rezinko, všechno pomodlili,“ namítl nesměle Fried.

„Tak se to modlete ještě jednou,“ stála Rezi na svém právu, „přece neplatím celý život chevre-kadiše proto, abyste mi zde před smrtí hráli v karty.“

Fried, který zatím v rozpacích karty ze stolu sebral, mrštil jimi vztekle o stůl.

14 Jedenadvacet.

„Když myslíš, že jim to pomůže...“ řekl zamračeně, „začneme!“ vybízel úsečně a zlostně Hellera s Náckem.

Vzápětí rozlehl se zase chaloupkou hlahol modliteb a nesl se tichou nocí přes náves až za humna vesnice. Modlili se u Rezi hodně hlasitě, ba přímo křičeli, ale bylo v tom více netajené zlosti než opravdové pobožnosti.

A zase přemodlili se všechno od začátku až do konce.

„Tohle už aby...“ a Heller, klesaje unaven na židli, potichu sice, ale nehorázně zaklel.

A seděli zase všichni tři mrzutě kolem stolu a Rezi, zdálo se, klidně a spokojeně zase dřímala.

„Nácku, uvař nám černou kávu,“ navrhoval Fried, „bude nám potom veseleji.“

V kamnech bylo ještě dosti ohně a Nácek bez nucení převzal úřad kuchaře. Lográk plný vody postavil na plotnu a ze schránky na polici nasypal do hmoždíře tolik pražené kávy, co rozuměl.

„Co chceš dělat, Nácku?“ ozvala se zase z postele Rezi, tentokráte opět hlasem slabostí skomírajícím.

„Budeme si vařit černou kávu, tetičko,“ vysvětloval Nácek.

„Bude vás po ní bolet hlava,“ rozmlouvala jim úmysl Rezi, „ne snad, že bych vám ji ožívala, ale krev po ní stoupá do hlavy. Ukaž, Nácku, mnoho-li chceš zavařit?“

Nácek poslušně přistoupil s hmoždířem k posteli a Rezi rukou hrábla do hmoždíře. Zděšeně vykřikla a hrst kávy strkala Náckovi zpátky do rukou.

„Smrt byste z toho mohli mít, všechnu ji zavařit!“ zvolala uleknutě. „Tuhle dej, Nácku, hned zpátky!“

Nácek poslušně šel zpátky k polici, cestou však tajně vysypal do hmoždíře Rezi zkonfiskovanou kávu a nadbytkem hrábl ještě do schránky pro novou hrst. Pak to všechno ve hmoždíři utloukl a za chvíli již kouřila se vonná káva v hrnečkách před zbožnými muži. S utajenou závistí pohlížela Rezi, jak jim chutná a jak si přichvalují.

Vypitá káva je rozjařila a zapudila všecku ospalost a rozmrzelost. Heller a Fried, staří členové chevre-kadiše, vyprávěli různé příběhy z pohřbů a čtených svých nočních stráží u mrtvých a umírajících. A kupodivu, byly to vesměs příběhy velice směšné a veselé. Rezi těm historkám chvíli naslouchala, pak se jí opětně v dřímotě zavřely oči.

„To vám jednou,“ vyprávěl Heller, „už je to více let, měl v Bilichově pohřeb nějaký Baum – všichni mu říkali Pinchis Šrage. Když jsme ho oblékali do tachrichim¹⁵, povídám schválně k vdově – taková stará škatule to byla, už je také dávno nebožkou – povídám jí, zdali máme tkanici u tachrichim zavázat na kličky nebo na uzel. S pláčem se ptala, jaký že to má význam. ‚To je tak,‘ povídám, ‚když tkanice uvážeme jenom na kličky, tak se smějí zase vdávat, jak je ale uvážeme na uzle, vdávat se už nesmějí.‘ ‚Jen na uzle, jen na uzle,‘ štkala, ‚já se vdávat nechci.‘ A s pláčem odešla. Ještě jsme nebyli s oblékáním u konce, dala si mne vdova vyvolat přede dveře. ‚Pane Heller,‘ povídá s pláčem, ‚přece aby ty tkanice uvázali jen na kličky, ne snad, vědí, že bych se chtěla vdávat – bůh by mne musil potrestat – ale jen tak pro všechny případy.‘“

„Ba, to jsou ženské,“ vzdychl si Fried, „jako tuhle Rezi. Zbůhdarma sem vážíme cestu a maříme noc.“

Heller mu dával očima znamení, aby byl v řeči opatrný.

„Ted’ opravdu spí,“ jistil Fried, bedlivě pohlížeje na Rezi, „a kdyby i nespala...“

„Vždyť je to všechno svatá pravda. Vzpomene si v noci a v takové zimě a nic jí není. A pořád samé modlení, aby člověk za celou noc ani ústa nezavřel. Těch pár grošů, co platí k chevre, věru nedává darem, to je pořád nějakého modlení!“

„Něco ono je jí přece,“ řekl Heller chlácholivě, „ono je odtud až potud. Je to přec jen stará ženská a věčně tady nebude. A pro Modcheho by to přec jen byla rána – co by sobě počal.“

15 Pohřební roucho.

„Nějak by to přečkal,“ prohodil jízlivě Nácek.

„Ba, přečkal,“ svědčil Fried a zapomenuv na všecku opatrnost, rozhorleně pokračoval: „Což od ní Modche málo zkusil? Ta se ho natrápila! Už je od ní všecek ukřičený. Vadila se s ním ve dne v noci, vhod jí nepromluvil, vhod jí nepokročil. Řekl-li, že je něco bílé, vadila se s ním tak dlouho, až musil doznat, že je to černé... Kroniky by se o ní daly vyprávět,“ končil Fried.

Pohřížení v horlivý rozhovor, nevšimli si, že Rezi už zase delší dobu leží v posteli s otevřenýma očima, že slyší každé slovo a z očí že jí sršejí blesky spravedlivého hněvu. Ani sebou však nepohnula, přivřela zlostí svítící oči zase ke zdánlivému spánku a naslouchala... naslouchala...

A hovor o Rezině minulém a přítomném životě stával se stále nenucenějším a všeobecnějším.

„To je všechno pravda,“ omočil si také Nácek, „ta se jakživa navadila a nafňukala! Strýc Modche si u ní vystál očištec.“

„A co Modcheovi přátelé, ti by si zavýskli, kdyby tak...“ řekl Heller. „Celý život se k němu nesměli hlásit a teď by jim Modche jistě všechno odkázal – krev není voda.“

„V hrobě by se Rezi nad tím obrátila,“ jistil Fried a dodal: „Co by sobě ale Modche počal, kdyby mu ji pámbu vzal?“

„Oženil by se,“ pravil Heller, „co jiného?“

„To snad ne...,“ pochyboval Fried, „jsou tu přece už jen léta, po-vážejí, šedesátka!“

„Co na tom?“ stál Heller na svém. „Modche není dosud k zahození a pořádná ženská, příkladně tamhle spomyšelská Fanyinka...“

„Ta, co hauzíruje s loketním zbožím?“ zvolal Fried překvapen.

„Ta samá,“ svědčil Heller. „Já už bych to Modchemu nějak zaonačil. Fanyinka už ovšem není mladicí, do padesátky jí mnoho neschází, ale je ještě při těle a nějaký groš má taky. Já myslím, že by si Modche mohl gratulovat...“

„Já vám dám gratulaci!“ vykřikla vtom Rezi a skočila rovnýma nohama z postele. A již stála ve svém sněhobílém, na věčnou pouť připraveném úboru uprostřed sednice jako vtělený anděl pomsty a zloby.

Heller, Fried a Nácek zděšeně vyskočili ze svých míst. Do všech jako když hrom udeří.

„Snad se jich chytá fantas, Rezinko?“ jektal Heller ustrašeně zuby.

Rezi se zasmála, jak se smějí satanáši v pekle. Až to kosti pronikalo.

A křičela, co měla síly:

„A tohle vy jste lidé od chevre! A abyste věděli, že už mi nic není! Bůh mne náhle zázrakem uzdravil, aby překazil vaše plány, vy nezabozi, vy kuplíři, vy... vy...“

Bylo hrozo Rezi poslouchat. Nácek, Heller a Fried stáli chvíli jako přimražení, pak počali se spěšně oblékat a jeden přes druhého se tlačil ke dveřím. Zde všichni tři srazili se s Modchem. Modche, probuzen Reziným křikem, ve spodních pouze šatech a s noční čepicí na staré hlavě, tak jak polekaně vyskočil z postele, vrazil do sednice, nemysle jinak, než že nastala Rezina poslední chvíle. Byl ještě všecek rozespálý a hned ve dveřích se počal modlit: „Šma Jisrael...“¹⁶

Při výjevu však, který se v sednici naskytl jeho zraku, zamrzla mu modlitba na rtech.

A všechna Rezina spravedlivá zloba obrátila se náhle od pravých viníků na Modcheovu nevinnou hlavu.

„Tak všechno odkážeš svým přátelům a Fanyнку spomyšelskou sobě vezmeš!“ sápala se na něho jako divá.

„Zbláznila se,“ šeptal Modche třesoucími se rty a ničeho nechápaje.

16 Šema Jisrael Adonaj Elohejnu (Slyš, Izraeli, Hospodin je náš Bůh) – vyznání víry, základní židovská modlitba. *Pozn. red.*

„Já ti dám Fanyнку, já ti ji osladím, Fanyнку!“ hrozila mu Rezi zaťatou pěstí.

Modche otvíral ústa, chtěje žádat vysvětlení na zbožných mužích vojkovické chevre-kadiše, ale ti se vytráceli ze dveří jeden po druhém a zanechali Modcheho jeho osudu.

Fried, Heller a Nácek teprve za humny se vzpamatovali poněkud ze svého ustrnutí, hned však zase přes panující tmu uháněli ke svým domovům, jako by jim hlavy hořely.

Sedletínský ponocný odtruboval právě druhou z půlnoci.

Pokřtěni

Se svým jediným kozarovským bratrem Filipem Rezi nikdy nežila v dobré shodě. Filip povahou příliš podobal se Rezi, než aby mezi nimi mohl být nějaký trvalý soulad. Neměla Rezi ráda příbuzných, kteří ji nikdy nežádali ani o radu, ani o pomoc a kteří, jako ona, stáli na vlastních nohou. Byli příbuzní, kteří bez Rezina souhlasu neučinili jediného kroku a kteří v Rezi spatřovali ztělesněnou moudrost všeho Kantůrkova rodu. Kdepak Filip! Poctivě s Rezi nepromluvil, všechno na ní – její domácnost, ústroj, řeč – všechno mu bylo samá „noblota“ a terčem stálého posměchu a úštěpku. Rezi se sice nikterak nevypínala nad své sedletínské okolí, ale přece jen zde bylo něco – něco, co těžko se dalo slovy naznačit – čím se, byť zcela nepatrně, od toho okolí lišila. Kdežto Filip... ten prostotou a nevychovaností vynikal ještě nad ostatní Kozarováky. To ostatně již neslo s sebou jeho povolání. Byl Filip kravičkářem od své mladosti. Jezdil a chodil z jednoho trhu na druhý, kupoval a prodával krávy, a toto povolání přirozeně nepřispělo k zjemnění jeho mravů. Také Terynka, jeho žena, nelišila se nijak od svého okolí. Bosa chodila celé léto, vařila jen jednou denně a od rána do večera lítala v jedné jen spodničce, pečlivě podkasané, z chléva do stodoly a ze stodoly do chléva.

Pravda, co by se týkalo majetku, to by se byla Rezi za Filipa stydět nemusila. Filip pomohl si z kraviček znamenitě. K prázdné chalupě, zděděné po rodičích, přikoupil během let dvacet strychů polí a pět i více kravek stálo vždycky v chlévě. A že v hradecké záložně má uloženo pěkných pár stovek, bylo veřejným tajemstvím. Také se Rezi Filipovým majetkem ráda chlubila, „jen“ říkala, „kdyby s Terinkou více dbali na sebe a žili, jak to vyžadovala důstojnost Kantůrkova rodu“. „Hlavně kdyby Terynka více dbala na pořádek,“

vzdychávala Rezi. „To u každého podruha je větší pořádek.“ Terynka na úklid si tuze nepotrpěla a také neměla k tomu času. Kantůrek byl stále ve světě a ona doma samojediná měla na práci všecko. Proto musila být více v chlévě a ve stodole než ve světnici. Ostatně v jiných kozarovských chalupách nebylo lépe a na zdraví to nikomu neškodilo. Před Filipem Terynka vůbec uklízet nesměla. Říkávala Rezi kovářce, že se bratra Filipa chytá fantas, když spatří Terynku s hadrem v ruce; což se ale stávalo jednou za uherský měsíc. –

Jen dvě děti měl Filip, oba syny. Nic by si tak byl Filip vroucně nepřál, než aby jeden z nich se usadil v Kozarovicích a převzal jednou po něm chalupu a kravičkářství. Že se tak nestalo, to bylo největší žalostí Filipova života. Nejstarší, Rudla, znaje plány otcovy, sotva vychodil školu, utekl z domova do Hradce a tam si sám našel učednické místo v střižním obchodě. Nyní byl již rok ženat a usazen v Náchodě jako zástupce veliké továrny na plátna. Když se ženil – svatba byla v Náchodě – byl z celého příbuzenstva na svatbě jedině otec Filip, nikdo jiný, ani matka, ani Rezi, nechťeli podniknouti cestu tak dalekou.

Mladší Eda následoval příkladu staršího bratra. Vyučil se také v Hradci kupectví a nyní bylo mu šestadvacet let – již čtyři roky vedl samostatně velký kupecký obchod vdovy Finkové v Kosové Hoře. Finková měla vlastní dům a jedinou dceru Fanytku. – – –

Rezi, třeba se s Filipem stále kočkovali, chodila do Kozarovic často. Byloť tam ze Sedletína jen půl hodinky cesty a Rezi zpravidla přicházela, když Filip nebyl doma. Trochu si s Terynkou sklepla, trochu ji poštvála proti Filipovi a pak měla kovářce co vyprávět až zase do návštěvy příští. „Ta si měla vzít Modcheho,“ říkávala kovářce, „dobře by se byli k sobě hodili. Tam to vypadá, jako když čerti odtamtud vyletí.“ –

Na vzájemné návštěvy Terynka ovšem času neměla, proto se Rezi nemálo podivila, když jednoho dne odpoledne, v obyčejný všední den, spatřila oknem přicházet návsí švagrovou. Hned z okna Rezi

s nelibostí postřehla, jak nedbale je zase Terynka oblečena. Na její malé, okrouhlé osůbce bylo všecko jaksi nakřivo. Zeleně květovaný tybetový šátek na hlavě, krátký soukenný kabátek, zapjatý jen do polovice – jistě scházely knoflíky – a černou vlněnou sukni s rozparkem na straně držela v náruči oběma rukama – bylať ošklivá březnová plískanice – takže bylo vidět téměř celou modře štráfovanou, kanafasovou spodničku, červené vlněné punčochy a botky jen dopola zašněrované.

„Pro ostudu je ta ženská,“ myslila si Rezi a oknem jí neušla ani nejmenší závada v ústroji švagrové. „Ta je zase jistě samý špendlík,“ usoudila v duchu. Ty špendlíky totiž byly Terynčinou slabou stránkou. Štvaná věčně z práce do práce, nikdy neměla pokdy, aby si přišila utrženou tkanici nebo utržený knoflík. V čas potřeby všecko to nahrazovala špendlíky. „Budete vidět, kovářko,“ říkala Rezi, „že Terynka po smrti přijde do hrobu všecka sešpendlená.“ –

Terynka vpadla do světnice s patrným spěchem, políbila se chvatně s Rezi, shodila ze sebe šátek a dopadla na lavici u kamen.

„Rezi, to je novina...“ vydechla.

„Snad není Filip nemocen?“ lekla se Rezi.

„A kdepak Filip... ten je od včerejška na trhu... Ani nevím kde. Jsem sama doma, musila jsem všecko zavřít, hadry jsem jen tak na sebe naházela a letím... Hned zase musím jít. Rezi... Rezi... to je novina...“

„Minutku, Terynko, sečkej,“ zadržela Rezi příval Terynčiných slov, a ač hořela zvědavostí, přece pamětliva hostitelských povinností odkvapila ze dveří. Hned zase se vrátila a stavěla před Terynku chleba a misku husích škvarků a jater. Terynka nedala se nutit, ukrojila chleba a přikusovala k němu brzy škvarky, brzy játra.

„Tak mluv, ženská, co se stalo?“ naléhala na ni Rezi.

„Náš Eda se bude ženit,“ řekla Terynka, žvýkajíc.

Rezi překvapením nebyla mocna chvíli slova.

„Snad ne?“ vyrazila konečně ze sebe.

Terinka horlivě kývala hlavou.

„Copak ženit..., ale kdybys věděla, koho si bude brát!“

„Tak to řekni a nemuč člověka! Tedy koho?“

„Finkovu Fanytku!“

Rezi úžasem spráskla ruce.

„Finkovu Fany z Kosové Hory,“ slavnostně potvrzovala Terynka.

„Jedinou dceru bohaté Finkové, co Eda u ní slouží?“

„Tu samou,“ důrazně zase potvrdila Terynka a horlivě pokračovala: „Eda převezme obchod, dům... zkrátka všecko, jak to stojí a leží, všecko bude jeho. Fanynka je jediným dítětem, kdo by to všecko dostal? Eda udělá štěstí – velké štěstí! Kdo by to byl do kluka řek. Však ona Finková ví, co dělá. Taková léta už jí Eda vede obchod, jako by to byl jeho vlastní, k světu je kluk taky podoben – tak co by hledala Finková lepšího?“

Rezi všecka zářila.

„Jednou že přece od vás slyším radostnou novinu,“ rozplývala se sladkostí. „Vy sice si takové štěstí nezasloužíte, zvláště Filip si to nezaslouží, ale je tohle veliká čest pro náš celý rod. Již od nebožky matky jsem slýchávala, že největší urozenost mezi židy je v Kosové Hoře, v tom ohledu že se jim nemohou rovnat ani Vojkovičtí, ba ani Hradečtí. Taková urozenost má mezi nimi být. A teď, když si člověk představí, že jeden z našeho rodu, z Kantůrkova rodu, přízení se do takové kosohorské rodiny! Svůj dům tam bude mít, svůj vlastní obchod... Terynko, já měla Edu vždycky ráda, jako by byl můj vlastní... můj vlastní.“

A Rezi pohnutím se rozplakala. Vytáhla z kapsy šátek a utírala si slze.

Terynka, jak spatřila Rezi plakat, rozplakala se taky. Taky chtěla z kapsy vytáhnout šátek, že ale, jako obyčejně, žádný neměla, vyhnula sukni a obráceným podsazením utírala uslzené oči. –

Když se obě dosyta vyplakaly, dotazovala se Rezi na bližší podrobnosti. A Terynka vykládala:

„Ani potuchy jsme o ničem neměli, až včera dostaneme psaní, že už je ruka v rukávě. Finková to Edovi sama nabídla a hned bylo zasnoubení.“

„Už zasnoubení?“ žasla Rezi.

„Bodejtž. A Finková s Edou a s nevěstou přijedou k nám do Koza-rovic v první den velikonočních svátků.“

Rezi se mohla rozdivit. „Paní Finková z Kosové Hory k vám do Kozarovic?“

„Jak ti povídám,“ jistila Terynka sebevědomě. „První den našich svátků je od neděle za tři týdny a právě na tu neděli připadne ,jejich‘ velikonoční Hod boží. Tak se to všechno krásně hodí. Už jsi asi, Rezinko, uhádla, proč jsem přišla. To víš, že já, hloupá ženská, bych si s touhle návštěvou nevěděla rady.“

„To ti věřím,“ svědčila Rezi, „kdepak ty a taková urozenost z Kosové Hory – z Kosové Hory! Vždyť to bude samé hedvábí a samé zlato. To víš, kvůli Filipovi bych nehnula ani prstem, ale zde nejde o Filipa, zde se jedná o čest celého našeho rodu. Proto si to všechno беру na starost. Jen ať Filip drží jazyk za zuby. Z mouky nic dělat nemůžeme, když budou svátky. Ke kávě macesy. Jen se jedná o oběd. Prokrm na pečení tři husičky – máš jich dost – ještě dnes je zasad'. Bude knedlíčková polévka, kaldoun, pečená husa a k tomu udělám macelokš. Ale tohle, Terynko, není to hlavní. Víš, co bude hlavní? Úklid! Víš, co si myslím, Terynko? Že kdyby k vám ta paní Finková tak znenadání přišla a viděla ten pořádek u vás, hned že by bylo po veselce.“

„Ty toho s tím úklidem vždycky navyvádíš,“ bránila se Terynka, „tak zle u nás není. Někdy přece taky uklízím. Toť se ví, tak pořádek čisto jako u tebe u mne být nemůže. Ty nemáš nic jiného na práci, já mám domácnost, hospodářství, dobytek a na všechno jen jedny ruce.“

„Nic ti nevytýkám,“ chlácholila Rezi, „co bylo, bylo. Teď jedná se jen o to, aby nebyla ostuda před tím novým příbuzenstvem. Má-li být u vás všechno v pořádku, abych se k vám nastěhovala týden

napřed. A sama bych ještě všechno nezmohla, vzala bych si k vám s sebou kovářku. Ale co tomu bude říkat Filip? Abych se s ním u vás kvůli úklidu rvala...”

„Nic se nebudeš rvát,“ jistila Terynka. „Filip nebude celý týden doma, přijde až poslední den před svátky. Má v tom týdnu tři trhy, celý týden budem samy. A teď bych, Rezi, měla ještě jednu prosbu.“

„Jen mluv, Terynko,“ naléhala Rezi, „když se jedná o rodinu, udělám všechno na světě.“

„To já vím, ty pro rodinu žiješ,“ lichotila Terynka. „Víš, jedná se o Rudlu. Skoro rok už je ženatý a ještě za ten čas nebyl doma. Jeho ženu ani neznáme. Tak si myslím, když nám Eda o svátcích přijde s tím novým příbuzenstvem, jak by bylo krásné, kdyby taky přijel Rudla se ženou a všichni bychom byli pohromadě. Co myslíš, Rezi?“

„To by šlo,“ souhlasila Rezi, „odbyli bychom to všechno najednou. Já bych taky ráda poznala Rudlovu ženu. Tak jim to napiš.“

„Když ono s tím napsáním to má háček,“ přiznávala Terynka. „Vždyť víš, že o veselce se Filip s tím nevěstíným příbuzenstvem nepohod. Znáš Filipa. O nějakou stovku jí dali méně, než jí slíbili, a bylo zle... Nějak to musím zase udobřit. Myslím to, Rezinko, takhle: Už měsíc krmím starého husáka, přes dvacet liber jistě bude vážit, a mám uschráněno tři kopy vajec. Tak si myslím, že na druhý týden bych toho husáka zabila a ty vejce a toho husáka bych poslala do Náchoda.“

„Tohle máš, Terynko, moudrý nápad,“ souhlasila Rezi, „jaképak hněvy mezi příbuzenstvem.“

„Právě, a víš, myslila jsem, aby viděli dobrou vůli, kdyby tak někdo z příbuzenstva chtěl do toho Náchoda tu husu a ty vejce dovézt. A víš Rezi, na koho jsem připadla? Na tvého Modcheho.“

„Modche do Náchoda!“ zhrozila se Rezi, „jak tě tohle, Terynko, mohlo napadnout?“

„A proč ne, Rezi? Přece není Modche malé dítě.“

„Ten je horší než malé dítě, což ho neznáš? Vejce potluče, husu zapomene ve vlaku, nebo bůh ví, co se mu stane. Vždyť je to Modche!“

„Prosím tě, Rezinko, nebud' proti tomu,“ prosila Terynka, „a nic se o Modcheho neboj. Jeden den ráno pojede, zůstane tam přes noc a druhý den večer ho zase budeš mít doma.“

Rezi se ještě chvíli rozmýšlela, pak odhodlaně řekla:

„Ať tedy jede. Jde o rodinu a musí to být. Já mu všechno řádně vyložím a snad dá pánbu, že nám Modche nic neprovede.“

Terynka, zbavena vší starosti, déle se nezdržovala. Rozloučila se s horoucím děkováním s Rezi a již zase uháněla, jako by jí hlava hořela, přes sedletínskou náves do Kozarovic. – – –

Bylo to týden později.

Šlo na desátou večer a Rezi s kovářkou chystaly se k spánku. Ráno odjel Modche do Náchoda, obtěžkán zabitým husákem, třemi kopami vajec a nesčíslnými příkazy a radami Rezinými. Kovářka přišla k Rezi na noc, aby se Rezi sama nebála. Obě, kovářka i Rezi, byly již v nedbalkách – měly na sobě už jenom spodničky – když ulekaně sebou trhly. Na vrátka dopadaly pádné, netrpělivé rány. Kovářka chtěla jít otevřít, Rezi ji násilně zdržovala.

„To někdo svatě myslí, že jsem sama doma a chce mne přepadnout,“ bědovala a všechna se třásla.

„To by nedělal takový rámus,“ konejšila ji srdnatější kovářka a přes Rezin odpor vyšla otevřít. Zvenčí ozval se z kovářčiných úst výkřik úžasu, bylo slyšet známý hlahol hlasů, a do dveří vešli kovářka a za ní – Modche.

Pod Rezi se zachvěla kolena.

„Co se stalo,“ vykřikla, „proč jsi nebyl v Náchodě?“

„Já byl v Náchodě,“ řekl klidně Modche, „a už jsem zase z Náchoda zpátky.“

„A proč jsi tam nezůstal přes noc? Vždyť jsi tam u nich nepobyl ani hodinu! A co Rudla? A jaká je ta jeho žena? Vyřídils jim všechno? Přijedou o svátcích do Kozarovic? A co říkali huse a vejším? Tak přece mluv! Mluv!“

„Počkej, Rezi,“ odpovídal Modche s nerušeným klidem, „já od rána nejed, dej mi něco jíst a až se najím, všechno ti vypovím.“

„Copak ti tam nedali ani do úst?“ zhrozila se Rezi.

„Dej mi jíst,“ stál Modche na svém.

Rezi, hlasitě naříkajíc, aniž ještě věděla proč, přinesla zvenčí pekáč se studeným jahelníkem. Modche s chutí pojídal a nic se nedal vyrušovat ani Rezinými ani kovářčinými naléhavými dotazy. Teprve když z pekáče zmizel poslední drobet, natáhl pohodlně nohy na trnož a rozvláčně počal vypravovat dychtivě naslouchající Rezi a kováře:

„Hrozně jsem se natahal s husou a s vejci na nádraží! A toho opatrování ve vlaku! Šest hodin trvala jízda, a když jsem šťastně přijel do Náchoda, nastala nová potíž. Ne a ne Rudlu nalézt. Jeden mne posílal tam, druhý zase jinam – já myslel, že mi ruce upadnou. Konečně se mne ujal nějaký policajt, nebo co to bylo, a dovedl mne až před dům. Jenže Filip pořád říkal, že bydlejí v přízemí, a to není pravda, zůstávají v prvním poschodí. To ale nebylo to nejhorší. Přijdu nahoru – pěkné to tam mají, jen co je pravda – a Rudla nebyl doma. Prý je – povídá panička – kdesi na cestách a nepřijede až zítra. A cože bych rád?“

„A jaká je?“ přerušila ho Rezi, hoříc zvědavostí.

„Víš, Rezi, tys proti ní cukrkandl. Filip pořád, jaká je to pěkná ženská, mladá, boubelatá, černovlasá, černooká a prý krev a mléko. To musil mít Filip, věř mi, Rezi, na té veselce vlčí mlhu. Vždyť je to hotová chmelová tyčka, kost a kůže, samá noha a samá ruka a hodně přizrzlá. A myslím – to víš, já jsem se jí na to neptal – ale myslím, že je jí dobrých čtyřicet...“

„To snad není možné!“ zhrozila se Rezi.

„Jak ti povídám,“ trval Modche na svém. „Já jsem starý člověk, ale já bych ji nechtěl.“

„Tak má Rudla pěknou opici,“ litovala Rezi Rudlu a rozhorleně dodala: „že se líbila Filipovi, tomu se nedivím, tomu se líbí každá koza. A jak tedy bylo dál?“

„Bylo...“ vzdychl smutně Modche. „Járku, jsem ten a ten, jako strýc Modche ze Sedletína, a víš, co ona na to? Že jaktěživa o žádném Modche a o žádném Sedletíně neslyšela!“

„To je můra!“ rozhorlila se zase Rezi.

„To je ale můra!“ souhlasila kovářka.

„To je,“ potvrdil také Modche. „Ale to nebylo ještě to nejhorší. Járku, tady vám nesu z Kozarovic husu a vejce. A to jsi měla, Rezi, vidět, hned byla, jako když másličko ukrajuje, samá řeč a mockrát že nechá děkovat. Tak se jí ptám, jestli jako o těch svátcích pojedou do Kozarovic, a víš co ona? Co prý by tam dělali, pro jednu cestu tam a pro druhou zpátky. Dělala přede mnou, jako by o nějakých Kozarovicích jakživa neslyšela. Víš, to ona asi bude ještě pořád ta kyselost pro ty peníze, co měla dostat a nedostala. Ale to by nebylo ještě to nejhorší. Jak se tak rozhlížím po pokoji – tuze pěkný pokoj – najednou mi padne do oka – co bys myslila, Rezi, že mi padne do oka? Kříž!“

„Kříž!“

Rezi zděšeně vykřikla a kovářka v němém ustrnutí a nevědouc, co počít, mlčky se pokřižovala.

„Kříž...“ opakoval Modche hrobovým hlasem. „Visel velký, pozlacený nad postelí. Ale to ještě pořád není to nejhorší.“

„Ještě ne to nejhorší?“ sténala Rezi.

„To nejhorší teprve přijde. Ptám se tedy: Paničko, kdo sem dal ten kříž? A ona na to: Já, a co vám po tom? Kde jste ho vzala, ptám se dále, a ona: Kmotr nám ho dal, když jsme se dali pokřtít – slyšíš, Rezi, pokřtít!“

Ale Rezi neslyšela. Vykřikla: „Pokřtění!“ a hlava jí ve mdlobách klesla na stůl.

„Pokřtění!“ opakovala s hrůzou kovářka, popadla mokrý hadr a utírala Rezi tváře a čelo, Rezi zvedla hlavu, otevřela oči a hlasitě sténala. Modche hlasem stále hrobovějším pokračoval:

„A kdy jste se dali pokřtít a proč jste se dali pokřtít, povídám, a ona zase na to: Nic vám po tom, dědku – dědku mi řekla, Rezi – není, ale že jste mi přinesl takovou husu a tolik vajec, tak vám to povím. Pokřtít jsme se dali před půl rokem, a to proto, že na nás páni od židovské obce chtěli pětku každý rok – já nevím za co. Kantůrek – jako můj muž – se na to dopálil a řekl: Dáme se pokřtít a nebudeme platit nic. A to jsme taky hned udělali, pětku jsme ušetřili a ještě jsme dostali od kmotra darů, že to má cenu několik desítek. Tenhle kříž taky jsme dostali od jednoho kmotra! Já ti, Rezi, nemůžu říci, jak mi bylo. Jen ještě povídám: ‚To budou mít z vás v Kozarovicích radost.‘ A víš, co mi na to řekla? Řekla mi, že je jí to jedno, jestli v nějakých – v nějakých! – Kozarovicích mají radost nebo žalost! Víc jsem s tou hříšnou osobou nemluvil, ani spánembohem jsem nedal, prásk jsem dveřmi a rovnou na nádraží. A zde jsem.“

Modche domluvil a zhluboka oddechl, jakoby zbaven těžkého břemene.

Rezi se probouzela z polovičních mráкот. A hlasem, který se zdál přicházet z jiného světa, tázala se kovářky:

„Kovářko, slyšela jste?“

„Slyšela, Rezinko,“ odpovídala kovářka, napodobujíc Rezin záhrobní hlas.

„Co tomu říkáte?“

„Je to hrůza, Rezinko.“

Rezi zoufale naříkala:

„Tohle se má stát v naší rodině! V naší počestné, zachovalé rodině!“

„Tohle nemá být,“ rozhorlila se kovářka, „každý máme zůstat při své víře a v čem jsme se zrodili, v tom taky máme umřít.“

„Vidíte, kovářko, sama to musíte uznat, a nejste naší víry. Ale toho všeho je vinen Filip,“ Rezin planoucí hněv rázem se obrátil proti bratru – „ten to má všechno na svědomí! Nikdy kluky k ničemu nevedl, když se modlili, bylo dobře, a když se nemodlili, bylo

taky dobře. A kravičkáře z nich chtěl mít, jako je sám, chalupníky... Krávy měli kupovat, orat, vláčet, sedlačit, bosí chodit – – teď to má. Synáček se mu dá pokřtít a tobě, táto s mámou, po tom nic není. Hned ráno běžím do Kozarovic a co Filipovi povím, to ještě neslyšel. A co ty,“ – náhle hrozivě obrátila se proti Modchemu – „kde máš husu a vejce? Proč jsi jí to tam, můře, nechával?“

„Vždyť ona to hned někam uklidila, ani už jsem to neviděl,“ bránil se Modche. „Což myslíš, že by mi to vrátila? Já v tom leknutí taky ani na to nevzpomněl. Ta je pěkná! Vždyť ona se ani tak nejmenuje, jak říkal Filip. Filip pořád říkal, že se jmenuje Klára, a víš zatím, jak se jmenuje? Loty! Loty se jmenuje, povídala. A on, Rudla, už se také nejmenuje Rudla. Co vy mu pořád říkáte Rudla, utrhla se na mne, copak Kantůrek – jako můj muž – je nějaký Rudla? Kantůrek se jmenuje Hermann.“

„Slyšela jste někdy něco takového, kovářko?“ žasla Rezi.

„Ale to dostali na křtu svatém jiná jména, to tak bývá,“ vysvětlovala kovářka. „To on, Rudla, je překřtěn na Hermannu a ona, když jako židovka se jmenovala Klára, tak teď je překřtěna na Loty. Ještě zázrak, že se jmenuje pořád Kantůrek; teď každý druhý žid se jmenuje jinak, než se jmenoval jeho táta.“

Dlouho do noci svítili dnes v Modcheově domku a bylo přes půlnoc, když vrzla vrátka a kovářka, všecka zachumlaná, spěšně kráčela k svému domovu. Jak dvířka se otevřela, pronikl až na náves tlumený pláč. To Rezi tak plakala pro odumřelou ratolest Kantůrkova rodu. – – –

Poslední neděle dubnová, na kterou připadl první den židovských Velikonoc a zároveň Boží hod velikonoční, vydařila se, jak náleží. Již týden před ní rázem ustala dubnová nepohoda a nastalo pravé, skutečné jaro. Cesty vyschly, křišťálově čistý vzduch zvučel celé dny ptačím zpěvem a tetelil se jemně v teplé záři slunečních paprsků. Jako by se pánbu židovský i křesťanský umluvili, že tenhle týden a zvláště tuhle neděli učiní krásnou.

Ve všech chalupách kozarovských bylo svátečně poklizeno, nej-svátečněji ale z celých Kozarovic bylo u Kantůrků. Co zde Rezi s kovářkou provedly za jediný týden – to nebyl malý, to byl velký zázrak. Už dvůr nebyl k poznání – vše zameteno, nikde ani prášku a všecko na svém místě. Vnitřek chalupy pak změnil se k nepoznání, jakoby dotknut kouzelným proutkem. Dveře a podlahy a všechen nábytek kuchyně a velké světnice drhly se den co den – za ten týden sedmkrát – až zazářilo všechno v sněhobílé bělosti. Světnici i kuchyni kovářka bílila celkem pětkrát, až ani jediná temnější šmouha neznešvařovala skvoucí bělost stěn a stropu. Když Rezi s tím kolikaletým nepořádkem hnula, myslela svatě, že ani za rok nebude hotova. Ale byla. A když nastala památná neděle, vypadalo to u Kantůrka v Kozarovicích téměř tak jako u samotné Rezi v Sedletíně. A to ještě Rezi našla času – po večerech arcit’ – že Terynce přišla ke všem sukním a kabátům kdejakou utrženou tkanici a knoflík, aby Terynka aspoň o takový den nemusila chodit sešpendlená. Že Rezi o tomhle úklidu bude vyprávět, co živa bude, to bylo jisto. –

Ani Terynka, ani Filip – Filip zvláště ne – necítili se v tak veliké čistotě nijakž volnými. Báli se pokročit, aby nepohněvali Rezi, a nijakž necítili se ve své kůži. Takřka si připadali jaksi cizími ve vlastní domácnosti a upřímně si přáli, aby už té slávě byl konec a aby zase bylo všecko tak, jak bylo, než Rezi s kovářkou překročily společně jejich práh. Ale nikdo, ani Terynka, ani nijak málo zdvořilý Filip neodvážili se Rezi slovem odporovat, aby nekazili synovi štěstí. Kvůli tomu synovu štěstí nařídila také Rezi, že před novým příbuzenstvem nesmí se stát o pokřtění Rudly a jeho ženy ani zmínka, že je času dost, když se smutnou novinu tu dozvědí až po veselce. „Protože,“ řekla Rezi, „to není, jako kdyby byli odjinud, ale z Kosové Hory! Tam ještě je taková pobožnost, jako byla u nás před sto lety, a odtamtud žádná židovská rodina nedá dceru do rodiny, kde mají něco pokřtěného.“ –

Byly to vůbec smutné dny u Kantůrků od oné chvíle, kdy jim Rezi přišla zvěstovat hroznou zvěst. Terynka celé týdny proplakala a Filip bez přestání klel a nadával, až se hory zelenaly, a přes tu chvíli poslal nezvedeného svého potomka do horoucích pekel. A nezvedenec ke všemu ani slovem nepoděkoval za husu a vejce. I když už tedy byl pokřtěný, přece mohl mámě za ty dary poděkovat. Ale patrně nechtěl mít více se svojí rodinou žádných styků a do smrti se k ní nechtěl hlásit. Bylo smutno u Kantůrků celé ty dlouhé týdny, až teprve v tom shonu a v těch přípravách k slavnostnímu uvítání nového příbuzenstva poněkud se na rodinné neštěstí zapomínalo. – – –

Blížilo se poledne a Filip s Modchem měli se již každou chvíli vrátit z vojkovického kostela. Eda s novým příbuzenstvem musil zde být z nádraží také krátce po polednách. Velká světnice – jistě třikrát tak velká jako světnice Rezina – byla již od včerejška připravena k přijetí hostů. Vypadalo to v ní tuze krásně a slavnostně. Všecky skvosty své vlastní domácnosti nahromadila Rezi v této místnosti. Nádherný sváteční ubrus, přikrývky na postele, sváteční nádobí, mosazný hmoždíř... Všecku tu nádheru musil Modche snést na svých bedrách ze Sedletína do Kozarovic. Ještě časně ráno kovářka natrhala za humny na mezích různých jarních květín, Rezi z nich uvila kytici, dala do sklenice s vodou a postavila doprostřed stolu. Sváteční mísa, vysoko narovnaná macesy, stála na jednom konci stolu, vedle ní láhev s jomtivik vínem a skleničky; naproti pak starobylý cínový talíř se sedrem¹⁷ včerejšího večera. Všecko dýchalo zde sváteční náladou a zdálo se netrpělivě očekávat hosty. Kovářka prohlásila, že takovou krásu a nádheru ještě neviděla. V kuchyni děly se zatím poslední přípravy k slavnostnímu obědu. Rezi čtvrtila pečené husy, Terynka zavařovala do polévky knedlíčky a kovářka úzkostlivě opatrovala v troubě macelokš, aby se nepřipálil. Všecky

17 Pobožnost a večere v předvečer židovských Velikonoc.

tři, Rezi, Terynka i kovářka, měly světlé kartounové šaty a široké, červeně pruhované, kanafasové zástěry. –

Poslední zálibné pohledy vrhaly ještě Rezi s kovářkou na tu všecku krásu.

„Jako v kapliče,“ chválila kovářka, „jen panenka Maria zde ještě schází.“

„Musí to tak být, kovářko, když kosohorští si tolik potrpí na pobožnost,“ vysvětlovala Rezi. „Což jsem měla s Filipem málo práce? Co jsem se mu jen namluvila, aby včera večer dělal sedr – ráno sem přijdu, po sedru ani památky! Myslila jsem, mrtvice že mne raní!“

„A kde se tady ten sedr dnes vzal?“ divila se kovářka.

„Jinému bych to, kovářko, neřekla, ale vám to řeknu,“ svěřovala se Rezi. „Já dnes ráno ten sedr sama pořídila, aby to nové příbuzenstvo mysliło, do bůhvíjaké pobožné rodiny se nevěsta nedostane. Proto jsem si dala na tom záležet, aby to zde k čemu vypadalo. Ale když jsme sem ponejprv přišly! Nic židovského zde nebylo a vypadalo to zde jako u nějakých Petržilků – pánbu mě netrestej! Tři židovské knihy jsem sehnala v celé chalupě – slovo vám, kovářko, nelžu – a všechny naše modlitební knihy sem musil Modche odnést. Tak to zde teď přece vypadá trochu po židovsku, ale všecko je to jenom nalíčeno ode dneška do zítřka. Zítřka to zde bude zase vypadat jako u nějakých Petržilků a Filip zase bude Filipem a Terynka Terynkou.“

Na zápraží ozvaly se kroky – Filip s Modchem přicházeli z kostela. Oba v černém, Modche v cylindru, Filip v klobouku měkkém. Ani v svátečním úboru nelišil se Filip nijakž od obyčejného kozarovského chalupníka. Byl pomalejší postavy, ale zavalitý a cílý přes svých šedesát let a šedivé vlasy. Plný, hladce oholený obličej rděl se zdravou červení. Cosi chytráckého, prohnáného v jeho očích prozrazovalo kravičkáře – člověka zvyklého vydělávat ve světě peníze. –

„Dobře, že už jdete,“ přivítala je Rezi, „musíme se ještě o něčem domluvit, než přijdou. Poslyš, Filipe, a ty, Modche, jakpak vy chcete té staré paní říkat?“

„A jak bychom jí říkali?“ divil se Filip.

„Nějak jí přece musíte říkat, ne?“

„Tot' se ví,“ souhlasil Filip, „ale jaké krámy: je to synova pajmáma, tedy jí taky budu říkat pajmámo. A Modche ať jí taky tak říká.“

„To budu,“ sliboval Modche.

„Vy byste způsobili pěknou ostudu,“ řekla Rezi opovržlivě. „To byste jí tak mohli říkat, kdyby byla odněkud od Sedletína nebo z Kozarovic, ale z Kosové Hory! Viděli jste už nějakou židovskou paní z Kosové Hory?“

„To neviděli,“ přiznával Filip za sebe i za Modcheho; „krávy z Kosové Hory jsem viděl, ale židovskou paničku ještě žádnou.“

„Tedy porad', Rezi, jak jí máme říkat,“ řekl Modche.

„To poradím, jen to nesplette,“ ochotně vykládala Rezi. „Jednou ve Vojkovicích hráli divadlo – to už je přes dvacet let – já tam byla taky. Tam hrála jedna stará vznešená paní, už nevím, jakého byla stavu, ale to se dobře pamatuju, že jinak jí neříkali nežli madam a pořád jen madam... Tak si myslím, že v Kosové Hoře se starým paničkám taky jinak neříká a vy té staré paní nebudete také jinak říkat. Jen si to pamatujte: madam... A teď byste se mohli podívat za humny, jestli již nejdou, a můžete si cestou tu madam několikrát přeríkat, abyste potom neřekli něco jiného.“

Filip s Modchem odešli na výzvědy a cestou Filip zle huboval na zfantěnou Rezi. Kdyby to bylo jindy, on by jí tu „madam“ omastil, dnes ale bál se otevřít ústa, dnes si Rezi pohněvat nesměl. –

Kráčeli přes náves a Filip si stěžoval:

„Ta tu naši chalupu seřídila! Člověk neví, je doma, není doma... Jako v nějakém židovském kostele to u nás vypadá.“

„A já všecku tu pobožnost musil odtáhnout na hřbetě ze Sedletína do Kozarovic – já se něco nadřel!“ naříkal si Modche.

„Ona je potřeštěná,“ usoudil Filip, „ona je po naší nebožce bábě, ta také měla o kolečko víc.“

Došli za humny a usedli na mez.

„Teď ji nechám,“ mírnil Filip sám sebe, „aby neřekla, že kazím Edovi štěstí, když už mi to tak dopadlo s Rudlou – hrom do kluka! Ne snad, že bych něco měl proti křesťanské víře, já proti křesťanské víře ničeho nemám, já jsem s vojkovickým farářem jedna ruka. Kdykoli se sejdeme ve Vojkovících v hospodě, vždycky si hodíme spolu bulku a od jiného než ode mne by farář krávu nekoupil, kdyby mu ji jiný za polovičku dával. A když jdu přes Vojkovice někam na jarmark a farář mě vidí, zdaleka volá: Kantůrku, dej vám pámbu na tom jarmarce štěstí! Tohle mi náš rabín ještě nikdy neřek, ten když mne potká, vždycky chce jen vědět, kdy zaplatím, co jsem dlužen ke kostelu. A to je potom sluha boží!“

Za čtvrt hodiny vrátili se Modche a Filip bez dechu a že již jdou. Všech zmocnilo se horečné rozčilení. Pouze Filip zachoval chladnou rozvahu a duševní klid. „Pojďme je na zápraží přivítat, to se patří,“ řekl.

Všichni vyhrnuli se na zápraží a postavili se v řadě jeden vedle druhého. Přes nízká vrátka bylo již vidět Edu s novým příbuzenstvem přicházet návsí. Rezinino bystré oko již zdálky postřehlo všechny podrobnosti. Eda vypadal velkopansky, v novém krásném obleku s elegantním převlečnickem přes ruku. A tamhle nevěsta s matkou... Až oči přecházely nad tou nádherou. „Jako světice, obě jako světice,“ šeptala Rezi v zbožném vytržení. Věru, nelhala tenkrát, když Terynce prorokovala, že nové příbuzenstvo přijde samé hedvábí a zlato. Světlé slunečníky vznášely se jim nad hlavami, letní klobouky nevídané krásy krášlily hlavy a ostatek: hedvábí a zlato, nic než hedvábí a zlato. Matka hedvábí černé, nevěsta světlejší. A zlato všude: na rukou, prsou, krku... všude, kam oko dopadlo. Matka veliká, doširoka rozložená paní, dcera o něco menší, štíhlejší. Všecko to Rezi rozpoznala dříve, než hosté otevřeli vrátka a vkročili na zápraží. Zde nastalo hlučné uvítání. Nevěsta líbala ruku Terynce i Filipovi, pak přišli s políbením ruky na řadu Rezi a Modche a také kovářka jen tak že ruku utrhla, jinak by i jí nevěsta byla ruku polí-

bila. „To je jen kovářka,“ řekla Rezi uleknutá. Mezitím vítala a líbala se se všemi také matka. Filip jí upřímně potřásl rukou se slovy: „Vítám vás do našeho příbuzenstva... teto.“ Řekl „teto“, neboť na slovo „madam“ v tom rozčilení za živý svět nemohl vzpomenout. Také Modchemu to podivné slovo načisto vypadlo z paměti a také i on, nedbaje výstražných pohledů Reziných, potřásl staré paní rukou a řekl prostě: „Pozdrav vás pámbu, teto.“ Rezi div ho očima neprobodla.

Po odbytém uvítání na zápraží nastalo ještě jedno uvítání ve světnici. Pak konečně hosté i domácí usedli kolem stolu, kovářka skromně u kamen na lavici. Rezi oznámila, že oběd bude hned, jakmile si hosté trochu oddechnou a odpočinou. Zatím na Rezino důtklivé a opětovné pobídnutí ulamovali sobě hosté kousky macesu a upíjeli ze sklenek jomtivik vína. Stará paní zdvořile se tázala Filipa i Modcheho, jak se jim včera vydařil sedr, pak náhle zabočila zábava na pole nejchoulostivější.

„Co slyšíte o Rudlovi?“ zeptal se Eda.

Po této nenadálé otázce nastalo ve světnici chvíli trapné ticho.

„A nic... co bychom slyšeli,“ odpovídala nejistě Rezi.

„Něco snad přece,“ trval Eda na svém. „Snad přijede dnes taky se ženou?“

„Ale kdepak... ten...“ a Rezi dávala Edovi očima všemožná znamení, aby už o Rudlovi mlčel. Ale Eda jako by byl načisto slepý.

„Tak já vám o něm něco povím,“ vykládal tajemně Eda (v starém příbuzenstvu a v kovářce zatajil se leknutím dech), „neměl jsem vám to sice říkat, psal mi Rudla, že vás chce překvapit. Já mu psal, že se budu ženit a dnes že k vám přijedu s nevěstou a s novou mojí maminkou a jak by bylo pěkné, kdybychom v ten den byli všichni pohromadě. Aby tedy přijel se ženou, že ji, krom tatínka, beztoho nikdo neznáme. A Rudla hned odepsal, že se ženou přijede, nic ale abych vám nepsal ani neříkal...“

„Aby nás překvapil...“ doplnil Filip jízlivě. „Už nás překvapil... pěkně... buď jist, že nepřijede.“

„A proč by...?“ divil se Eda.

Ale Rezi, dříve než kdo mohl odpovědět a aby odvrátila hrozící odhalení, zavedla rychle hovor v jiné koleje. Tázala se úlisně staré paní:

„Že jsem tak smělá a že se ptám: Jaképak voni mají velké příbuzenstvo?“

„Je nás jako dobrých,“ smála se stará paní. (Rezi si v duchu myslela, že mluví, jako by pocházela ze Sedletína nebo Kozarovic a ne z Kosovy Hory.) „Ještě jedna sestra je u nás v Kosově Hoře, jedna je vdaná v Jeníkově, jeden bratr je v Chlumci, nejstarší je v Tejnici...“

Stará paní se náhle zarazila.

„Snad není nemocen?“ tázala se Rezi soucitně.

Nová Edova maminka byla v patrných rozpacích. Konečně řekla:

„Jaképak tajnosti! Já jsem vám to sice chtěla říci až po veselce, protože se u nás říká, že taková pobožnost, jako je mezi židy kolem Vojkovic, není snad v celém světě..., ale jakáž pomoc; vždyť jsme teď jedna rodina, tak co budeme jeden před druhým tajit. Abych řekla pravdu, tejnický bratr je křtěný.“

„Křtěný!“ ozvalo se ze všech úst a všemu starému příbuzenstvu, i kovářce, jako by spadl kámen ze srdce. Neboť měla-li pokřtěného člena taková rodina z Kosové Hory, nevypadal Rudlův čin již tak příšerně.

„Je to neštěstí,“ litovala Rezi a soucitně se tázala: „A proč jako dal se pan bratr na tu křesťanskou víru?“

„Kvůli ženské, to vědí, Rezinko, už jsem tomu ale zvykla, věřejí mi, ani mi to už nepřijde.“

Tu dodala si Rezi náhle odvahy a řekla:

„Tak když voni nám tak otevřeně vypověděli jejich rodinné tajemství“ (to „rodinné tajemství“ Rezi si pamatovala ještě z vojkovického divadla), „tak my před nimi taky nic nebudeme skrývat. Vědí, nelekají se, tady Eda má taky křtěného bratra.“

„Ale tetičko, co to mluvíte?“ rozhorlil se Eda a stará paní řekla mírně:

„To je jedno, to nám nepřekáží, jen když náš Eda je hodný člověk.“

„Kde já bych ale vzal křtěného bratra!“ bránil se Eda. „Přece Rudla...“

„Právě Rudla,“ potvrzovala Rezi, „Rudla a jeho hodná žena. My to dosud před každým tajili.“

„Vždyť mi ale před čtrnácti dny psal, že dnes sem přijede se ženou,“ divil se Eda, „přece kdyby byli křtěni, tak by vám nešli na oči.“

„Taky nepřijdou, na to můžeš vzít jed,“ řekl smutně Filip a Rezi k tomu lítostivě dodala:

„Už Rudlu do smrti vidět nebudeme.“

„Ale jak vy to všechno víte?“ hrozil se Eda.

„Všecko Modche vyzvěděl v Náchodě,“ za všechny odpovídala Rezi a široce a důkladně líčila, jak Modche byl v Náchodě a jak na Rudlově ženě všecko chytře vyzvěděl. „Nikdy bych byla tolik chytrosti v Modcheovi nehledala,“ končila Rezi smutnou historií.

Ve světnici nastalo zamlklé ticho. A v tom vážném tichu bylo slyšet nevěstu, jak skloněna k matčině uchu cosi jí tajemně šeptá. Pak se matka s nevěstou zvedly od stolu a za všeobecné pozornosti poodešly několik kroků ke dveřím. Na matčin pokyn Eda šel za nimi. Matka Edovi cosi potichu vykládala a bylo vidět, jak se Eda náhle zarazil a bezradně se díval z jednoho na druhého.

„Co se stalo? Co se stalo?“ volala Rezi a spěchala rovněž ku dveřím.

„Ale nic se nestalo..., co by se stalo...“ patrně v nesmírných nesnázích pronesl Eda, „ona jen Fany... Fany by ráda... ráda by... někam ven.“

Rezi rázem pochopila a leknutím zůstala jako omráčena. Na všecko myslila, na všecko pamatovala – jak jen mohla na tohle zapomenout! Kam dala hlavu!

Všichni ostatní také již pochopili a v trapných rozpacích nikdo nenalezl spásného slova. Pouze jediný Filip zase zachoval klidnou rozvahu a mužný klid a mínil dobrácky:

„Kdyby bylo tak o všechno! Kovářko, doved'te Fanyнку za stodolu, vždyť víte...“

„Za stodolu?“ žasla stará paní, „a proč za stodolu?“

„Tam my chodíme všichni odjakživa,“ vysvětloval Filip a Fanynce dodával odvahy: „Jen jdi, děvečko, za kovářkou.“

„Jen pojd'te, slečinko, pojd'te,“ zvala kovářka vlídně a již byla s Fanynkou ze dveří. Stará paní šla za nimi. –

Sotva se za nimi zavřely dveře, Rezi počala zoufale lomit rukama a srdcelomně naříkala:

„Ta hanba! Ta hanba! Tohle já nepřežiju! A je po veselce – svatě je po veselce! Přece taková paní z Kosové Hory – z Kosové Hory! – nedá dceru do rodiny, když teď ví, že celá ta rodina chodí za stodolu!“ Vtom padl její zrak na Filipa, který patrně s přemáháním utajoval posměšek. Všechn planoucí hněv Rezin rázem obrátil se na Filipa.

„To je tvoje vina!“ volala, „ty máš toho chlapce na svědomí! Tys mu zkazil jeho štěstí. Tys nemohl mít takovou věc už dávno při stavení?“

„Pro koho bych to stavěl?“ omlouval se Filip, „a proč? Pro těch několik roků, co zde ještě budeme? Ostatně jaké zle? Všichni od maličkosti chodíme za stodolu. Tys tam chodila, tatík tam chodil, dědek tam chodil... tak co pojednou blázníš?“

„Tetičko, neběrou si to tak,“ chlácholil tetu Eda, „nic se nestane. To voni ještě moji Fanyнку a její matku neznají. To jsou lidé jako my, třeba byli z Kosové Hory, a nic si z toho nebudou dělat, že byli za stodolou.“

Rezi otvírala ústa k novému nářku, když vtom se znenadání otevřely dveře a do světnice vkročila dvojice osob. Mladá, přímo krásná a půvabná černovláska, oděná po velkoměstsku, a s ní hnědým plnovousem zarostlý, elegantní mladý muž.

Rudla a jeho žena! Pokřtění! Pokřtění přišli! Ve světnici nastalo takové ustrnutí, že nikdo nebyl s to otevřít ústa. V nastalém mrtvém tichu bylo slyšet Rudlův zvučný hlas:

„To se divíte? Nás jste nečekali?“

Vzal mladou ženu za ruku a vedl ji k matce.

„Zde vám, maminko, vedu svoji Klárku.“

Shýbl se k jedné ruce matčině, aby ji políbil, Klárka k druhé, a Terynka obě ruce spěšně utrhla. Rudla udiveně se zadíval na matku. Klárka zmateně ucouvla. Rudla šel k otci, chtěl i jemu líbat ruku, a otec s urputným výrazem obě ruce schoval za záda.

„Nech...“

Rudla udiveně zíral z jednoho na druhého.

„Co to znamená, tatínku? Maminko? Takhle mne vítáte, když vám ponejprv přivádím do stavení svoji ženu? To snad kvůli těm několika stovkám, které Klárka nedostala?“

„Peníze nejsou všechno...“ pronesl tvrdě Filip.

„A co ty, Edo,“ obrátil se Rudla na bratra, „ty nás taky neznáš? A vy, strýčku Modche, a vy, tetičko Rezi... co vy všichni proti nám máte? A kde máš, Edo, nevěstu a tchyni?“

„Venku... za stodolou... zde už jsou.“

Eda ukazoval ke dveřím, kterými právě vstupovaly stará paní s nevěstou a s kovářkou. Všechny byly patrně dobré mysli, neboť ještě byly za dveřmi a již bylo slyšet hlasitý jejich smích. Zarazily se, když spatřily ve světnici nové hosty.

„To jsou náchodští,“ představoval je suše Eda.

Stará paní a nevěsta upřímně se vítaly a líbaly s Rudlou a jeho ženou. Rudlův obličej poněkud se vyjasnil. Hle, tito zpola ještě cizí lidé jej vítají a jeho vlastní...

„Tak se přece oba posad'te,“ pobízela je stará paní, „přece my všichni nebudeme sedět a vy stát,“ a když Rudla s Klárkou usedli, zvala je stará paní: „A macesy zatím jezte a víno pijte, ať víte, že jsou svátky.“

Tu Rezi také otevřela ústa a řekla štiplavě:

„Svátky mají náhodou taky, ale macesy oni jíst asi nebudou.“

„A proč bychom, tetičko, nejedli macesy?“ zeptal se Rudla udiveně a ulomil si kousek macesu a jedl.

„No... proto... Vy mezi vámi třeba myslíte, kdo ví, co my, židé, do nich nedáváme. To my známe.“

Než mohl Rudla odpovědět, byla náhle všeobecná pozornost upoutána na Modcheho. On už od příchodu Rudly z jeho ženy nespustil oka. Stále se na ni upřeně díval, vrtěl povážlivě hlavou a přes tu chvíli modrým kapesníkem utíral sobě zpoceně čelo, ačkoli ve světnici žádné vedro nebylo. Konečně vstal od stolu, popošel do kouta světnice a odtud dával Rezi všemožná znamení, aby ho následovala.

Rezi, všecka jako zmámená, popošla za ním.

„Co se ti, Modche, stalo?“ tázala se potichu.

A Modche v hrozném rozčilení jí šeptal:

„Rezi, tohle zde je všecko podvod, ta ženská, co sem Rudla přived, to není jeho žena... Kdepak! To si sem Rudla přived nějakou cizí ženskou, vždyť tahle je jako obrázek a docela jiná, ale docela jiná. Vždyť ta jeho je vyčouhlá, stará, zrzavá a tahle... Jdi a řekni mu to.“

Rezi se nedala dvakrát pobízet. Přikročila k Rudlovi a tázala se ho ostře, ukazujíc na Klárku:

„Co sis to sem přived za ženskou?“

„Ženskou?“ opakoval uraženě Rudla, „to není ženská, to je moje žena Klárka.“

„Tohle že je tvoje žena!“ opovržlivě zvolala Rezi, „já ti povím, kdo je tvoje žena: tvoje žena je stará zrzavá vochechule a nejmenuje se už ani Klárka a ty se už nejmenuješ Rudla!“

„Teto... teto...!“

„Nejsem žádná tvoje teta!“ volala Rezi v spravedlivém hněvu, „a tohle není už tvůj táta a tamhleto už není tvá máma... abys věděl, neznabohu!“

Mladá paní tiše plakala a Rudla se chytil za hlavu:

„Tohle že nejsou moji rodiče a tohle že není Klárka a já že nejsem Rudla? Proboha, teto, kdo tedy jsme?“

„Kdo jste?“ smála se jízlivě Rezi, „já ti povím, kdo jste: ty jsi překřtěný na Hermanna a tvoje žena na Loty; ale tohle zde vůbec tvoje žena není, pověz, co je to zač?“

„Já se zblázním,“ chytal se Rudla za hlavu. „Klárko, neplač a vy, tatínku, ať máte proti mně cokoli, řekněte svatou pravdu: Je tohle má žena, nebo není? Vy jste byl na svatbě, vy ji znáte!“

„Jeho žena je to, jen co je pravda,“ svědčil Filip. „Jak bych ji neznal, vždyť jsem s ní stál pod baldachýnem a u stolu jsem seděl proti ní. Nic bych proti ní neměl, jen kdyby se nebyla dala pokřtít.“

Rudla vyskočil ze židle, maje oči navrch hlavě.

„Kdože se dal pokřtít?“

„No, přece ty a tvoje žena.“

„My že se dali pokřtít? Já? Moje žena?“ Rudla se zase chytal za hlavu. „Na mou duši, já se opravdu zblázním! A kdo vám tohle, tatínku, řek?“

„No, kdo by to řek... přece strýc Modche.“

„Vy, strýčku?“ divil se Rudla. „A odkud to víte?“

„Odkud... odkud...“ vykládal Modche „přece tvoje žena mi to řekla, co budeš teď zapírat.“

„Moje žena? Klárko, což jsi někdy mluvila se strýčkem Modchem?“

„Jakživa ne! Dnes ho vidím ponejprv.“

„To věřím,“ usmíval se Modche vychytrale, „tuhle paničku já taky neznám, ale víš, Rudlo, nezapírej: ty musíš mít dvě a s tou druhou, s tou vyčouhlou, zrzavou, s tou já mluvil a ta mi všechno řekla. Vždyť ty víš... jen se přiznej... přece jsem jí přivez husu a vejce.“

Rudla díval se strnule na Modcheho, náhle se mu vyjasnil zrak a on se hlasitě a od srdce zasmál.

„Tak to jste vy ten strejda z venkova, o kterém se po celém Náchodě vyprávělo. Tak to vás stará Kantůrková opentlila o husu a o vejce – strýčku Modche, vy jste zase něco chytrého provedl!“

„Co se stalo? Co proved?“ dotazovala se Rezi v divném tušení. Ostatní v němém údivu lpěli dychtivě na Rudlových ústech.

„Vždyť my jsme v Náchodě Kantůrkové dva,“ vysvětloval Rudla, „a strýček Modche byl u toho druhého, nepravého. A tam nechal tu husu a ty vejce.“

Zmatené výkřiky ozývaly se z úst starého i nového příbuzenstva. Kovářka se v němém ustrnutí stále křížovala a Modche zde seděl jako kamenná socha leknutí a děsu.

„Rudlo, co to mluvíš?“ vykřikla Rezi.

„Pravdu, svatou pravdu,“ jistil Rudla. „Vždyť o strýčku Modcheovi vyprávělo se po celém Náchodě, jenže já ovšem nevěděl, že je to náš sedletínský strýček Modche. Ten druhý Kantůrek, co ty dary dostal, to je Hermann Kantůrek, cestuje v kožích a je to darebák prohnáný, že mu roveň není. Ten opravdu pro mizernou pětku se dal pokřtít i se ženou, a dal by se pro pětku třeba na tureckou víru – tomu je to jedno. Darebák chodil po celém Náchodě a všude vyprávěl, že nějaký strejda z venkova, že neví ani odkud a jak se jmenuje, ten že dal jeho ženě – opravdu se jmenuje Loty a je stará a zrzavá – vykrmenou husu a velký koš vajec a že byla u nich hostina jako o posvícení.“

Filipův obličej zazářil radostí. „Opravdu tedy, Rudlo, nejste pokřtěni?“ tázal se ještě pro jistotu.

„Na mou duši, tatínku, že nejsme,“ zaklínal se Rudla, „ani dost málo nejsme. Proč bychom se dávali křtít? Co bychom z toho měli?“

„Jen když nejste!“ radoval se Filip, „čert vzal husu i vejce.“

A Filip objímal a líbal se s nekřtěným Rudlou a jeho ženou. –

Zatím u jednoho konce stolu hlasitě plakala Terynka a u druhého konce o něco tišeji Rezi.

Rudlova žena spěchala k Terynce a objala ji kolem krku.

„Má zlatá maminko, už neplačte, už je všechno dobře, můžete mít radost, že to tak dopadlo.“

„Já mám radost,“ štkala Terynka, „ale já pláču pro ty vejce a pro toho husáka... Takových vajec! A ten husák... pět neděl jsem ho, dítě, krmila a třiadvacet liber vážil! Třiadvacet liber!“

Kosohorská matka zase konejšila Rezi:

„Tak se, Rezinko, utišejí, vždyť by z toho mohli dostat nemoc. Co se stalo, to se stalo a jen když se to všechno zase obrátilo k dobrému.“

Rezi plakala ještě lítostivěji.

„Těch starostí! Těch starostí!“ naříkala. „Jako bezhlaví jsme chodili všichni, nespali celé noci, smrt jsme z toho mohli mít! Co on, Modche, se mi toho už naprováděl, kniha by se o tom mohla složit!“

„Rezi, neplač,“ prosil Modche. „Vyvedl jsem zase hloupost, já to vím, odpust' mi to.“

„Ani pámbu ti tohle nemůže odpustit,“ hněvala se Rezi, „však já se s tebou ale vypořádám. Zde ti nebudu vykládat nic, ale počkej na cestě, až půjdeme domů, a co ti neřeknu na cestě, to se dozvíš doma.“

„Naložejí s chudákem starým nějak milosrdně,“ orodovala kosohorská paní, „vždyť ono je všude něco.“

„To mají pravdu,“ souhlasila Rezi a dodala všechna náhle vzpružena s úsměvem, který měl být líbezným:

„Jako voni mají, chudinko, toho pokřtěného bratra v Tejnici. To my, chvála bohu, nic takového v naší rodině nikdy neměli. Ted' ale je nejvyšší čas podívat se na oběd. Bůh ví, jak to v kuchyni vypadá. Knedlíčky v polévce rozměklé, husí pečeně vyschlá, macelokš připálený... pojd'te, kovářko, podíváme se na to nadělení.“

Modche na svobodě

Když v neděli po poledni po obědě Rezi poklidila, namísto aby, jak obvykle, bezúčelně u stolu čtvrt hodiny proklímala, odešla hned k vedlejší své sousedce kovářce. Kovářce totiž před několika dny, když lezla na půdu, nějak se zatočila hlava a kovářka spadla ze žebříku. Vyvrtila si nohu a ležela v posteli. Po koleno měla nohu oteklou a hnout sebou nemohla. Rezi u ní vyseděla celé hodiny a mazala jí nohu kravským lejnem a kafrem. Na tenhle lék Rezi silně věřila a všem nemocným ve vsi ho doporučovala, ať už stonali na nemoci vnitřní, nebo zevnější.

Nebylo dnes však Rezi dopřáno, by v klidu mohla dokončit samaritánskou práci, neboť sotva započala oteklou nohu mazat, přiběhl Modche všecek vyjevený a zvěstoval novinu: Že právě přišla Křehnačka ze Křenku a Nácek s Toničkou že vzkazují, že se Tonička narodila dcera a teta Rezi hned že má přijít do Křenku a aspoň týden že tam musí zůstat, než zase Tonička bude pohromadě.

Rezi nad tím poselstvím div neomdlela. Bylať Tonička jedinou dcerou Reziny ovdovělé zábořské sestry Lotinky a už šest let provdána za Friedového Nácka, kupce a chalupníka v Křenku. Za těch šest let bylo už tohle čtvrté dítě. Při těch prvních třech posloužila Toničke její matka, zábořská Lotinka, ta ale před půl rokem zemřela, a tak kromě zármutku nad ztrátou sestry padla na Rezi krutá starost, že ona, Rezi, bude musit u Toničky odbývat všechny příští kouty. A kolik těch koutů bude, když za šest let hleděla teď vstříc čtvrtému?

Ta starost s Toniččiným koutem trápila Rezi ve dne a připravovala ji o klidný spánek v noci.

„Řekněte, kovářko,“ stěžovala si sousedce, „co já si počnu s Modchem, až tam budu musit? Vztít ho s sebou – ten by tam scházel –

a nechat ho doma samotného? Vždyť za těch šestatřicet roků, co jsem s ním, nenechala jsem ho samotného ani jediný den, a teď bych od něho měla odejít na týden – na celý týden?”

Jedinou Rezinou útěchou v těchto těžkých dobách bývala kovářka, která Rezi stále těšila.

„Bez starosti, Rezinko, budete moci odejít,“ říkávala kovářka, „a třeba na čtrnáct dní. Já se vám o Modcheho postarám, jako by byl můj vlastní, uvařím mu, poklidím – všechno udělám. Přece znám vaši domácnost jako svoji. O každém vašem hrnečku a talíři vím, znám, který je masový, který mlékový a nemusíte se bát, že bych vám to pomíchala. Přece taky věřím v pánaboha. Vařit budu Modchemu po židovsku, vždyť taková léta se na vás dívám, jak všechno děláte. Vždyť se sama někdy doma zapomenu a namíste karásku udělám barches¹⁸. A kdyby ta těžká hodinka přišla na Toničku třeba i na macesové svátky – všechno bych vám, Rezinko, zařídila. Uklidila bych vám na svátky, jako byste sama uklízela, a svátečně bych Modchemu vařila, jak to vaříváte vy. Znáám ta vaše macesová jídla z paměti. Snad by to nemělo takový ,tam‘¹⁹ – jak, Rezinko, říkáváte – ale jíst by se to mohlo. A přes sobotu kdybyste tam musila zůstat? Věru, že bych ten šábés udělala za vás. V pátek bych uklidila, uvařila Modchemu na sobotu oběd a v sobotu večer bych místo vás dovedla také Modchemu podržet havdule²⁰ a říci mu za vás ,omejn‘ – to jsou zázraky! Koliksetkrát já už u vás tohle všechno viděla?”

Takhle kovářka vždy Rezi těšila a také Rezi v kovářku skládala všechnu naději.

A nyní... Kovářka zde leží jako lazar, nemůže se hnout, a Tonička má dceru. A Rezi, běž...

Rezi zalomila rukama.

18 Sobotní houska.

19 Chuť.

20 Svíce, která se rozsvěcí při ukončení soboty.

„Kovářko, co si teď počnu? Může Modche hospodařit týden v baru sám? Řekněte! Přece ho znáte? Představte si to hospodářství! Jak si uvaří a co si uvaří? Jak si uklidí a kdo mu co poradí? A nejt tam? Toničku opustit? Vždyť by se Lotinka v hrobě obrátila!“

„Nějak Modche ten týden přečká,“ klidnila kovářka Rezi. „Něco snad uvařit dovede, nějaký ten brambor, trochu té bryndy... co na tom může zkazit? Chleba máte napečený, hladý Modche neumře. A když něco nebude vědět, ať přijde se vším ke mně, já mu poradím.“

„Tak to, Modche, slyšíš,“ důtklivě promluvila Rezi k Modchemu, „ať každý den ráno a večer jdeš ke kovářce a se vším se jí svěř a ona ti poradí co a jak, neboť jinak bůh ví, jak bych se s tím svým hospodářstvím shledala.“

„To udělám, Rezi,“ sliboval Modche, „jen už teď pojd, ať ta ženská nečeká.“

„To ty se nemůžeš dočkat, abys už byl sám,“ vyčítavě pronesla Rezi. „Jen se, kovářko, podívejte, jak se mu oči radostí svítí.“

„To není pravda,“ bránil se Modche, „ono mi není také do smíchu, jenže já to nechci dát na sobě tak znát.“

„A řekněte, kovářko,“ rozhorlila se znovu Rezi, „jestli tohle já mám na stará kolena zapotřebí? Musí to být, za šest let čtyři děti? Ale já tohle Náckovi nesmlčím, já mu to vyřídím.“

„Bodejt byste mu to smlčela,“ souhlasila kovářka, „jenže co vám to pomůže, když už je dítě na světě.“

„Aspoň si ulehčím,“ prohlásila Rezi. „A teď už, Modche, pojd.“

Ještě ve dveřích kladla Rezi kovářce starost o Modcheho na srdce, pak, stále hubujíc, ubírala se s Modchem k domovu. –

Bylo počátkem února. Mrzlo mírně, ale sníh hustě se chumelil. Pokrýval náves jako kypré peří a vrzal pod nohama.

„To bude cesta,“ hubovala Rezi, vcházejíc do chalupy.

Doma Rezi vyslechla nejprve od Křehnačky obšírnou zprávu o radostné události, důkladně se dotazovala na všechny podrobnosti a vařila kávu, aby poselkyni náležitě uctila. Mezitím co poselkyně

pojídala, stěžovala si jí Rezi, jaký že má osud, když tady musí zanechat Modcheho a opustit domácnost, a že to Náckovi všechno vyřídí.

Pak chytila Rezi na dvorku slepici, svázala jí křídla a vstrčila do košíku. A stále hubovala: „To je nějakých slepic! Už čtvrtá a právě teď, když mohla nést. Však je to poslední – kde bych se jich nabrala?“

Spěšně se Rezi strojila na cestu a mezitím důtklivě nakazovala Modchemu:

„Ať mi nesmícháš žádné nádobí masové s mlékovým a dej pozor, ať nic nerozbiješ. V polici tamhle máš odměřené sádlo a máslo. V kamenném hrnečku máslo a v tom železnáčku sádlo. Odměřila jsem ti to, abys na týden vystačil. Ne abys šel na omastek do komory do velkých hrnců – to víš, že bych to poznala. Nemusí ti všechno plovat v omastku. Ostatně, když si budeš vařit jen kávu a brambor, nač omastek? Na noc dobře zamykej a ve dne nikde necourej, aby sem nevlez nějaký vandrák. Týden to doma vydržíš. A uhlím šetři, zbytečně netop, jen co uvaříš.“

Konečně byla Rezi na cestu připravena. Starý soukenný plášť sahal jí téměř na paty, hlavu měla zachumlanou v těžkém vlňáku a ruce vězely v starodávném černém rukávnicku, který hrával ruce nebožky Reziny babičky.

Lítostivě rozhlížela se Rezi světnicí. Všecko se zde lesklo pořádkem a čistotou. Každá maličkost na svém místě. Podlaha celičká pokrytá vypranými a vyžehlenými chmelovými žoky a kde v rozích vyhlížely zpod žoku růžky prken, bělaly se jako křída. Nádobí v policích – masové zvlášť, mlékové zvlášť – přímo zářilo. Na obou postelích, vysoko vystlaných peřinami a pokrytých pokrývkami s modrými, stářím vybledlými květy, nebylo záhybku. Žádná hospodyně v celém Sedletíně nedovedla tak umělecky ustlat postele jako Rezi. Sedletínské nevěsty chodily se před svatbou učit k Rezi stlát postele. Byla to světnice, jakých bylo v Sedletíně zajisté více, a přece se od nich lišila něčím – čím, těžko naznačit.

A když tak Rezi, stojíc na prahu, rozhlížela se po tom všem pořádku, slzy jí vyhrkly z očí.

„Modche,“ vzlykala, „ať to zde najdu všecko tak, jak to opouštím! Hadry každé ráno vypraš a zase je pořádně natáhni. Postel si ustel, jak umíš – moh bys to umět pořádně, taková léta se díváš, jak to dělám. Hrnky...“

„Všecko udělám, Rezi,“ sliboval Modche, „jen už se vyprav.“

„Hrnky,“ pokračovala Rezi, „od kávy a bramborů čistě umyj a dej na místo. Zbytečně nádobí nešpiň. A lžíce...“

„Spánembohem, Rezi.“

„Tak spánembohem, Modche. A ještě jednou, Modche: Ať všecko...“

„Dobře, Rezi, dobře...“

Oknem se díval Modche, jak po návsi kráčí Rezi s košíkem v ruce tak spěšně, že jí Křehnačka sotva mohla stačit. Díval se za ní, až zmizela na druhém konci návsi za Zurynkovou chalupou. Pak se teprve obrátil od okna a hlasitě oddechl. Mimoděk sepal ruce a zašeptal zbožně: „Pánbu aby Nácka pozdravil i s Toničkou!“

Na zápraží ozvaly se spěšné kroky a v Modcheovi leknutím zatajil se dech. Snad si to nerozmyslila...? napadlo Modcheho.

„Ještě jsem na něco zapomněla, Modche,“ vykládala Rezi mezi dveřmi. „Dnes máme neděli...“

„To vím, proto ses vracet nemusila.“

„Nech domluvit. Dnes je neděle a v sobotu odpoledne přijdu. Abys věděl, kdy mne máš čekat.“

„Už aby ta sobota tady byla,“ vzdychl Modche.

„A ještě něco, Modche. Ne aby mi sem chodil Špánek a abyste mi v sednici bařčili a dědek aby mi poplival celou podlahu!“

„Přece víš, že sem Špánek nechodí.“

„Když jsem doma, to vím.“

„A když nebudeš, taky sem nesmí. Víím, že pořádek a čistota musí být a Špánek...“

„Je takové prase jako ty,“ doplnila Rezi. „Vy byste mi tu sednici zřídili.“

„Špánek sem nesmí,“ prohlásil Modche rozhodně. „Jen už, Rezi, jdi, než na tebe uhodí tma.“

„Tak spánembohem, Modche.“

„Spánembohem, Rezi.“

Zase se díval Modche, jak Rezi běží po návsi, nebyla však ani v polovici návsi, když se náhle obrátila a uháněla zase k domovu.

V Modcheovi opětně hrklo. A už zase stála Rezi na prahu světnice.

„A ještě něco, Modche,“ mluvila Rezi sotva popadajíc dechu. „Ne abys plýtvál s vajíčkama, také co bys s nimi dělal, vždyť nic neumíš, jen bys všechno zkazil.“

„Proto ses zase, Rezi, vracet nemusila,“ ujišťoval Modche. „Na co bych potřeboval vajíčka, svítky nebo nákypy dělat nebudu.“

„Já jen pro jistotu. A abys věděl, Modche, já je mám spočítaná, je jich dvě kopy a třináct. A Modche, ještě něco...“

„Rezi, nech výkladu a běž, tma je na krku. Budeš-li se takhle vypravovat, tak než se dostaneš do Křenku, bude mít Tonička ještě jedno dítě.“

„To pámbu rač chránit,“ lekla se Rezi. „Už tedy jdu doopravdy. Spánembohem, Modche.“

„Spánembohem, Rezi.“

Zase se díval Modche, jak Rezi mizela za Zurynkovou chalupou, a sotva se obrátil od okna, ozvaly se na zápraží zase kroky.

Zase se Modche lekl. Vždyť ale neviděl, že by se Rezi vracela...

Byl to starý Špánek. Smál se hlasitě, jak dveře otevřel.

„Byl jsem u kovářů,“ vyprávěl. „Je to, Modche, pravda, že Rezi odešla na celý týden do Křenku?“

„Svatá pravda, Josefe,“ svědčil Modche radostně. „Rezi nepřijde až v sobotu.“

„Modche, ty máš štěstí,“ blahopřál Špánek upřímně, „to zde budu s tebou hospodařit celý týden a hned zde zůstanu. A hned si zapálím.“

A již Špánek vytahoval z kapsy kabátu dýmku.

Modche ho rychle zadržel.

„Ještě nezapaluj a jdi ještě domů. Rezi by se mohla vrátit a bylo by zle.“

„Proč by se vracela?“ divil se Špánek.

„Ona má takovou nemoc,“ usoudil Modche. „Vrátila se už dvakrát a je teprve někde za humny.“

Špánek couval ke dveřím.

„To máš pravdu, já tedy jdu ještě domů a přijdu za půl hodiny.“

„Raději za hodinu,“ radil Modche, „jistota je jistota.“

Špánek odešel rychleji, než přišel, a Modche zase osaměl.

Usedl na lavici u kamen a srovnával v hlavě myšlenky. Pořád tomu nemohl věřit, že Rezi odešla. Takové svaté ticho zde bylo, že Modche zase mimoděk zbožně sepal ruce. Nemohl uvěřit, že po celý týden bude trávit v tomhle svatém tichu a klidu – poprvé po šestatřiceti letech. Nebude sledován Rezinýma slídivýma očima – a panebože, Rezi měla slídivé oči. A tyhle její oči sledovaly každý jeho krok, každé jeho hnutí, pronikaly až na dno jeho duše a v té duši čtly každou jeho, i tu nejtajnější myšlenku. Pořád ji měl za sebou v patách a pořád s hadrem v ruce. Bez hadru v ruce si Modche Rezi vůbec nedovedl pomyslet. Říkával, že až Rezi umře, hadr že jí bude musit dát do truhly, aby si mohla udržovat truhlu v čistotě a v pořádku. Každou šlépěj po něm hned vytřela – ovšem ne mlčky – a při jídle stála za ním s hadrem a ukápala-li mu kapka na stůl – a ona mu, popravdě řečeno, často ukápala – s velikým rá-
musem hned utírala celý stůl. Modche cíť při jídle stále za sebou Rezi s hadrem, dostával třesení do ruky. A tu není divu, že kapky padaly nejen na stůl, ale i na kabát a vestu. A tu teprve bývalo boží dopuštění. Ani se kovářka nemusila Rezi dotazovat, co vařila k obědu. Třeba kovářka prohodila: „Že jste dnes, Rezinko, vařila brambory s vomachejlem?“ (Vomachejl se po sedletínsku jmenovala omáčka z mléka.) „Jak to, kovářko, víte?“ divila se Rezi. „Modche

měl kus bramboru na vestě a vomachejl na kabátě,“ vysvětlovala kovářka svoje vědomosti.

V dřívějších letech říkala Rezi na to dobrácky: „On, Modche, je jako dítě, pořád abych za ním chodila.“ Ale čím byla Rezi starší, tím řidčeji užívala mírných výrazů a vyjadřovala se čistě po sedletínsku. Řekla-li teď kovářka: „Dnes jste, Rezinko, měli k obědu to a to, Modche to měl na kabátě,“ rozhorlovala se Rezi: „Modche je prase.“ Chtěla-li se vyjádřit poněkud ušlechtleji, nejvýš dodala: „Krom té drahé duše.“ V posledním čase však tohoto zmírňujícího dodatku už vůbec neužívala.

S mnohými lidmi se ve vsi Rezi škorčila, ale doopravdy nenáviděla v celém Sedletíně jediného člověka: starého výměnkáře Špánka. Špánek i Modche pocházeli z jedné vesnice a jako Modche, tak i Špánek přiženil se do Sedletína – Špánek do pěkné chalupy a o rok dříve než Modche. Okolnost, že Špánek pocházel s Modchem z jedné vesnice, stačila, že Rezi hned z počátku na Špánka nevražila. Mělať Rezi v nelásce všechno, co souviselo s Modcheovou minulostí – ať už to byl jeho rod, nebo jeho vesnice. Tím větší radost měl Modche, když se před šestatřiceti lety setkal v Sedletíně s rodákem. Jenže ta radost měla krátké trvání. Oba byli totiž náruživí kuřáci. Špánek mohl kouřit, kde se mu zlíbilo, po celé chalupě, Modche měl pro kouření sednici zakázanou. V zimě směl kouřit v síni, v létě na dvorku nebo v zahrádce. V dřívějších letech chodíval Špánek zakouřit si k Modchemu, ale Rezi návštěvám těm učinila konec. Měť Špánek zvyk, že při kouření nehorázně plival, a říkala Rezi, že když je Špánek u nich hodinu, v sednici že by mohly kachny plovat. Při takové jedné návštěvě Rezi Špánkovi krátce prohlásila, že chce-li k nim chodit, dýmku že musí nechat doma. Tenkrát se Špánek s Rezi načisto rozkmotřil a přestal k Modchemu chodit. Zato Modche – po nejvíce za Rezinými zády – když mohl, chodil k Špánkovům. Sedávali se Špánkem v létě v zimě v začouzené světnici a plivali na zem oba. Časem se Modche to plivání od Špánka naučil. Před rokem odešli

Špánkovi na výměnek a v jejich výměnkářské světničce strávil Modche mnohou pěknou chvíli, o které Rezi neměla potuchy. –

Šerilo se již notně, když Špánek přišel podruhé. Zůstal stát nerozhodně ve dveřích a rozhlížel se pátravě po sednici.

„Jen pojď a žádný strach,“ zval Modche, „už se nevrátila a bude pomalu v Křenku. Sedni, nejdřív zatopím.“

Modche zatopil, rozsvítil petrolejovou lampu a oba přátelé usedli na lavici ke kamnům. Na tmící se náves sypal se sníh stále hustěji a sednicí šířilo se blahé teplo. Špánek i Modche vytáhli dýmky, zapálili a kouřili a plivali. Zvláště Modche plival přímo zuřivě, jako by se chtěl odškodnit za to, že po šestatřicet let nesměl plivnout, kam by chtěl. Za chvíli byla sednice plna kouře a po hadrech – po Reziných krásných, čistých hadrech – napliváno, že by byly mohly po nich kachny plovat – jak Rezi říkávala. Modche se Špánkem si krásně vyprávěli... O rodné vesnici, o mladých letech, kterak se ženili, a tu přišla řeč i na Rezi.

„To se ti, Modche, ještě nestalo, aby ses Rezi zbavil na celý týden,“ poznamenal Špánek.

„Ani na jediný den,“ radostně přizvukoval Modche. „Ani tomu věřit nemůžu... Totiž, víš, Josef, ne snad, že by Rezi byla zlá...“

Špánek mávl jenom rukou.

„Nic mi, Modche, nepovídej. Jsem v Sedletíně o rok déle než ty, ty šestatřicet, já sedmatřicet. Toť se rozumí, že není zlá, čistotná je, pracovitá, dřela celá léta od rána do noci jako málokterá v Sedletíně, šetrná – máte-li na stará kolena pěkných pár stovek v záložně a můžete-li teď k stáru bez starosti být živi – je to Rezina zásluha; vím. Povídám: není zlá, ale čert aby s ní byl. Ty to máš, Modche, nejhorší, tebe má nejbliž, ty to máš všechno z první ruky. Ale jinak, pánbu rač chránit, na koho ona si zaleze. Na mne má léta spadeno, jenže na mne přece tak snadno nemůže. Ty sobě teď taky, Modche, oddechneš, jen toho užij, hned tak tě takové štěstí nepotká, ledaže by zase ve Křenku strojili křtiny.“

„To asi už nebudou nikdy,“ pochyboval Modche.

„To nemůžeš vědět.“

„Můžu, Josefe. Když ona bude Rezi týden ve Křenku a v jaké je ráži... no, nechtěl bych být v Náckově kůži. Mít při takové příležitosti Rezi týden u sebe, to je, panečku, medicína. Myslím, že tohle dítě je Náckovo poslední.“

„Tedy hled' ten týden užít,“ radil znovu důtklivě Špánek. „A štěstí máš, Modche, náramné. Zrovna musila si taky kovářka vyvrknout nohu. Nebýt toho, měl bys zde babu pečenou vařenou a sekvestraci na krku.“

„Štěstí, že baba slétla z toho žebříku,“ radostně svědčil Modche. „Však mi Rezi nakazovala, abych k ní chodil a baba že mi bude radit, jak a co mám všechno dělat.“

„Snad bys nechodil k babě k zpovědi?“ rozhorlil se Špánek.

„Což já bych nešel... ale Rezi, co řekne?“

„Ta ti toho stejně řekne, ať bys ke kovářce chodil k raportu, nebo nechodil. Ted' uživej svobody a až Rezi přijde, poruč se do rukou božích. Raději přemýšlej a pověz, jak bude s vařením?“

„Rezi povídala a kovářka taky povídala, abych nic jiného nevařil než k snídani a večeři kávu a k obědu brambory.“

„Žádné brambory,“ prohlásil Špánek. „To ona by tě Rezi krmila samým kucmouchem, krupicovou kaší a bramborama s vomachejlem. Ať to vaří ve Křenku Náckovi. Ty musíš jíst tenhle týden samá panská jídla a já ti pomůžu vařit. Řekni, co rád. Jíš rád buchty?“

„To si myslím!“ smál se radostně Modche.

„Dobrá, budeme péci buchty. – Je masopust – co šišky, kobližky?“

„To Rezi jakživa nepeče, prý to spotřebuje mnoho omastku.“

„Ať spotřebuje, my je upečem. A vždycky říkáš, že rád knedlíky?“

„K smrti rád,“ doznával Modche, „máslem maštěné a perníkem sypané.“

„Ty uděláme zítra. A co dnes k večeři?“

„Věru nevím...“ rozpakoval se Modche, „my ty večere odbýváme všelijak, třeba také ničím.“

„Večere musí být,“ prohlásil Špánek. „Co vajíčka na rendlík?“

„Ty já hrozně rád, ale to má háček, ona je má Rezi spočítaná, je jich dvě kopy a třináct.“

„Z počítaného čert taky bere – jdi a přines jich šest.“

„Šest!“ zděsil se Modche. „Považ, Josef, Rezi...“

„Rezi, až přijde, stejně bude vyvádět, jestli jich bude scházet šest nebo šedesát. Nač bys šetřil, dětí nemáš.“

S poukazem na Modcheovu bezdětnost sváděl Špánek Modcheho vždycky k nešetrnosti.

Za chvíli smažilo se v rendlíku na husím sádle – na jejím spravedlivém sádle, řekla by Rezi – šest vajec. Libá vůně plnila světnici a pronikala i hustým tabákovým kouřem. Když vajíčka byla usmažena, zasedli přátelé za stůl a Modche večerel a i Špánek bez dlouhého pobízení ochutnal.

„Je to dobré,“ chválil Špánek.

„Jako páni večeríme,“ přizvukoval Modche a zlomyslně dodal: „Ani třeba Náckovi dnes tak večere nechutná.“

„Něčí neštěstí, někoho štěstí,“ mínil Špánek a dodal: „Něčím to zapít! Moh bys, Modche, uvařit černou kávu.“

„Jakože uvařím,“ Modche hned byl ochoten, „už jsem ji nepil, ani nepamatuji. Kdepak Rezi a černá káva!“

Z objemných kávových hrnků kouřila se zanedlouho černá káva, vůně její mísila se s vůní smažených vajíček, a Špánek a Modche labužnický a pomalu posrkávali.

Dojedli a dopili.

„Teď abych se dal do mytí nádobí,“ povzdychl Modche.

„Leda bys bláznil,“ káravě pronesl Špánek, „máš plné police krásného, čistého nádobí, ani ho nespotřebuješ, než se Rezi vrátí.“

„Snad nemyslíš, že to Rezi bude všechno mýt, teprv až přijde? Ta by...“

„Když Rezi v sobotu přijde, tak se to v pátek všechno najednou umyje,“ prohlásil určitě Špánek, „a Rezi čerta bude vědět, kdy se to mylo. Však to sám dělat nebudeš, pomůžu ti. Zatím to všechno skládej na zem tamhle do kouta – nic se tam tomu nestane. To není jako jinde, kde běhají malé děti.“

Modche poslechl a ochotně skládal upotřebené nádobí na zem do kouta za kamna.

Bylo hodně po desáté, když Špánek odcházel domů, se slibem, že hned ráno přijde zase, neboť jak řekl, náramně se mu to u Modcheho bez Rezi líbilo. –

Tak pozdě jako dnes neubíral se Modche na lože ještě nikdy. Rezi v zimě šetřila palivo i světlo a chodila spát se slepicemi, a Modche musil taky. Usínaje dnes, myslil si Modche, tohle že byl jeho nejkrásnější večer v Sedletíně.

Usnul a měl podivný sen. Vidí se na vojkovickém náměstí před křesťanským kostelem a dívá se na Rezi, kterak s hadrem v ruce leze po kostelních zdech vzhůru na věž. „Proč tam lezeš?“ volá na ni ustrnulý Modche. „Ale,“ povídá Rezi, „na věži je prachu, že už se na to nemůžu vynadávat, a musím ji pořádně otřít a oprášit, vždyť budou co nevidět macesové svátky.“ „Je to blázen,“ myslí si Modche, „ještě kdyby to byl náš kostel, ale co je jí po věži křesťanského kostela? K stáru bude snad na židovské svátky utírat i prach z věží křesťanských kostelů...“ Mezitím octla se Rezi šťastně na věži a horlivě ji drhne hadrem. Za chvíli září celá věž jako ryzí zlato a Rezi se chystá lézt z věže dolů. Náhle volá žalostným hlasem: „Modche, já se bojím, mně se motá hlava, spadnu a vyvrknu si nohu jako kovářka. Porad', Modche, co mám dělat?“ Již má Modche na jazyku, že řekne: „Nemusela jsi tam lézt,“ ale pak ho napadá šťastná myšlenka a co má hlasu, volá vzhůru: „Zůstaň tam do soboty, já dám v sobotu za tebe v kostele říkat mišebejrach²¹ a pámbu ti pomůže dolů!“ Rezi

21 Požehnání.

odpovídá: „Jen ať nezapomeneš! Je dnes teprve středa, to se zde promrzím a doma – to bude pořádek!“ Hned nato vidí se Modche ve vojkovickém kostele při sobotních bohoslužbách. Stojí před oltářem, rabín před ním a zcela zřetelně slyší Modche, kterak rabín hbitě odříkává známá slova mišebejrachu. Již dospěl rabín k místu, kde má po židovsku jmenovat jméno osoby, za kterou mišebejrach odříkává, a činí umělou přestávku, aby Modche osobu onu mohl jmenovat. Pocit nevýslovného strachu a hanby zmocňuje se náhle Modcheho. Ne a ne si vzpomenout, jak se Rezi po židovsku jmenuje. Rabín dívá se výhrůžně na Modcheho, ustává v modlitbě; pot úzkosti vyrazí Modcheovi na čele a v těch úzkostech se Modche obrací, prchá z kostela a uhání na vojkovické náměstí a před křesťanský kostel. Tam na věži smutně sedí Rezi a čeká, jak to dopadne. Modche na ni volá, sotva dechu popadaje: „Rezi, rabín za tebe říká v kostele mišebejrach a já nevím, jak se jmenuješ po židovsku!“ – „Šestatřicet roků je se mnou a neví, jak se jmenuji po židovsku!“ nařiká Rezi. „Rifke se jmenuji, vrtáku!“ Modche chce běžet zpátky do kostela a zůstává stát jako přimražen. Z kostela již vycházejí lidé – je po sobotní bohoslužbě. Zase se obrací Modche k Rezi a volá na ni vzhůru: „Už je po kostele, musíš čekat do příští soboty.“ Dobře vidí Modche, jak Rezi na věži zlostí nadskakuje. A křičí na Modcheho: „Což myslíš, že nemám jinou práci než zde na věži civět ještě týden?! Hned polez na věž a sundáš mne dolů!“ Poslušně leze Modche po kostelních zdech vzhůru, už je v polovičce, náhle se s ním zatočí svět a Modche po hlavě letí dolů. – Vykřikl a probudil se. Hrůzou se mu vlasy na hlavě ježily a teprve poznenáhlu si uvědomil, že to byl sen. – „Jak se může člověku něco takového zdát,“ divil se Modche, usínaje znovu. –

Ráno se Modche probudil v obvyklou hodinu – ještě nebyly čtyři. Nemohl se hned vzpamatovat, co se s tím děje. Jindy v tuto dobu Rezi již šramotila po baráku – lidé říkali, že Rezi v noci po baráku straší – a Modche musil také z postele. Dnešní neobvyklé ticho zpočátku ho

zarazilo, znenáhla si teprve uvědomoval, toto velebné ticho že potrvá celý týden. Také si vzpomněl, že se mu o Rezi cosi zdálo – co to bylo, živou mocí sobě vzpomenout nemohl. Hlavu si tím nelámал, obrátil se spokojeně na druhou stranu a blaženě zase usnul.

Byl již bílý den, když se probudil. Vstal, zatopil, uvařil snídani a s chutí posnídal. Sotva dojedl, přišel Špánek. Liboval si, jaké že už zde má Modche pěkné teplo. Usedl za stůl a už dýmal a odplivoval.

„Zapal si taky,“ zval Modcheho.

„Já nejdřív abych ustlal a trochu poklidil a hadry vytřepal a zase je natáh,“ namítal Modche.

„To bys dělal samou zbytečnou práci,“ káral ho Špánek. „Rezi ve Křenku čerta ví, jestli máš ustláno nebo neustláno nebo neuklizeno. Ráno usteleš a večer abys zase odestýlal, teď uklidíš a za chvíli to zde máš, jako když čerti odtud vyletí. Nech všeho, jak to stojí a běží. V pátek ti pomůžu, vezmem ten úklid od podlahy a v sobotu zde najde Rezi učiněný ráj.“

„Já tě, Josefe, poslechnu,“ svoloval Modche ochotně.

„Bodejť bys neposlech. A ještě ti něco povím, Modche: Pojd', ty hadry ze země naházíme všecky tamhle do kouta.“

„Hadry?“ zděsil se Modche. „A co Rezi...“

„Pořád Rezi... Rezi... než Rezi přijde, budou hadry dávno zase nataženy a ty zatím celý týden budeš chodit bezpečně po holé podlaze jako všichni jiní lidé – shýbni se!“

Podlaha mžikem byla zbavena chmelových žoků, pokrývajících ji po celá desíletí. Před zraky Modcheho a Špánka zaleskla se holá podlaha v bělostné čistotě. Hadry naházeny do kouta za Rezinu postel. Byl jich plný kout.

Špánek zasedl zase za stůl, zapálil znova, bafčil a se zvláštní zálibou plival na holou, sněhobílou podlahu. Modche také si zapálil, ale nesesdl, měřil sednici dlouhými kroky od jednoho konce k druhému a kam přišel, tam plival.

„Že si, Modche, nesesdneš,“ podivil se Špánek.

„Nesednu,“ a Modche pořád měřil sednici dlouhými kroky. „Takhle jsem si, Josefe, bezpečně nepochodil po naší sednici, co jsem v Sedletíně – šestatřicet let.“

„Ale nutno pomýšlet na oběd, táhne jedenáctá a my ty knedlíky nesfouknem,“ poznamenal rozvážně Špánek.

„Já mám z toho vaření strach,“ doznával Modche.

„Čeho se bojíš, když já ti ve všem poradím a pomůžu? V knedlíkách já se vyznám. Ženské jsou hloupé, když vařejí knedlíky najednou a pak je bůhvíkolikrát ohřívají. To my uděláme jinak; rozděláme těsto do velikého hrnce a zavaříme jen tolik, co sníš k obědu. Ostatní těsto zůstane v hrnci a kdykoli budeš mít chuť na čerstvé knedlíky, zavaříš si je a budeš je mít – třeba desetkrát denně.“

„Já nevím, Josefe,“ pochyboval Modche. „Rezi...“

„Co, Rezi! Rezi taky všemu nerozumí, třeba ji zvali za kuchařku na všechny veselky a křtiny. Poslechni a přines ten největší hrnec, co máš, a ošatku mouky.“

Z komory přinesl Modche ohromný dvojuchý kamenný hrnec a završelou ošatku mouky. Ošatku postavil na stůl, ale hrnec držel nerozhodnut v obou rukou.

„S tím hrncem nevím, Josefe...“ mínil rozpačitě.

„Co nevíš?“

„Nevím, jestli je masový, nebo mlékový.“

„Snad víš, co v něm Rezi vaří?“

„To vím, o švestkách povidla. Když ale já nevím, jsou-li povidla jídlo masové, nebo mlékové. Co bys myslil ty, Josefe?“

„Já bych myslil, že je to jeden čert,“ usoudil Špánek. „Ostatně, vždyť o ničem nebude vědět.“

„Mně ani tak nejde o Rezi jako spíš o pánaboha,“ přiznával Modche. Špánek se rozhorlil.

„Že ještě na takové věci věříš! Pánbu si na Sedletín vzpomene jednou za uherský měsíc, a tu zde má jiné věci na starosti než Reziny hrnce.“

„Však bys takhle nemluvil před Rezi,“ pochyboval Modche.

„Mluvil,“ ujišťoval Špánek, „a ještě bych Rezi řek, že se pámbu na její hrnce vykašle. A ať už je mlékový, nebo masový, postav hrnec a dáme se do práce.“

„Bude to tvůj hřích, je-li to nepravý hrnec,“ pojišťoval se Modche pro všechny případy a postavil hrnec na stůl.

„Přilož do plotny,“ nakazoval Špánek, „do železnáku dej vodu, aby se brzy vařila, a s pomocí boží se dáme do toho.“

Špánek vysypal ošatku mouky do hrnce, lil pak do něho vodu, stále více vody, až z toho bylo těsto, opravdové těsto, třeba poněkud řidké. Špánek míchal těsto vařečkou usilovně, a když ho již od míchání bolela ruka, přizval si k té práci Modcheho.

„Čím víc se těsto promísí, tím jsou knedlíky chutnější,“ usuzoval, „jakživ jsi sobě tak, Modche, nepochutnal, jak sobě pochutnáš dnes.“

„Už aby to bylo,“ těšil se Modche, „jenže víš, Josefe, Rezi knedlíky vždycky dělá na vále.“

„To moje bába taky,“ vzpomněl si Špánek, „ale to jsou zase jiné knedlíky. U pánů je zadělávají v hrnci a po lžici je zavařují do horké vody – vyprávěla u nás jednou hradecká sestřenice. Já si to dobře zapamatoval.“

„To budou tedy jiné knedlíky, než jaké dělá Rezi,“ poznamenal Modche poněkud zklamán.

„Lepší budou,“ prohlásil rozhodně Špánek. „Jak bych ti to řek, Modche: Ty, co dělají naše hloupé ženské, to jsou knedlíky válové, a jak je dělají u pánů, to jsou zase... řekněme... no, řekněme, hrncové. My budeme mít panské, hrncové.“ –

Voda v železnáku vařila se klokotem a Špánek, zbožně se pokřizovav, počal knedlíky zavařovat. Lžicí nabíral z hrnce těsto a nořil lžici s těstem do vařící vody. Patnáct lžic Špánek napočítal, pak prohlásil, že těch knedlíků bude dost.

„Ani těsto z hrnce neubýlo,“ podivil se Modche.

„Budeš mít knedlíků na celý týden a vždycky sobě znamenitě pochutnáš.“

„Dej bože,“ přál si Modche, „hladu už mám dost.“

Dívali se upřeně do vařící vody – po knedlíkách ani stopy.

„Mrchám se asi nechce ode dna,“ dohadoval se Špánek, „však jim pomůžeme navrch.“

Špánek vzal vařečku, ponořil ji do vody, prudce s ní zamíchal na dně hrnce a na povrch vynořila se podivná, beztvárná hmota, která jakmile uzřela světlo, rozplynula se ve vodě jako sníh na slunci.

Špánek a Modche dívali se na sebe bezradně.

„Josefe, tohle snad nejsou knedlíky,“ pochyboval Modche.

„Tohle opravdu nejsou knedlíky,“ potvrdil Špánek.

„A co to tedy je?“ divil se Modche.

„Nevím...“ přiznával se Špánek. „Vypadá to jako – aby mne pámbu netrestal – jako šlichta... ani nechci říci pro koho.“

„Pak jsi řek, že to budou panské knedlíky,“ vyčítal Modche.

„Nejspíš u pánů, krom mouky a vody, ještě do nich jakéhosi čerta dávají,“ omlouval se Špánek.

„Co já teď budu mít k obědu?“ naříkal Modche.

„Uvař si kávu, na té ničeho nezkazíš,“ radil Špánek.

„To říkala Rezi s kovářkou taky. A co s tím knedlíkovým těstem?“

„Schovej ho do komory. Zítra z toho uděláme třeba knedlíky válové. Já doma na bábě vyzvím, jak se to dělá.“

„A co s tou šlichtou na plotně?“

„Taky to dej zatím do komory. Odnesu to domů koze. Nevylejeme to, je to přece jen boží dar. Ale odnesu to až večer, aby z toho nebyly řeči.“ –

Špánek odešel domů k obědu a Modche se dal do vaření kávy. Ještě nebyl s vařením hotov a Špánek se vracel. Vytahoval z kapes kabátu vdolky a rozkládal je na stůl.

„Bába pečte vdolky,“ vykládal, „čtyři jsem jí vzal, aby nevěděla. Jez, jsou ještě teplé, ať máš něco pořádného v žaludku. A z těch

nepodařených knedlíků ničeho sobě nedělej, kdo může za neštěstí a nějak to zítra napravíme. Něco z toho bude.“

Špánek odešel dokončit přerušený oběd a také Modche se krásně naobědval. Vypil kávu a vdolky sněd všechny. Přiložil ještě do kamen, usedl za stůl a bylo mu blaze.

Bloudil zraky po sednici. Pravda, včera Rezi odešla a dnes už to zde vyhlíželo zcela jinak než včera. Zem pošlapaná, poplivaná, v jednom koutě nemyté nádoby, v druhém hadry ze země... „Však se to dá všechno do pořádku, než Rezi přijde,“ utěšoval se Modche. Zrak jeho padl na rozestlanou postel, chvíli ještě váhal... váhal... pak rychle rozhodnut, zul boty a již ležel v posteli. Když Rezi byla doma, směl se natáhnout pouze na lavici u kamen, o postel nesměl ve dne zavadit ani pohledem. A hle! Nyní v ní leží v pravé poledne a Rezi o ničem neví. Vzpomínal chvíli na Rezi, mučil si hlavu, co se mu to na dnešek o ní zdálo – marně. „Škoda,“ myslil si již v polospánku, „kdybych jí moh vyprávět, až přijde, že se mi o ní něco krásného zdálo, měla by Rezi radost.“ Pak se mu myšlenky mátly, oči klížily a Modche spal spánkem spravedlivých.

Probudil se za dlouhou dobu a ještě se mu nechtělo z postele. Venku sníh přestal padat, zimní slunce jasně svítilo a sníh na návsi jiskřil, až oči přecházely – patrně notně mrzlo. Modcheův zrak padl na protější Rezinu postel a Modche strnul hrůzou. Na rozestlané posteli ležel oblečený člověk a spal. Jeho boty stály vedle postele.

„Vandrák... loupežník...“ napadlo Modcheho a pot mu vyvstal na čele. Pohlédl bystřeji na spícího člověka – zaplatpánbu, byl to Špánek.

„Josefe! Jářku, Josefe!“ volal Modche, a když se Špánek nehýbal, skočil z postele a notně jím zatřásl.

„Josefe, vstávej!“ Špánek se konečně probudil.

„Co tě čerti berou? Proč nenecháš člověka spát?“

„Jak jsi do té postele přišel, nešťastný člověče?“ hrozil se Modche.

„Což nevíš, že je to Rezina postel?“

Špánek vstal, a zívaje, pomalu obouval boty.

„Rezina Nerezina, to je křiku! Přišel jsem, a když jsem viděl, že spíš na jedné posteli, lehl jsem si do druhé. Přece zde nebudu sedět a dívat se na tebe, jak vyspáváš?“

„Ale v Rezině posteli?“ děsil se Modche znova.

„Však jí nebylo, to se dá všechno do pořádku.“

„Tak se hni a postel ustelem, ať Rezi nic nepozná.“

„Pomalů...“ bránil Špánek. „Postel už je jednou odestlaná a tak zůstane. Doma moji bábu také čerti berou, když si ve dne odestelu postel, tak ať z toho něco mám, když Rezi není doma. Každé odpoledne se pěkně prospíme, ty ve své posteli, já v Rezině. Rezi nic nepozná, než přijde, posteť usteleme, jako by je sama stlala. Nech řeči, hled' oheň ti vyhas, zatop. Je zde chladno, venku pořádně mrzne.“ –

Modche zatopil, za chvíli bylo v sednici zase krásně teplo, přátelé seděli za stolem, kouřili, plivali a rozprávěli.

„Zítra bych se rád podíval k novoveské sestře, co myslíš, Josefe?“ radil se Modche.

„Podívej,“ souhlasil Špánek. „Jak dlouho už jsi sestru neviděl?“

„Léta. Ani nepamatuji. To znáš, jak Rezi ji má v lásce. Neobstál bych, kdyby Rezi věděla, že se scházíme. Ona si Rezi pořád namlouvá, že sestra chce po nás dědit, a ani se jí nikdy nesmím o ní zmínit. Ale teď bych toho použil, když Rezi není doma, a podíval bych se tam. Ráno bych vyšel, a odpoledne bych zase byl doma.“

Špánek Modcheův plán schválil. „Jdi, Modche,“ řekl, „pěkně se projdeš a se sestrou se potěšíš. Kdo ví, kdy se ti taková příležitost naskytne.“

„Co bude s knedlíky?“ vzpomněl si Modche.

Špánek se rozpačitě škrábal za uchem.

„Bába je jako zabeďněná, nic jsem na ní nevytáh,“ doznával a hned živě dodal: „Nic si z toho ale, Modche, nedělej, napadlo mne něco lepšího. To knedlíkové těsto by se dalo snadno předělat na těsto lívancové. Byly by z něho znamenité lívance.“

„Lívance?“ podivil se Modche.

„Lívance,“ potvrdil Špánek důrazně. „Proč ne? Přidáme ještě mouky, nalijeme do toho mléko, a droždí – hlavně droždí, Modche, na to se nesmí zapomenout, to je při lívancích hlavní věc.“

„Což, já lívance rád,“ přiznával Modche, „takhle mazané máslem, sypané cukrem a skořicí. Ale kdy je upečem, když zítra chci do Nové Vsi?“

„Zítra,“ mínil Špánek, „proto můžeš do Nové Vsi. Naše bába, než jde ráno na pole, na lívance zadělá, a když před polednem přijde, lívance peče. Počítej: hodinu do Nové Vsi, hodinu zpátky, nějakou chvíli se tam zdržíš a po poledni můžeš být doma. Zatím lívance pěkně zkynou. A až půjdeš z Nové Vsi, stavíš se pro mne a hned se dáme do pečení. Ráno sem přijdu a pomůžu ti udělat z knedlíkové ho těsta lívancové – sám bys to nesved. Droždí ráno přinesu s sebou. Zač ho myslíš koupit, Modche?“

Modche se rozmýšlel.

„Rezi, když zadělává, kupuje ho za dva krejcary.“

„Rezi je skrblice,“ mínil opovržlivě Špánek, „kolikpak může být droždí za dva krejcary?“

„Tedy ho kup za čtyrák,“ přidával Modche.

„Za šesták ho koupíš,“ rozhodl Špánek. „Děti nemáš, proč bys sobě nedopřál kousek droždí? A budeš vidět, jak lívance pěkně zkynou.“

Špánek s Modchem takto spolu hovořili, kuli plány pro příští dny a Modche topil, až si musili kabáty vysvléknout – takové horko jim bylo. Večer zase Modche usmažil vajíčka – musilo jich být opět šest, Špánek jinak nedal – zapili je černou kávou a když Modche pozdě večer – bylo zase hodně po desáté – usínal, říkal si v duchu, tohle že zase byl nejkrásnější den v jeho životě – až na ty nepodařené knedlíky. Když však sobě uvědomil, že z těch nepodařených knedlíků budou, s pomocí boží, zítra podařené lívance, naplnilo blahé vědomí Modcheovo nitro nad jeho celodenním dílem.

Ráno si Modche přivstal. Za tmy vařil snídani a nebylo ještě valné světlo, když už přišel Špánek. Hned se dali do práce. Modche při-

nesl z komory hrnec s knedlíkovým těstem a ještě ošatku mouky. Mouku vysypali do hrnce, nalili na to mléko, rozdrobili do toho droždí – bylo ho za šesták notný kus – a střídavě oba vařečkou těsto míchali. Byl toho vrchovatý hrnec a Špánek prorokoval, že bude mít Modche lívanců na celý týden. Postavili hrnec s těstem na teplou ještě plotnu a chystali se k odchodu. Modche se důkladně strojil do burnusu a teplých šátků a šálů. Pak oba společně vykročili do mrazivého rána. Na návsi se rozloučili. Špánek se ubíral k domovu a Modche odbočil z návsi na polní cestu k Nové Vsi. – – –

Téhož dne, právě když slouha odzvonil poledne, kovářka poprvé zkoušela vstát z postele a postavit se na nohy. Šlo to ztěžka, noha bolela. Pomalu přecházela sednici a musila se chytat nábytku. Došourala se ke stolu, když vtom mihla se kolem okna zachumlaná postava jako strašidlo. Kovářka leknutím chytila se stolu, dveře se otevřely – Rezi!

„Rezinko, co se stalo?“ vykřikla kovářka.

Rezi těžce dopadla na židli.

„Stalo se, kovářko. Pohádala jsem se s Náckem, uvařila jsem jim ještě oběd a šla jsem. Stání jsem tam neměla, v noci jsem starostí oko nezamhouřila, a pořád jsem si myslela, aby tady Modche něco neproved. A první moje cesta je k vám, vy mi všechno povíte, co se zde dělo. Ale nejdříve: jak vám je, kovářko?“

„Už je, Rezinko, snáž, právě se učím chodit.“

„To po tom mazání... A co Modche, kovářko?“ dychtivě se dotazovala Rezi.

„Nic vám nepovím, Rezinko,“ řekla kovářka jakoby nerada. „Co jste odešla, Modcheho jsem nespátřila.“

„Jak to, kovářko?“ žasla Rezi, „což k vám nechodil, jak jsem mu nakázala?“

„Jak vám povídám...“

„Pro boha nebeského!“ zděsila se Rezi, „že on tam zmrzl!“

„To by se byl spíš upek,“ poznamenala kovářka.

„Upek?“ nechápala Rezi.

„Bodejť, upek, topil od rána do noci. U vás se děly věci, Rezinko!“

„Pane na nebesích!“ dělala se Rezi, „tak přece, ženská, povídejte, vždyť už na mne jdou mdloby.“

„Všecko vám to, Rezinko, řeknu,“ slibovala kovářka, „on Modche myslí, že nic nevím, ale já vím všecko. Ležím celý den v posteli a celý den nespouštím vaši chalupu z očí. Povídám: Tam se děly věci!“

„Kovářko, nemučte mne, vždyť...“

„Už povídám a nic vám nezatajím – jakživa bych to byla do Modcheho neřekla! Vy myslíte, Rezinko, že Modche zmrz? Vždyť on topil bez přestání od rána do noci! Z vašeho komínu se valil kouř celičkový den jako z nějaký fabriky! A víte, kdo k vám chodil? Starý Špánek k vám chodil!“

„To není možné, kovářko,“ pochybovala Rezi, „přece jsem Modchemu nakázala...“

„Ten si dělal z vašeho nakazování! Přece jsem ho viděla na vlastní oči – ráno šel k vám a večer – co povídám, večer! V noci, v noci! šel od vás. Ten měl Modcheho v drápech!“

Rezi byla všecka zsinalá.

„Snad tam i plival na podlahu,“ dohadovala se.

„Ten celý den dýmku z úst nevyndá a to si můžete pomyslit, že domů plivat nechodil. A co ještě, Rezinko...“

„Co, kovářko? Řekněte mi všecko, já už jsem jako ze dřeva.“

„Řeknu, Rezinko... Jestlipak víte, že Špánek od vás i hrnce jídla nosil?“

„Hrom do dědka!“ ulehčila si Rezi.

„Nosil,“ opakovala kovářka, „na vlastní oči jsem to viděla. Spát jsem bolestí nemohla a u vás se svítilo do noci, do deseti, jedenácti hodin. A tu v noci vidím od vás jít Špánka – měsíc svítil jako rybí oko – a nes od vás železnák – víte, ten, co v něm hřejete vodu na masové nádoby – a musil být plničký jídla, protože jsem viděla, jak ho nes opatrně v obou rukou. Tam se asi debužírovalo!“

„Už jdu, kovářko, a jestli ho tam zastihnu...“ A Rezi zvedala se ze židle.

„Jakože nezastihnete, Rezinko, říkám vám, že nespouštím vaši chalupu z oka.“

„Tak si to zatím vypořádám s Modchem,“ prohlásila Rezi.

„Nevypořádáte,“ řekla kovářka chladně. „Modche není doma.“

„A kde by...?“

„Šel navštívit sestru do Nové Vsi.“

Rezi klesla jako bez ducha na židli zpět.

„Tohle že by se Modche opovážil?“

„Už opovážil,“ potvrzovala kovářka. „Viděla jsem na vlastní oči, jak časně ráno šel cestou k Nové Vsi a Špánek ho přes náves vyprovázel. Slovo vám nelžu, Rezinko.“

„To oni se tam smlouvají kvůli dědictví,“ dělala se Rezi. „Kolikrát já mu zakázala...“

„Dokud jste ho měla na očích, poslouchal vás, teď co řek Špánek, to bylo svaté.“

„Nemoc z toho budu, kovářko, mít, já už to na sobě cítím, že to odstůnu.“

A náhle se Rezi rozhodla: „Aspoň oknem se tam podívám.“

„Jděte, Rezinko,“ radila kovářka, „uvařím zatím trochu kávy, abyste drobet přišla k sobě.“

Rezi s hlasitým naříkáním odkvapila a kovářka ještě se nevzpamatovala ze svého údivu nad nenadálým Reziným příchodem, když už zase Rezi se vracela. A v jakém stavu! Zsinalá jako mrtvola, oči navrch hlavě, spínala ruce a stále opakovala:

„Kovářko! Moje zlatá kovářko!“

„Co se vám stalo, Rezinko?“ doléhala soucitně kovářka, „vypadáte jako smrt, hrůza z vás jde.“

Rezi jen stále spínala ruce:

„Kovářko... kovářko...“

„Tak se přece vzpamatujte, Rezinko – jářku, Rezinko!“

„Kovářko... já... viděla...”

„Co jste mohla, Rezinko, vidět? Modche je pryč, chalupa zavřená...”

„Modche je pryč,” vydechla konečně Rezi, „ale chalupa – chalupa, kovářko, je... otevřená!”

„Není možná!” žasla kovářka.

„Všecko nechal dokořán, vrátka do dvora, síň, sednici... všecko,” naříkala Rezi. „Kdyby byl přišel vandrák, moh odnést celou chalupu. A tam to vypadá, kovářko – kovářko!”

„Tak přece mluvte, ženská, jak to tam vypadá,” dotazovala se kovářka netrpělivě.

Rezi se pojednou usedavě rozplakala. A v pláči vyprávěla:

„To se nedá vyprávět! Tam je boží dopuštění – boží dopuštění je tam. Já už bych tam samotná nešla – hrůzou bych tam umřela.”

„Tak počkejte, Rezinko, půjdu tam s vámi, nějak se tam dostanu.” A kovářka v horečném spěchu házela na sebe nejpotřebnější oděv a podporována Rezi belhala se s ní k Rezině bydlíšti.

Vešly otevřenými vrátky, otevřenou síní a stanuly na prahu sednice. Němé a jako přimrazené dívaly se do jejího nitra. Byla to podívaná! Vstříc jim ze sednice vanul vzduch prosycený tabákovým kouřem a těžký, že by se byl mohl krájet. Na plotně ohromný kamenný hrnec s podivným obsahem – bylo to jako těsto a nebylo to jako těsto – a to těsto-netěsto vytékalo z hrnce na všechny strany. Byla ho plná plotna, z plotny stékalo na lavici u kamen a z lavice na zem a na zemi šířilo se na všechny strany. A dále viděly Rezi a kovářka v němém ustrnutí... v jednom koutě sednice hromadu nemytého nádobí, všecko pohromadě: mlékové, masové... jak stádo běželo; a v druhém koutě naházené hadry z podlahy; a podlaha – Bože všemohoucí, podlaha! Černá jako zem, poplivaná, pošlapaná, jako by léta nebyla myta.

„Kovářko,” promluvila konečně Rezi, a hlas její zdál se pocházet z hrobu, „kovářko, řekněte na své dobré svědomí: viděla jste tohle někdy?”

„Neviděla, Rezinko, co jsem na světě,“ přiznávala se kovářka.

„Řekněte mi, kovářko,“ dotazovala se Rezi dále hrobovým hlasem, „řekněte mi, co je to tamhle?“ A Rezi ukazovala na plotnu, na lavici a na zem, kde všude bujně roztékala podivná hmota.

„Nevím,“ vrtěla kovářka hlavou, „v tomhle já se nevyznám.“

„Podívejte podlahu, kovářko, to nádobí v koutě, tamhle hadry ze země a postele... proboha, postele! Kovářko, podívejte, postele!“ A Rezi zoufale se chytala za hlavu.

„Vidím, Rezinko, vidím... neustlané, rozházené...“

„Ale obě, kovářko, obě!“

„Bodejť,“ uvědomovala si teprve nyní kovářka, „proč to, Rezinko? Přece Modche nespál ve dvou postelích?“

„Moje postel! Moje poctivá postel!“ naříkala Rezi. „Což tomu, kovářko, nerozumíte?“

„Na mou duši, nerozumím,“ přiznávala se kovářka, „proč si Modche odestýlal obě postele?“

„Vždyť on tu někoho, nešlechtníka, měl na noc, rozumíte, kovářko? Ne někoho, ale nákou! Nákou!“

„Rezinko, co to mluvíte?“ zhrozila se kovářka, „bojte se boha! Vždyť Modchemu táhne sedmdesátka a nikdy nic takového na něho nebylo slyšet. A kdyby i nakrásně Modche takovým byl – jakože není, Rezinko – ale i kdyby – nač by potřeboval odestýlat obě postele?“

„Tak řekněte, kovářko, sama, k čemu? – K čemu?“ trvala Rezi na svém.

Kovářka vyhlédla oknem na náves.

„Zeptejte se ho sama, tamhle jdou po návsi oba: Modche i Špánek.“

Rezi sebou trhla a dech se v ní zatajil. Také kovářka sotva dýchala. Bylo slyšet na zápraží těžké kroky a současně zaznívaly k sluchu obou žen zřetelně dvojí mužské hlasy: Modcheův a Špánkův.

Bylo slyšet Špánka: „Vždyť jsem ti, Modche, říkal, že se se sestrou potěšíš.“ A Modche odpovídal: „Ale kdyby to Rezi věděla!“ Načež zase Špánek: „Čert by ji, babu, nevzal! Ted' si pospěšme, zatopíme

a hned se dáme do pečení.“ A zase ozval se hlas Modcheův, tentokráte patrně ulekáný: „Podívej, Josefe, celá chalupa dokořán – že já všechno zapomněl zavřít! Aby tak Rezi...”

V přítmí síně Špánek s Modchem div nevrazili do Rezi a kovářky, stojící dosud jako přikované na prahu sednice.

Špánek a Modche zavrávali zpět. Špánek oněměl, jen Modchemu se vydralo z úst zoufalé: „Rezi!”

Jakmile Rezi spatřila Modcheho a uslyšela jeho hlas, jako by vjel do ní nový život. Ruce si podepřela v boky a spustila:

„Tak poslední testament hotový? Dohodli jste se o dědictví? Kolikpak jsi, couře, odkázal? A vy, svůdníče hříšná, vy bezbožníku...” chtěla se Rezi obrátit na Špánka, ale slídivé její oči v přítmí síně marně po něm pátraly. Nebylo ho tuto. Jen kovářka, vyhlédnouc oknem, spatřila ho, jak na svá léta kupodivu mrštně uhání přes náves k domovu. Jen se mu hlava kmitala. Kovářka za ním zahrozila pěstí. Rezi, když spatřila, že jeden z viníků unikl prozatím z dosahu její moci, vrhla se tím lítěji na druhého, který zde zbyl. Chytila Modcheho – ani se nevzpouzel – za ruce a táhla ho doprostřed sednice, do plného denního světla. Kovářka těžce kulhala za nimi.

„Co je tohleto?” ukazovala Rezi na svoji rozházenou postel a hlas její zněl příšerně jako hlas boží o posledním soudě.

Modche sklopil hlavu a neodpovídal.

„Ptám se tě, Modche, co je tohleto? Řekni na své čisté svědomí, kdo spal v mé počestné posteli?”

Modche mlčel jako zařezaný.

„Přiznej se, Modche,” rozhorlovala se Rezi stále více, „žes zde měl... no, však ty víš, koho myslím!”

„Ale Rezi...!” zhrozil se Modche.

„Tak proč nepovíš pravdu?”

„Tak když to chceš vědět, já ti to, Rezi, řeknu,” odhodlával se Modche ke zpovědi, „v tvé posteli spal Špánek.”

„Špánek! V mé poctivé posteli spal Špánek! Slyšíte, kovářko?”

„Slyším, Rezinko, a všechna trnu,“ přizvukovala kovářka, a dodala: „Což on zde Špánek byl přes noc?“

„On zde spal jen odpoledne,“ zmenšoval svoji vinu Modche, „říkal, že doma si nesmí postel ve dne odestlat a že se každé odpoledne prospí u nás.“ A jako na omluvu dodal: „Myslel, že jako dokud Rezi nebude doma.“

„Slyšela jste, kovářko? Jen odpoledne! A dokud jsem nebyla doma! Já se z toho ze všeho zblázním! A teď řekneš,“ naléhala Rezi znovu na Modcheho, „co je tohleto?“ A Rezi ukazovala na rozteklé těsto v hrnci, na plotně, na lavici, na zemi...

„To jsou, Rezi, to jsou... včera to byly knedlíky.“

„Knedlíky! Kovářko, knedlíky!“

„Ale už to nejsou knedlíky,“ zase mírnil dojem svých slov Modche, „už jsou to lívance.“

„Nešťastný člověče!“ bědovala Rezi, „a kdo ti tohle poradil?“

„Víš, Rezi, já ti to všechno řeknu,“ vzmužil se Modche ke generální zpovědi s úmyslem všechno svést na nepřítomného Špánka. A odhodlaně vyprávěl: „To mě ke všemu naváděl Špánek. On mne naved, abych nemyl nádobí, abych nestlal postele, hadry abych stahal ze země, vajíčka abych si dělal na rendlíku – šest najednou...“

„Pro boha všemohoucího!“ přerušila ho Rezi.

„Šest,“ potvrzoval Modche, jako by mu už ani na holém životě nezáleželo. „A pořád říkal, jen abych si všeho popřál, když nemám dětí. Knedlíky jsme vařili, a když se nepovedly, dal to sežrat koze, co zbylo těsto, předělal to na lívance a teď jsme je měli péci. A tohle jsou ty lívance,“ ukazoval Modche na plotnu, na lavici a na zem, „bůh ví, co se s nimi dělo.“

„A co dále?“ naléhala Rezi, „pověz všechno!“

„Už nic, Rezi, jakože je jeden pánbu nad námi!“ přísahal Modche, zvedaje dva prsty k nebi.

„Teď tedy vezmi putýnku a konev na vodu!“ nakázala Rezi. „Do rána se bude uklízet a ty budeš celou noc nosit vodu.“

Všecek zkroušený odcházel Modche s putýnkou a konví a Rezi s kovářkou osaměly.

„Měla já jsem tohle, kovářko, zapotřebí?“ hořce se tázala Rezi.

„Nesmíte si to tak připouštět, Rezinko,“ těšila kovářka, „považte, což kdyby bylo pravdou, jak jste si to představovala s tou postelí – to byste teprve vyváděla.“

„To bych byla, kovářko, nepřečkala,“ doznávala Rezi, „ještě abych řekla zaplatpánbu, že aspoň to nebylo pravdou. Ale kovářko, zařekla jsem se, že co živa budu, z domova nepůjdu. A kdyby Tonička deset dětí měla a Nácek kdyby jich měl dvacet...“

„No, no...“ pochybovala kovářka.

„Vy mi nevěříte?“

„Ale věřím, Rezinko; jen myslím, když by měla Tonička dětí deset, že by jich nemusil mít Nácek dvacet. A teď abych už šla, sotva se držím na nohou, musím zase do postele. A s Modchem nějak už lidsky zacházejte, beztak z toho bude zase po vsi jen trochu řečí... A když si člověk pomyslí, že to všecko ten dědek plesnivá, Špánek...“

„Tomu to neodpustím, kovářko!“ kasala se Rezi. „Jen co zde budu s úklidem hotova – to bude úklid – dojdu si na něho, a to ještě neslyšel, co bude slyšet.“

„Já půjdu s vámi, Rezinko, kdybych tam po čtyřech měla lézt,“ nabízela se kovářka –

Kovářka odešla se slibem, že jakmile sobě odpočine, zase že přijde, a Rezi shodila ze sebe šaty a dala se horečně do práce. Když se Modche vracel s vodou, natrefil Rezi klečící na zemi a vztekle škrábající lívancové těsto z podlahy. Obě okna do návsi byla dokořán otevřena a po sednici se točil zimní, mrazivý vzduch. Ani hlavy Rezi od země nepozvedla, když Modche vcházel s vodou, jen ostře – jako když bičem švihne – pronesla: „Modche, zatop!“

A Modche zatápěl.

Modche před odvodem

Rezi po obědě domývala nádobí a Modche podřimoval u stolu. V sednici bylo ticho jako v hrobě, bylo slyšet jen jednotvárný tikot hodin a občas zabzučela moucha u okna. Byl již podzimek, venku se citelně ochladilo, ale v sednici bylo uspávající teplo. V kamnech sice oheň dohořival, ale stará kachlová kamna dýchala ještě do sednice lahodným teplem.

Rezi právě uklidila poslední talíř a lžíci, když, všeka vzrušena, vrazila do sednice kovářka, Rezina stará sousedka, a vyjeveně zvěstovala:

„Tak, Rezinko, už je to tu.“

„Co je tu?“ podivila se Rezi.

„Odvody, Rezinko, odvody!“

„Těch už bylo,“ řekla Rezi lhostejně a utírala si mokré ruce o zástěru.

„Ano, bylo,“ vykládala kovářka rozčileně, „ale takové, jaké teď budou, ještě nebyly. Posledně se odvádělo do padesáti, pak se říkalo, že to půjde do šedesáti a teď přines kovář z hospody, že už to v Hradci vypisují do sedmdesáti!“

Pod Rezi klesla kolena; chytila se za hlavu.

„Pro boha nebeského, to by šel Modche taky! Vždyť je mu teprve sedmašedesát!“

„Jak by nešel,“ dotvrzovala kovářka, „Modche půjde, kovář půjde, starý Špánek půjde – všichni staří dědkové půjdou. Kováři je pětadesát, Špánek má táž léta s Modchem, ale ani kovář, ani Špánek na vojnu nepůjdou. Kovář je jediným kovářem ve vsi a Špánek musí hospodařit na chalupě, když má syna na vojně. Vy to máte s Modchem nejhorší, děti nemáte a na ten váš barák stačíte sama. Modche to odskáče za všechny dědky z celého Sedletína.“

Rezi se držela křečovitě lavice, aby neklesla, a pot jí vyvstával na čele.

„Tohle mi scházelo!“ bědovala. „Už tam mám všechno příbuzenstvo – křenecký Nácek je tam, z Kozárovic Rudla i Eda – co já jen těch balíčků se za nimi naposílám! A teď ještě Modche!“

A v návalu rozhořčení přiskočila k spícímu Modchemu a zalomcovala jím, co měla síly.

„Vstávej, Modche, půjdeš k odvodu!“

Modche napolo procitl.

„Už jdu, Rezi,“ řekl rozespale a pomalu vstával.

„Kam jdeš?“ tlačila ho Rezi zase zpět na židli.

„Pro vodu, nebo cos to řekla?“

„K odvodu!“ křičela mu Rezi do ucha, „k odvodu!“

Modche rázem procitl.

„K odvodu? Já?“ tázal se užasle.

„Kdo jiný? Tuhle to přinesla kovářka; už je toho plná vesnice. Všichni půjdete do sedmdesáti let.“

Modche leknutím zdřevěněl.

„Mě jistě odvedou,“ pronesl malomyslně a ruce mu klesly bezvládně kolem těla.

Kovářka mu chtěla říci cosi pro útěchu, když do dveří vpadl všecek udýchán starý Špánek, věrný kamarád Modcheův – pocházeli z jedné vesnice – jemuž právě proto Rezi nemohla přijít na jméno. Do stavení jí nesměl, že kouřením jí začadí sednici a poplivá podlahu. Dnes ji vůči Špánkovi přešel všechen hněv, a jako když jí z nebe spadne.

„Je to pravda, Špánku?“ tázala se dychtivě.

„Svatá pravda, Rezinko,“ potvrzoval Špánek, „v Hradci už je to na hejtmanství a obsílky k odvodům můžeme čekat každou chvíli.“

„To bude má smrt,“ naříkala Rezi. – „Chcete, Špánku, drobet kávy? Já vám dám černou?“

„Dejte, Rezinko, na udobřenou. A Modchemu taky dejte, ať se z leknutí trochu vzpamatujeme.“

„Dám, Špánku, mám ji uvařenou, jen ji sleju. My si, kovářko, vezme-me bílou.“

A již stavěla Rezi velké hrnky kouřící se kávy na stůl. Všichni se pohodlně usadili, popíjeli a hovořili. Nejlíbezněji hovořila Rezi se Špánkem. Bylť Špánek stará vojna – pět let byl na vojně a v tomhle neštěstí žádný tak nemohl poradit jako on.

„Jen pijte, Špánku,“ pobízela, „je vám to práno, a taky si zapalte.“ A když si Špánek pohodlně zapaloval, radila důtklivě: „A ne abyste sliny polykal, plivejte spánembohem na zem – co na tom záleží.“

„Nemám, Rezinko, nad vás,“ liboval si Špánek, zálibně si pokuřuje, „však vám s tou vojnou všemožně budu nápomocen, na mě se můžete spolehnout.“

„Ba, je to neštěstí,“ hořekovala Rezi, „a řekněte mně, Špánku, vy jste v těch věcech zkušený, když bude Modche na vojně, budu brát za něho podporu?“

„Jak byste, Rezinko, nebrala – budete,“ jistil Špánek.

„A co, jestli –“ dotazovala se Rezi dále, „kdyby se mu tam – pámbu nedopouštěj! – něco stalo, a on se víckrát nevrátil, co bych za něho, Špánku, dostala?“

„Moc peněz,“ mínil Špánek.

„A kolik asi myslíte?“

„To já na krejcar nemohu vědět,“ vykrucoval se Špánek, „ale jistě tolik, abyste do smrti pohodlně mohla být živa.“

Rezi, i v tomto směru poněkud upokojena, pustila se hněvivě do Modcheho.

„Všecko mi děláš naschvál, měla jsem já to zapotřebí? Nemoh ses narodit o tři léta dříve, aby ti už bylo sedmdesát?“

„Nedávejte mu vinu, Rezinko,“ omlouvala kovářka Modcheho, „on, chudák, za to nemůže, kdy se narodil. A jaké vám moh tenkrát dělat schválnosti, vždyť když se narodil, ani vás ještě neznal.“

„Tak jsou tím vinni jeho táta a jeho máma,“ obrátil se Rezin hněv v jinou stranu, „v těch nikdy nic dobrého nebylo a všechno mi dělávali navzdory. Jako tohle.“

„Nehýbejte s nimi v hrobě, Rezinko,“ káravě pronesl Špánek, „nebyli to zlí lidé, já je znal, přece jsme s Modchem z jedné vesnice. A nic zlého tím nemyslili, že měli Modcheho o tři roky později, než vy byste teď ráda viděla. Raději teď přemýšlejte, jak Modchemu pomoci, aby ho neodvedli. Já myslím, aby hodně kouřil.“

„Vždyť kouří ve dne v noci,“ utrhla se Rezi, „kdy má ještě kouřit?“

„Tedy nějakou nemoc kdyby si moh vymyslet,“ pokračoval Špánek, „snad srdeční vadu?“

„Náš Toník říká, srdeční vadu že už mají na vojně všichni židé,“ vmísila se do hovoru kovářka, „ta už by mu sotva pomohla; co takhle souchotiny?“

„To by musil kašlat,“ usoudil Špánek.

„Což on umí kašlat?!“ vyjela Rezi, „ani to neumí! Takhle plivat, to jo, ale kašlat...! Za celých čtyřicet roků, co jsem s ním, ani jednou nezakašlal – chomout!“

„Co kdyby si usekl palec u pravé ruky... to se dělá,“ radil Špánek.

„To by se moh opovážit!“ zhrozila se Rezi, „abych měla potom nadosmrtní mrzáka na krku?“

„Stakovou mi nechod, Josefe,“ ohrazoval se také Modche, „já si nic sekat nebudu. Jednou si palec useknu a víc mi nenaroste.“

„Vždyť to nemusí být zrovna palec,“ omlouval se Špánek. „Vymyslíme si do odvodu třeba ještě něco jiného. Jen to bude musit Modche u odvodu pánům všechno vypovědět.“

„Ten by jim toho vypověděl – jako byste ho neznal!“ pronesla Rezi opovržlivě. „Vždyť já musím k odvodu s ním, což bych ho tam mohla pustit samotného? Já to tam pánům vypovím – všechno jim řeknu.“

„Jen jestli vás tam pustějí, Rezinko,“ pochybovala kovářka.

„Já mám veliké známosti,“ honosila se Rezi, „mě pustějí všude.“

„O to se teď hádat nebudeme,“ rozhodl Špánek, „raději vezměme rozum do hrsti, co s Modchem, až ho odvedou? Aby šel k infanterii – to je veliká dřina. Kvér, ruksak, marše, zákopy... to by Modche nevydržel.“

„Kdyby byl takhle nějaký židovský regiment,“ mínila Rezi.

„Proč myslíte?“ dotazoval se Špánek.

„Že by tam byla asi přece jen lehčí služba,“ vykládala Rezi, „a pak kvůli stravě. On je Modche odmalička zvyklý na židovskou stravu, aby tak na vojně nemusil jíst třeba vepřové – to by ještě scházelo.“

„Kvůli tomu...“ řekl Špánek. „On by se ani u křesťanského regimentu moc vepřového nenajedl. Já myslím, že takový židovský regiment není, nic jsem o tom neslyšel. Takhle k furbezni kdyby se moh dostat, tam má být dobrá služba.“

„U furbezny by musil jezdit na koni, to já vím,“ poznamenala kovářka.

„To je nápad – Modche na koně!“ spráskla Rezi ruce, „vždyť sotva by na koně vlez – jestli by na něho vlez – už by zase byl dole! Hnáty by si polámal a i vaz by moh srazit – máte vy nápady, Špánku.“

„Já jen tak myslil...“ omlouval se Špánek. „A ostatně –“ obrátil se Špánek na Modcheho – „řekni, Josefe, sám, k čemu bys nejraději?“

„Já vím, k čemu bych nejraději,“ usmíval se vychytrale Modche, „a taky vám to povím, já už o tom hodnou chvíli přemýšlím. Když odvedli vojkovickému Friedovi chlapce, dal se k jednoročním dobrovolníkům, a starý Fried si liboval, jak se tam má chlapec dobře. Jak pěkně zůstává, strava dobrá, krásný mundúr a: pane jednoročáku sem, pane jednoročáku tam... já bych se k nim taky dal...“

Chvilí nastalo ticho a všichni se překvapeně dívali na Modcheho, kdeže se v něm vzala odvaha k takovému plánu. Nejdříve se z překvapení vzpamatovala kovářka. „Tomuhle já nerozumím,“ řekla.

„Já tomu taky nerozumím,“ přiznávala Rezi. „Co vy, Špánku, myslíte?“

Špánek několikrát zabafal, důkladně si odplivl a řekl rozvážně:

„Hloupé by to nebylo; to já slýchám odjakživa, že jednoročáci na vojně se mají dobře; ale jak se tam dostat? Na to by musil mít Modche, panečku, školy.“

Rezi byla patrně uražená a pronesla ostře:

„Což vy myslíte, Špánku, že Modche nemá školy?“

„Školy... školy...“ opakoval Špánek; „to já vím, že Modche chodil do školy, ale řekni sám, Modche, jaképak ty máš školy?“

„No... mám...“ chlubitě řekl Modche, „však ty víš, vždyť jsme z jedné vesnice. Chodil jsem dva roky do židovské školy ve Vojkovicích – však ty víš...“

„Vím,“ přiznával Špánek, „a na Sedletín ti to stačí, ale na jednoroční dobrovolnictví je toho málo – to bys musil mít jinší školy!“

„Snad by se to dalo podplatit,“ navrhovala kovářka.

„Pánbu rač chránit!“ zhrozila se Rezi, „ještě aby nás zavřeli.“

„O to zavření by nebylo,“ vysvětloval Špánek, „na vojně spíš zavřou toho, kdo nepodplácí, než toho, kdo by podplácel – zavření byste se, Rezinko, bát nemusila. Jen však řekněte pravdu, vám je líto peněz, vy byste si pro krejcar dala raději koleno vrtat.“

„Na rozhazování nemám,“ zpola se přiznávala Rezi.

„Tak se zase nehádejte,“ mírnila kovářka, „však on Modche obyčejným vojákem nebude, ten se jistě dostane do kanceláře. Každý žid se dostane do kanceláře, říká náš Toník.“

„Aby vy jste při každé příležitosti neměli v hubě žida!“ rozhorlovala se Rezi. „Tot' se rozumí: žid! A jiný se tam nedostane. A kam se, kovářko, dostal váš Toník? Je vyučeným kovářem a dva roky už dělá vertra ve špitále! A co váš Franta, Špánku? Doma nevěděl, jak se vaří erteple, a na vojně je kuchařem! Budete povídat – žid!“

„Moc jsem toho neřekla, a ještě jsem mohla mlčet,“ doznávala kovářka kajícně.

„Máte pravdu, Rezinko,“ přizvukoval Špánek Rezi, „všecko je to jedno: žid, nežid, každý si pomáháme, jak můžeme. Což o to, dobrá věc by to byla, kdyby se Modche dostal do kanceláře.“

„To by však musil umět psát německy,“ píchla zase kovářka.

„Já bych mohla do kanceláře od hodiny,“ vynášela se Rezi, „já umím česky jako německy – číst i psát, mně je to všecko jedno.“

„Jedno vám to není,“ pochybovala kovářka, „to zase neříkejte; třeba jste nějaké slovíčko po německu uměla. Vy však na vojnu nepůjdete.“

„Modche je chomout,“ doznávala Rezi, „on opravdu po německu psát neumí, on umí jen po židovsku, zprava nalevo.“

„Hlavní věc, aby se tam dostal,“ mínil Špánek, „na ostatním nezáleží. Když tam jednou bude, může tam psát, jak bude umět, třeba po židovsku zprava nalevo. Než se do kanceláře dostane, bude musit prodělat execírku, a to bude pro něho zlá věc.“

„Poslouchat já umím,“ poznamenal Modche tiše.

„Poslouchat a poslouchat je rozdíl,“ ponaučoval Špánek; „to není, jako když ti Rezi doma poroučí, na vojně lítají hned pohlavky a štulce.“

„Pomoz pánbu, ten jich tam dostane,“ prorokovala Rezi.

„Tomu se musí předejít,“ vykládal Špánek. „Modche se musí učit execírce ještě před odvodem, aby až přijde na vojnu, alespoň něco uměl.“

„A kdo by ho to, prosím vás, chtěl učit?“ dotazovala se Rezi.

Špánek vyndal z úst dýmku a hrdě vypjal prsa.

„Kdo jiný než já? Jsem stará vojna a třeba jsem sloužil císaři pánu před čtyřiceti léty, znám execírku jako otčenáš. A hned se do toho dáme, ještě dnes. Za jeden den se to dokonale nenaučí.“

„Pánbu vám to odplat,“ děkovala vroucně Rezi, „a kde ho to budete učit?“

„U nás ve stodole. Jdu teď domů, z mlatu všecko odklidím, aby bylo dost místa, a ty, Modche, za chvíli přijď a s pomocí boží se dáme do toho. A nic se, Modche, neboj, já ti neublížím, a než budeš rukovat, budeš mít execírku v malíčku.“

„Já tam s ním přijdu,“ slibovala Rezi, „a co bude v mé možnosti, tak mu pomůžu.“

„Já k vám, Špánku, také přijdu,“ zvala se kovářka, „tuze ráda bych viděla, jak půjde Modchemu ta execírka do hlavy.“

„Do smrti vám toho, Špánku, nezapomenu,“ slibovala Rezi, když Špánek odcházel.

Také kovářka se rozloučila a odskočila domů. Rezi s Modchem se vypravovali smutně k Špánkovům na execírku. – – –

Když Modche s Rezi přicházeli k Špánkově chalupě, stál již před otevřenými vraty zástup lidí. Kovářka nemlčela, a tak se rozhlásilo, že Špánek bude Modcheho učit execírce. Kdo mohl z domova paty vytáhnout, přišel, aby uviděl v Sedletíně vzácnou podívanou, execírky. Kovářka stála uprostřed zástupu a vykládala, že Špánek bude Modcheho učit execírce proto, aby Modche nepřišel na vojnu jako to boží hovádko; jinak že by na vojně dostal štulců bezpočtu a moc že by, chudák stará, zkusil. –

Špánek očekával Modcheho uprostřed stodoly a tvářil se nadmíru vážně a důstojně. Když Modche a Rezi prošli zástupem a stanuli ve stodole před Špánkem, nastalo v zástupu zbožné ticho. S dychtivostí očekával každý příští věci.

„Vy, Rezi, jděte stranou,“ velel Špánek ostře, „a ty, Modche, postav se přede mne jako svíčka.“

Rezi ustoupila několik kroků stranou a dojata velikostí okamžiku pronesla kupodivu nesměle:

„Já myslila, že bych třeba mohla Modchemu pomoci, kdyby mu to nešlo.“

Špánek ji neuznal za hodna ani odpovědi a pouze na ni vrhl přísný pohled.

Modche, jak mohl, narovnal ohnutá záda a stál před Špánkem jako kamenný sloup. Špánek mu vykládal a hrozně přitom koulel očima.

„Nejdříve se musíš učit po vojensku zdravit. Pokud neumíš zdravit, nesmíš z kasáren. A nemysli si, že když potkáš představeného...”

„On náš představený Karoušek bude sloužit s Modchem?“ dotazovala se Rezi.

„Ticho, Rezi! Nepleťte se do execírky!“ okřikoval ji Špánek a ponaučoval dále Modcheho: „Představený a představený je rozdíl. Já nemyslím našeho představeného Karouška, já myslím představeného na vojně, a ten, holečku, ten ti může napohlavkovat, kopnout do tebe může, zavřít tě může...”

„To abys k němu byl, Modche, zdvořilý!“ poznamenala zase Rezi.

„Nebudete-li, Rezi, držet hubu, tak vás odtud vyhodím,“ dopálil se Špánek.

„Musíte, Rezinko, mlčet,“ napomínala ze zástupu kovářka.

„A nemysli, Modche,“ pokračoval Špánek se smrtelnou vážností, „že když na vojně takového představeného potkáš, že mu můžeš říci: pánbu dobrýtro! nebo: pánbu dobrý večer! pane představený! – to by sis dal! Salutýrovat musíš! Salutýrovat! Víš, jak se salutýruje? – Nevíš!!“

„Bodejt' bych nevěděl – takhle!“ A Modche povznesl namáhavě – měl v ní píchání – levou ruku k čepici.

„Pravou, Modche, pravou!“ opravovala ho Rezi.

„Držte hubu, Rezinko,“ utrl se na ni Špánek, „od toho jsem tady já, abych Modchemu nařizoval, co a jak.“ A obrácen k Modchemu, ponaučoval: „Salutýruje se pravou rukou, to já ti ještě ukáži; a když potkáš důstojníka, musíš nejen salutýrovat, ale udělat taky kopvenduňk.“

„Kop..., co je to?“ divil se Modche.

„No... kopvenduňk... to je... Jak bych ti to řek...”

„Obrátit hlavu!“ vykřikla Rezi, „kop je hlava.“

„Rezi umí execírku,“ bylo slyšet pochvalné hlasy ze zástupu.

„Copak Rezi!“ ozvala se kovářka.

„Rezi má pravdu,“ přiznával Špánek, „kopvenduňk je obrátit hlavu, ale –“ Špánek mávl rukou – „to já tě všechno naučím. Ted’ vezmem kvergrify.“

A Špánek vzal v koutě stodoly stojící koště a postavil se s ním hrozivě před Modcheho. Modche uleknutě uskočil.

„Co jdeš na mne s koštětem? Dělán ti něco?“

„To není koště, to je kvér,“ poučoval Špánek. „Jak budu komandovat: in dý hrc!“

„Co to je zase?“ dotazoval se Modche.

„To je jako do ruky,“ vysvětloval Špánek; „hrc je po německu ruka.“

„To není pravda,“ opravovala Rezi, „hrc není ruka, ruka je hand, to já vím.“

„Zná ta Rezi execírku!“ ozývaly se opětně hlasy údivu ze zástupu před stodolou.

Ale Špánek Rezi přísně okřikl:

„Už jsem vám řek, abyste se mi do execírky nepletla; od toho jsem tady já. Když vy, Rezi, myslíte, že znáte execírku líp než já – učte si Modcheho execírovat sama.“

„Já už tedy budu mlčet,“ slibovala Rezi.

A Špánek pokračoval:

„Když já na vojně řeknu, že hrc je ruka, tak je hrc ruka. Pozor, Modche, vezmi kvér a až zakomanduji, in dý hrc!, tak spustíš kvér z hořejška do ruky.“ A Špánek se rozkřikl, až se stodola třásla: „In dý – hrc!“

Modchemu koště leknutím vypadlo z ruky.

„Co tak na mě řveš?“ vyčítal Špánkovi, „přece nejsem hluchý.“

Špánek povážlivě vrtěl hlavou. „Nevím, nevím, jak to s tebou, Modche, dopadne, kvergrify ti nejdou. Zkusíme to s haptákem – narovnej se!“ A když se Modche narovnal, jak uměl nejlíp, zařval Špánek jako v lese: „Hapták! Prsa ven, břicho dovnitř, paty k sobě, špičky od sebe, hlavu vzhůru!“

S otevřenými ústy díval se Modche na komandujícího Špánka a ani sebou nepohnul.

„Co to meleš, Josefe? Jakživ jsem tohle neslyšel!“

„Ide mu to špatně,“ bylo slyšet kovářku; a Rezi se nabízela: „Já bych mu to, Špánku, ukázala.“

Špánek už ani neuznal Rezi za hodnu odpovědi.

„Žádný učený z nebe nespád,“ těšil Modcheho, „až budeš několi-krát cvičit, půjde ti to samo. Teď ještě přecvičíme auf a nýdr.“

„Co je to zase?“ dotazoval se Modche, všecek již ustrašen.

A Špánek pokračoval:

„Jak řeknu nýdr, tak sebou plácneš na břicho, a jak budu komandovat auf! tak vyskočíš jako jelen. Tak: nýdr!“ vykřikl Špánek a Modche bezvládně se svalil na mlat.

„Auf!“ komandoval Špánek, ale Modche se nehýbal. Ležel na mlatě jako zabitý a zle bědoval:

„Tys mi dal, Josefe, já se nemůžu hnout, já mám koleno vejpůl. To je bolest! Bože, to je bolest!“

Rezi k němu přiskočila a za pomoci kovářky a Špánka postavili Modcheho na nohy. Držel si koleno a stále naříkal:

„Tys mi dal, Josefe, s tvou execírkou! To je hrozná bolest – snad přijdu o nohu!“

„Ale nepřijdeš,“ těšil ho Špánek, „to sis jenom odrazil maso od kosti, to se při nýdr stává, to tě zase přejde. Dnes už tedy té execírky necháme, jdi si domů odpočinout a zítra přijď zase. Zítra už ti to půjde snáz.“

Zástup před stodolou nerad se rozcházel, všelijak posuzuje cvičence i cvičitele, a Rezi si odváděla kulhajícího a naříkajícího Modcheho k domovu. Když šli kolem pastoušky, vyběhla za nimi sluhová s nějakým papírem v ruce. Dala ho Rezi a vyřizovala, že to lejtro už ráno přinesl muž od představeného, že ho měl doručit Modchemu, ale zapomněl na to. Odešel ráno do Hradce a dosud se nevrátil.

V tom okamžiku krve by se nikdo u Rezi i Modcheho nedořezal; tak se oba toho lejstra lekli. Byla to čtvrtka umolousaného papíru, popsaného různými klikyháky a na konci bylo jakési úřední razítko. Modcheho rázem přestalo bolet koleno, zato zase pod Rezi klesaly nohy, takže se sotva vlekla. Až teprve doma, když úřední spis pečlivě uložila do stolu a Modche jako podtátý klesl na lavici u kamen, usedla vedle něho a řekla skomírajícím hlasem: „Tak už to tu máme!“ A brada se jí rozetřásla jako v zimnici.

Modche upřel zoufalý zrak na Rezi.

„Tak myslíš, že je to...“

„Obsílka k odvodu je to, co jiného?“ odpovídala Rezi smutně, „jaké jiné ouřední lejstro bychom dostali?“

„Aspoň se na to podívej,“ naléhal Modche.

„Co si na tom vynadívám?“ utrhla se Rezi, „když říkám, že je to obsílka, tak je to obsílka k odvodu.“

Pravdou bylo, že ani Rezi, ani Modche jak se patří číst neuměli, a když dostali něco úředního, v kovárně jim to vždy přečetli.

„Dojdu do kovárny, kovář mi to přečte,“ rozhodl také nyní Modche a chystal se k odchodu.

„Pánbu nás chraň a opatruj a smiluj se nad námi,“ modlila se Rezi polonahlas; a pro jistotu, a aby si pána boha naklonila i z jiné strany, dodala po židovsku: „Šema Jisrael Adonoj Elohejnu...“

Modche na odchodu podíval se oknem a udiveně volal:

„Rezi, podívej se, co se děje na návsi! A na kovárně je prapor!“

Rezi všecka vyjevena, spráskla úžasem ruce. Na návsi byl shluk lidí, ozýval se zpěv, výskot, lidé se objímali jako smyslu zbavení, a z vikýře kovárny vlál červenobílý praporec.

Než se Rezi vzpamatovala z údivu, vpadl do sednice Špánek a jemu v patách kovářka.

„Modche, Rezi, máme republiku! Ichuchu, ichuchu!“ výskal Špánek, popadl vzpírající se Rezi a otočil se s ní po sednici.

„Náš Toník přijde domů! Načisto přijde domů!“ smála se kovářka a slzy jí při tom tekly z očí. A objímala Rezi, div ji neumačkala.

Rezi poslouchala jako zmámená.

„Co pořád melete, Špánku, republika? Co je to republika?“

„A vy hloupá ženská, vy nevíte, co je to republika?“ vytýkal Špánek. „Děti nám přijdou domů...“

„A kdo vám tohle všechno řek?“ dotazovala se nedůvěřivě Rezi.

„Právě to slouha přines z Hradce,“ vykládal Špánek. „Ted' přišel a vypravuje divy. Tam prý je boží dopuštění a lidé radostí div o rozum nepřijdou. Hudby od rána vyhrávají, na ulicích je lidí, že by jablko nepropadlo... nikdo nic podobného nepamatuje.“

„A co odvody?“ vzpomněl si náhle Modche.

„Žádná vojna a žádné odvody!“ důrazně prohlásil Špánek.

„A budou odvody, abys věděl!“ řekl Modche; „já už mám obsílku.“ Špánek se zarazil. Aby tak přece...!?

„To já bych ji taky musel dostat,“ vzpomatoval se, „a všichni bychom ji museli mít a zatím nikdo nic nemá.“

„A já ji dostal a mám ji,“ trval Modche na svém.

„Možná, že to budou jen odvody pro židy,“ pronesla Rezi hořce, „ono to tak bývá, že nakonec se všechno svezí na židy.“

„Dejte mi tu obsílku,“ rozhodl krátce Špánek.

Rezi sáhla do stolu a mlčky podala Špánkovi lejstro.

Špánek si nasadil brýle, podíval se na lejstro a obličej se mu protáhl v jízlivém úsměšku.

„Četla jste, Rezi, tu obsílku?“ dotazoval se posměšně.

„Aby ne...,“ lhala Rezi.

„A co v ní stojí?“ vyzvídal Špánek jedovatě.

„Přečtete si to a budete to vědět,“ vykrucovala se Rezi, ale hned odhodlaně dodala: „Stojí v ní, aby šel Modche k odvodu.“

„Pořád se, Rezi, honosíte, jaké máte vzdělání, ale číst... číst...“

„Já že neumím číst?“ kasala se Rezi, „i vy... jeden...“

„Neumíte!“ tvrdil Špánek. „Víte, co je to za lejstro? Je to certifikát na kozu!“

„Certifikát na kozu?“ nechápala Rezi; „na jakou kozu?“

„Na vaši kozu,“ řekl Špánek. „Na tu, co jste minulý týden koupili ve Křenku a křenecký představený poslal našemu představenému tento certifikát, že jako ta vaše koza je, chvála bohu, zdráva.“

„Tak myslíš, Josefe, že nemusím k odvodu?“ tázal se Modche radostně.

„S tímhle kozím certifikátem jistě ne,“ jistil Špánek, a obrácen k Rezi, dodal: „Ale jste vy, Rezi, prolhaná! Pořád: já umím česky, já umím německy, a div, že jste nám nenamluvila, že umíte taky turecky. A zatím... nepřečtete ani certifikát na kozu.“

Rezi nevěděla rozpaky, kam oči obrátit. Konečně utkvěl její pohled na Modchem a v tu chvíli stal se jí Modche vítaným hromosvodem.

„Co ty tady čumíš a nic neděláš?“ osopila se na něho. „Uhlí přines, dříví našťípej...“

„Nikam nechod, Modche!“ nakazoval mu Špánek. „Teď už nemusíš Rezi poslouchat, máme republiku, každý si může dělat, co chce.“

Rezi si podepřela boky a pustila se do Špánka:

„Tak vy takhle, dědku ošemetná? Muže na ženu budete štvát? Modcheho budete navádět...“

A Rezi hrozivě pokročila proti Špánkovi. Špánek spěšně zmizel v šeru síně, ale ještě ze síně volal:

„Nedej se, Modche, nedej! Máme republiku!“

„Ty jdi po svém,“ nakazovala Rezi Modchemu, „nebo uvidíš, jak ti tu republiku osladím!“

Modche se odšoural ze dveří a Rezi s kovářkou osaměly.

„Ale že jste to, Rezinko, dědkovi Špánkovi vyřídila,“ chválila kovářka, „on, dědek, myslí, bůh ví co na něm nezáleží, když umí execírku.“

„Bodejt' bych nevyřídila!“ oddechla si Rezi, „záleží mi teď na jeho execírce? Modcheho si kazit nedám – to bych se pěkně poděkovala za takovou republiku.“

„Jen když nám to všechno tak krásně dopadlo,“ radovala se kovářka. „Já, když si vzpomenu, že Toník na čisto přijde domů..., věřte, Rezinko, já bych se radostí zbláznila.“

„Vždyť já mám, kovářko, taky radost,“ doznávala Rezi, „jenže to nechci před Modchem dát na sobě tak znát. Ale když si pomyslím...! Co by z něho na té vojně bylo? Vždyť jste viděla, jak mu šla ta execírka. Do smrti na ten dnešní den nezapomenu.“

„Já taky ne, Rezinko,“ doznávala kovářka. „Už ale musím jít – spá-nembohem, Rezinko!“

„Pánbu vás opatruj, kovářko!“

KIESLERŮV LOJZA

Kieslerův Lojza poprvé v kostele

Bylo to tenkrát, když Lojzovi už bylo přes jedenáct let a teta Lory, starší ovdovělá sestra koldínského Kieslera, zle naléhala, aby Lojza opustil domácí učiliště a životní moudrost šel čerpat do židovské školy v Máslovicích. Ne snad, že by se byl tenkrát Kiesler chtěl s Lojzou v kostele pochlubit, mělt' už v tu dobu sedm dětí a jakákoli chloubka v tomto ohledu byla mu neznámou, ale páni v Máslovicích na přímluvu tety Lory slíbili, že z měsíčního školního platu dvou zlatek sleví Kieslerovi celou polovičku, ukáže-li se, že Lojza je této milosti hoden a že je to dítě mravné a dobře vychované, aby snad potom – bože zachraň – nepokazil ostatních dětí, dětí to vesměs lepších rodičů a chování příkladného.

O zlatky bývalo koldínskému Kieslerovi vždycky zle a tak si umínil, že hned příští sobotu vezme Lojzu s sebou do Máslovic do kostela, a tam že se celá obec na vlastní oči může přesvědčit, kterak je Lojza móresný a způsobný. Když oni ti páni v městě myslí, že takový kluk chudého vesnického žida nemůže mít vzdělání – to se páni hodně mylí. Třeba on, Lojza, chodil jen doma v Koldíně do školy, tož přece nebyl padlý na hlavu a měl zajisté způsoby jako kterýkoli městský chlapec. Bylt' Kiesler přesvědčen, že v máslovickém kostele získá mu Lojza nemalou čest.

Měla arcit' Lojzova první výprava do kostela své nemalé potíže. Což kalhoty, ty měli Kieslerovi kluci každý svoje – třeba jen cajkové a jedny. Lojza měl kalhoty takřka ještě zánovní, jen málo záplatované na obou kolenech a vzadu, co se sedí. Také kabát a vesta se sehnaly – kabát zapůjčil mladší bratr – s velikým rámusem – a vestu přinesla Kieslerka odněkud ze vsi. Čepici měl Lojza svoji, třeba zimní s ušima, ale dobrou ještě jako plech. Nejhuř bylo zase s obuví. Všech pět Kieslerových kluků nemělo dohromady jedny

pocitivé boty – bylo to v létě – i musil vypomoci Lojzův spolužák a nejvěrnější kamarád, Králíkovice Venca. Venca měl boty nové od posledního jarmarku, a Králíci, Vencova matka, k účelu tak bohumilému boty ochotně zapůjčila.

Když došli do Máslovic, byl kostel ještě zavřen a hodnou chvíli musili čekat, než se konečně přišoural šames s klíči. Kiesler šamesa uctivě pozdravil – čítalť ho také mezi důležité osobnosti, mající vliv na slevu školného – a když Lojza s otevřenými ústy a bez pozdravu se zadíval na šamesa, dal mu Kiesler notný pohlavek a řekl: „Nedovedeš políbit ruku?“

Lojza bez zdráhání políbil nastrčenou ruku – odporně páchla šňupavým tabákem – a šames jal se cosi otce vyptávat. Co to bylo, Lojza nerozuměl, bylo to po německu. Pak šames pomalu otevřel dveře kostela a vkročili dovnitř.

Veliká a vysoká místnost, plná tlumeného, ranního světla, ovanula Lojzu příjemným chladem. Dvě dlouhé řady prázdných sedadel po způsobu školních lavic vyplňovaly celý dolejšek. Uprostřed lavic táhla se úzká ulička k oltáři. Uprostřed stropu visel lustr s četnými svíčkami a ve výšce po obou odlehlých stranách táhly se dřevěné, zeleně natřené galerie.

Lojza usedl podle otce na lavici při samé zdi, těsně u vchodu. Lojza si všiml, že lavice tato se lišila podstatně od ostatních. Byla od druhých oddělena širším prostorem a nebyla po způsobu školních lavic jako všechny ostatní, byla to obyčejná, hodně dlouhá, zeleně natřená lavice, jako měli doma okolo kamen. Zeď kostela sloužila jí za opěradlo a před lavicí stály malé pulpity, na něž se kladly modlitební knihy. Lojzovi se v kostele líbilo. Veliký lustr, dlouhé galerie, nádherné, pestrobarevné látky oltáře... Lojza mohl na všem oči nechat.

První lidé začali se trousit do kostela, a kupodivu, kdežto ještě všesky ostatní lavice zely prázdnotou, osamělá lavice u zdi, na níž seděl Lojza s otcem, počala se plnit nejdříve. Za hodnou teprve

chvíli počali se trousit návštěvníci do lavic ostatních. Lojzově pozornosti neušlo, že návštěvníci ostatních lavic šli kolem otce, aniž by si jej hrubě povšimli, kdežto všichni, co usedali na téže lavici jako on, přátelsky se s ním zdravili a podávali si s ním ruce. I Lojzovi věnovali trošek pozornosti a s otcem patrně o něm hovořili, jenže Lojza pořád nevěděl co, všechno to bylo po německu. Některé ze svých sousedů na lavici Lojza dobře znal. Tak hned předletického Hekše, jenž po vesnicích kupoval zaječí a králíčí kůže, starého Montaga z Podolanky, jenž po vsích hauzíroval s loketním zbožím; a pak staří známí, dva žebraví židi, kteří kolikrát do roka u nich v Koldíně nocovali.

Pomalou plnily se všechny lavice a i na galeriích bylo už vidět hodně paniček. Kantor v černém hedvábném ornátě postavil se k oltářnímu stolu a bohoslužba započala.

Lojza nevěděl, kam oči obrátit. V předních lavicích poblíž oltáře seděli páni, z nichž Lojza neznal ani jediného. A byly to páni! Na vestách se jim houpaly těžké řetězy, na rukou blýskaly se prsteny a hlavy kryly vysoké, lesklé cylindry. Lojza s podivením pozoroval, že čím dále od oltáře a blíže ke dveřím, tím více že ubývalo třpytu a zlata a cylindrů, a ti, kteří už seděli v lavicích poslednějších, připadali dokonce Lojzovi jako obyčejní smrtelní lidé, nebo – pámbu odpusť – jako jiní lidé, příkladně od nich z Koldína.

Vzácnou podívanou zřel Lojza na galeriích. Tam, jedna vedle druhé, seděly paničky v tak krásných šatech, že Lojza něco podobného jakživ neviděl. Obličej měla většina z nich zahalené v průsvitné organtýny a všechny měly na hlavách klobouky přepodivných tvarů a barev. Lojza s němým úžasem díval se z jedné na druhou a v duchu si myslel, že v Koldíně nechodí ženské takhle oblékané ani o posvícení, ani o pouti – a že přece bylo v Koldíně o posvícení a o pouti nějaké parády! A ty organtýny na obličejích... Jednou jen v celém svém životě viděl Lojza něco podobného. To když jednou měšická hraběnka jela na koni přes Koldín, tu měla přes obličej

zrovna takový organtýn. Tenkrát stará Králice usoudila, že musí být asi, chudinka, podobaná od neštovic, a proto že se za obličej hanbí.

Notný pohlavek vyrušil Lojzu z příjemného rozjímání. To Kiesler tímto osvědčeným způsobem – doma činil rovněž tak – nabádal Lojzu k modlení. Lojza také na druhé pobídnutí už nečekal a jal se horlivě modlit. Třeba totiž Lojza dosud nechodil do židovské školy, modlit se uměl už přece. Na to si Kiesler potrpěl, a se svými kluky každé sobotní odpoledne pilně se učil.

Hodnou chvíli se Lojza modlil, a mezi bohoslužbou stále přicházeli noví příchozí. A kupodivu, ti všichni, kteří tak pozdě přicházeli, byli samé zlato a všichni usedali do nejpřednějších lavic. Z těchto pozdních příchozích ani jediný nesedl do jejich lavice. Jeden z posledních, který přišel, mimoděk upoutal Lojzovu pozornost. Byl to veliký, tlustý pán, a vypadal náramně vznešeně. Také on byl samé zlato a na hlavě měl cylindr – krásnější než všichni ostatní – zdálo se Lojzovi. Za ruce vedl si dva chlapečky, z nichž starší byl asi v Lojzových letech a menší asi o dva roky mladší. Chlapečkové měli krásné modré, sametové šaty a na hlavách čapky z téže látky. Kalhoty měli po kolena a tuze jim to slušelo. Nejvíce se Lojza divil žlutým rukavičkám, v nichž vězely ruce obou chlapců. Něčeho podobného Lojza ještě neviděl. Pravda, loni, když se vdávala Králíkovice Nána, také měla rukavičky, jenže než došli do Sluh do kostela, obě jí praskly. – –

Jak tlustý pán s chlapci krácel uličkou mezi naplněnými ulicemi, všichni se mu v lavicích ukláněli a on blahosklonně děkoval na všechny strany. Usadil se i s chlapci stranou, u samého oltáře, do krásné, vyřezávané lavice, která svou krásou podstatně se lišila ode všech ostatních. Lojzovi připadal tlustý pán ve vyřezávané lavici jako bůh sám.

„Toho pána sobě zapamatuj,“ řekl Kiesler tiše k Lojzovi, „to je Mautner, co má vinopalnu. Ten je představeným a na něm všechno záleží, co ten chce, to se stane. Po kostele s ním promluvím a tebe mu ukáži. To ti povídám, než mu políbíš ruku, ať si utřeš nos!“

Bohoslužba pokračovala pravidelným chodem. Na oltářní stůl, krytý těžkým, barevným kobercem, položen posvátný pergamen a k němu jednotlivě předstupovali ti, kteří seděli v předních a nej-přednějších lavicích. Z lavic zadních nešel tam nikdo. Lojzovi se tohle líbilo, jen s lítostí usoudil, že před ten posvátný pergamen možno předstoupit pouze lidem majícím řetězy a prsteny, a na hlavách cylindry.

Lojza pozoroval, že z kostela počínají se vytrácet jeden po druhém všichni chlapci, a bylo jich tam hodně. Chlapci páně představeného šli také ven, a když kráčeli mimo jejich lavici, šeptal z Podolanky Montag jako u vytržení: „To jsou krásní chlapečkové, učinění andělů!“ až se Kiesler na něho káravě podíval, že ruší pobožnost.

Lojza, nepozorován od modlícího se Kieslera, tiše se také vykradl z lavice, a zmizel za ostatními chlapci v kostelních dveřích.

Ocitl se na malém prostranství před kostelem. Bylo zde již plno hochů. Všichni byli pěkně oblíkaní a ulízaní, jako když je ze škatule vyndá. Bavili se tím, že skákali přes strouhu, která tekla kolem. Strouha byla nehluboká a asi do polovice naplněná kalnou, deštivou vodou. Pouze oba chlapci představeného stáli velkopansky stranou a se vznešenou lhostejností dívali se na hru ostatních. Světle žluté rukavičky, kterých ani v kostele nesundali, stkvěly se jim i zde na rukou. Jakmile se Lojza objevil v kostelních dveřích a stanul poblíž strouhy, všechna pozornost rázem se obrátila k němu. Chlapci přestali přeskakovat strouhu, hlavy sestrčili dohromady a Lojza slyšel jasně směsici tlumených otázek:

„Kdo to je?“

„Co zde chce?“

„Odkud je?“

A chlapci prohlíželi Lojzu od hlavy k patě jako nějaké cizokrajné zvíře.

Lojza pod těmi pohledy se rděl rozpaky a studem a rád by se byl vrátil spěšně do kostela, kde si ho nikdo nevšímal, ale jakýsi vzdor

bránil mu hnout se z místa. On, Kieslerův Lojza z Koldína, který se nebál doma plné návsi kluků, on že by zde utekl před těmito ulízanými tatrmánky?

„Ten sedí na žebrácké lavici,“ zalétlo nyní zřetelně k Lojzovu sluchu.

Lojza sebou trhl a ulekaně zahleděl se v stranu, odkud zazněl hlas. Patřilo to jemu? Byl to Rudinek, prvorozený páně představeného. Ukazoval orukavičkovanou rukou na strnulého Lojzu a posměšně opakoval:

„Sedí na žebrácké lavici.“

„A proč on sedí na žebrácké lavici?“ tázal se kňouravým hláskem staršího bratra Alfrédek.

Nastalo úplné ticho. Všichni hoši umlkli a dívali se střídavě z Rudinka na Lojzu a z Lojzy na Rudinka.

„Proto sedí na žebrácké lavici,“ vykládal Rudinek rozšafně, „že nemůže tatínkovi zaplatit za sedadlo. Tam musí sedět všichni, co tatínkovi nezaplatí. A jeho tatínek – opět ukázal na Lojzu – také neplatí, a proto sedí na žebrácké lavici.“

Lojza myslel, hanbou že se musí do země propadnout. Tváře mu hořely a střídavě mu bylo horko a zima. Již se nestyděl „ulízaným tatrmánkům“ ukázat paty. Obrátil se mžikem a beze slova zmizel v kostele. Usedl zase tiše vedle otce, který stále se modle, nepřítomnosti jeho ani nepozoroval.

Kostel skýtal stále týž pohled. Stále ještě ocyldrovaní páni jeden po druhém předstupovali k oltárnímu stolu a kantorův již patrně znavený hlas zněl stále touž jednotvárnou, uspávající melodií.

Lojza byl zdrcen a jen pomalu probíral se ze svého ustrnutí. Čím více se mu vyjasňovalo v mysli a čím jasněji si uvědomoval, co vlastně ta lavice, na níž sedí, znamená, tím větší hanba a lítost zmocňovala se celé jeho bytosti. Místo, na němž seděl, páliho jej pojednou jako žhavé uhlí.

Dosud Lojza nikdy nepřemýšlel o pozemských statcích, a nikdy ho také nenapadlo a také nepozoroval, že by oni, Kieslerovic, byli chudšími než ostatní chalupníci v Koldíně, a pojednou... Nebylo pochyby, ti dva žebraví židé, Hekš z Předletic, Montag z Podolanky a ti všichni ostatní, kteří na té lavici seděli, ti všichni byli – žebráky. A žebrákem byl i on, Lojza, i otec a matka... všichni, všichni byli žebráky...

Byla to skutečná pravda? Mluvil ten hloupý, nafoukaný kluk pravdu? Bylo by to možné? Což neměli oni v Koldíně své chalupy, svých osm strychů polí – a jakých polí! A dvě krávy v chlívě, jednu pěknější než druhou, a husy, kachny, slepice a všechno, všechno...? Což měl některý koldínský chalupník majetek větší? Byli snad koldínští chalupníci žebráky? Nebyli, a – Lojza zhluboka oddechl a volněji povznesl skloněnou hlavu – Kieslerovic jimi nebyli také. Což se oni, Kieslerovic, těšili v Koldíně malé vážnosti? Neviděl častokrát Lojza sedět otce v hospodě u jednoho stolu s nejpřednějšími sousedy? A což matka? Nechodila pomáhat péci koláče do všech chalup a statků, ať už tam byl pohřeb, veselka, nebo křtiny? Neviděl sám nedávno na vlastní oči a neslyšel na vlastní uši, kterak na veřejné návsi se selka Bulvaska líbala s matkou a kterak jí lichotně vyčítala: „Vy jste hodná, Kačenko, celý čas se na nás ani podívat nepřijdete!“ A tohle že by taková selka – přes padesát strychů polí, devět krav, pár koní a dva páry volů měli Bulvasovi – řekla lečjaké žebračce? Což žebrali někde? Měli někdy hlad? Nebylo u nich vždycky dosti chleba napečeného, dosti mouky namleto, nebyl plný sklípek bramborů a dost jiných a jiných věcí? A když tedy měli všeho, jako kterýkoli chalupník z Koldína, proč – Lojza se zarazil a u srdce jej bodlo – proč jen sedí otec s ním na této nejposlednější, na této žebrácké lavici a proč nesedí v lavicích předních, mezi ostatními majetnými lidmi?

A Lojza, bloudě zrakoma v předních lavicích, zkoumavě pozoroval v nich ty postavy, z nichž ze všech jakoby vanul dech blahobytu

a pýchy. Pak, poprvé ve svém životě, zadíval se s bolestně zbystřenou pozorností na postavu svého otce.

V Lojzovi zatajil se dech. Žebrák... Nebylo pochyby: Žebrák... Potřeboval jej jen porovnat tam s těmi v předních lavicích a nebylo žádné pochybnosti více. Viděl nyní na otci, čeho dosud na něm nepozoroval nikdy. Viděl jeho nohy vězet v hrubých, těžkých, polovysokých botách, do nichž byly zastrčeny nohavice štruksových kalhot... Viděl tu sehnutou, kartounovým šátkem ovázanou šíji, od slunce do černa opálenou, tu prokvetlou hlavu, krytou lacinou, na jarmarce koupenou čepicí, tu hladce oholenou tvář, plnou nesčetných, předčasných vrásků, kterých do ní nevryla léta – bylo Kieslerovi něco přes čtyřicet – a pak padly Lojzovi do očí otcovy ruce, složené na modlitební knize. Ty ruce... Jak si jich Lojza mohl dříve nevšimnout? Opálené byly do černa a žíly na nich vystupovaly jako provazy. Lojzovi se tolik chtělo – nikdy dosud cos podobného nepocítil – sehnout se a ruce ty políbit.

Ano, žebrák... Lojza už nepochyboval. Vždyť na celé žebrácké lavici nebyl nikdo tak chudě oblečený jako otec. Vždyť i ti dva žebraví lidé byli proti němu pány.

A což matka...? Lojzovy myšlenky náhle zalétly odtud domů, do Koldína, k matce. A jako předtím porovnával otce s těmi v předních lavicích, tak zase mimoděk počal porovnávat matku s těmi na galerii, oblečenými v krásné šaty všech možných barev a látek, s podivnými klobouky na hlavách a s průsvitnými organtýny na obličejích... A zcela jasně viděl před sebou matku v jejích svátečních šatech: v modře proužkované kanafasové sukni a kazajce a na hlavě šátek, černý tibetový, s hnědými tečkami. Pravda, když ty šaty před třemi roky byly nové, celá ves se chodila dívat a tenkrát řekla Králice: za takové šaty že by se nemusila stydět ani ta největší selka. Lojza dnes sobě o těch šatech učinil jiný úsudek, než jaký tenkrát pronesla Králice. Dnes jasně chápal, proč matka nikdy s otcem nešla do kostela. Neměla v čem... Styděla se jít mezi naparáděné paničky

ve svých kanafasových šatech a ve svém tibetovém šátku. Lojza viděl zcela jasně sedět v těch šatech a v tomto šátku matku na galerii mezi ostatními paničkami. Či snad by také ona v takových šatech nesměla mezi ně? Je snad i na galerii, tam někde vzadu, kam není vidět, nějaká žebrácká lavice pro ženské?

Lojzovi bolestně se stáhlo hrdlo, a slzy, násilím zdržované, draly se mu do očí. Vzpomněl si, kterak jednou přišla k nim uprostřed kruté zimy a sněhové vánice taková stará, zchátralá žebravá židovka. Přišla, zůstala přes noc, a Lojza nikdy ani myšlenkou na ni nevzdechl. A nyní pojednou, jakoby zázrakem, vidí ji před sebou jako živou, kterak se se svojí shrbenou, vetchou postavou tlačila k teplým kamnům a tak teskně dívala se znaveným, polovyhaslým zrakem z jednoho na druhého a pořád jen opakovala třaslavým hlasem: „Ach ouvej, děti, zle je, zle...“

Tato nebohá postava žebravé židovky v chorobně podrážděné fantazii Lojzově brala na se čím dále tím zřetelněji podobu matčiny... Nikdy Lojza o tom nepřemýšlel, má-li matku rád, ale představa žebravé židovky, mající podobu matčiny, div ho nyní nepřipravila o rozum.

Déle to v kostele nevydržel, myslil, že se tam musí zalknout. Kam půjde, neuvažoval, poslechl jen neodolatelného pudu a tiše se vykradl z kostela zase ven. –

Stál opět na prostranství před kostelem. Rudinek s Alfrédem v žlutých rukavičkách stáli dosud jako přikováni na svých místech, a ostatní je bavili stále skákáním přes strouhu.

„Tu je zase ten, co sedí na žebrácké lavici,“ vykřikl posměšně Rudinek, a Alfrédek, zvednuv po bratrovi orukavičkovanou ruku směrem k Lojzovi, opakoval kňouravě jako papoušek:

„Sedí na žebrácké lavici,“ a ze svého Alfrédek dodal: „To je hanba!“

Lojzovi rázem zatočila se hlava, v očích mu hrozivě zajiskřilo, cosi nesrozumitelného vykřikl – skok, a v následujícím okamžiku váleli se, jak širocí, tak dlouzí, Rudinek s Alfrédem ve špinavé,

bahnité vodě strouhy. Zděšení, s ohlušujícím křikem, rozprchli se ostatní chlapci na všechny strany a z kostela na povstálý pokřik počali se hrnout lidé.

Lojza na ostatní už nečekal. Jen se mu hlava kmitala, jak uháněl Zámeckou ulicí směrem ke Koldínu. Ani nepozoroval, jak se za ním hrozivě zvedají nesčetné ruce návštěvníků kostela, vyrušených z pobožnosti.

Lojzovi bylo nesmírně blaze; jako by z něho spadla všecka mučivá tíže posledních chvil, a nemohl se zdržet hlasitého smíchu, když si připomněl, kterak Rudinek s Alfrédkem neohrabaně a bez pomoci váleli se v kalné vodě strouhy, kterak žalostně kňučeli, jako by je na vidličky bral, a jak jim špinavá voda crčela ze žlutých rukaviček. Sladký pocit ukojené pomsty nekalila mu ani myšlenka na věci příští – kterak bude, až otec za ním přijde z kostela a on vezme spravedlivou odplatu za svůj čin.

Smál se radostně a utíkal a ani se za sebe neohlédl. Teprve za městem, na malém návrší, kde stála socha svaté Anežky, tam se zastavil, obrátil se zpět, zaťatou pěstí zahrozil Máslovicům a křičel, co mu hrdlo stačilo:

„Tu máte žebráckou lavici! Já vám dám žebráckou lavici!“

A zase utíkal, co mu nohy stačily. Slunce zářilo na jasné obloze, vzduch byl tak křišťálově čistý, že zcela jasně až odtud byl viditelný kostelík na Řípu a nesčetná řepková pole v plném, bujném květu dýchala opojnou vůní a byla viditelná jako obrovské, zlatožluté koberce, do nesmírných dálek, až k samému úpatí Řípu.

Svěžím zelením, letním opojným vzduchem, uháněl Lojza k domovu. Již viděl Koldín, nové šindele na jejich chalupě zabělely se mu v očích, přeběhl humny, přeskočil nízký laťový plot jejich zahrady a určiený, do temna zardělý, vpadl do sednice. Všichni členové četné rodiny Kieslerovy byli pohromadě, všichni shrnuli se kolem Lojzy a nesčetné dotazy doléhaly naň ze všech stran. Proč se tak brzy vrací, kde zůstal otec a hlavně: kterak se mu v kostele líbilo?

Lojza nemohl ze sebe vypravit slova. Líbaje matčinu ruku, zpozoroval, že je právě tak černá a žilnatá, jako ruka otcova. Cítil, jak mu náhle zase cosi neznámého tiskne srdce a svírá hrdlo.

„Seděli jsme na žebrácké lavici,“ vydechl a dal se do hořkého usedavého pláče.

Kieslerův Lojza v židovské škole

Ba, nebýt tety Lory... Byla beztoho postrachem všech Kieslerových dětí. Přicházela každé sobotní odpoledne, sobotu co sobotu. V sousedních Jedomělicích měla kupecký krámeček, v sobotu však neprodávala. To chodila dopoledne do Máslovic do kostela a odpoledne do Koldína ke Kieslerovým. Tu pravidelně, brzy po polednách, objevovala se její přímá, vysoká a hubená postava na koldínské návsi. V zimě, v létě a za každého počasí nosila přes rameno starodávňý, modře květovaný šalup a na hlavě, již notně prošedivělé, starožitný, černý hedvábný čepce.

U Kieslerů se báli tety Lory staří i mladí. Viděla vždycky na každém něco nepěkného a zvláště na děti měla spadeno. Žádné nesesedlo dost způsobně, některé mluvilo příliš mnoho a jiné zase příliš málo, a všechny dohromady neučinily před ní poctivého kroku. Každé soboty musili Kiesler s Kieslerovou vyslechnout kázání, že děti špatně vychovávají, že je nevedou k ničemu dobrému a že bůh milý ví, jak to všechno skončí. Dnešní soboty byla teta Lora v obzvlášť vadivé náladě. Před osmi dny narodilo se Kieslerovým zase dítě – už osmé – a takové příležitosti použila vždy teta k důkladnému kázání.

Teta Lora lehko mohla kázat, sama dětí nikdy neměla. Deset roků byla vdána a staří pamětníci říkali, že Izák, nebožtík její muž, zkusil za těch deset let dost a dost. Teta Lora však tvrděla, že byli s Izákem živi jak andělé. Ostatně už to bylo plné čtvrt století, co teta Lora odvezla svého Izáka na máslovický hřbitov.

Chodit každé soboty do Koldína ke Kieslerovým stalo se jí průběhem let takřka životní potřebou. Dosyta se tam vyvadila a dušička její měla potom pokoj celý týden. Zlý, ba mnohdy velmi zlý jazyk měla teta Lora, ale při tom, dle pravdy řečeno, štědrrou ruku a srd-

ce zlaté. Bylť Kiesler jejím jediným, asi o patnáct roků mladším bratrem, a nebýt štedré ruky tety Lory, často by býval zaklepal nedostatek na jeho dveře. Teta Lora sice hubovala vždy a pořád, když však bylo nejhůř – a ono často bylo „nejhůř“ – dala. Bylť koldínský Kiesler velký „nebich“²². Kromě hojnosti dětí měl majetku poskrovnu. Byl majitelem malého, už hodně starého domku, při němž bylo osm korečků polí – písčitých polí, na nichž se nerodilo nic, leč něco bramborů a ovsa. Mělť Kiesler arcitť také „obchod“. Hubenou herku maje zapřaženou do malého vozíku, jezdil celý boží rok po bližších i vzdálenějších vesnicích a skupoval vše, co se dalo: peří, kůže králíci i zaječí, a nejvíc staré železo. V neděli časně ráno odjížděl z domova a v pátek k večeru se vracel. Doma zatím Kieslerka samojediná opatrovala hospodářstvíčko a děti.

Dnešní soboty si tedy teta Lora pořádně a od plic – od srdce se říci nemůže – pohubovala, a jsouc již všechna uzlobena, obrátila hovor v jinou stranu. Počala bystrým pohledem měřit děti, jak stály a seděly, a každému, bez výjimky, vytkla nějakou chybu. Nejdéle však dnes utkvěl její pohled na nejstarší ratolesti Kieslerova rodu, na nebohém Lojzovi, který před jejím ostrým pohledem kajícně sklonil mladou svou hlavu. Mělť Lojza, budiž to přiznáno, vždy nějaký hřích na svědomí – ovšem, že to byl hřích nikoli v Lojzových, nýbrž v tetiných očích. Budťo byly na tajném místě roztrhané kalhoty, nebo neumyté nohy, nebo od kamarádů natržené ucho. Bystré oko tety Lory všechny takové a podobné hříchy okamžitě postřehlo, a na hlavu nebohého viníka sneslo se pak kázání, že podobného nesvedl ani máslovický rabín.

Zdálo se však, že dnes při pohledu na Lojzu měla teta v hlavě zcela jiné myšlenky než obyčejně. Dívala se na Lojzu, jako by jej dnes poprvé viděla. Bylť Lojza opravdu hezkým klukem, přes svůj chudobný zevnějšek. Neobyčejně vyvinutý na svá léta, a silný a ra-

22 Nebožák.

menatý. Měl hezké, černé oči, černé vlasy a kulaté tváře do hněda opálené.

„Prosím tebe, Jakube, kolik je Lojzovi let?“ náhle se optala teta Lora.

Kiesler sice věděl navlas, jak je stará jeho kobyłka, nebo kolik roků čítá jeho straka, ale o stáří svého četného potomstva se hrubě nestaral. Takové „starosti“ ponechával Kieslerce. Tato také odpověděla hned za muže:

„O švestkách bude Lojzovi dvanáct,“ řekla bez váhání.

„Koukám, jaký je už z něho klacek,“ kývala teta povážlivě hlavou, „roste to jako z vody... A prosím tě, Jakube,“ obrátila se náhle na Kieslera, „co s ním počneš? Já myslím, že už je snad čas, aby kluk přišel do nějaké školy – či co myslíš?“

„A copak nechodí do školy každý den?“ divil se Kiesler.

„Ale do jaké? Ptám se tě, Jakube, na tvé dobré svědomí, do jaké? Do křesťanské! Do křesťanské, Jakube! A víš, co se tam učí? Otčenáš se tam učí – Otčenáš, Jakube! Děti jdou ze školy, modlí se cestou Otčenáš, a Lojza se modlí s nimi – pánbůh to ve zlé tomu dítěti nevykládej! Ale až k nám do Jedomělic přijdou lidé a povídají mi to – div mi to srdce neutrhne. Kdyby tohle věděli naši rodiče – abych s nimi nehýbala – v hrobě by se obrátili.“

„No... no...,“ chlácholil Kiesler rozezlenou tetu, „kdyby kluk nikdy nedělal nic horšího... modlitba jako modlitba... aspoň kluk rozumí, čemu se modlí.“

Teta Lory div nevlétla stropem.

„Jakube... Jakube... a takhle má mluvit táta sedmi – ba co povídám, osmi dětí? A nebojíš se božího trestu, Jakube?“

„A co bych se bál,“ hučel rozmrzele Kiesler.

„To vím, ty se pána boha nebojíš, tys odjakživa byl ‚amhorec‘²³, ale dej si pozor, Jakube...“

23 Neznaboh.

„I vždyť je dobře,“ přerušil Kiesler tetu v nejlepším, „pověz, co mám tedy s Lojzou dělat?“

„Posílat jej do Máslovic do židovské školy,“ vyrukovala konečně teta se svým plánem. „Starý už je dost, aby se učil něco pořádného.“

Kiesler se mohl nad tím plánem rozdivit.

„A kde vezmu na to peníze? – Vždyť víš, že se tam platí dva zlaté měsíčně.“

„Už je to všechno v pořádku. Dnes po kostele mluvila jsem s panem Mautnerem – je to tuze hodný pán...“

„Všichni páni jsou hodní – pro sebe,“ poznamenal jízlivě Kiesler.

„A to já vím, že ty bys, Jakube, na pány psí hlavu vystrčil, ačkoli tobě nikdo z nich nic zlého nedělá...“

„Taky bych to nikomu neradil...“

„Ale povídám ti, Jakube, mluv si, co chceš, pan Mautner je pán, že mu na hodnost daleko široko nikdo není roveň. Na mou velkou přímluvu mi slíbil, že vezmou páni z Lojzy jen polovičku platu – jeden zlatý měsíčně. A abys věděl, Jakube, že máš hodnou sestru, tedy ti řeknu, že tu zlatku budu platit – já.“

„Aby tě, sestro, za to pánbu...“

„No, vždyť je dobře, Jakube... To víš, že mi to také lehko nepřijde. Z nebe mi nepadá a na silnici zlatek také nesbírám. Ale jakáž pomoc, snad mi to někdy Lojza oplatí – co říkáš, Lojzo?“

Lojza neříkal nic. Stál jako sloup a nebyl schopen slova. Ani ještě zcela nechápal dosah ujednaného plánu, ale tolik se mu zdálo, že v jeho dosavadním životě se má stát náhlý, neočekávaný převrat. –

Pokračováno v rodinné poradě.

Jednalo se ještě o důstojné upravení Lojzovy osoby. Lojza měl sice jedny kalhoty, jeden kabát a jednu vestu, bylo to však všechno tak už poněkud zchátralé, tak právě dost dobré pro Koldín. Ale pro Máslovice – Máslovice byly městečkem – se to nehodilo a zvláště ne pro židovskou školu tamější, v níž seděly i děti nejbohatších okolních židů. A potom hlavní věc: boty, těch Lojza vůbec neměl. Bylo

to již hodně z jara a v tomhle ročním čase už jich v Koldíně nepotřeboval. I v této choulostivé a důležité otázce věděla teta Lora rady. Měla dosud pečlivě uschováno všechno šatstvo po nebožtíku Izákovi a jeho černé oddávací šaty chtěla Lojzovi obětovat. Ale poznámce Kieslerčině, že se to všechno bude musit dát asi přešít, opřela se co nejrozhodněji. To že nedovolí, aby šaty z takového sukna se stříhaly a kazily, ty že musí zůstat tak, jak právě jsou. Ostatně, že nebyl nebožtík Izák žádný obr a že Lojza z nich aspoň nevyroste. Rukávy u kabátu a nohavice že si může zahrnout, a ostatní že mu bude, jako by to bylo naň šito. Co se bot týkalo, zůstaly tady po Izákovi boty dobré jako plech – už jich, chudák, nedotrhal. Předělávat se také nemusejí, neměť Izák zrovna největší nohu. Dvoje, troje obálky si může Lojza do nich vzít a ještě se mu to v nich pohodlně bude chodit. Arciť, že za ta léta, co Izák hnije v zemi, boty jeho poněkud ztvrdly a zkornatěly, ale když se pořádně vymažou tukem, změknou a zvláčnění, že budou jako z hedvábí...

Již se téměř šerilo, když všechny podrobnosti byly umluveny a teta Lora spokojeně ubírala se zase k domovu. – – –

Jakmile teta Lora zmizela z obzoru, vyběhly děti na náves, aby celému světu zvěstovaly podivuhodnou pověst, že Lojza bude chodit do máslovické židovské školy – do téže školy, kam chodějí děti těch nejbohatších židů.

Lojza sám byl jaksi u vidění. Z počátku mu sice lichotilo, že jeho sourozenci již nyní k němu vzhlížejí plni obdivu, jakoby již nyní byl něčím lepším než oni sami. Také sám byl v prvních chvílích nemálo pyšný, že bude sedět – on, chudičkého Kieslera Lojza! – podle dětí takových boháčů, jako je vinařický Kantor nebo máslovický Mautner, jichž dětem se dosud směl obdivovat jenom z uctivé vzdálenosti.

Zabrán ve své myšlenky ani Lojza nepozoroval, že šero se již proměnilo ve tmu, že ostatní děti již dávno zase odběhly domů a že na návsi se nalézá sám. Jemu se však domů dosud nechtělo. Toulal se chvíli bezúčelně po návsi a nevěda ani jak, octl se před

školou. Celé stavení pohříženo bylo ve tmu, jen z oken vyučovací světnice zářilo světlo. Uvnitř u stolku seděl staříčkový učitel a skláněl svou jako padlý sníh bílou hlavu nad nějakými sešity. V jasné osvětlené světnici bylo lze pozorovat každou maličkost, a jakmile Lojza tak náhle v tom jasném ozáření zhlédl učitele a místnost, v níž strávil téměř polovičku svého dosavadního života, jako když to náhle naň hodí. Dětskou jeho duši zaplavila jediná mohutná vlna lítosti a žalu. Pojednou si byl vědom, že celý jeho dosavadní život podroben bude změně. Už nebude den co den sedět mezi Pepíkem Tobiášovic a Frantíkem Macháčkovic, už nebude pořád kolem sebe vidět všechny ty, s nimiž vyrostl a žil. Přišel mu na mysl starý Krejza. Asi rok tomu bylo, co Krejzovi se odstěhovali do Ameriky. Lojza byl při tom, když se přišli loučit ke Kieslerovým. Krejza tenkrát plakal jako dítě a pořád jen naříkal, že už Koldín do smrti neuvidí, že mezi tou Amerikou a Koldínem je taková ukrutná, nekonečná propast... A bylo Lojzovi, jakoby i jemu teď nastávalo takové loučení, jakoby i on se měl odstěhovat kamsi do cizího a neznámého světa, z něhož nikdy, nikdy více není návratu a mezi nímž a dosavadním jeho životem rozevře se hrozná, nepřehledná propast.

Zrovna jako u Krejzy...

Tichým jarním večerem zazněl dětský vzlykot. Uvnitř školní světnice nazvedla se bílá hlava učitelova. Vzlykot zpola ztajený a lítostivý se opakoval. Naklonil se ven, nespátril však nic než setmělou návsí prchat neurčité obrysy dětské postavy. Zavrtěl údivem hlavou, zavřel okno a za chvíli pohřížen byl opět ve svou práci.

Doma zatím u Kieslerů hovořil Kiesler se ženou o plánu tety Lory. Kieslerka plán schvalovala, ale Kiesler zrovna velkou radost z toho neměl, a jen okolnost, že ho to nebude nic stát, smířila jej poněkud s dokonanou událostí. Bylť Kiesler prostým člověkem, týchž asi náhledů a téhož smýšlení jako ostatní sousedé domkáři a chalupníci ve vsi. Dřel se do úpadu jako oni, aby dětem zaopatřil chleba, starat se ještě o něco jiného, k tomu neměl ani dostatek času ani vůle. Za

své peníze by Lojzu nebyl posílal do židovské školy – k čemu také? Aby se tam naučil německy a hebrejsky, tvrdila teta Lora. Ale vždyť on, Kiesler, také nechodil do německé školy a smluví se s každým Němcem, a hebrejsky? To by Lojzu naučil sám, učí jej beztoho každou sobotu; jeho, Kieslera, taky nebožtík otec sám učil se modlit. A víc takovýhle člověk nepotřebuje. Pán věru z Lojzy nebude. A bude kluka škoda. Jako všechny děti v jeho věku vypomáhal Lojza už vydatně v hospodářství, což mnoho vážilo, zvláště u Kieslera, který byl celý rok mimo domov. Ale konečně... Když teta Lora tak usoudila a chce všechno platit... pánu bohu poručeno!

S touto útěchou Kiesler usnul snem spravedlivých. Celý domek byl již pohřížen ve snu, jen Lojza nespál. Otevřenýma očima hleděl do tmy a pořád musil myslet na starého Krejzu, jak třesoucím hlasem naříká, jaká je to mezi Koldínem a tou Amerikou propast ukrutná, nekonečná propast...

Týden nato otevřel Lojza poprvé dveře židovské školy v Máslovicích. Ale všecek zmaten zůstal mezi dveřmi stát. Hlučný, bouřlivý smích asi z tuctu dětských hrdel zněl mu vstříc, a v tu ohlušující vřavu zazníval ostrý, zlostný hlas, opakuje neustále: „Zumachen! Zumachen!“ Teprve později si Lojza uvědomil, že ten ostrý, zlostný hlas náleží panu učiteli. Nemaje ponětí, co pan učitel se svým neustálým „zumachen“ myslí, stál pořád mezi dveřmi jako přikován, dívaje se v němém ustrnutí a s očima široce rozevřenýma na řehnící se houfec dětí a na zlobícího se pana učitele. Konečně cítil, kterak jej někdo popadl násilně za rameno a nevěda ani jak, octl se v lavici – v nejzadnější lavici u samého okna, vedoucího ven do širých polí. Také děti vracely se na svá místa, však neustále se obracely k Lojzovi a vždy znovu a znovu propukávaly v bujný smích, jemuž chvílemi i pan učitel hlasitě přizvukoval. Že smích ten platil Lojzovi, tento sice netušil, nebylo však o tom pochyby a také ne divu. Bylť kontrast mezi ním a ostatními veliký a bijící přímo do očí. Podivně se vyjímal hřmotný, do temna opálený, ve všech pohybech nemo-

torný Lojza podle jemných, pečlivě a bohatě oděných a všemožně ulízaných chlapečků a holčiček máslovických a okolních bohatých židů. Pripadali Lojzovi všichni jako vysoustruhovaní, jako panáčkové a panenky z flašinetu. Chlapečkové v jemných, kraťounkách, jen po kolena sahajících kalhotkách, holčičky rovněž v kraťounkách, drahocenných šatečkách. Lojza mohl na dětech oči nechat. Že by snad on též nebyl pěkně oblečen, ani ho nenapadlo. Ovšem, že byl oblečen jinak. Vždyť když dnes ráno si bral poprvé na sebe černý oddávací mundúr nebožtíka strýce Izáka, tu myslel, že nad něho v celé škole nebude. Pravda, kabát mu byl poněkud dlouhý a šosy div mu paty neutloukly. Také rukávy byly notně dlouhé, ty však Lojza pečlivě zahrnul tak, že měl ruce – velké, černé, již upracované ruce – zcela volné. Kalhoty už dokonce – až na přílišnou jich šířku – byly téměř bez vady. Trochu dlouhé nohavice ani vůbec vidět nebylo, protože je Lojza zastrčil do bot. Arciť ty boty... ty boty... Mělt' sice Lojza na svá léta notná šlapadla, ale nebožtík strýc Izák musil mít nohy aspoň třikrát tak velké... Pak také za ta dlouhá leta, co strýc hnul v hrobě, vyšly boty jeho poněkud z formy – ač měly-li kdy jakou; a ani několikanásobná dávka tuku nedodala jim přílišné krásy. A jakmile učinil Lojza krok, vydávaly jeho boty zvuky přímo hromové.

Jaký div, že Lojza, který doma ve svém ústrojí byl tak hlasitě veleben a obdivován, zde mezi těmi rozhýčkanými dětmi zámožnosti a bohatství stržil jízlivý posměch.

Trvalo dlouhou chvíli, než se děti utišily a Lojza mezitím seděl jako na žhavém uhlí. Ani nedutal a jen po očku pozoroval okolí. Jaký to byl v Lojzových očích rozdíl, ta školní světnice zde a školní světnice doma v Koldíně! V Koldíně velká, vysoká a světlá místnost; stěny samý obraz a mapa. Všude tolik světla a vzduchu a na stolku páně učitelově v každém ročním počasí kytice čerstvých květín, plnící svojí vůní celou třídu. A zde... tohle že je škola? Místnost malá a nízká o jediném jen okně a následkem toho věčně šerá. Šedé, za-

čouzené stěny prázdné a holé. Celek činil na Lojzu smutný, skličující dojem. Školní světnice byla malá a ještě z polovice prázdná. Když počítal i sebe, napočítal Lojza všeho všudy čtrnáct dětí; pět děvčat a devět chlapců. Děvčátka seděla v přední lavici, chlapci ve dvou následujících a Lojza samojediný v nejzadnější u okna. Mezi jeho lavicí a lavicemi ostatních žáků byly ještě dvě lavice zcela prázdné. Proč právě jej pan učitel vystrčil do té poslední a tak jej načisto oddělil od ostatních dětí, Lojza nechápal. –

Započalo vyučování.

Pan učitel cosi vykládal, a ač Lojza naslouchal, ani téměř nedýchaje, nerozuměl slova; pak děti něco četly z knížek, Lojza zase nerozuměl co. Bylo mu střídavě horko a zima ze strachu, aby také jej pan učitel z něčeho nevyvolal. Strach ten byl zbytečným, pan učitel si jej prozatím nevšímal. Pak děti přestaly číst a pan učitel cosi vykládal. A tu zavadila o Lojzův sluch známá jména. Slyšel jmenovat Mojžíše, Jakuba a ještě mnohé jiné patriarchy a soudil z toho, že tohle bude nejspíš vyučování náboženství. A nerozuměl zase ničemu. Zahleděl se oknem do širých polí a vzpomínal... Jak bývalo tak zcela jinak v náboženské hodině doma! Umělt' velebný pán vykládat náboženství, že se to poslouchalo, jako by vyprávěl nejkrásnější pohádky. Lojza znal už dokonale celý starý i nový zákon a velebný pán kladl Lojzovi otázky a zkoušel jej jako všechny jiné žáky. Zde marně se snaží pochytit význam byť i jediného slova. A bylo Lojzovi k smrti teskno a smutno.

Bylo poledne; pan učitel dal dětem znamení, a tyto se hrnuly ze školy, pan učitel za nimi. Lojza seděl pořád na svém místě a nikdo si ho nevšímal, jen pan učitel obrátil se ve dveřích a prohodil k němu několik slov. Co ta slova znamenala, zůstalo Lojzovi věčným tajemstvím.

Lojza ve škole osamotněl. Bylo mu neskonale smutno. Vzpomínal na domov. Kdyby teď byl doma, pomáhal by v poledne matce poklidit v hospodářství, v chlévě by dal všechno do pořádku a ještě

by mu zbylo dosti času před školou vyběhnout na chvíli na náves mezi kluky... Toužebně zahleděl se Lojza oknem do polí a tam v dáli v čistém, průhledném jarním vzduchu viděl zcela jasně bělat se koldínskou školu. Srdce se Lojzovi při tom pohledu sevřelo lítostí a bylo mu, jako by jej k té vzdálené budově táhlo cosi neodolatel-nou mocí. Napadlo jej, nač vlastně sem do té židovské školy chodí? Bylť Lojza pravým synem svého otce a ctižádostiv nebyl ani dost málo. Totiž jistou ctižádost měl Lojza taky, ta však nesahala příliš vysoko. Ve svých nejbujnějších fantaziích přál sobě nejvýše malý vozík a pár psů, aby mohl jezdit po vesnicích a jako otec kupovat staré železo – co možná nejvíc starého železa. A kdyby se mu dobře vedlo – koupil by si později koně a jezdil by skupovat železa až i do těch nejvzdálenějších, neznámých končin, kam před ním noha jiného handlíře se starým železem dosud nevkočila...

Notný hlad připomněl Lojzovi, že poledne už dávno minulo a že dosud neobědval. Vytáhl ze šosu kabátu notný krajíc černého, oko-ralého chleba a s chutí se do něho pustil. I drobtý pečlivě sesbíral a snědl.

Hezky dlouho to trvalo, než odpoledne zase děti se počaly trousit do školy. Malý klouček, běloučký a útlý, přiblížil se k Lojzovi a směle jej zatáhl vzadu za dlouhé šosy jeho kabátu. Tím osmělen přistoupil k Lojzovi druhý, třetí a za chvíli obklopily Lojzu děti všecky. Jeden jej tahal za rukávy, druhý za šosy, třetí mu šlapal po nohou a Lojza se ke všemu jen nesměle a rozpačitě usmíval, ač mohl jediným mávnutím mohutné ruky všechnu tu drobnou, něžnou havěť roz-prášit na všechny strany. Ale Lojza, který doma přepral všechny, i ty nejsilnější kluky, a který by se i s čertem doma rval – zde Lojza si dal líbit všecko a ani téměř nedýchal strachy, aby hrubou svojí rukou nezavadil o některého toho choulostivého panáčka. –

Konečně přišel také pan učitel a tomu se, arciť ne hned a s veli-kým namáháním, podařilo děti od Lojzy odehnat. Pak položil pan učitel před Lojzu několik nových knížek a sešitů a Lojza si domy-

slil, že to asi budou nové jeho učebné pomůcky. Pan učitel při tom Lojzovi něco vykládal, při čemž neustále opakoval slovo: „Bezahlen“. Když ale Lojza pořád jen smutně vrtěl hlavou, že nerozumí, přešla pana učitele trpělivost a on křídou napsal před Lojzu „1 fl. 20 kr.“, z čehož Lojza šťastně vyrozuměl, že pan učitel tuto částku na něm požaduje za nové knihy a sešity. V smrtelných úzkostech naznačoval Lojza slovy i posunky, že nemá, ale že přinese, s čímž se pan učitel taky spokojil. –

Vyučování zase začalo. Bylo Lojzovi nápadným, že děti mezi vyučováním hovořily a skotačily, jako by byly na návsi. Před panem učitelem neměly děti pražádného strachu. Přicházely a odcházely, kdy se jim zlíbilo, a chvílemi panoval ve škole hluk, že slova nebylo slyšet. Lojza se mohl v duchu rozdivit. Ve škole v Koldíně se mezi vyučováním nikdo ani nepohnul a hluboké, téměř zbožné ticho vznášelo se nad školní světnicí, dokud v ní byl pan učitel. Když pan učitel odešel, pak arcit'...

A tak Lojza pořád porovnával a dívaje se oknem vzpomínal... vzpomínal...

Začínalo čtení v modlitbách, a to byl jediný předmět, v němž se Lojza poněkud vyznal. Přál si nyní toužebně, aby se mohl se svými vědomostmi nyní pochlubit, pan učitel si ho však nevšímal.

Byly čtyři hodiny, když vyučování bylo skončeno a děti jako divé vyřítily se ze školy. Lojza, tiskna nové knížky pod paží, uháněl z městečka, až se mu dlouhé šosy kabátu klátily na všechny strany. Měl domů dobrou hodinu cesty, ale zrovna se ve škole na tu cestu těšil. Teprve když se octl v širých polích, zmírnil krok a zhluboka si oddechl. Byl to den! A zítra a pozítří a pořád budou následovat stejné. Dost smutně šel ráno Lojza od Koldína k Máslovicům, ale smutněji, mnohem smutněji, vracel se nyní zpět. –

Doma se mohla Kieslerka ukřižovat, když jí Lojza vyřizoval, že má za nové knížky přinést zlatý dvacet krejcarů. Prohlásila, že ona jednak tolik peněz nemá, a kdyby měla, že bez táty tak velkou část-

ku dát nemůže. A tak Lojza druhý den panu učiteli peníze nepřinesl. Tona v rozpacích, zase jen zpola slovy, zpola posunky naznačoval, že je přinese v neděli, až tatínek přijede.

„Sonntag, Sonntag,“ stále si opakoval pan učitel, vrtě mrzutě hlavou, a od té chvíle věděl Lojza, že neděle je po německu „Sonntag“. Byl to první počátek jeho vědomostí v židovské škole.

V pátek však Kiesler rozhodně řekl, on že za takové hlouposti peněz vyhazovat nebude, a zle láteřil na pány, že si vymýšlejí takové léčky na chudého člověka. A zkrátka, že nic nedá a konec a dost.

Lojza tonul v smrtelných úzkostech, jak to s ním v neděli ve škole dopadne, dopadlo to však nad očekávání dobře. Jako vždy, tak i tentokrát, když byla nouze nejvyšší, vypomohla teta Lora. Hubovala sice taky zle, když jak obvykle v sobotu přišla, že je to plýtvání těžce vydělanými groši, nakonec však přece žádaný obnos Lojzovi dala.

To byly počátky v židovské škole. Říká se, že člověk zvykne všemu, ale Lojza chodil do židovské školy už měsíc, dva měsíce a cítil se tam pořád cizím a nešťastným, jako když tam přišel poprvé. Bylo mu dosud nerozluštitelným tajemstvím, co pan učitel vykládal, a když jej pan učitel z něčeho vyvolal – což se stávalo velmi zřídka – vstal, otevřel ústa, zrudl ve tváři jako krocan a živou mocí nedostal ze sebe slova. Hlučný smích jeho spolužáků provázel pravidelně tyto jeho výkony a Lojza zahanben usedal na své místo v nejzadnější lavici. Živě vzpomínal Lojza po takových výstupech, kterak v kol-dínské škole i pan učitel i velebný pán jej chválívali, že je jedním z nejlepších, z nejpřednějších žáků!

V prázdných hodinách i mezi vyučováním byl Lojza terčem pro posměch a škádlení ostatním dětem, a Lojza u vědomí své nicotnosti, vše trpělivě snášel s přihloupkým, rozpačitým úsměvem kolem úst.

Snad i pan učitel byl tím poněkud vinen, že Lojza tak špatně prospíval ve vědách a v umění. Avšak máslovický židovský učitel...

to byla jedna z těch nešťastných, zpola ztracených existencí, jakých v dřívějších letech tak značné množství potloukalo se židovským světem. Stal se židovským učitelem, sám ani nevěděl jak; bylť původně určen k zcela jinému, výnosnějšímu povolání. Z počátku, na prvních dvou, třech místech, sděloval poctivě své, byť i ne příliš obsáhlé vědomosti. Potkával se však všude s neporozuměním a s nevděkem, a to jej roztrpčovalo stále víc a více. Pak se v mladých ještě letech oženil a tato ženitba stala se jeho konečnou zkárou. Žena jeho byla svárlivá, pomlouvačná a pro tyto své nepěkné vlastnosti žila v neustálých rozbrojích s paničkami představených svého muže. Paničky ty požadovaly, by se jim manželka učitelova klaněla na potkání a aby ve všem všudy uznávala jich svrchovanost. Tahle paní učitelová nejen že nebyla k nim dost ponížená, ale dokonce chtěla se jim stavět na roveň. A to bylo právě největším jejím hříchem, za nějž vždycky pykával pan učitel. Paničky pošťovaly naň své muže a následek byl vždy a všude stejný: Výpověď. Dvacet roků „působil“ pan učitel na školské roli, ale za živý svět nedovedl vyjmenovat všechna ta místa, kde učiteloval. Patnáct roků byl ženat, měl devět dětí – každému židovskému učiteli bůh v hojné míře popřává radosti otcovských – a každé to dítě narodilo se mu jinde. Byl v jedné osobě rabínem, učitelem, košerákem a dohazovačem nevěst, a všechny tyto jeho hodnosti nedovedly uchránit časem jeho domácnost před nedostatkem. Byl zmořen starostmi a roztrpčen... roztrpčen na sebe a na celý svět. Nebylo divu, že nevyučoval při tom neustálém střídání míst již tak svědomitě jako na počátku své učitelské dráhy. Zámožnější rodiče jeho žáků posílali mu do domácnosti občas výpomoc v podobě různých darů, a ve svém postavení nalézal zcela pochopitelným, když podle hojností takových darů odměřoval pozornost, již věnoval jednotlivým žákům.

Tím také se vysvětluje chování páně učitelovo vůči Lojzovi. Vždyť mu byla slevena i polovička školního platu a pan učitel věděl, že od Kieslerů nemůže se nadít ani toho nejmenšího dárečku. Proto

si Lojzy valně nevšímal a díval se zcela netečně, kterak ostatní děti považují Lojzu za stálý terč svých zábav.

Tak ubíhal Lojzovi den po dni a měsíc po měsíci a pomalu už nadcházely žně. Plně čtyři měsíce už se Lojza mučil – v přesném smyslu slova mučil – v židovské škole a byl zrovna tak moudrý, jako než tam přišel. Někdy sice pochytil smysl nějakého slova – aby je zítra zase zapomněl. Pořád bylo ještě nejmilejším jeho zaměstnáním dívat se oknem na vzdálenou, slunečními paprsky letního slunce obetkanou střechu koldínské školy.

Lojza se domníval, že je nejnešťastnějším klukem na širém světě. Ten nový svět, do něhož vstoupil, zůstával mu stále stejně cizím a uzavřeným, a se starým světem, v němž žil dříve blažený dětský život, rozkmotřil se nadobro. Propast, o které tušil, že rozevře se mezi ním a dosavadním jeho životem, ta propast se rozevřela skutečně. Nebylo dříve rozdílu mezi ním a ostatními kluky z vesnice. Sotva však počal Lojza chodit do židovské školy, nastalo mezi ním a ostatními kluky zřejmé nepřátelství. Vysmívali se mu, pokřikovali naň posměšně, zamezovali mu přístup ke svým hrám a všemožným způsobem mu dávali najevo, že více mezi ně nepatří. Všecka příkoří v židovské škole snášel Lojza mlčky a s tupou lhostejností, však toto, dle jeho mínění jím nezaviněné nepřátelství ze strany nejlepších jeho dosavadních kamarádů, přivedlo jej načisto z rovnováhy. A Lojza, když nic nemohl pořídit po dobrém, chtěl sobě násilím vydobýt ztracené vážnosti a lásky. Pral se na setkání se všemi kluky z vesnice, ale že jich bylo na jednoho příliš mnoho, záhy podlehl přesile. Důkladně jej několikrát zbili, a Lojza rozhořčen a rozlícen, více se mezi ně nedral. Když naň posměšně pokřikovali, mlčel, ale mladé jeho srdce se vždycky při tom stáhlo křečovitě bolestným pocitem.

Propast se šířila...

Stalo se, že v tu dobu počal také do máslovické židovské školy chodit Tumů Karel – jediný synek bohatého sedláka a koldínského

starosty. Lojza se vždycky kamarádil s Karlem a ve škole sedávali dříve podle sebe. Rok byl Karel Tumů „v Němcích“, pak přišel domů a rozhodně stál na svém, že tam více nepůjde. Poněvadž si Tuma na němčinu tuze potrpěl – ač sám slova německého neznal – dal Karla k dalšímu cvičení do židovské školy v Máslovicích.

Než Karel do židovské školy přišel, den předtím zastavil před bytem židovského učitele Tumův povoz a vozka z něho skládal hojnost božího požehnání: pytel mouky, několik bochníků chleba, hroudu másla a velikou plechovou bandasku smetany. Rozumí se, že přivítání Karlovo v židovské škole vypadalo v poměru k těmto bohatým darům. Ze strany páně učitelovy přivítán byl s otevřenou náručí, ze strany dětí s patrným uctivým respektem. S uctivým respektem pohlížely na Karla, který byl kluk jako hora – bylo mu už téměř třináct roků. Pan učitel jej nutil, aby si sedl v předních lavicích mezi oba Mautnerovy chlapce, ale Karel – který se už zcela dobře dorozuměl s panem učitelem po německu – rozhodně odmítl. Jakmile totiž zahlédl o samotě u okna sedícího Lojzu, zamířil rovnou k němu a bez okolků usedl podle bývalého spolužáka. Tam také seděli spolu po celý čas, co společně trávili v židovské škole.

Tím dnem, co Karel Tumův usedl ve škole podle Lojzy, změnil se poměr mezi Lojzou a jeho spolužáky značně. Přátelství Karlovo dodávalo v očích ostatních dětí Lojzovi nepopíratelné úcty, a to tím více, že Karel jevil vůči ostatním dětem vůčihledě pohrdání. Útlým, jemným městským synkům se patrně vyhýbal a tovaryšoval se výhradně s Lojzou. Chodili spolu do školy i ze školy a poledne trávili také pospolu. Už neseděl Lojza v poledne celé hodiny samotinký v šedé, k smrti smutné školní světnici, ale toulal se s Karlem městečkem a okolím, koupali se spolu za městem v řece, a poledne jim uběhlo jako voda.

Kdežto počínal nyní Lojza ve škole přece poněkud být spokojenější, horšil se jeho poměr k ostatním klukům rodné obce víc a více. Kupodivu – a Lojza nikterak si to nedovedl vysvětlit – přece Karel

Tumů také chodil do téže židovské školy jako on, a přece se Karlovi pro to nikdo nevysmíval, nikdo ho proto netupil a Karel kamarádlil s ostatními kluky jako kdy jindy. Proč směl do německé školy chodit Karel Tumů a proč totéž bylo hříchem u Kieslerovic Lojzy? Marň si Lojza touto otázkou lámal hlavu – nerozřešil ji nikdy.

Léto pomalu schylovalo se ku konci, ale pořád ještě trvala úmorná vedra. V ten čas to bylo, kdy paní Mautnerová přivezla sobě z Hradce nový klobouk – klobouk plný stuh, krajek a peří, báječný klobouk neobyčejné formy a pestřící se všemi možnými barvami. Aby se tomuto báječnému klobouku celý svět mohl obdivovat, usmyslila sobě paní Mautnerová, že se uspořádá velkolepý výlet školních dětí, jich rodičů a veškeré židovské honorace vůbec do nedalekého Podháje. V neděli si klobouk přivezla, a v úterý na to už pan učitel zvěstoval dětem, že ve čtvrtek bude se vyučovat jen dopoledne, odpoledne že bude výlet. –

Ve čtvrtek záhy po poledni shromáždily se na školním dvorku svátečně vyšňořené děti a vše, co patřilo k honoraci náboženské obce máslovické. Bylo zde nádhera, hlavně mezi paničkami, že až oči přecházely. Rozumí se, že paní Mautnerová ve svém novém klobouku vynikala nade všechny. Byla středem všeobecné pozornosti a – závistí.

Pan učitel seřadil průvod. Napřed děti s barevnými praporečky v rukou, za nimi paničky. Páni uzavírali průvod. V pořádku ubíral se průvod městečkem a hned za ním octl se v Hluchově, panském to lese, hustém a šerém. Byl krásný, slunný den pozdního léta. Vedro bylo jako v červenci, ale i v lese bylo bezvětrí a dusno. Jen občas zakmitly se lesem sluneční paprsky, tam, kde stromy poněkud prořídly. Děti daly se za městem do zpěvu. Zpívaly: „Wieviel Sterne sind am Himmel“; paničky štěbetaly jako o závod a páni čile hovořili o svých obchodech.

Lojza taky se zúčastnil výletu. Nikdo jej sice zvlášť nezval, Lojza však myslel, že vyzvání páně učitelovo platí všem, a že tudíž výletu se

zúčastnit musí. Do svátečních šatů se arciť obléci nemohl, protože žádných neměl, a tak se dostavil ve své obvyklé podobě, v mundúru zděděném po nebožtíkovi strýci Izákovi. Že by snad tento jeho ústroj mohl u účastníků výletu vzbudit pocity nelibé, Lojzu ani ve snách nenapadlo. Lojza pořád ještě žil v blahém domnění, že nad oddávací šaty nebožtíka strýce Izáka není nic krásnějšího a nádhernějšího, ačkoli těm šatům za těch šest měsíců, co je Lojza nosil, nikterak na kráse nepřibýlo. Podivnou náhodou nezbylo v průvodu dítek pro Lojzu místa a také praporečku se pro něho nedostalo. Mezi paničky nebo pány se Lojza míchat nechtěl, a tak kráčel stranou, opodál ostatního průvodu. Když přišli za město, Lojza pečlivě si zul boty – každodenně Kieslerka zle Lojzovi nakazovala, obutý že smí chodit jen přes město – svázal je přichystaným provázkem a hodil je přes ramena. Odjakživa se to Lojzovi lépe chodilo na boso než v botách, a tak i nyní v obvyklé svobodě vykročil statněji a kurážněji vpřed, a nevěda ani sám jak, octl se náhle v čele dětského průvodu.

Lojza byl dítětem přírody. Vůně šerého lesa, krásný slunný den působily naň zvláštním svátečním dojmem. Zde byl doma. Stísněnost, která jej vždy ovládala ve škole a u přítomnosti ostatních dětí, jako by kouzlem z něho spadla. Vjela do něho bývalá bujnost a pojednou mu bylo do zpěvu. „Wieviel Sterne sind am Himmel“ sice neuměl, ale jako by byl kdesi na koldínské návsi a bez ohledu na přítomné panstvo spustil svou zamilovanou: „Vysoký javore...”

Počínání Lojzovo vzbudilo úžas a obrátilo k němu rázem všeobecnou pozornost. Paničky i páni sestrkovali hlavy. Co to od kluka za chování? Sluší se to na kluka chudých rodičů, jemuž cestou milosti slevena polovička školního platu, by se vůbec zúčastnil takového výletu? Vypadá jako hastroš a opovází se jít v čele všech ostatních dětí, a nejen to, on se odváží svým hrubým hlasem rušit děti ve zpěvu...

Lojzovi uvázl pojednou zpěv v hrdle. Někdo jej zezadu volal. To pan Mautner s panem učitelem zůstali poněkud zpět za ostatním

průvodem a kynuli Lojzovi, aby se k nim dostavil. V Lojzovi hrklo a hned jej napadlo, že asi zase něco provedl a že to dobře nedopadne.

A nedopadlo. –

Průvod se ubíral dále bez Lojzy a tento s tlukoucím srdcem stánu před panem Mautnerem a učitelem jako provinilec před svými soudci. Stáli na lesní stezce a vysoko nad nimi klenuly se neproniknutelné koruny stromů. Průvod počínal mizet mezi stromy...

Pan učitel cosi Lojzovi vykládal, z čehož Lojza vytušil – tolik německy už přeci chápal – že se má obrátit odkud přišel a jít domů.

Lojza němým úžasem rozevřel své velké, černé oči.

„Přišel bys pozdě domů,“ vykládal mu po česku pan Mautner, který se domníval, že Lojza snad neporozuměl, a který chtěl ošklivou věc zakrýt pláštíkem milosrdenství.

Lojza však nechápal.

„Vždyť já se nebojím,“ tvrdil kurážně, „já kolikrát hlídám samotinky celou noc mandele na poli a nic se mi nestane.“

Pan Mautner stál však na svém, že Lojza se musí vrátit domů, a když Lojza pořád jen záporně vrtěl hlavou, nemálo se rozzlobil a dodal zlostně a bez obalu:

„Táhni, kam chceš, jen ne s námi; vypadáš jako tulák a všem bys nám plodil ostudu.“

A oba, pan Mautner i pan učitel, ani už se neohlédnuvše, odcházeli spěšným krokem.

Lojza osamotněl.

V lese bylo ticho jako v kostele; ani lísteček na stromech se nepohnul a les oddychoval těžkou, dusivou vůni. Lojza stál nepohnutě na jednom místě a jakoby strnule zíral za oběma rychle mizícími postavami. Pojednou, jakoby stržen neviditelnou silou, vrhl sebou na zem, ponořil hlavu do kyprého mechu a plakal... plakal, jak dovede jen plakat dvanáctileté dítě, jemuž bezcitná, surová ruka strhla náhle z očí milosrdný závoj, skrz nějž zřelo dosud svět

kolem sebe ve skvoucích duhových barvách, a které pojednou bez přípravy a bez láskyplné útěchy zří před sebou drsnou, hroznou skutečnost.

Zatímco Lojza tiskl rozžhavené tváře do chladivého mechu a prsa jeho se vlnila bolestným, křečovitým pláčem, rozbřeskovalo se v jeho hlavě a on dospíval k poznání, nejen že oddávací šaty nebožtíka strýce Izáka nejsou vrcholem krásy a nádhery, ale že mezi ním a těmi, kteří za radostného zpěvu táhli lesem vstříc příštím radovánkám – že mezi nimi a jím je velký, velký rozdíl... Ne... nepatří mezi ně a nikdy mezi ně patřit nebude. Ti tam, to jsou rozhýčkané, rozmazlené děti boháčů, a on...? A jasně zřel před sebou matku, předčasně ustaranou a otce sedřeného; a tu jejich chaloupku viděl, z jejichž všech koutů číšela starost a jen starost...

Když Lojza se poněkud uklidnil a zvedl se ze země, hořely mu tváře a uslzené oči dívaly se na svět podivně rozumným výrazem. Za těch několik minut, co v horečném pláči tiskl hlavu v lesní půdu, dospěl Lojza rozumem o několik roků. Byl slepým a prohlédl. Stává se tak ovšem dříve či později každému, ale chudé židovské děti příliš záhy duševně zrají...

Na zpáteční cestě, před samým městečkem, setkal se Lojza s Karlem Tumovic. Karel se arcit' výletu nezúčastnil, nestál o podobné „zábavy“. Domů se mu však také nechtělo a tak se bezúčelně potloukal za městečkem v lese. Vraceli se domů společně s Lojzou. Karel jako vždy vesele, Lojza nezvykle vážně a zamlkle. – – –

Hned druhý den po výletě – bylo to týden před roš hašono, oznámil pan učitel, že se budou psáti „Wünsche“ – novoroční přání rodičům. Doma nesměly však děti nic prozrazovat, aby rodiče byli „překvapeni“. Potřebné papíry – jemné, obrázky zdobené aršíky – prodával žákům sám pan učitel – aršík za deset krejcarů. Peníze vybíral pan učitel až po svátcích.

Psaní novoročních přání bylo pro pana učitele vůbec zdrojem pěkných příjmů. Nebylo to jen těch několik krejcarů, co vyzískal na

papíře, ale mnohem, mnohem více obnášely různé dary, jež za své namáhání dostával od šťastných rodičů.

Lojza, spravedlivě řečeno, o nějakých gratulacích jakživ neslyšel. Cos podobného u Kieslerů nikdy nebylo v módě. Bezpochyby se Kieslerovic vespolek měli rádi jako všechny ostatní pořádné rodiny v Koldíně, avšak jeden druhému to neříkal, neřkuli, aby si to dávali písemně. Lojza z počátku nikterak nemohl pochopit, proč a k jakému účelu ta přání mají psát, až teprve Karel Tumů poněkud mu záležitost objasnil. Také pan učitel, znaje poměry a dobře věda, že na nějakou odměnu od Kieslerů počítat nemůže, rozpakoval se nemálo, má-li také Lojzovi nechat psát přání. Koneckonců přece se rozhodl i Lojzu nechat psát, neboť ani těch několik krejcarů vydělaných na papíře nebylo k zahození, a „lepší něco kyselého než nic sladkého“, myslil sobě pan učitel.

A tak i Lojza psal přání. Všecek ustrnul, když pan učitel před něho položil skvostný aršík papíru, na němž svojí neumělou rukou co možná nejkrásněji měl napsat novoroční přání. Starší text tohoto, jež měl věrně, písmenu po písmeně opsat, položil pan učitel před něho. Byl nadepsán: „Theuere Aeltern“ (tenkrát ještě se psalo Eltern s Ae) a končilo „Euer dankschuldiger Sohn Alois“. Mezi počátkem a koncem bylo několik řádek lásky, díků, mravnosti, poslušnosti a podobných užitečných věcí. Jak se to tak obyčejně píše...

Lojza se strachy všecek chvěl, když po prvé nasazoval péro ku psaní. Pomyšlení, že jistě pokazí drahocenný papír, nahánělo mu smrtelnou hrůzu. Neblahé tušení jej nezklamalo. Ještě ani první písmenu nesvedl a papír pokažen. Pan učitel usoudil, že začal na nepravém místě – příliš blízko z kraje. Ochotně dal pan učitel Lojzovi nový aršík – vůbec se pan učitel nikdy nehoršil, když děti kazily papír; čím více aršíků pokazily, tím více jich pan učitel prodal. Nešťastný Lojza kazil jeden aršík po druhém. Na jednom počal psát příliš nahoře, na druhém zase příliš dole, na třetím hrozně křivo, ač měl bedlivě nalinkováno... Za půl dne pokazil Lojza čtyři aršíky,

a v poledne, když pan učitel odcházel, kladl před něho pátý, prohlásiv zároveň, že je to poslední. V poledne, nikým nevytrhován měl Lojza přání napsat, ať že už to dopadne jakkoli. Zároveň upomenul Lojzu, aby hned po svátcích přinesl za papír padesát krejcarů.

Odpoledne, jakmile pan učitel vkročil do školy, odevzdal mu Lojza napsané přání – napsané čistě a bezvadně. Mělo jedinou chybu, že je Lojza nepsal. Smíloval se totiž nad ním Tumů Karel a napsal mu je cvičenější rukou, jak nejlépe dovedl. Pan učitel arcit' musil podvod postřehnout, nedal však na sobě nic znát. Byl rád, že má už pokoj.

Napsaná přání pan učitel pečlivě uchoval a odevzdal je dětem uměle složená teprve poslední den návštěvy školní před svátky. Zároveň dával dětem návod, kterak by sobě měly při odevzdání přání počínat, aby překvapení rodičů bylo dokonalé. O eriv Roš hašono, před večerí, mělo se přání nepozorovaně vložit pod barches na otcův talíř. Tak zněla rada páně učitelova.

Lojza ode dne, kdy napsal, vlastně nenapsal přání, měl hlavu plnou starostí, kde vezme oněch padesát krejcarů za pokažené papíry. Padesát krejcarů! U Kieslerů se každý krejcar desetkrát obracel, než se vydal za věci nejpotřebnější. V Lojzových očích bylo padesát krejcarů celým jměním. Kde je vzít? Říci o ně otci? To znamenalo jistý výprask. Tetě Loře? Ta by ještě nejspíše pomohla, ale jak s ní nepozorovaně mluvit? Celý týden chodil Lojza celý ztrápený a i v noci jej těch padesát krejcarů strašilo.

Konečně bylo eriv Roš hašono.

Schylovalo se k večeru. Kiesler hned včera přijel domů. Celá chaloupka vzala na se obvyklé sváteční vzezření, všude bylo pečlivě poklizeno a čisto. U Kieslerů chystali se k večeri. Kieslerka pokryla stůl starým, opraným ubrusem s podivnými vybledlými figurkami a rozsvítila svíčku – tříkrejcarovou lojovou svíčku. Ve všední dny svítili u Kieslerů petrolejovou lampou, v pátek a předvečer svátku rozsvěcovali svíčku, kterou nezhasínali, nýbrž nechávali dohořet

do konce. Svíčka vydávala matné, neurčité světlo a po celý večer panovalo v sednici tajemné šero.

Kieslerka rozestavila na stůl talíře. Kiesler a Kieslerka jedli každý ze zvláštního talíře, děti vždy dva a dva z jednoho. Kiesler a odrostlejší chlapci myli si ruce, Kiesler pozvedl ze svého talíře barches – úhledný, povedený barches – odřikal požehnání, pojedl kousek a dal po skrojku nejprve ženě, pak dětem.

Kieslerka rozdělila polévku.

Kiesler pojedl první lžící, pokynul pochvalně hlavou a chtěl nabrat po druhé – náhle se však zarazil.

„Prosím tě, mámo, cos to dnes zavařila do polévky?“

„No, co bych...,“ podivila se Kieslerka, „copak neznáš nudle?“

„Nudle znám, ale tohle nejsou nudle.“

A Kiesler opatrně vytáhl z polévky rozmočené – Lojzovo novoroční přání.

Všichni u stolu překvapením oněměli a Lojza hrůzou všecek ustrnul. Že překvapení bude tak dokonalé, toho se nenadál.

Kiesler zase chopil se slova.

„Který čerchman mi to sem nastrčil?“

Ani se nemusil Kiesler tázat, Lojzovo kající vzezření jasně dokazovalo jeho vinu. Tváře měl do ruda rozpálené a oči se bál pozvednout.

„Lojzo... snad ne...?“

„Tatínku... já... já myslil... pan učitel řekl...“

„A co ti čert nedává dobře dělat, házet tátovi papíry do polévky? Je tohle manýra náká?“

„Tatínku, to není papír, to je... to je... wunsch.“

„Cože je to?“

„Wunsch, tatínku, ať se zdráv z toho místa nehnu.“

„Pověz pravdu, kluku!“

Lojza, strachy se třesa, zajímavým hlasem, dle svého nejlepšího svědomí objasňoval, co je to „wunsch“, a plačky dodal: „Pan učitel

nám povídal, abysme to dali tajně pod barches, a maminka... maminka... na to vlila polívku... Já za nic nemůžu.“

Kiesler opatrně rozbaloval načisto zmočené písmo Tumovic Karla.

„Takový čistý papír počmárat...!“

„A stojí deset krejcarů,“ přiznával se Lojza s tlukoucím srdcem. „A čtyři jsem zkazil, padesát krejcarů mám přinést panu učiteli.“

„Padesát...“

Kiesler vyskočil, jako když do něho střelí. Praštil lžicí, odepjal řemen...

Co Kieslerka byla svojí nuzákyň, takový eriv nezažila. Lojza byl bit a Kiesler láteřil, až byla jediná hrůza.

Nejvíce na pana učitele. Že mu to nesmlčí a že mu poví.

A také pověděl. –

Druhý den, kdy plno věřících hrnulo se z kostela, zastavil si uprostřed udiveného zástupu pana učitele a pustil se zle do něho. Řekl mu prostě a bez obalu, že se od něho okrádat nedá, aby okrádal bohaté – jestli se mu dají. O jeho „wunsche“ že mu dokonce nestojí a po dobrém že mu nedá ani vindry. Chce-li, ať jej na těch padesát krejcarů žaluje, tam u soudu že mu teprve poví, co proto.

Pan učitel nesmírným překvapením nad neočekávaným tím přepadením byl všecek zkoprnělý. Pravda, neočekával za „wunsch“ od Kieslera nějaké odměny, že by ale věc takhle mohla dopadnout, to přece jen nemyslí.

Kolemstojící marně se namáhali Kieslera ukonejšit, čím dál tím to bylo horší.

Konečně se do toho vložil sám pan Mautner. Pohrozil Kieslerovi, že za své chování by zasluhoval, aby z Lojzy platil jako každý jiný – dva zlaté měsíčně. Nyní teprve Kiesler načisto ztratil rovnováhu. Před pány nemíval nikdy tak jako tak valného respektu a pustiv se nyní do pana Mautnera, nenechal na něm poctivého vlasu. Vyčinił mu, že by pes od něho kůrky nevzal. Nebylo divu, že pan Mautner

se také rozčilil. Křičel, že Lojza do židovské školy více nesmí ani páchnout, ani za zlatku ani za dvě, že by beztoho syn takového otce svým neotesaným chováním zkazil všechny děti ve škole, načež mu Kiesler neomaleně odsekl, že se jim na tu jejich školu s odpuštěním vykašle, že už by tam svého kluka beztoho nepustil.

Ze všech stran počali se již sbíhat jinověrci, neboť se rozhlásilo, „že se židé už zase před kostelem hádají“. Proto uznali páni za vhodno spěšně odejít a ponechat bojiště vítěznému Kieslerovi. –

Celému výjevu byla také přítomna teta Lora. Šla také z kostela a zrovna se k tomu nachomýtla. Když to všechno poslouchala, šla na ni jedna mrákota za druhou. Spínala ruce k nebesům a žalovala bohu všemohoucímu, taková nečest že se jich rodu nestala, co tento existuje. Přála si na místě umřít, nebo do země se propadnout. A když všichni věřící utekli a Kiesler se hotovil přicházejícím jinověrcům vyložit, jaké do nebe volající bezpráví na něm chtěli spáchat vlastní jeho souvěrci, nedopustila toho více teta Lora. Hlasitě plačíc, téměř násilím odváděla bratra k domovu. Šli přes polovic cesty společně a za tu chvíli pověděla teta Lora bratrovi, co se do něho vešlo. Nejvíce ji hnětlo, že uvalil na jich zachovalý rod takovou nesmazatelnou pohanu. Kiesler ani nedutal, vůči sestře Loře byl vždy jako beránek.

Také domů přišel Kiesler všecek vyměněný. Ráno odcházel do kostela plný hněvu a zlosti a vracel se domů veselý a načisto usmířený. Vždycky se Kieslerovi značně ulevilo, když sobě mohl na „pánech“ schladit žáhu. Líčil Kieslerce s patrným zadostiučiněním a barvami nadmíru živými celý výjev před kostelem. Lojzovi řekl, do židovské školy že už více nepůjde, že jej tam „páni“ více nechtějí. Ale aby si z toho mnoho nedělal, až bude veliký, že může jít na vandr nebo na řemeslo do Němec a tak že se naučí německy, a hebrejsky že jej bude učit každé soboty sám, jako jej učil dříve.

Co Lojza byl na světě, tak radostných svátků nezažil. Byl jako znouzrozen. Ještě týž den se to rozhlásilo po vsi, že Lojza byl vyhozen ze židovské školy, a v klukovském světě koldínském získal tím Lojza

rázem ztracené vážnosti. Také Karel Tumů doma prohlásil, že sám do Máslovic chodit nebude, a jelikož u Tumů přání jedináčkovo bylo rozkazem, ubyli židovské škole v Máslovicích rázem dva žáci. – – –

Ráno po Roš hašono objevil se Lojza, poprvé po půl létě, zase v koldínské škole. Usedl na své bývalé místo mezi staré druhy Pepíka Tobiášovic a Frantíka Macháčkovic a radostně vzrušen rozhlížel se vůkol. Všecko bylo jako jindy. Světlo a sluneční záře naplňovaly školní světnici; obrazy a mapy na stěnách se leskly a kytičky svěžích růží na stolku páně učitelově naplňovala celou světnici sladkou vůní. Lojzovi bylo podivno kolem srdce. Zdálo se mu, že to není pravda, že nikdy tuto světnici a toto místo neopustil, a že ten půlrok strávený mezi těmi smutnými stěnami židovské školy – ten půlrok že ve skutečnosti neprožil a že to všecko byl jen pouhý sen... hloupý, ošklivý sen...

Přišel staříčkový pan učitel Šebek a ještě před vyučováním přišel k Lojzovi, vzal jej, jak měl ve zvyku, za bradu a zahleděl se mu laskavě do očí.

„Ty tuláku... ty tuláku, to teď budeme zase mít co dohánět,“ řekl. Neležel však v těch slovech ani stín nějaké výčitky, ale zněla ta slova v Lojzův sluch kupodivu lahodně a měkce.

Propast se zavřela.

Začátky

Vyprávělo se o tom po celém Koldíně jako o veliké události, že Kieslerův Lojza v sobotu půjde po židovsku k prvnímu přijímání a že Kieslerka na oslavu toho dne vystrojí náramnou hostinu.

Pravda bylo, že Lojza měl být v sobotu barmicve, s tou hostinou však lidé drobátko přeháněli. Kieslerka koupila pouze o něco bělejší mouku a místo obvyklých vdolků upekla buchty a k masu vařila mrkev na sladko. Chtěla také koupit o půl libry masa více – kvůli polévce – ale tuhle položku Kiesler škrtl, řka, že neshbírá peníze na silnici.

A něco lepšího musila Kieslerka chystat, ne sice kvůli Lojzovi, ale čekali na ten den obvyklého hosta: tetu Lory z Jedomělic. Ta slíbila, že Lojzovu barmicve oslaví svojí přítomností. Byla to Kieslerova starší sestra, ovдовělá a bezdětná a dle pojmu Kieslerova rodu ohromně bohatá. V Jedomělicích měla kupecký krámeček a k tomu ještě haužírovala – jako její bratr, koldínský Kiesler, který také obchodoval se starým železem – se šátky a loketním zbožím. O uspořených stovkách tety Lory vyprávěly se u Kieslerů hotové báje. A kdo by ty stovky všecy podědil, když ne oni, Kieslerovic? Jaký div, že tetu Lory byla v Kieslerově rodině ctěna a vážena jako již nikdo na světě; a ty buchty z bělejší mouky a ta mrkev na sladko, to všecko bylo jedině kvůli ní. –

Zato by se byli Koldínští podivili, jak prostě a bez okázalosti odbyla se v máslovickém židovském kostele slavnost Lojzova „prvního přijímání“. Nebývalo tak pravidelně. Když byl barmicve synek zámožné rodiny, bylo vždy slávy a okázalosti hojnost. Varhany zvučely, zpěv hlaholil a rabín měl k oslavenci řeč, někdy tak dojímavou, že paničky na galerii až hlasitě plakaly. Nic z toho nebylo o Lojzově barmicve. S rabínem zkazil si to Kiesler vlastně sám, hned tenkrát, když s ním vyjednával plat za patřičnou přípravu Lojzy k velikému

tomu dni. Rabín to cenil na tři zlatky, Kiesler dával zlatku, pak po šestáku přidával, až se dostal na půldruhé zlatky... Rabín také nebyl z kamene, slevoval šestáček po šestáčku, ale na dvou zlatkách neústupně stanul a bohem se dokázal, levněji že už nemůže. A že Kiesler přidat nechtěl, vyjednávání se rozbilo a Kiesler prohlásil, že tolik co rabín, dovede on, Kiesler, sám také a těm „zázrakům“ že Lojzu naučí sám. A jak byl Kiesler v ráži, šel k šamesovi a vzkázal po něm k pánům od obce, že ho ta ceremonie nesmí stát ani vindry; a o ten zpěv a hru na varhany a o tu rabínovu řeč že jim zhruba nestojí. Vlastně to Kiesler vzkázal pánům ještě hůře, jenže šames, z respektu ke svým chleboďárcům, vzkaz ten značně zmírnil. –

Podle tohoto chování Kieslera otce dopadla také slavnost barmicve Kieslera syna. Varhany nezněly, ani zpěv, a rabín mlčel jako zařezaný a zle se na Lojzu mračil. Dle pravdy budiž řečeno, že Lojzovi to bylo jedno. Jinou slavnost barmicve nikdy předtím neviděl, slovu nerozuměl, a při celé ceremonii měl jediné toužebné přání: aby už to bylo u konce. Neslavnou barmicve svého prvorozeného syna – z osmi dětí! – Kiesler sobě k srdci také nebral. Nebyl přecitlivělý a pro něho bylo hlavní věci: nemusit platit...

Zato oběd doma byl vpravdě slavnostní a teta Lory nemohla mrkev na sladko ani vynachválit. Po obědě usedla celá rodina svorně kolem stolu – i Lojza dnes tam směl sedět – i nastalo rokování o příštím Lojzově povolání.

Že Lojza nevybočí z rodinné tradice a že po příkladě děda a otce bude hauzírníkem, to bylo samozřejmou, dávno ujednanou věcí. Také to, že po starém, rodinném zvyku začne obchodní dráhu hned po odbytu barmicve. A proto také dnešní den ujednávaly se již jen podrobnosti příštího Lojzova povolání.

„Já myslím, aby začal s kartounovými šátky,“ radila teta Lory, „můj nebožtík taky tak začal a kam to až přivedl! Naposled prodával už i vlněné látky a véby, a kdyby si ho byl pánbůh nevzal, snad i hedvábí by byl prodával.“

„Já jsem taky z počátku pro šátky,“ souhlasil Kiesler. „Vždyť tuhle polehradského Poppra táta začal taky se šátky – já to ovšem nepamatuji, jen jak jsem to slyšel od nebožtíka otce – a syn má najmutý dvůr – a jaký dvůr! Panský! Proto myslím, že Lojza taky nemusí do smrti prodávat kartounové šátky, a když mu pánbůh pomůže, ať to zkusí s plátnem a s kanafasem. Jen teď kde vzít na ty šátky peníze?“

A Kiesler pln očekávání zahleděl se na tetu Lory.

Teta Lory beze slova vyhrnula vrchní vlněnou sukni, rozvázala u ní kapsu spodem pevně tkanicí svázanou, opatrně z ní vytáhla barevný papírek a mlčky jej položila na stůl před Lojzu.

Pětka!

Zraky celé rodiny utkvěly jako učarované na pětce.

První nabyl řeči Kiesler.

„Snad bys, Lory...“

Teta Lory přisvědčila.

„To mu dávám do začátku,“ řekla, „zatím má dost. Dva tucty šátků za ni koupí; až je prodá, může koupit znovu. A ještě něco mu dám do začátku, něco, co stojí za víc než za peníze. Dám mu Džbánov. To bývala nejlepší vesnice mého nebožtíka, já tam taky už chodím hezká léta, teď ať si ji vezme Lojza a pánbůh mu ji požehnej. Se všemi už jsem se tam rozloučila a všem řekla, že místo mne bude chodit nyní Lojza.“

„Lory, tohle jsem od tebe nečekal!“ zvolal Kiesler všecek rozradostněn. „Darovat klukovi Džbánov! A víš, Lory, já se od tebe zahanbit nedám a postoupím mu Předletice – ano, celé Předletice! Vydělal jsem tam pěkné peníze, ale co člověk neobětuje pro děti? Až nebudu mít, musí mi Lojza dát. Když se mu dobře povede, snad na tátu nezapomene. Hned v pondělí půjdeme s Lojzou do Hradce nakoupit, a v úterý, s pomocí boží, už může začít. Teď, Lojzo, se hni a polib tetě ruku: jednou za pětku a dvakrát za Džbánov.“ Lojza poslušně líbal tetě ruku.

„A tátovi polib ruku za Předletice,“ napomínala ho matka.

Lojza ochotně políbil ruku i otci za Předletice.
Tak slavně skončil den Lojzova „prvního přijímání“!

To byl nádherný letní den, kdy Lojza Kieslerův vykročil poprvé z domova, aby započal samostatný život obchodní. Raneček s dvěma tucty kartounových šátků pod pažím, pln pýchy nad svou mladou samostatností, kráčel Lojza mezi lukami k Džbánovu. Slunce zářilo, pokosené seno na lukách opojně vonělo a na každé louce viděl Lojza známé, přátelské tváře. Vědělť celý Koldín, že Lojza dnes nastupuje dráhu samostatnosti, a odevšad z luk a z polí zněla mu vstřícná přání zdu a štěstí v nastávajícím povolání...

Z počátku bylo Lojzovi volno a radostno v mysli. Vždyť věděl dávno, že je určen pro život hauzírnický; výnosnější povolání nedovedli sobě Kieslerovi ani představit. A také Lojzovi jevil se dosud hauzírnický život v barvách nejpěknějších. Jeho největší touhou a předmětem jeho stálých tužeb bylo, aby to jedenkrát přivedl tak daleko jako hlavenecký Fajtys.

Bylť sice hlavenecký Fajtys také jen hauzírníkem, ale hauzírníkem lepšího, vznešenějšího druhu. Rance nenosil. Měl dva psy a vozík. A jezdit jednou s takovými psy a s takovým vozíkem – to bylo Lojzovým životním ideálem. A že mu tento ideál tanul na mysli, proto tak hrdě vykročil dnes z domova. Ale kupodivu, čím více se vzdaloval Koldína, tím více mizela jeho odvaha a pýcha. Všude na lukách a polích viděl vesele pracovat dosavadní své druhy, s nimiž společně sdílel všechny své klukovské radosti. A kráčeje s ranečkem pod paží, v tom letním slunném dnu, Lojza pojednou uvědomil sobě zcela jasně, že dnes se cesty jeho s cestami dosavadních druhů rozcházejí navždy. Bylo mu, jako by kráčel z jasné, usměvavé přítomnosti do budoucnosti temné a nejisté. Proč nemohl dále vést týž bezstarostný život jako ostatní chlapci ve vsi? Teta Lory, když se jí jednou o tom zmínil, řekla mu, že je hloupý kluk. Chlapci jeho věku že vydělají na panském třicet krejcarů denně a on že při hauzíru

může hračkou vydělat jednou tolik. A koho všechno na panském musejí poslouchat: pána, šafáře, poklasného... a on, Lojza, že při hauzíru bude svým neobmezeným pánem. –

Marně vzpomínal dnes Lojza moudrých slov tety Lory. Čím více se blížil k Džbánovu, tím více klesala jeho mysl, a kdyby mu nebývala hanba, chutě by se byl obrátil a běžel zpátky ke Koldínu. Jak se mu povede? Tázal se sama sebe s tlukoucím srdcem. Šátky měl po čtyřadvaceti krejčářích a po třiceti je měl prodávat – prodá nějaký?

Když Lojza sahal na kliku vrátek první džbánovské chalupy, tajil se v něm úzkostí dech. Chvála bohu! Vrátko byla zavřeno, patrně nikdo nebyl doma. Lojzovi jako když se kámen se srdce svalí. – Zato u druhé chalupy byla vrátka otevřena dokořán. Hlava se Lojzovi zatočila a mžitky se mu dělaly před očima, když šel přes dvůr a síní kráčel k sednici. S tlukoucím srdcem a třesoucí se rukou otevřel dveře.

Selka byla sama doma. Udiveně pohlédla na Lojzu a dosti vlídně se tázala:

„Co nám to neseš?“

Lojza stál u dveří jako omámený a za živý svět nedovedl ze sebe vypravit slovo.

Selka změřila si jej bedlivě od hlavy k patě.

„Snad nejsi ty Kieslerův z Koldína?“

Lojza mlčky kývl hlavou, že ano.

„Ten, co nám o něm vyprávěla paní Lory, že k nám přijde prodávat šátky?“

Lojza opět beze slova sice, ale již s patrnou horlivostí přisvědčoval.

„Tak ukaž přece, jaké máš zboží, jaký pak jsi to obchodník, když ani ranec nerozvážeš?“

Lojza položil raněček na zem a chvějícími prsty jej rozvázal.

„Pěkné šátky, jako živé,“ chválila selka. „Po čempak je prodáváš?“

Lojzovi se zdálo, že by na místě musil zemřít, kdyby slovo promluvil.

„Po dvaceti?“ hádala selka.

Lojza vrtěl hlavou.

„Po pětadvaceti?“

Lojza opět jen zavrtěl hlavou.

„Tedy snad po třiceti?“

Bylo znáti, že už je selka trochu netrpělivá.

Lojza horlivě přisvědčil, že po třiceti.

„Jeden koupím,“ rozhodla se selka. Vybrala šátek a než se Lojza nadál, už držel v hrsti první peníze a první výdělek. Hlava se mu zatočila.

„Hlad nemáš?“ tázala se selka, zatímco Lojza zase svazoval raneček.

Promluvit Lojza dosud nemohl, ačkoliv už dýchal značně volněji. Pouze zavrtěl hlavou, že hlad nemá. – Selka však přece ukrojila krajíc chleba a strčila ho Lojzovi do kapsy.

„Sníš ho na cestě,“ řekla.

Beze slova, jak přišel, tak Lojza zase opouštěl první zákaznici. Tři šestáky vesele mu zvonily v kapse a s větší již odvahou otevíral vrátka chalupy sousední. – – –

Když obešel Lojza celý Džbánov, měl prodáno šátků šest, utrženo jeden zlatý osmdesát krejcarů a vyděláno šestatřicet krejcarů...

Lojza svému štěstí ani nemohl uvěřit – šestatřicet krejcarů! Bylo to možno? Tolik nevydělají kluci na panském za celý den, a kdyby je dal matce, jaký oběd by za ně mohla vystrojit! Jeho štěstí poněkud kalilo pomyšlení, že za svůj první obchodní úspěch neděkuje ani tak své výmluvnosti a svému nadání, jako spíše protekci a doporučení tety Lory. Než Lojza se utěšoval, že podruhé už zajisté bude smělejší, a svižným krokem a vesele pohvizduje, spěchal k domovu. Budoucnost jevila se mu v barvách stále růžovějších a již zřetelně domníval se vidět před sebou pár statných psů, zapřažených do pěkného, zeleně natřeného vozíku...

Vtom – nebyl to klam smyslů? – jede proti němu takový psí potah až po okraj naložený střížním zbožím, jak si jej právě Lojza ve svém rozechvění tak živě představoval.

Nikoli, Lojzu zrak neklamal, psí potah jel skutečně proti němu, blížil se mu víc a více a vedle něho klusal jeho majitel – starý Fajtys z Hlavence.

Na povel majitelův psí potah stanul před Lojzou, a Fajtys vyzývavě a v pozici přímo hroživé měřil Lojzovu postavu.

„Co to neseš?“ ukazoval na raneček.

„Šátky,“ doznal Lojza.

Fajtys div Lojzu očima neprobodl.

„Snad už taky nehauzíruješ?“

„A hauzíruju!“ řekl Lojza pyšně a neohroženě se podíval do Fajtysových, zlobou se blýštících očí. „Byl jsem ve Džbánově – ten mi dala teta Lory a tatínek Předletice, tam půjdu zejtra – a šest šátků jsem tam prodal po třiceti, abyste věděl.“

„Máš-li pak hauzírpas?“ otázal se náhle Fajtys a každou slabikou jako by chtěl Lojzu rozdrtit.

Do Lojzy jako když hrom udeří. Kolena se pod ním zachvěla a leknutím div mu raneček z rukou nevypadl.

„Já ti ukážu, hauzírovat bez hauzírpasu! Hned zejtra jdu do Hradce a udám tě četníkům a budeš mít po hauzíru! Dost se mne nazlobí tvůj táta a ta stará koza, vaše teta Lory – ty bys mi tu ještě scházel!“

Fajtys si odplivl, bohapustě zaklel a rázně pobízel psy k další jízdě. Psí potah rychle vzdaloval se od Lojzy a Fajtys, klusaje, ještě jednou se obrátil a hrozil Lojzovi pěstí.

Lojza stál ještě na témž místě jako přikovaný a v hlavě mu pořád hučelo: konec! konec! Zítra ho udá četníkům, a co potom bude následovat, to bude neodvratná zkáza. Co takové udání znamená, Lojza dobře věděl, darmo nepocházel z takové staré hauzírnické rodiny. Často slýchal, jak ten a onen byl udán, že hauzíruje bez

hauzírpasu, jak udaný byl četníkem pronásledován, štván a konečně dopaden. Ranec mu sebrali, pokutu musil platit a hauzírník byl na mizině. Kolik takových hauzírnických tragédií slyšel už Lojza vyprávět! A jej stihne nyní týž osud! Kde by vzal hauzírpas? K jeho dosažení mu scházela hlavní podmínka: zákonitě stáří, plnoletost. Ještě téměř jednou tak stár by musil být, aby dostal hauzírpas! Otec arcit' říkával, že takového kluka nikdo si nevšimne a že kde není žalobce, že není soudce... Ale tím žalobníkem že se může stát nejspíše hlavenecký Fajtys, to se předvídat mohlo. Bylt' Fajtys konkurentem jak otcovým, tak i tety Lory, a kdekoli se s nimi na svých obchodních cestách setkal, nepěkně si říkali. A tak viděl Lojza již zničenou celou svou budoucnost, tak mnohoslibně právě započatou. – Konec hauzíru, žádný vozík, žádné psy... nic.

Lojza zaplakal hlasitě.

Váhavě, všecek zmámený vykročil, a vtom noha jeho zavadila o jakýsi předmět. Lojza překvapením strnul. Na zemi u jeho nohou ležel balík kartounových šátků. Lojza spěšně je zvedl. Byl jich celý tucet a týž druh jako měl ve svém ranečku. O jich majiteli nemohlo být pochybnosti. Patrně zde vypadly Fajtysovi z vozíčku. Všecek ustrnut hleděl Lojza na nenadálý nález. Co s ním? Ve svém nitru bojoval Lojza krutý boj. Má běžet za Fajtysem a vrátit mu jeho majetek? Běžet za tím člověkem, prokázat mu službu, a on zítra půjde a načisto jej zničí? A šátky podržet? Kterak by se pojednou jeho majetek zvětšil! A otec by jistě jeho jednání neodsoudil, však znal Lojza dobře otcovo smýšlení o hlaveneckém Fajtysovi. Ale matka... matka?

„Lojzo!! Lojzo!“

Lojza sebou zděšeně trhl a vytřeštil zrak. Bylo mu, jako by právě zaslechl matčin varovný, káravý hlas. A již se nerozmýšlel. Seč mu mladé nohy stačily, běžel směrem, kudy Fajtys se svým psím povozem zmizel. Za chvíli viděl jej zase před sebou.

„Pane Fajtys! Pane Fajtys!“ křičel, co měl hlasu. Konečně se Fajtys obrátil a zastavil povoz. Lojza bez dechu a od běhu všecek zardělý, podával mu nalezené šátky.

Fajtys zlostí všecek v obličej zrudl.

„Co tě čerti berou?“ utrl se na Lojzu. „Snad mi nechceš ještě prodávat svoje usmolené šátky?“

„To nejsou moje šátky,“ vydechl Lojza, „to jsou vaše šátky, ztratil jste je.“

Fajtys se zarazil a v patrných rozpacích díval se na Lojzu. Chvilí ještě váhal, pak vzal od Lojzy šátky a nesrozumitelně bruče, hodil je zlostně do vozíku. V následujícím okamžiku Lojza zase uháněl zpáteční cestou. Uběhl již hodný kus, a když se ohlédl zpět, spatřil s podivením, kterak Fajtys se svým psím potahem stojí stále na témž místě a upřeně se za ním dívá. – – –

S horečnou nedočkavostí očekáván doma celou rodinou Lojzův návrat z první jeho obchodní cesty. Prodej šesti šátků vyvolal všeobecný a nelíčený úžas a obdiv nad Lojzovým štěstím, a Lojzovi jednomyslně prorokována skvělá budoucnost. Když však Lojza ve svém vypravování dospěl k setkání s Fajtysem, a násilím zadržuje pláč, líčil, jaká pohroma jej očekává následkem té setkané – tu strhlo se u Kieslerů pravé boží dopuštění. Kiesler řádl, že to bylo hrozně poslouchat, a když Lojza doznal, jak naložil s nalezenými šátky, tu nad Lojzovou hloupostí zoufale lomil rukama. Právě svolával na hlavu Fajtysovu všechny možné kletby a tresty, když pod okny ozval se psí štěkot, bylo slyšet rachot vozíku a když Kieslerovi vyhlédli oknem, spatřili zázrak: Hlavenecký Fajtys se svým potahem právě zajížděl k nim na dvorek. Než se ze svého překvapení vzpamatovali, stál již Fajtys ve světnici a přátelsky podával Kieslerovi ruku.

„Žádný hněv, Kieslere, přicházím v dobrém.“

Kiesler našel konečně řeč.

„Že do vás nechce i s vaší dobrotou...“

Fajtys zvedl obě ruce do výše a nedal Kieslerovi domluvit.

„Všecko se napraví v dobrotě, jen žádný křik,“ vykládal horlivě a dobrácky. „Pravda, postrašil jsem kluka, že ho udám, a přiznávám se, ten úmysl jsem měl, ale vidíte, Kieslere, když kluk za mnou přiběhl s mými šátky, hnulo se ve mně svědomí a všecko jsem si rozmyslil a uvážil jinak. Schválně k vám jedu, abych vám to řekl. Tohle je, Kieslere, veliká poctivost od kluka. Kdo z nás by to udělal? Ani já snad ne, a vy, Kieslere, bez urážky, jistě taky ne.“

„Tak se u nás posaďte, pane Fajtys,“ pobízela Kieslerka a všechna zářila radostí, že vše obrací se tak znenadání k dobrému a že z hrozivého mraku neudeří blesk v Lojzovo povolání.

Když všichni usedli v nejlepší shodě kolem stolu, oddechl si Kiesler:

„Jen když kluka neudáte!“

„Neudám,“ jistil Fajtys, „ať se živí podle vůle boží, svět je veliký. Co na tom záleží, jestli prodám o nějaký šátek méně. A Lojzovi se za jeho poctivost náležitě odměním. Abyste věděl, Kieslere, já mu postoupím Konětopy.“

Kiesler nevěřil svému sluchu.

„Snad byste nechtěl doopravdy...“

„Doopravdy,“ jistil Fajtys. „Sám tam Lojzu zavedu a Konětopy mu odevzdám. Vážít si jich ale musí, jsouť Konětopy zlatým dolem, tam prodá více šátků ve všední den než jinde ve svátek.“

Kieslerovi nad tak neočekávaným dobrodiním úplně byli přivedeni z míry. Kieslerka měla oči plny radostných slz a Kiesler všecek pohnut, podával přes stůl Fajtysovi ruku a řekl:

„Tohle bych se byl od vás, Fajtysi, nenadál,“ a obrátiv se k Lojzovi radostně dodal: „Lojzo, ani Rotschild neměl takové začátky: Džbánov, Předletice, Konětopy! Nevíš, Lojzo, co se patří?“

Lojza to věděl a radostně a z upřímného srdce políbil za darované Konětopy ruku.

„A abyste věděli,“ hovořil Fajtys rozjařeně dále, „já na Lojzu ani v poslední vůli nezapomenu a odkážu mu Hlavno a Skorkov.“

Nad takovou štědrostí Kieslerovi oněměli. Pouze Kieslerka ze sebe vypravila:

„Tohle vám bůh musí oplatit.“

„Nu což,“ bránil se Fajtys, „děti nemám a do hrobu sebou nevezmu ani Hlavno, ani Skorkov. A teď abych zase šel.“

Ale nešel. Kieslerka v radostném vzrušení rychle vařila černou kávu a vzácného hosta řádně uctila. Ani na Fajtysovy psy nezapomněla a náležitě také je uctila patřičnou pro ně potravou a nápojem. A šerilo se již notně, když Fajtys se svým potahem opouštěl Kieslerovu chalupu, uctivě provázen Kieslerem až za humna. –

Tu noc měl Lojza krásný sen. Viděl ve snách nový, zeleně natřený vozík, až po okraj naplněný pestrobarevnými kartounovými šátky, a ve vozíku zapřaženy dva psy – krásné psy... A majitelem toho vozíku, těch psů a těch šátků byl on – Kieslerův Lojza.

U Heimů

Už dva roky chodil Kieslerův Lojza hauzírem. Bylo mu patnáct let, už byl jen o hlavu menší než tatík, a černoooký, do sněda opálený Lojza byl se svými kartounovými a tybetovými šátky a se svými kanafasy znám po všech vesnicích kolem Koldína. Ba, Lojza už dávno neobchodoval pouze kartounovými šátky a jeho v počátcích malý raneček s dvěma tucty šátků změnil se v docela slušný, objemný ranec různého střížního zboží. –

Lojza si pomohl... Nejen že krejcaru nebyl v Hradci, kde nakupoval, dlužen, už dokonce měl v hradecké záložně uloženo hotových sto dvacet zlatek na úrok. Od těch dob, co Lojza s takovým zdarem obchodoval, znamenitě se ulevilo Kieslerově domácnosti. Zvláště Kieslerce. Už nemusila o každý krejcar říkat tátovi – a takové „říkání“ nikdy se neodbylo bez rámusu – nyní kupovala na sobotu na místě tří čtvrtěk masa celou libru a takovou paní se stala, že se ani Kieslera nemusila tázat o dovolení. Ještě z té liberky masa měl zvlášť Kiesler pro sebe v pátek večer polévku. Hotové tři zlatky dával Lojza matce každý týden. Jaktěživo se Kieslerce o takovém blahobytu nesnilo... Vůbec se nyní s Kieslerkou děly podivuhodné věci. Tak již od své mladosti Kieslerka toužebně sobě přávala mít sváteční zimní jupku. Bylo to přání marné, protože na takový přepych u Kieslerů nikdy peněz nebylo. A tu jednoho dne – bylo to na podzim – Lojza přišel z Hradce z nákupu a mlčky, s tajemným úsměvem podával matce balík, a když jej Kieslerka rozbalila, byla v něm – jupka. Krásná, soukenná jupka a sahala Kieslerce až skoro po kolena. Div Kieslerka neomdlela. Za hodinu věděla celá vesnice o Lojzově daru a celá vesnice se sešla u Kieslerů podívat se jupce.

Tu noc stalo se Lojzovi něco, nač nezapomněl po celý svůj život. Byla tmavá noc a Lojza pojednou procitl zpola ze spaní. A v tom

polospánku a v polobdění cítil zřetelně, že někdo se nad ním naklání a jak něčí teplé rty spočinuly na okamžik na jeho čele. Ještě slyšel vzdalovat se tiché kroky, pak přízrak nebo sen zmizel. To byla matka, věděl to zcela určitě, to byly její rty, které se dotkly jeho čela. U Kieslerů si na líbání nepotrpěli a tenhle tajný polibek byl první, který kdy Lojza od matky dostal. A v pozdějších letech, kdy už Lojza dávno nebyl Lojzou a žil v docela jiném světě, bývalo mu pojednou, jako by se octl v tmavé světnici, ležel v posteli a něčí rty se dotýkaly jeho čela. A zřetelně slyšel vzdalovat se tiché kroky...

Nebylo v koldínském okolí oblíbenějšího hauzírnicka nad Lojzu. Stalo se módou kupovat šátky a kanafasy od Lojzy. Také však žádný hauzírnick neměl takový vkus jako Lojza a šátky tak živých, přímo hořících barev, a kanafasy tak krásně pruhované nepřinesl žádný jiný. To už nebyl ten ostýchavý Lojza z prvních počátků hauzírnické své dráhy. Znamenitě se ostřílel, a všechna ostýchavost zmizela. Řeči se mu řinuly z výmluvných úst a selky a chalupnice nevycházely ze smíchu, kdykoli Lojza přišel. Také se Lojza dobře poměl mezi lidmi. Koláče o posvíceních a poutích, jaternice o zabíjení... Jen domů z toho všeho Lojza nesměl ničeho přinést, Kieslerovic měli pověrečnou hrůzu před každým nežidovským jídlem. –

Lojzovo sebevědomí rostlo. Hlava jeho byla plná plánů a cifer. Stávalo se, že když kráčel cestou s rancem na zádech, zalétla k němu z úst lidí pracujících na poli jízlivá nadávka nebo posměšný popěvek. Z počátku to Lojzu hryzlo, později nad tím pohrdavě pohazoval hlavou a myslíval si: „Jen zpívejte... Já si vydělám denně zlatku a třeba i více, kolik vy? Třicet, čtyřicet krejcarů! A za deset, za dvacet let pořád budete vydělávat třicet, čtyřicet krejcarů denně – kde mohu být já za ta léta?“

Bylť Lojza ctižádostivý, a že jeho životní dráha neskončí rancem, o tom byl přesvědčen. Ranec ten znamenal pro něho jen počátek, to byla jen průprava k dalšímu, výnosnějšímu obchodování. Toho živoření se bál, kterého byl svědkem doma, nepřetržitého strachu

o zítřek. Jemu byli vzorem okolní zbohatlí židé – jak ti dovedli zbohatnout! Proč toho nedovedli jeho rodiče? Záhy Lojza tuto záhadu rozluštil. Oni židé, kteří začali také s prázdnýma rukama a s rancem přece zbohatli, lišili se zcela znatelně od svého okolí. Lišili se od něho svým rozumem, svojí podnikavostí... Jeho rodiče nelišili se od svého okolí v ničem. Byli zcela takoví, jako ostatní chalupníci v Koldíně. Představit si otce, nebo dokonce matku jako obchodní lidi, toho Lojza nedovedl, takové představě se musil vždycky smát. Pravda, tak pracovat a při tom šetřit tak krejcarem, jako to dovedli Kieslerovi a zvláště Kieslerka, to nedovedla žádná jiná rodina v Koldíně.

A tak bylo Lojzovou největší touhou vyprostit se jednou z malých poměrů domova. Když před dvěma roky začal hauzírnickou dráhu, bylo jediným jeho přáním dotáhnout to jednou tak daleko jako hlavenecký hauzírník Fajtys, který jezdil s dvěma psy a vozíkem. Výše tenkrát Lojza netoužil. Po dvou letech hauzíru nesly se jeho plány nekonečně výš: mít jednou v městě krám se střižním zbožím, stát za pultem a prodávat, a dveře aby se netrhly návalem kupujících... To bývaly jeho sny, když s rancem na zádech kráčival od vesnice k vesnici. Jen co doroste a bude mít nahospodařeno dost peněz... I to měl přesně vypočteno, kolik roků to může trvat. Jen jednoho se Lojza bál, něčeho, co by nadosmrti mohlo zhatit jeho plány: aby mu úřady nezakázaly hauzír. Neměť Lojza hauzírpasu, který dostávali jen lidé starší přes třicet let, a do tohoto zákonitého stáří chyběla Lojzovi právě polovička. A i komu bylo těch třicet let, musil mít štěstí a velikou protekci, než hauzírpas dostal. Co se jen Lojza za svého dětství naposlouchával smutných příběhů z hauzírnických rodin, kde odepření nebo odnětí hauzírpasu značilo zničení existence celé rodiny.

A zase: Jaké štěstí značilo, když hlava rodiny obdržela hauzírpas! Zabezpečení existence to znamenalo, po tak dlouho, pokud hlava rodiny byla na živu. A což když takové štěstí potkalo svobodného!

Šťastný majitel hauzírpasu, který dříve na ženění ani pomýšlet nemohl, stal se rázem znamenitou partií. Šamesové i z hodně vzdálených náboženských obcí nohy si mohli uběhat a nabízeli nevěsty – a jaké nevěsty! Nebylo zvláštností, že takový svobodný majitel hauzírpasu vyženil až i pět stovek, ba o záhornickém Fischlovi, který dostal hauzírpas za svobodna, kdy mu nebylo ještě ani plných čtyřicet let, se vyprávělo, že vyženil celých osm stovek! On sice nikdo ty stovky nepočítal a možná že jich bylo o něco méně – už tenkrát rádo se přidávalo – ale jisto bylo, že záhornický Fischl sobě hauzírpasem a následující ženitbou znamenitě pomohl.

Podobné hauzírnické historky strašily stále v Lojzově hlavě a nic si tak toužebně nepřál, než aby se jednoho rána probudil a nějakým zázrakem bylo mu zákonitých třicet let. Pravda, dosud oplétání s úřady neměl. Konkurenti ho neudávali a s četníky vycházel dobře. Z počátku sice, když měl potkat četníka, zatajil se v něm v smrtelném strachu dech a s hrůzou očekával z četnických úst otázku, kde že má hauzírpas? Ale dosud nikdy taková otázka nepadla, četníci ovšem dobře věděli, že Lojza hauzíruje bez hauzírpasu, ale byli to hodní lidé a nechali Lojzu na pokoji. Ba i kapesníky od něho kupovali. A Lojza byl uznalý. Četník zaplatil kapesník jeden a Lojza, jakoby nedopatřením – to mu poradil Kiesler – vždycky ustříhl dva. Byl Lojza za dobré s konkurenty, byl za dobré s četníky, a tak se ukolébal v klid a bezpečnost.

Katastrofa přikvačila znenadání. Bylo to, jako by byl blesk sjel na Lojzovu mladou hlavu. Přišel jednoho večera domů z hauzíru – tak dobře se mu v ten den vedlo – a na stole ležela obsílka, v níž stálo, aby se Lojza příštího dne dostavil na hejtmanství do Hradce a tam se zodpovídal z nedovoleného podomního obchodování...

Co bylo příčinou neštěstí?

Kanafasy a šátky nakupoval Lojza v Hradci u Adlera. Delší dobu již Lojza pozoroval, že ho Adler šidí na míře. Ať Lojza kanafas při měření natahoval sebevíce a ať svým zákazníkům měřil sebe-

opatrněji, vždy na kuse proměřil půl a někdy i celý loket. Lojza si dával bedlivý pozor a přistihl Adlera při činu. Vlastnoručně přeměřil Lojza před tím Adlerem měřený kus kanafasu – loket scházel. Lojza zle vyčinil Adlerovi. Jaké že to má svědomí, když on, takový boháč, takhle okrádá chudého chlapce? Pánbů že mu nedá nic dobrého a ty ukradené lokte kanafasu že ho do smrti v hrobě musí tlačit. Zle se Lojza rozhněval a hned šel nakoupit k protějšímu Adlerovu konkurentu, Načeradci. Adler div z kůže nevyletěl. Nejen, že ztratil dobrého zákazníka, ale ještě se musil dívat, jak odchází k nenáviděnému konkurentu. A když viděl jít Lojzu nakupovat k Načeradci první týden, druhý týden a všechny následující týdny, usmyslil pomstu. Napsal udání na hejtmanství, že Lojza Kieslerův z Koldína bez hauzírpasu prodává po vesnicích loketní zboží a poškozuje oprávněné hauzírnický.

A tak se stalo, že osudného večera ležela úřední obsílka pro Lojzu na stole a kolem toho stolu stála celá rodina Kieslerova, strnulá hrůzou. Když Lojza přišel, Kieslerka se znovu dala do pláče a Kiesler láleřil, až se základy chalupy otřásaly a boží pomstu svolával na toho, kdo Lojzu udal.

Když vyděšený Lojza zvěděl, oč se jedná, jako podřatý klesl na lavici u stolu, hlavu položil na stůl a plakal... plakal, jako dosud nikdy v životě neplakal. Celý svět zdál se mu ležet v troskách. Co zbylo z jeho snu a plánu o vlastním krámě v městě? A co nyní počne? Co jen počne?

Tu noc u Kieslerů nikdo nezamhouřil oka a ráno Kiesler provázal Lojzu do Hradce k výsledku. Šli jako na popravu. Slova na té cestě nepromluvili. Výslech na hejtmanství odbyl se krátce. Lojza, smrtelně bledý a třesa se na celém těle jako osika, přiznal se, že už dva roky obchoduje bez hauzírpasu. Dvě zlatky mu uložili pokuty a hauzír zakázali.

Bylo po hauzíru...

Jako omámený vypotácel se Lojza z hejtmanství, Kiesler, hubuje potichu, za ním. Na hejtmanství také zvěděli, kdo Lojzu udal, a toto sdělení div nemělo pro Kieslera neblahé následky. Postavil se před Adlerův krám a na veřejné ulici zectil Adlera tak, že lidé se sbíhali ze všech stran. Zástup před Adlerovým krámem rostl, a když k láteřícímu Kieslerovi již již se blížil hradecký policajt, vložil se do toho protějšší Načeradec. Ten s netajeným potěšením sledoval před svým krámem počínání Kieslerovo, když však spatřil blížít se policajta, přeběhl rychle ulicí a rázem vtáhl nadávajícího Kieslera i s plačícím Lojzou do svého krámu. Z krámu ho vstrčil do malého šerého pokoje za krámem a zde musili usednout za stůl. Mezitím co Kiesler vyprávěl Načeradci o příčině svého hněvu, zástup před Adlerovým krámem, připraven o divadlo, zase se rozcházel. Adler ten výstup odstonal. Poležel si několik dnů.

Načeradec, starý to pán, malý, kulatý a všecek již šedivý, dobráckého výrazu v tváři, zle se rozhněval, když zvěděl, jaký šeredný čin provedl jeho konkurent Lojzovi.

„A co míníš nyní počít?“ otázal se soucitně Lojzy.

Lojza se slzami v očích, mlčky a bezradně se díval na Načeradce.

„Co vy míníte, Kieslere?“ obrátil se Načeradec k otci.

„Nevím, nejsem z toho dosti moudrý,“ doznával Kiesler, „až co doma máma řekne.“

„Ta bude asi tak moudrá jako vy,“ usoudil Načeradec a radil: „Dejte ho někam do obchodu za učedníka.“

„Co by z toho měl?“ odporoval Kiesler. „Žádný plat a hodně dření.“

Načeradec zle se rozhorlil.

„Co by z toho měl! Něčemu pořádnému by se naučil, něčím by byl – obchodníkem by byl! Vy ovšem, Kieslere, věříte jen hauzíru a ranci a myslíte, všechno ostatní že je hazardní a že nestojí za nic. A koneckonců: Co vy z toho dření máte? Pravda, hlady snad nezemřete, ale zbude vám něco na stará kolena, nebo zahospodaříte něco dětem?“

„Tolik jim taky zahospodařím, jako zahospodařil můj táta svým dětem,“ trval Kiesler na svém. „To, co já podědil po svém tátovi, to moje děti po mně taky podědí.“

„Pěkné věci podědí!“ křičel Načeradec na Kieslera. „Podědí ranec! A ten ranec se snad bude dědit ve vašem rodě věčně z jednoho kolena na druhé! A vy nehledíte, aby vaše děti to přivedly výše, než jste to přivedl vy, nebo váš táta, nebo váš dědek! Jen se podívejte kolem sebe, jak jiní židé obětují poslední groš, aby z jejich dětí něco bylo, a vy...“

„Já nemůžu nic obětovat, já nic nemám,“ přerušil ho Kiesler.

„Ale mohl jste mít, kdybyste místo rance...“

„Ale nechte můj ranec,“ rozhorlil se nyní Kiesler také, „já vám také váš obchod nehaním. A říkejte si co chcete, ranec, to je zabezpečené živobytí.“

Načeradec se pohrdlivě zasmál.

„Tot' se rozumí, ani Rotschild nemá tak zabezpečené živobytí jako vy, Kieslere, s vaším rancem. Kdo by se s vámi hádal! Povězte raději, co tedy vlastně zamýšlíte s Lojzou?“

„Tak mluv, Lojzo,“ vybízel Kiesler syna, „čím se chceš živit, mně je to jedno.“

„Já bych šel do obchodu na učení,“ řekl Lojza odhodlaně a vděčně zadíval se Načeradci do očí.

„Máš věru více rozumu než táta,“ chválil ho Načeradec a přátelsky mu poklepával na rameno. Obrácen ku Kieslerovi dodal: „Z Lojzy budete mít jednou radost. Z kluka něco bude.“

„Jen aby bylo,“ vzdychl Kiesler. „A kam myslíte, aby šel na to učení?“

„Něco mu najdu,“ sliboval Načeradec. „Vzal bych ho sám za učedníka, ale co by se u mne naučil? Těm kanafasům a šátkům rozumí Lojza tak dobře jako já. Teď jděte domů a ty, Lojzo, za dva dny sem zase přijď, do té doby pro tebe něco najdu.“ – – –

Rozradostněn kráčel Lojza podle otce k domovu. Bylo sice zima a silně počínalo sněžit – bylo to počátkem února – ale Lojzovi bylo kolem srdce kupodivu teplo a blaze. Jako by hrozná tíha posledních čtyřadvaceti hodin náhle z něho byla spadla. Nevěděl, jaké místo mu Načeradec zaopatří, kde bude, čím bude... nic dosud nevěděl. Ale jedno viděl před sebou určitě a jasně: nové snažení, nový cíl. –

Také Kieslerka doma všechna pookřála, když slyšela, že Načeradec se chce o Lojzu postarat. Ztráta tří zlatek týdně, které jí Lojza ze svého výdělků dával, značila sice pro ni velikou pohromu, ale poručila to pánu bohu a utěšovala se v duchu, že kdo ví, nebude-li z Lojzy jednou veliký pán...

Pln dychtivého očekávání vstupoval dva dny nato Lojza zase do Načeradcova krámu. Hned ve dveřích volal naň Načeradec pln vítězoslávy:

„Lojzo, máš štěstí od pána boha a Adlera raní mrtvice! Místo máš – a jaké místo!“

„U koho?“ vydechl Lojza.

„U Heima.“

„U kterého?“ nechápal Lojza, neboť v Hradci bylo několik Heimů.

„U obilního,“ vysvětloval Načeradec. „Sám nemůže všechno zastat a potřeboval by čiperného chlapce k ruce. Slíbil, že tě vezme. Zná tě, tatíka taky zná a vůbec zná celý váš rod. Budeš u něho bydlet a celé zaopatření budeš u něho mít. A ještě ti bude platit pětku měsíčně na hotovosti. Povídám ti: štěstí od pána boha. Hned tam spolu půjdeme a všechno ti u něho vyjednáme.“ –

Šli. Lojzovi se točila hlava, když vyšel s Načeradcem z krámu. Z protějšího chodníku díval se za nimi Adler s netajeným úžasem.

„Mrtvice ho raní,“ radoval se Načeradec.

Lojza šel podle Načeradce jako omámený. Nemohl ani uvěřit, že jde k Heimovi, k obilnímu Heimovi! Nebylo mezi hradeckými židy většího boháče nad obilního Heima, a byl největším obilním obchodníkem na kolik hodin cesty vůkol. Byl jedním z těch, kterým se

Lojza obdivoval zpovzdálí a které zároveň nenáviděl s upřímností a žhavostí svých patnácti let. Teprve mnohem později si Lojza uvědomil, že to byla nenávist chudého židovského hochy vůči židovi bohatému. Když Lojza chodíval hauzírem, často potkával Heima. On, Lojza, s rancem na zádech, Heim v krásné bryčce, tažené mladým, bujným koněm. A Lojzovi nešlo do hlavy, že by on, koldínského Kieslera Lojza, měl život svůj trávit v domě tohoto Heima.

Heim obýval celé první poschodí nejkrásnějšího domu – byl to jeho dům – na náměstí. Ale tam Načeradec Lojzu nevedl. Mělť Heim velikou sýpku na obilí za městem blíže nádraží, a tam vedl Načeradec Lojzu. Cestou Načeradec nepřestával chválit příští jeho povolání.

„To není, hochu, kanafas,“ poučoval ho, „kde se vydělají dva tři krejcary na lokti. Při obilním obchodě, jaký má Heim, to se vydělávají hned desítky a stovky! Znal jsem Heima před pětadvaceti lety – co měl? A dnes? Nejbohatší žid široko daleko! A jeho domácnost! Cos podobného v Koldíně neuvidíš, ani zde v Hradci není mnoho takových. Oči budeš otvírat! Což, on Heim je taky z prostého pytle jako našinec. Pochází z předletické židovny – táta jeho ji měl najatou – byla hromada dětí a bídy bylo dost, což o to. Zato ale ona, paní Heimová! Noblejší paní není v Hradci! Pochází z Prahy z nějaké tuze vznešené rodiny, má tam bohaté rodiče a bohaté příbuzenstvo a je tam více než v Hradci. Heim má jen dvě děti, dva chlapce, ale ti jsou od malička v Praze u paniných rodičů. Chodí tam do německých škol. Starší je asi ve tvém stáří, druhý asi o dva roky mladší. Zde v Hradci bývají jen v létě o prázdninách. Heim by rád měl ze staršího obchodníka a chtěl by mu odevzdat jednou obchod. Ale Heimová nechce ani slyšet, chce mít ze synů studované pány a žádný z nich se nesmí zahrabat v Hradci, jako se zahrabala ona. Její synové že musí žít v Praze nebo ve Vídni. A bude asi po jejím, protože u Heimů platí to, co chce ona a co chtějí její rodiče. Jsou tam v domácnosti takové divné poměry – však to seznáš.“ –

Přišli za město. Zde vypínala se Lojzovi dobře známá – byla u cesty, vedoucí ke Koldínu – Heimova obilní sýpka. Byla to ohromná budova bez oken, s četnými úzkými otvory ve zdi po způsobu středověkých střilen. Těžké, železem kované dveře vedly dovnitř sýpky. V malé, prostě zařízené pisárně hned u vchodu našli Heima. Skloněn nad knihou psal. Lojza, ačkoli Heima viděl již bezpočtukrát, s tlukoucím srdcem prohlížel zevnějšek nastávajícího svého pána. Nikdo by byl v tom nenápadném muži nehledal vyhlášeného hradeckého boháče. Byl malý, štíhlý, a ačkoliv mu bylo jen něco málo přes padesát, byly vlasy a krátce střižený plnovous již úplně šedivé. Pohyby jeho byly živé, úsečné, a vypadalo to, jako by stále měl naspěch. Oblečen byl velice jednoduše a seděl u stolku – v pisárničce bylo silně zatopeno – bez kabátu, pouze ve vestě s rukávy. Šedé oči byly kupodivu pronikavé, a když se ty oči zabodly nyní do Lojzovy tváře, až Lojzu zamrazilo.

„Tak mi vedete praktikanta,“ zahovořil Heim a podával Načeradci ruku. „Tys tedy Kieslerův Lojza z Koldína,“ obrátil se na Lojzu, „znám tě dobře, kolikrát jsem tě potkal, když jsi šel s rancem.“

„A o ten ho Adler připravil,“ poznamenal hněvivě Načeradec. Heim mávl rukou.

„Jednou za to bude Adlerovi vděčen. Dnes i děti chudých židů mají jinou ctižádost než být hauzírníky, jako byli tatíkové.“ A obrácen zase k Lojzovi: „Kam bys to přivedl s rancem? Co by z tebe bylo? Zakrněl bys, do smrti bys živořil, jako živoří tvůj otec. Tys nejstarší z dětí?“

„Nejstarší,“ odpovídal Lojza tiše a nesměle. S utajeným dechem naslouchal Heimovým slovům.

„A kolik vás ještě zůstane doma?“

„Ještě sedm,“ řekl Lojza.

Heim kývl povážlivě hlavou.

„Sedm... sedm... a všechno to má tatík vyživit a ošatit z kousku toho hubeného políčka a tím, co vydělá s rancem. Povídám: Bída... Ale

s tebou to snad půjde," zase se obrátil Heim na Lojzu, „od takového žlabu se telátka dobře odstavují. Již ti tedy řekl pan Načeradec, jak to u mne budeš mít? Bydlit budeš u mne, všechno u mne dostaneš a pětku měsíčně. Jsi spokojen?"

„Jak bych nebyl," divil se Lojza upřímně. Přes Heimovu vážnou tvář přelétl úsměv. „Německy neumíš?"

„To neumím," doznával Lojza.

„U nás se můžeš naučit. Paní jinak nemluví než německy a chlapci, když jsou doma, taky ne. Ale..." Heim se odmlčel a zkoumavě měřil Lojzu od hlavy k patě. „Jenže, chlapče, v tomhle mundúru..."

Lojza se zarděl do krvava. Hned pochopil. Jeho ústroj pocházel od koldínského krejčího a byly to jeho nejsvátečnější šaty. Ale byly přece jen ze zcela obyčejného štruksu.

„To jsem zapomněl Lojzovi říci," mrzel se Načeradec, „že se bude musit docela jinak oblékat. Toť se ví, po městsku, takhle by přece nemohl mezi lidi."

„To já si koupím nové šaty a třeba dvoje si koupím," sliboval Lojza.

„A máš peníze?" tázal se Heim a opět přelétl úsměv jeho tvář.

„Mám v záložně sto dvacet zlatých."

„Ušetřených z hauzíru?"

Lojza mlčky přisvědčil.

„Ale kupovat si nemusíš nic," mínil Heim. „Naši chlapci žádné šaty neroztrhají, je toho u nás spousta. Po mém starším všechno budeš moci nosit. A co teď uděláš s penězi, když na šaty nebudeš potřebovat?"

„Dám je všechny mamince," rozhodl se Lojza bez váhání, „ona odjakživa si přála mít ještě jednu krávu."

Podivně měkký výraz objevil se v Heimově tváři, když nyní, obrácen k Načeradci, řekl po německu:

„Nejsou vlastně velikými boháči rodiče takových dětí?"

„Také se dočkáte radosti na vašich dětech," odpovídal Načeradec rovněž po německu.

„Zajisté... zajisté...“ svědčil spěšně Heim, jako by se ulekl, že řekl více, než říci chtěl. A obrácen k Lojzovi, tázal se ho již zase po česku:

„A kdy chceš nastoupit?“

„Hned zítra,“ rozhodl se krátce Lojza.

„Platí,“ řekl Heim a již zase obracel se k své knize. – – –

Venku Lojza v návalu vděčnosti chtěl starému Načeradci líbat ruku a stěží se Načeradec této poctě ubránil. A důtklivě Lojzu napomínal:

„Jen si ho važ, potkalo tě veliké štěstí.“

A Lojza vesele ubíhal s radostnou novinou ke Koldínu a v uších mu znělo neustále: Velké štěstí... velké štěstí...

Druhého dne nastoupil Lojza učednické místo a od toho dne rozevřel se před ním nový svět, plný úžasu a divů. Svět, o kterém dosud slýchal jen neurčité báje a na který myslel jen s pocity závisti a záští. A nyní se octnul jakoby zázrakem sám v pohádkovém tom světě. A neustále srovnával ten svůj bývalý svět s tím světem svým nynějším. Hned ten báječný Heimův dům na hradeckém náměstí! Byt Heimův v prvním poschodí, zdálo se Lojzovi, že sestává z nekonečné řady pokojů – ve skutečnosti jich bylo jen šest. A krása těch pokojů! Nic jiného si Lojza nepřál, než aby tu nádheru mohla zhlédnout matka – ta by se divila! Lojza dostal ku spaní svůj vlastní pokoj a i ten se mu zdál tak krásným, že něco podobného dosud neviděl. Ve skutečnosti to byl malý pokojík v přízemí, v koutě těsně u schodů, a jediné jeho okno vedlo do dvora. Nic jiného tam nebylo než postel, stůl s dvěma židlemi a stará, černá, červotočivá skříň na šaty. Lojzovi připadal pokojík jako vrchol nádhery a jejich sednice v Koldíně zdaleka se k němu nemohla rovnat. Kdyby ten jeho pokoj – jeho pokoj! – jen na chvíli mohla matka zhlédnout! –

S Lojzovým zevnějškem udála se také hned ten první den taková zázračná proměna. Hned po jeho příchodu přinesla mu služka náruč obnošených šatů, prádla a obuvi. A když se Lojza do těch městských šatů ustrojil, nebyl k poznání. Již to nebyl bývalý Kieslerův Lojza

z Koldína, byl to hezký, štíhlý hoch, jemuž městské šaty znamenitě slušely. –

Takto proměněný Lojza šel se v průvodu Heima představit nahoru do bytu paní. Lojza choval se velice uctivě, ruku paní políbil – to mu Načeradec několikrát kladl na srdce – a velice byl rád, když z té nádhery nahoře zase octnul se venku. Ale ta paní! Zdálo se Lojzovi, tak krásnou paní že dosud neviděl. O hlavu byla větší než Heim a ačkoliv říkali, že je jen asi o deset roků mladší Heima, vyhlížela vedle něho jako mladá dívka. V bohatých černých vlasech neviděl Lojza ani jediného šedivého. A zase musil Lojza srovnávat. Jeho matka – jaký to rozdíl! Zajisté nebyla Kieslerka o nic starší než Heimová a Lojza viděl jasně před sebou matku, jak ji právě opustil. Ustaranou, šedivou, nahrbenou... babička. A byla jeho matka vlastně někdy mladou? Vždyť takovou šedivou, ustaranou ji Lojza pamatoval, co byl na světě. –

Pomalu Lojza se přestával divit a zvykal novému prostředí. V domácnosti Heimově jinak se nemluvilo než německy – paní skutečně česky uměla špatně – a netrvalo dlouho a chápavý Lojza mluvil již také německy obstojně.

Nové své povolání vášnivě si Lojza zamiloval. Po straně o něm Heim říkával, že je Lojza rozeným obilním obchodníkem. S překvapující jistotou dovedl záhy rozeznat i nejjemnější rozdíly v jakosti obilí. Od rána do večera byl na sýpce, zprvu s Heimem, později i sám. Dozíral na dělníky přehazující obilí, vážil, počítal pytle s obilím, zapisoval... Lojza, zvyklý od malička vytrvalé práci, plnil všechny své povinnosti, jak měl Heimem nakázáno. Měl pravdu Heim, že od takového žlabu, jaký byl u Kieslerů, telátka se dobře odstavují. Lojza dosud nikdy tak dobře se neměl. Ani o největší svátek neměli u Kieslerů tak dobrá jídla, jako měl nyní Lojza o nejvšednější den. „Aspoň ochutnat kdyby matka mohla!“ toužil Lojza každý den.

Bylo po žních a Lojzova práce se zdvojnásobila. U sýpky od rána do noci netrhly se povozy s obilím, přiváženým z dalekého okolí na

kolik hodin cesty vůkol. A celý den Lojza vážil, zapisoval, počítal... Ba věru, pravdu měl Načeradec, čím byly šátky a kanafasy proti tomuto obchodu zde! Nespočetné tisíce plynuly tím nepřetržitým obilním proudem Heimovýmá rukama. A Heim seděl dole ve své pisárničce a pevnou rukou řídil odtud nepřetržitý ten proud.

V určitých dnech v týdnu obilí na sýpce se nepřijímalo. V ty dny Lojza s Heimem od rána do noci jezdili na bryčce po vesnicích a dvorcích a za takový den Heim skupoval úrody celých vesnic a dvorců. Heim, jinak nemluvný a na slovo skoupý, za těchto jízd v letním vedru a slunečním úpalu často se rozhovořoval o obchodě a dával Lojzovi pokyny, kterak nutno si počínat při nákupu u rolníků a u pánů ve dvorcích. Jinými zraky díval se nyní Lojza po polích než v dobách, kdy mezi nimi chodíval s rancem na zádech. Všude, kam oko pohlédlo, lány polí panských a selských a ze všech těch lánů plynuly zisky do Heimova domu. Lojza počítal a při tom počítání točila se mu hlava kolem. Každý ten lán přispíval k Heimově stále rostoucímu bohatství, a těch lánů bylo tolik... k nespočtení.

Být jednou takovým obchodníkem... Lojzovi při té představě vždy se zatajil dech. A na dně jeho duše klíčilo předsevzetí: jednou jím budu. Z hauzíru získal jednu vlastnost: nezkrotnou touhu po samostatnosti. Sloužit a pracovat pro jiného – ano. Ale jen po tak dlouho, pokud sám nebude mít dosti zkušeností a dosti prostředků, aby se mohl postavit na vlastní nohy. Nenechat jiným využítkovat svoje síly, svoje schopnosti, ale těžit z nich sám, pro sebe a jen pro sebe. –

A Lojza se učil... Nebylo učenlivějšího žáka nad něho. Když Heim hovořoval se sedláky nebo s pány ze dvora, Lojza dychtivě naslouchal a nespouštěl očí z Heimových úst. Bystře vnikal do všech obchodních praktik a tajností. Ještě jedna horoucí touha počala růst v Lojzově duši: Naučit se všemu, čemu možno se v Hradci naučit, a pak se dostat výše a dále do Prahy. Tam, kde sbíhají se proudy obilí z celé země jako zlatá, nekonečná, stále plynoucí řeka, tam naučit se všemu, čemu nebylo možno naučit se v Hradci. S těmito plány

chodil Lojza celé dny, a v noci se mu zdálo o nekonečném zlatém proudu obilí plynoucím ku Praze stále a bez přestání. Ale i jiné sny míval. Často ve snách kráčival polními cestami, raneček na zádech a dobýval se do zavřených chalup. A kupodivu: V letech daleko pozdějších, kdy nynějšímu šestnácti-, sedmnáctiletému Lojzovi vlasy již dávno šedivěly, vracívaly se mu občas tyto hauzírnické sny. Jak býval sice šťasten, když po probuzení si uvědomil, že to byly jen sny, ale podivno, přece po každém takovém snu zůstala mu v srdci jakási tichá radost, takové zvláštní teplo...

Domů chodíval Lojza málokdy, bylot' u Heima stále napilno. Ale když přišel, způsobil proměněný, zcela již městský Lojza v Koldíně pravou revoluci. Lidé se kolem něho sbíhali a prohlíželi si ho jako zázrak. Doma ostatní děti dívaly se na něho nesměle a z uctivé vzdálenosti a Kieslerka nad Lojzou zářila pýchou a radostí. Jen Kiesler nespokojeně pobručoval. Zdál se mu Lojza čím dále tím méně „koldínským“ a připadalo mu, že čím dále tím více v řeči i v způsobech vybočuje Lojza z ustálených tradic Kieslerova rodu. Zato Kieslerčina pýcha nad Lojzou neznala mezí. Po každé jeho návštěvě chodila po vsi od stavení k stavení a hlásala Lojzovu chválu. Opakovala každé jeho doma pronesené slovo, popisovala do nejmenších podrobností jeho oblek, prádlo... a vyprávěla, v jaké je u svých pánů lásce a oblibě, a že z Lojzy bůh ví jaký jednou bude pán. –

Jak neměla mít Kieslerka radost! Hned první rok přidal Heim Lojzovi pětku, druhý rok zase pětku, takže už měl Lojza měsíčně patnáct zlatých! A nejen to, Lojza měl i pěkné mimořádné příjmy. Když Lojza na sýpce od sedláků přijímal a vážil obilí, činil to způsobem tak rozšafným, že nikdo ze sedláků neodolal, a když dostával od Heima peníze, vždy při tom ukáplo také něco pro Lojzu. Když se takto sešel měsíc s měsícem, shledal Lojza, že příjmy jeho jako učedníka jsou vlastně větší, než bývaly jeho příjmy samostatného hauzírníka. A tak se stalo, že Kieslerka zase dostávala týdně své tři zlatky a že zase Lojza pravidelně ukládal do hradecké záložny. – – –

Do tajemství obchodu vnikal Lojza snadno, ale poměry v Heimově domácnosti zůstávaly dlouhý čas pro Lojzu záhadou. Bylť Heim jiným člověkem v obchodě a zcela jiným ve své domácnosti. V obchodě a mimo domácnost nebylo snad váženějšího člověka nad něho. Každý vyhledával jeho rady a jeho slovo mělo váhu nad zlato. Avšak ve své domácnosti – to Lojza velmi záhy postřehl – hrál Heim úlohu ubohou. Zde byl pátým kolem u vozu. Heimová chovala se k němu s nepokrytou velkopanskostí. Lojza nemohl svým očím uvěřit, že ten Heim, se kterým džbánovský baron nebo kamenický hrabě jednali jako se sobě rovným – to Lojza vídával na vlastní oči – kterého si sedláci a dvorští páni tolik vážili – ten Heim ve své vlastní domácnosti často se bál promluvit. Když se jednou doma o tom zmínil – bylo to v sobotu a právě byla přítomna jedomělická teta Lory, Kieslerova nejstarší ovdovělá sestra – tu se teta o příčinách tohoto podivného zjevu rozhovořila. Zнала teta Lory důkladně a dopodrobna historie všech židovských rodin v Hradci, a na kolik hodin vůkol. O paní Heimové vyprávěla, z jaké bohaté, vznešené rodiny z Prahy pochází. Byla jediným dítětem a původně si měla vzít nějakého pána od vojska. Ale před veselkou se objevilo, že pán od vojska má tolik dluhů, že ani bohatému otci nevěsty nechtělo se je zaplatit. Z veselky sešlo, a aby ostuda byla menší, hledán naspěch nějaký vhodný, nový ženich. Nalezen šťastně v osobě hradeckého Heima, který byl sice nevzhledný, ale už tenkráté požíval pověsti znamenitého obilního obchodníka. Heima omámila pýcha. Kde by on, syn chudého žida z předletické židovny, byl si kdy mohl pomyslit, že přízení se do takové vznešené rodiny! Ten si, chudák, dal! Jeho žena a celý její rod vidí v něm ještě dnes jen toho potomka z předletické židovny, který může pánu bohu děkovat, že se dostal do takového rodu. A podle toho s ním jednají. Svoje děti takřka ani nezná, od maličkosti jsou na vychování u jejích rodičů v Praze, a ona by také nejraději se odstěhovala do Prahy načisto. V Hradci se nikdy necítila doma. –

Lojza se přesvědčoval každým dnem, že úsudek tety Lory byl správný. Lojza si to nedovedl vysvětlit jinak než tím, že Heim opravdu cítí, že svým původem nemůže se rovnat ženě, tak jako se nemohla rovnat předletická židovna ku pyšnému rodnému domu jeho ženy, nalézajícímu se prý na jedné z nejkrásnějších ulic pražských.

Heim měl několik chudých sester, provdaných v okolních vesnicích. Většinou byly nemajetné a Heim je štědře podporoval – ovšem tajně, aby Heimová nevěděla. Všecky je Lojza poznal na obchodních vyjížděkách, kdy je Heim navštěvoval. Byly všechny takového rázu jako Kieslerovic v Koldíně. V Hradci u Heima byla každá z jeho sester po jeho ženitbě pouze jednou, vícekrát tam nešly. Heim je také k sobě nikdy nezval. Heimová o tomto jeho příbuzenstvu mluvívala v posměšných narážkách. Vůbec Heimová jinak s Heimem nemluvila než podobným neurčitým, zlehka posměšným způsobem. Řeč její byla samá narážka, samý obraz. Přímé, jasné řeči nemilovala. Lojza vzpomínal domova a zase musil porovnávat. Pravda, jemné řeči se u Kieslerů nevedly, ale co se řeklo, ať to řekl Kiesler, nebo Kieslerka, všechno to znělo – zvláště u Kieslera – jadrně, jasně a určitě, že každý rázem porozuměl.

Výsměšné, velkopanské chování Heimové vůči Heimovi bylo příčinou, že Lojza mimoděk uvažoval o vzájemném poměru svých rodičů. Byl zcela odlišný od poměru Heimové k Heimovi. Kiesler se zajisté v ničem nemohl rovnat Heimovi; ale ve své chudičké domácnosti byl Kiesler pánem největším. Kieslerka sice vůči Kieslerovi slov nevybírala – hádky nebyly mezi nimi žádnou vzácnou událostí – ale když i Kieslerka na Kieslera nejvíc hubovala, i tu z jejích nevybíravých slov zvučelo něco, z čeho děti vyciťovaly, že nad Kieslera není. Když Kieslerka se svými kluky nevěděla sobě rady, a všechny kárné prostředky již vyčerpala, sáhla k prostředku poslednímu. Řekla: „Všecko to v pátek povím tátovi.“ A pátek, kdy Kiesler přicházel z hauzíru, stával se pro kluky dnem strachu a hrůzy. – –

Na to na všechno vždy Lojza vzpomínal, když Heimovi chlapci přijížděli z Prahy. Byli to krásní hoši, zcela podobní matce. Nikdy je Lojza neslyšel jinak mluvit než německy – česky asi uměli bíd- ně, nebo vůbec neuměli. A tu viděl Lojza, že k otci chovají se týmž výsměšným, velkopanským způsobem, jak to viděli u své matky. Každým slovem, každým posuňkem dávali mu cítit, že svým půvo- dem a svojí výchovou jsou lidmi z jiného světa. Heim se tvářil, jako by toho nepozoroval; co se dělo v jeho duši, nikdo nevěděl. Jisto bylo, že byl-li vůbec málo doma, zdržel se ve své domácnosti ještě méně, když byli chlapci doma.

Lojza, měl-li večer volnou chvíli, nejraději zaskočil do krámu k Načeradci. Tam se cítil jako doma a starý Načeradec měl Lojzu upřímně rád a na svého chráněnce nemálo byl pyšný. U Načeradce dával Lojza volný průchod svým myšlenkám a často s Načeradcem hovořil o Heimových domácích poměrech. „Čím to, že Heimovi chlapci jsou takoví a on že to trpí?“ říkával, a Načeradec, který si rád zamudroval, Lojzovi vysvětloval:

„Tomu ty, Lojzo, ještě nerozumíš, to je výchovou. Takhle je vycho- vává bohatý dědeček s babičkou, a matce se ta výchova líbí. Těm dětem se od malička vštěpuje, že jsou z jiného těsta než celý svět kolem nich a zvláště z jiného těsta než vlastní otec. Vinen je ovšem jedině Heim sám, že dovoluje, aby jeho děti vychovávali dědeček a babička, lidé, kteří jsou z docela jiného světa než je Heim, a než jsme my všichni, a kteří mají o životě a lidech zcela jiné názory než našinec. My zde, ať máme názory jakékoli, hledíme se svým okolím žít v míru a také v míru žijeme, ale jinak ti tam v Praze... Těm na ničem nezáleží, ti jsou povzneseni nad všechny ostatní lidi... Jednou, Lojzo, třeba tuto zvláštní kastu poznáš sám. Mezi takové lidi Heim se dostat neměl, bylo to jeho neštěstí. Zvláště při jeho povaze. Sám má rozumu pro celý svět, každému a ve všem dovede poradit – a jak on dovede poradit – ale o svých dětech, o věcech nejdůležitějších každému člověku, nechává rozhodovat ženu – ženu, která nemá ani

stý díl jeho rozumu a jeho životních zkušeností, bůh to sud'! Heim je mírný, tichý člověk, snad nechce mít doma různice a výstupy. Také možno, že pořád ještě se cítí tím poníženým židem z předletické židovny. Takový původ lpí na některém člověku jako kletba a do smrti se takový člověk nezbaví ponižujícího pocitu, že je méně než ostatní lidé. Così podobného bude asi u Heima. Jemu se přičí vidět ve svých dětech děti žida z předletické židovny, a raději v nich vidí vnuky bohatého pražského velkoobchodníka.“

A jindy zase, když na Heimovy rodinné poměry přišla řeč, počoval Načeradec Lojzu:

„Takové zvrácené poměry mezi rodiči a dětmi jsou ostatně, třeba ne ve všech, ale i v jiných rodinách zbohatlých židů. Bývalý chudý žid, co sám vytrpěl ve svém mládí, chce vrchovatou měrou nahradit svým dětem. Co se otec nalopotil, než se domohl lepšího bydla, o tom děti zbohatlých židů zpravidla nemívají tušení. Ony vidí jen ovoce toho lopocení, nabytý majetek a peníze lehčeji vydávané než nabyté, zvláště lehčeji vydávané na děti. Těm dětem schází všechno porozumění pro otcovu celoživotní práci, protože neznají počátky té práce. Vděčnost k tomu otci? Zač? Že na své děti nešetří peněz? Ale vždyť on je dovede vydělávat! Ba, tyhle děti málo podařené, nebo zcela nepodařené, to jsou temné stíny v rodinách zbohatlých židů. Říká se o takových rodinách: jsou nešťastny s dětmi..., ve skutečnosti mělo by se říkat, že takové děti jsou nešťastny s rodiči, kteří v nich vidí vyšší bytosti, než jsou sami, a podle toho je vychovávají.“

Čas míjel... Už na třetí rok zasvěcoval se Lojza u Heima v tajnosti obilního obchodu, které pro něho už dávno tajnostmi nebyly. Ve všem mohl se již na něho Heim spolehnouti. Když bylo třeba, jezdil Lojza v bryčce sám po vesnicích a dvorcích a vyřizoval všechno k Heimově dokonalé spokojenosti. „Chtěl bych mít takového syna, jako je Lojza,“ řekl jednou Heim k Načeradci. Lojza lnul k Heimovi upřímně a činil mu pomyšlení a Heim byl uznalým. Lojzův plat se stále zvětšoval a vkladů v hradecké záložně utěšeně přibývalo. Statný, veliký mladík

stal se za ta léta z Lojzy, a pod nosem měl již zcela znatelné černé chmýří. Lidé mu přestávali říkati „Lojzo“ a říkali mu „pane Kieslere“...

V tu dobu sběhla se v rodině Heimově událost, o které se v Hradci dlouho mluvilo a na kterou Lojza do smrti nezapomněl. Bylo to o prázdninách. Heimovi hoši – nyní již dospělí studenti – byli v Hradci, a tu jednoho podvečera, když šli z nějakého výletu domů náměstím, zpívali rozjařeni německé písně. Náměstím procházelo se několik českých studentů, kteří z počátku mírně, pak, když Heimovi hoši zpívat nepřestali, důrazně a rozčileni zakazovali hochům německý zpěv. Shlukli se lidé a před rozlíceným davem mladí Heimovi musili utéci domů.

Sotva se za nimi zavřela vrata, dav se shlukl před Heimovým domem a několik kamenů vlétlo do oken Heimova bytu, právě když Heim s Lojzou přicházeli domů ze sýpky. Heim, všecek zaražen a ničeho nechápaje, díval se udiven na zástup a na rozbitá okna. Jeden student vysvětlil rozhořčeně Heimovi příčinu shluknutí. V tom okamžiku udála se s klidným jindy Heimem podivuhodná změna. Zbrunátněl v obličeji, zamával divoce rukama, vyrazil kopnutím vrata a jako smyslu zbavený hnál se, stále následován Lojzou, do bytu. Bledí a chvějící se stáli v předním pokoji oba hoši. Nikdy si Lojza nedovedl později vysvětlit, kde se v Heimových rukou octla hůl. Vrhł se na chlapce a bez jediného slova bil vztekle oba, neohlížeje se, kam rány dopadají. Marně se chlapci bránili a marně prosili. Krev se jim řinula po obličeji, z šatů visely jim cáry.

Lojzovi děsem ztuhly údy. „Zabije,“ šlehlo mu hlavou. Vtom přivábena křikem, vpadla do pokoje Heimová. Heim odvrátil se od hochů, přiskočil k ženě, hůl kmitla se nad její hlavou, Lojza přiskočil a dříve, než tomu mohl zabránit, hůl dopadla... Potůček krve zbarvil její tváře. Heim po druhé zvedl hůl, vtom ona s výkřikem klesla před ním na kolena a jako šílená volala: „Nezabíjej děti! Nezabíjej děti!“ Heim odhodil hůl, jediným trhnutím postavil klečící ženu na nohy a svíraje jí krk, křičel jí do obličeje ochraptělým hlasem: „Ne,

děti nezabiji, ty za nic nemohou, ale tvého tátu bych měl zabít, tvoji mámu bych měl zabít, celý tvůj rod bych měl zabít! Mně jste děti ukradli a co jste z nich udělali? Zničili jste v nich, co v nich mělo být nejlepším a nejkrásnějším! Proč jsi si brala žida z předletické židovny? Proč tvůj táta nezaplatil dluhy tvého lajtnantka a proč jsi si ho nevzala? Jeho děti jste takhle mohli vychovávat, ale moje děti? Děti žida z předletické židovny?“ A křičel jí do obličeje: „Lůzo! Lůzo!“

Připadalo Lojzovi, jako by se v Heimovi rázem byla provalila všechna nenávist a zloba proti rodině jeho ženy, nastřádaná v něm po celou dobu jeho manželství. Byla to nenávist stále ponižovaného předletického žida proti pyšnému, zbohatlému rodu žida pražského. A tuto nenávist chrlil nyní Heimové do smrtelně bledého, zkrvaveného obličeje a čistě po předleticku, po způsobu pustých, neslýchaných nadávek. A ona jim naslouchala bez hlesu, se zrakem vytřeštěným, s němou hrůzou. Pak jí smýkl otevřenými dveřmi do vedlejšího pokoje a zase se obrátil k polomrtvým chlapcům. Ukázal na dveře vedoucí z bytu: „Dolů!“ Chtěli něco namítat, snad poukázat na své zkrvácené obličeje, na své rozedrané šaty... Tu Heim velitelcky ukázal na dveře a hoši tak jak byli, potáceli se ven ze dveří a ze schodů a vraty na ulici. Heim pevným krokem za nimi. Dav před domem mlčky podivnému průvodu učinil místo.

Heim kráčel mlčky s hochy přes celé náměstí k domu, v němž bydlil starosta města. Starosta, starý, bělovlasý, bělovousý pán, věděl již o celé příhodě. Heim s hochy stanul před starostou a hlas se mu znatelně chvěl, když řekl:

„Jdu prosit za odpuštění pro svoje děti, nechovaly se tak, jak se na moje děti a na děti našeho města sluší.“

Starosta mu podával ruku.

„Jsou to ještě nerozumní chlapci,“ řekl mírně, „snad dnešní událost a vytrpěný trest jim budou ku prospěchu. A vy se uklidněte, vždyť vás všichni známe, víme, že jste náš, víme, že rodiče nemohou za děti...“

Heim se hořce usmál.

„V tomto případě rodiče za děti mohou. Já neměl zapomínat, že jejich otec pochází z Předletic a měl jsem je vychovávat po předleticku... Moje je vina.“

A podivný průvod vracel se zase přes náměstí k Heimovu domu. Ztichlý zástup stál dosud nehybně před domem. Když Heim tím zástupem procházel, smekl před ním první student a za ním smekl mlčky celý zástup. Heim s chlapci zmizeli ve vratech a zástup se tiše rozešel. – – –

Tu noc Lojza ve svém přízemním pokojíku nemohl usnout. Nahoře v Heimově bytě bylo sice ticho, ale celou noc slyšel Lojza Heima přecházet v pokoji nalézajícím se nad pokojíkem jeho. Již se rozednívalo a kroky Heimovy pořád ještě bylo slyšet ranním tichem.

Druhý den Heimová ve vši tichosti odjela s dětmi do Prahy. Heim chodil zamlklý a byl ještě málomluvnější než jindy. Trávil celé dny na sýpce, a to i takové dny, kdy se obilí nepřijímalo. Všecky obchody venku obstarával Lojza. Příhoda s chlapci zasadila mu patrně hlubokou ránu.

Ani chlapci, ani Heimová se již do Hradce nevrátili, a městem počaly se trousit pověsti, že Heim prodává dům na náměstí i sýpku a že se bude stěhovat do Prahy.

Lojza o těch pověstech hovořil s Načeradcem.

„Něco na tom pravdy bude,“ mínil Načeradec. „Heim si potrpí na čest a na dobrou pověst a od té ostudy s chlapci všechno ho zde pálí, vždyť ho zde zná každé dítě. A tu on chce lidem z očí. Jen aby neli-toval. Do Prahy... Tam ona má rodiče a celé příbuzenstvo. A všechno to tam bude mít proti sobě: ženu, děti a celý její rod. To spíš jí mohl napravit hlavu zde, ačkoli chtít v těch letech napravovat ženskou...“ A Načeradec pohrdavě mávl rukou.

Brzy se Lojza přesvědčil o pravdivosti kolujících pověstí. Jednoho večera, bylo již hodně pozdě, přišel Heim do Lojzova pokojíku a řekl mu, že už prodal. Finkovi z Běchar.

Heim seděl na židli u stolku, Lojza stál před ním, zmaten, stísněn, se staženým hrdlem.

„A co já?“ pronesl zajíkově.

„Fink by tě chtěl, dal by ti všechno, jako to máš u mne, po případě i více. Zná tě a ví, zač stojíš.“

Lojza hleděl zarytě do země a nepronesl slova. Chvilí panovalo v pokojíku ticho. Pak řekl Heim měkce:

„Řekni, Lojzo, chtěl bys se mnou do Prahy?“

Lojza zvedl rázem skloněnou hlavu a obličej jeho všecek radostně zazářil.

„To bych chtěl,“ řekl radostně.

„Koupil jsem od tchána obilní obchod a sladovnu,“ pokračoval Heim. „Je to starý obilní obchod, tchán většinou vyvází za hranice slad a ječmen. Je tam sice dosti lidí, ale tebe bych tam měl rád kolem sebe. Zvykl jsem ti, a půjdeš-li se mnou, bude mi, jako by šel se mnou kus starého domova.“

„Rád půjdu,“ přiznával Lojza, „vždycky jsem si myslel, kdybych jednou, až půjdu od vás, mohl se dostat do Prahy. A při čem budu? Při obilí, nebo sladovně?“

„Při všem budeš, kde budu potřebovat spolehlivého člověka. Bydlit u mne v Praze nebudeš, dám ti však takový plat, abys mohl být slušně živ, posílat domů, jak jsi to zvyklý, a ještě abys mohl něco uložit. Ujednáno?“

„Ujednáno,“ svědčil důrazně Lojza.

Heim podal Lojzovi ruku – ta čest se stala Lojzovi poprvé – a Lojza nad tak neobvyklým vyznamenáním zarděl se do červena. –

Měsíc po této rozmluvě stěhoval se Heim do Prahy. Bylo ujednáno, že Lojza za týden přijede za ním. Ten týden prázdnin strávil Lojza doma v Koldíně. Zase po třech letech spal v komoře se starým, zčernalým stropem a ve dne prolezl všechny kouty chalupy a v duchu se loučil s každým keřem a kamenem. Všecko zde bylo jako dříve, a jemu se přece všecko zdálo jiné. S rodiči hovořil o jejich

starostech jako dospělý muž a sliboval, že jim tyto starosti pomůže nést. Jakmile se v Praze poohlídne, postará se pro mladšího bratra o místo v obchodě a bude o něho pečovat. Byl jist, že bude mít v Praze štěstí a že bude moci připravit rodičům lehčí, bezstarostnější život. – – –

Jako sen uplynul Lojzovi ten týden strávený doma a jednoho rána unášel ho již vlak k vytouženému cíli: ku Praze. Bylo to nádherné ráno pozdního léta. Lehká mlha zvedla se od země a slunce ozářilo celý kraj. Před Lojzovým zrakem kmitli se němí svědkové hauzírnické jeho slávy: Džbánov, Konětopy, Předletice... A tam v dáli zřetelně bylo vidět hradecké věže a střechu Heimovy sýpky. V sluneční záři mihnul se před Lojzovými zraky celý jeho rodný kraj a s ním celý jeho dosavadní život. Ještě jednou viděl před sebou svoje mládí a dětství... Krásné, nezapomenutelné svoje dětství – a Lojza jel vstříc novému životu.

Vojtěch Rakous

Vojkovičtí a přesporní I

Ilustrace na obálce Alfréd Justitz
Redakce Markéta Teuchnerová

Vydala Městská knihovna v Praze
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. elektronické vydání
Verze 1.0 z 30. 4. 2021

ISBN 978-80-274-1253-2 (epub)
ISBN 978-80-274-1254-9 (pdf)
ISBN 978-80-274-1255-6 (prc)